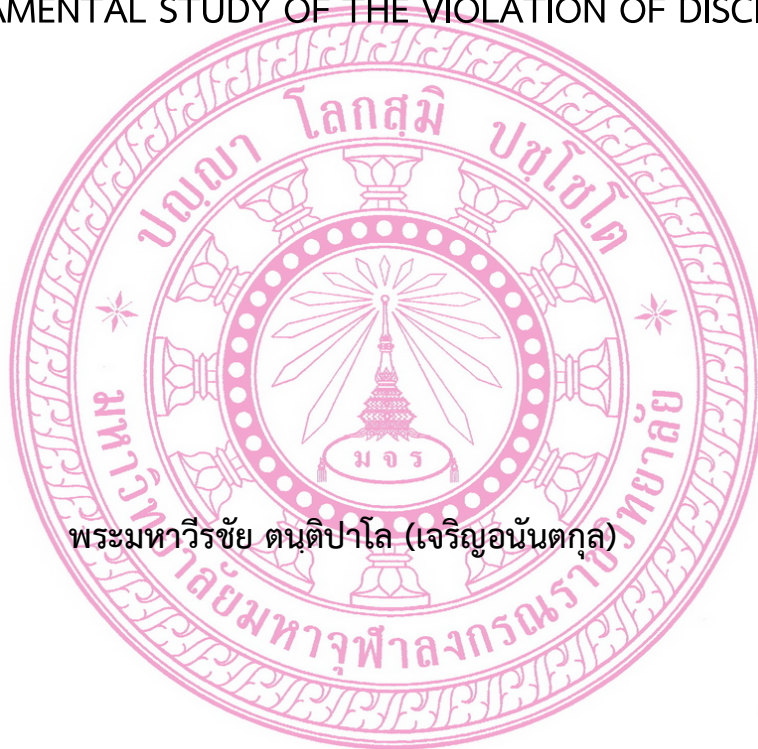

การศึกษาสมุญฐานแห่งการละเมิดศึกษาบท

THE FUNDAMENTAL STUDY OF THE VIOLATION OF DISCIPLINES

พระมหาวิรัชย์ ตนต์ิปาโล (เจริญอนันตกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

การศึกษาสมุญฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

พระมหาวิรัช ตนต์ิปาโล (เจริญอนันตกุล)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

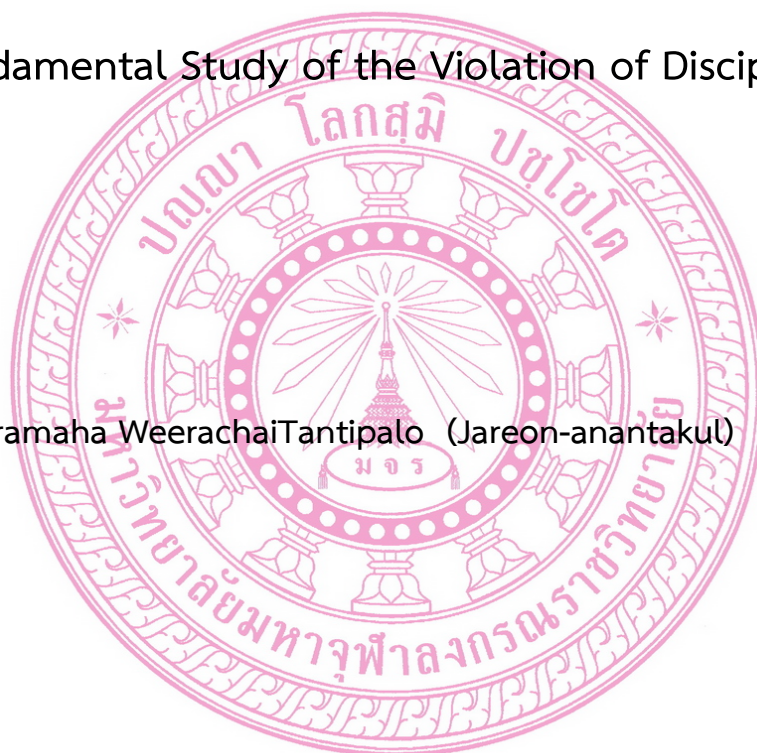
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

The Fundamental Study of the Violation of Disciplines

Phramaha WeerachaiTantipalo (Jareon-anantakul)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Buddhist studies)

GraduateSchool
MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยเรื่อง
“การศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบบัณฑิตวิทยาลัย ..... ประธานกรรมการ
(พระเมธีรัตนติก, ดร.)

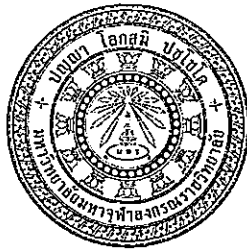
..... กรรมการ
(ผศ.รท. ดร. บรรจบ บรรณรุจี)

..... กรรมการ
(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. ทรงวิทย์ แก้วศรี)

คณะกรรมการควบคุมบัณฑิตวิทยาลัย ..... ประธานกรรมการ
พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.
อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี ..... กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย .....
(พระมหาวิรัช ตนต์ิปาโล)

บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
“การศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(พระเมธีรัตนดิลก, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.รท. ดร. บรรจบ บรรณรุจิ)

กรรมการ

(พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.)

กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ทรงวิทย์ แก้วศรี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ. ดร.

ประธานกรรมการ

อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระมหาวิรัชย์ ตนต์ปาโล)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมตสิกขาบท
ผู้วิจัย : พระมหาวิรัช ตนต์ิปาโล (เจริญอนันตกุล)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีธรรมานุวัตร (เทียบ สิริมาโณ) ผศ.ดร., ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.
: ดร. ทรงวิทย์ แก้วศรี ป.ธ.๗, พ.ม., พธ.บ., ศศ.บ., B.Lib.Sc.,
M.Lib.Sc., PGDLS, พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๗ เมษายน ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการคือ (๑) เพื่อศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมตสิกขาบท (๒) เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งการละเมตสิกขาบท และ (๓) เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมตสิกขาบท

ผลการวิจัยมีดังนี้ :

สมุฏฐานแห่งการละเมตสิกขาบทมี ๖ ประการ คือ (๑) อาบัติเกิดทางกาย ไม่ใช่ทางวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี (๒) อาบัติเกิดทางวาจา ไม่ใช่ทางกาย ไม่ใช่ทางจิตก็มี (๓) อาบัติเกิดทางกายกับวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี (๔) อาบัติเกิดทางกายกับจิต ไม่ใช่ทางวาจาก็มี (๕) อาบัติเกิดทางวาจากับจิต ไม่ใช่ทางกายก็มี และ (๖) อาบัติเกิดทางกาย วาจาและจิต สมุฏฐานแห่งอาบัติทั้ง ๖ อย่าง นี้ ปรากฏว่า ลำพังจิตอย่างเดียวไม่ได้เป็นสมุฏฐานของอาบัติ มีเฉพาะกายกับจิต วาจากับจิต และกาย วาจา และจิต ทั้งนี้เพราะว่า เพียงแค่จิตอย่างเดียวโดยไม่เกิดพร้อมทั้งกายหรือวาจา ก็ไม่เป็นอาบัติ

แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมตสิกขาบทนั้น เพื่อเป็นการตระหนักรู้ถึงสมุฏฐานหรือสาเหตุให้ละเมตสิกขาบท ซึ่งภิกษุผู้ล่วงด้วยไม่รู้ หรือด้วยสำคัญผิด เป็นต้น หรือภิกษุผู้มาใหม่จะได้สนใจและเพื่อป้องกันและกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดขึ้นในอนาคต ทั้งนี้เพื่อประโยชน์คือความดีงามแห่งชีวิต คือเพื่อให้เกิดประโยชน์แห่งความบริสุทธิ์เมื่อเป็นดังนี้ผู้รักษาพระวินัยย่อมสามารถบรรลุความเป็นพระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ได้ ส่วนโทษของความทุกูลและละเมตพระวินัยนั้น ย่อมไม่เป็นที่รักที่ขบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายไม่พึงพริ้งพริ้วสอน ต้องทุกข์และเดือดร้อนใจอยู่เป็นนิตย์

Thesis Title : The Fundamental Study of the Violation of Disciplines

Researcher : Phramaha Weerachai Tantipālo (Jateon-anatakul)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Asst.Prof.Dr. PhrasuthithammanuwatPali IX, M.A., Ph.D.

: Dr. Songvit Kaeosri, Pali VII, B.Bsm., B.A. in Inf., B. Lib.Sc.,
M.Lib.Sc., PGDLS, Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : 17 April 2014

ABSTRACT

This thesis entitled “The Fundamental Study of the Violation of Disciplines” is of the three objectives, i.e., (1) to study the cases of the violation of the Buddha disciplines; (2) to study the factors of the cases of violation; and (3) to suggest the way to the right practice of the cases of violation.

Research findings are :

There are six causes of the violation of all the Buddha’s disciplines asare to; (1) the offense caused by body not by speech and mind; (2) the offense caused by speed not by body and mind; (3) the offense caused by body and speech not mind; (4) the offense caused by body and mind not speech; (5) the offense caused by speech and mind not body; and (6) the offense caused by body speech and mind. Actually of all the causes, only the mind is not the cause of the violation but complied with either body or speech only. Only the mind without body or speech, It cannot cause the offense.

The Causes of the violation of the Buddha’s disciplines are meant to study and learn how to avoid the offense because of unknowing, misunderstanding, etc., in order that new-comer monks be interested to prevent and get rid defilements in advance, and for the good sake of life leading to purity. By knowing and conforming this way, the strict monks can attain the stream-winnerhip upto the holy one. The faults caused from the bad preceptors or violation of the disciplines make them unbeloved by gods and men. They are unworthy of advice and encounter with repentance all the time.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะอาศัยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย พระสุธีธรรมานุวัตร, ผศ.ดร. คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย, อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ทำให้วิทยานิพนธ์นี้ มีความถูกต้องสมบูรณ์

ขอกราบขอบพระคุณ พระเดชพระคุณหลวงพ่อบุญรอด (เอื้อน หาสมโม ป.ธ.๙, M.A., Ph.D.) เจ้าอาวาสวัดสามพระยา ที่ได้อบรมให้การศึกษาและอนุเคราะห์มาโดยตลอด หลวงพ่อพระอรรถกวีโสภณ (สมทรง อุตตคุตโต) ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสามพระยา ที่ให้โอกาสและดูแลเป็นอย่างดี และขอขอบคุณคณาจารย์ประจำสาขาวิชาพุทธศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทุกท่านที่ได้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ แนวคิด และประสบการณ์ต่าง ๆ ในขณะศึกษาอยู่ในสถาบันนี้ ตลอดถึงกัลยาณมิตรที่ช่วยค้นข้อมูล คือ พระอธิการช่วง จิตโสภณ พระมหานุกูล มหาวิโร พระสมมิตร ผาสุโก และพระณัฐวิษ ญาณวิโส พระประเสริฐ รตนโชโต พระมหาสมชาย มหาวิโร ผู้มีส่วนสำคัญให้คำแนะนำขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินการทางเอกสาร และข้อมูลทั้งปวง

ขอเจริญพรขอบพระคุณอาจารย์ ดร. ทรงวิทย์ แก้วศรี ดร. นवलวรรณ พูนสุพลฉัตร และอาจารย์ชลธิ์ ธรรมวรางกูร ที่ได้กรุณาปรับปรุงหาข้อมูลเพิ่มเติม และจัดพิมพ์รูปเล่มครั้งสุดท้าย หลังการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ให้เรียบร้อยดังปรากฏอยู่นี้

ขอขอบคุณบุพการี คือ โยมพ่อพิชัย โยมแม่อบ เจริญอนันตกุล ที่มอบอัฐภาพร่างกายและมรดกทางจิตวิญญาณ ให้ผู้วิจัยได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนเต็มความสามารถ คุณค่าและประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณบุพการี และคณาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทความรู้ และผู้มีพระคุณทุกท่านที่ได้มอบโอกาสและสิ่งที่ดีงามให้แก่ผู้วิจัย

อนึ่ง ความดีและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมถวายเป็นพุทธบูชา และบูชาคุณผู้ที่อุปถัมภ์ด้วยปัจจัยในการศึกษา ตลอดจนญาติมิตรทุกคน ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย ได้โปรดคุ้มครองอภิบาลทุกท่านที่มีอุปการคุณต่อผู้วิจัยตามที่ได้ระบุนามมานั้นและไม่ได้ระบุนามเอาไว้ ขอจงประสบแต่ความสุขความเจริญด้วยจตุรพิธพรชัยคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และธรรมสารสมบัติ พิพัฒน์มงคล สมบูรณ์พูนผลจนตลอดชนมายุกาล และขออุทิศส่วนกุศลนี้แด่เจ้ากรรมนายเวร ตลอดถึงครูอาจารย์ และญาติมิตรทุกท่านที่ได้ล่วงลับไปแล้ว

พระมหาวิรัช ตนติปาโล

๑๗ เมษายน ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ช
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๒
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย	๒
๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๒
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๓
๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๓
๑.๗ วิธีการดำเนินงานวิจัย	๔
๑.๘ กรอบแนวความคิดในการวิจัย	๔
๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ	๔
บทที่ ๒ ศึกษาสมมุติฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท	๑๐
๒.๑ พระวินัยบัญญัติหรือสิกขาบท	๑๐
๒.๒ สมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท	๒๒
บทที่ ๓ วิเคราะห์องค์ประกอบของสมมุติฐานแห่งสิกขาบท	๒๖
๓.๑ องค์ประกอบของสมมุติฐานแห่งสิกขาบทในครุกาบัติ	๒๖
๓.๑.๑ องค์ประกอบของสมมุติฐานในปาราชิก	๒๖
๓.๑.๒ องค์ประกอบของสมมุติฐานในสังฆาทีเสส	๒๘
๓.๒ องค์ประกอบของสมมุติฐานแห่งสิกขาบทในลหุกาบัติ	๓๐
๓.๒.๑ องค์ประกอบของสมมุติฐานในอาบัติปาจิตตีย์ในจีวรวรรค	๓๐
๓.๒.๒ องค์ประกอบของสมมุติฐานในอาบัติปาจิตตีย์ในโกสิยวรรค	๓๒
๓.๒.๓ องค์ประกอบของสมมุติฐานในอาบัติในปัตตวรรค	๓๔
๓.๒.๔ องค์ประกอบของสมมุติฐานในอาบัติปาจิตตีย์ในมุสาวาทวรรค	๓๖
๓.๒.๕ องค์ประกอบของสมมุติฐานในอาบัติปาจิตตีย์ในภูตคามวรรค	๓๗

๓.๒.๖	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในโอวาทวรรค	๓๙
๓.๒.๗	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในโกชนวรรค	๔๑
๓.๒.๘	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในอเจลกวรรค	๔๒
๓.๒.๙	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในสุราปานวรรค	๔๔
๓.๒.๑๐	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในสัปปาณวรรค	๔๖
๓.๒.๑๑	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในสหัมมิภวรรค	๔๗
๓.๒.๑๒	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในรัตนวรรค	๔๙
๓.๒.๑๓	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาฏิเทสนียะ	๕๑
๓.๒.๑๔	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฏในปริมณฑลวรรค	๕๒
๓.๒.๑๕	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฏในอุชชัคฆิภวรรค	๕๓
๓.๒.๑๖	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฏในขัมภกตวรรค	๕๔
๓.๒.๑๗	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฏในปิณฑปาตวรรค	๕๖
๓.๒.๑๘	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฏในกพพวรรค	๕๗
๓.๒.๑๙	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฏในสุรสวรรค	๕๘
๓.๒.๒๐	องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฏในปาทุภวรรค	๕๙
๓.๒.๒๑	องค์ประกอบของสมุฏฐานในอาบัติถุลลัจจัย	๖๑
๓.๒.๒๒	องค์ประกอบของสมุฏฐานในอาบัติทุพภาสิต	๖๒
บทที่ ๔	แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท	๖๔
๔.๑	แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทในครุภัตติ	๖๔
๔.๑.๑	การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทปาราชิก	๖๔
๔.๑.๒	การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทสังฆาทิเสส	๗๖
๔.๒	แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทในลหุภัตติ	๘๐
๔.๒.๑	การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทปาจิตตีย์	๘๑
๔.๒.๒	การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทปาฏิเทสนียะ	๙๒
๔.๒.๓	การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทถุลลัจจัย	๙๓
๔.๒.๔	การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบททุกกฏ	๙๕
๔.๒.๕	การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบททุพภาสิต	๑๐๘
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๑๒
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๑๒
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๑๖
บรรณานุกรม		๑๑๗
ภาคผนวก ๑ - ๒ - ๓		๑๒๑
ประวัติผู้วิจัย		๑๔๙

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ อ้างอิงจากพระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระไตรปิฎก ภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การอ้างอิงใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังคำย่อคัมภีร์ ดังตัวอย่างเช่น ที.สี. (บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗. ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๓/๓๗๔. หมายถึง ทีฆนิกาย สीलขันธวรรคปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐และทีฆนิกาย ปาฎีกาวรรค ภาษาไทย เล่ม ๑๑ ข้อ ๓๕๓ หน้า ๓๗๔ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา. (บาลี) =	วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ภิกขุณี.(บาลี) =	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี.(ไทย) =	วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (บาลี) =	วินัยปิฎก	มหาอคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.ม. (ไทย) =	วินัยปิฎก	มหาพรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ. (บาลี) =	วินัยปิฎก	จุฬาคคปาลี	(ภาษาบาลี)
วิ.จ. (ไทย) =	วินัยปิฎก	จุฬพรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาพรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวคคปาลี	(ภาษาบาลี)
ที.ปา. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฎีกาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.ม. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสกปาลี	(ภาษาบาลี)
ม.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสกปาลี	(ภาษาบาลี)
ม.อุ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาคคปาลี	(ภาษาบาลี)
ส.ส. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ช. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ชนธาวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สหยตวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ม. (บาลี) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาอคคปาลี	(ภาษาบาลี)
ส.ม. (ไทย) =	สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาพรรค	(ภาษาไทย)

อง.เอก. (บาลี) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิปาตบาลี	(ภาษาบาลี)
อง.เอก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ทุก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก. (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.จตุกก (ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)

อรรถกถาพระวินัยปิฎก

วิ. อ. (ไทย) = พระวินัยปิฎก	สมันตปาสาทิกา ฯ	(ภาษาไทย)
-----------------------------	-----------------	-----------

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องมือสำคัญในการควบคุมการอยู่ร่วมกันเพื่อความเป็นปกติสุขของมนุษย์ คือ บทบัญญัติหรือกฎเกณฑ์และระเบียบแบบแผนทางสังคม หากขาดเครื่องมือเหล่านี้ สังคมมนุษย์ก็จะเกิดความไร้ระเบียบ ความโกลาหลและความยุ่งเหยิง ในสังคมของภิกษุสงฆ์ก็เช่นเดียวกัน เมื่อภิกษุสงฆ์มีจำนวนมากขึ้นโดยลำดับกาลและกระจัดกระจายกันอยู่ไม่ได้รวมเป็นหมู่เดียวกัน การปกครองก็ต้องมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยมีกฎเกณฑ์ข้อบังคับเป็นแบบแผนเดียวกัน การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยในการปกครองคณะสงฆ์นั้น ทรงบัญญัติเมื่อภิกษุทำความเสียหายอย่างใดอย่างหนึ่ง และเป็นทีครหาตำหนิของหมู่สงฆ์และฆราวาส ซึ่งในตอนนั้นพระภิกษุสงฆ์ยังมีไม่มากและพระภิกษุสงฆ์ต่างก็มีวัตรปฏิบัติที่ตรงกัน แม้ว่าพระสารีบุตรจะกราบทูลให้พระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อความตั้งอยู่ได้นานของพระศาสนา ถึงกระนั้นพระองค์ก็ยังทรงไม่บัญญัติสิกขาบทต่างๆ เพราะพระภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่ล้วนเป็นพระอรหันต์บุคคล^๑ แต่ต่อมาเมื่อสงฆ์มีจำนวนมากขึ้น และมีผู้ที่กระทำผิดในครั้งแรกที่เรียกว่า อาทิกัมมิกะ พระพุทธเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบท^๒ การบัญญัติสิกขาบทหรือวินัยในการกำกับพฤติกรรมของพระสงฆ์ในสมัยนั้นจัดเป็นคู่มือและเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมความเลื่อมใสศรัทธาให้กับผู้คนในสมัยนั้นเป็นอย่างมาก ทั้งยังเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาให้ภิกษุผู้มีศีลาจารวัตรสามารถบรรลุธรรมขั้นสูงได้อีกด้วย อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าจะมีการบัญญัติพระวินัยให้หมู่สงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติ แต่ก็ยังมีภิกษุบางรูปประพฤติดนอกริตจากพระธรรมวินัยเป็นเหตุให้เกิดภาวะถดถอยทางความเลื่อมใสของผู้พบเห็น

จากพฤติกรรมต่างๆ ที่เกิดจากความประพฤติเสียหายของพระภิกษุจนพระพุทธเจ้าต้องทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อควบคุมความประพฤติ เพื่อความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์และความเจริญงอกงามของพระพุทธศาสนาสืบไปนั้น ล้วนมีสมุฏฐานหรือสาเหตุต่างๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการละเมิดซึ่งมีอยู่ ๖ ประเภท คือ (๑) อาบัติเกิดทางกาย ไม่ใช่ทางวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี (๒) อาบัติเกิดทางวาจา ไม่ใช่ทางกาย ไม่ใช่ทางจิตก็มี (๓) อาบัติเกิดทางกายกับวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี (๔) อาบัติเกิดทางกายกับจิต ไม่ใช่ทางวาจาก็มี (๕) อาบัติเกิดทางวาจากับจิต ไม่ใช่ทางกายก็มี และ (๖) อาบัติเกิดทางกายวาจา และจิต^๓ สมุฏฐานทั้งหมดล้วนเป็นปัจจัยให้เกิดการละเมิดสิกขาบท เช่น อาบัติเกิดทางกายอย่างเดียว คือ ภิกษุดื่มน้ำเมา แม้ไม่มีความตั้งใจ เพราะไม่รู้ว่าเป็นน้ำเมาดื่มเข้าไป ต้องอาบัติ

^๑วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

^๒ช.อุป. (ไทย) ๓๓/๑-๒๔/๕๘๒-๕๘๖.

^๓วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๘/๓๓๘.

ปาจิตติย^๕ อาบัติที่เกิดทางวาจาอย่างเดียว คือ ภิกษุสอนธรรมแก่อนุปลัมบัน ให้อาพร้อมกันเข้า ต้องอาบัติปาจิตติย^๕ เป็นต้น

การที่เกิดมีภิกษุรูปใดรูปหนึ่งประพฤติละเมิดสิกขาบท ซึ่งมีสมุฏฐานเป็นเหตุเกิดในการกระทำผิดต่างๆ จนเป็นผลให้เกิดภาวะถดถอยของการเสียมศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ทั้งยังเป็นการสร้างความเสื่อมเสียให้แก่ภิกษุสงฆ์ผู้มีศีลและอาจารย์ดั่งม ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์สมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท โดยประกอบไปด้วยสมุฏฐาน ๖ ประเภทที่เป็นเหตุแห่งการละเมิดพุทธบัญญัติหรือสิกขาบท๒๒๗ ข้อ^๖ โดยปรับเป็นอาบัติ ๗ กองคือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตติย ปาฏิเทสนียะ ฤตถัจฉัย ทุกกฏ พุทธานิสิต

ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท เพื่อให้รู้ทั่วถึงสาเหตุหรือสมุฏฐานที่ทำให้เกิดการละเมิดสิกขาบท ทั้งวิเคราะห์องค์ประกอบของสมุฏฐานและนำเสนอแนวทางการปฏิบัติที่ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ทั้งนี้เพื่อป้องกันความประพฤติที่เสียหายและเป็นการแสดงออกในทางกายสภาวะที่ไม่เหมาะสม และเพื่อสร้างเสริมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนให้ยิ่งขึ้นไปในสังคมไทยปัจจุบัน

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท
- ๑.๒.๒ เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท
- ๑.๒.๓ เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวินัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวินัยวิเคราะห์เกี่ยวกับสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทโดยมีประเด็นที่จะทำการศึกษาดังต่อไปนี้

๑.๓.๑ ศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท โดยมุ่งเน้นถึงสมุฏฐาน ๖ ประเภท คือ (๑) อาบัติที่เกิดทางกาย (๒) อาบัติที่เกิดทางวาจา (๓) อาบัติที่เกิดทางกายกับวาจา (๔) อาบัติที่เกิดทางกายกับจิต (๕) อาบัติที่เกิดทางวาจากับจิต (๖) อาบัติที่เกิดทาง วาจา และจิต

- ๑.๓.๒ ให้อธิบายสรุปแนวทางการปฏิบัติต่อสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ สมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทมีอะไรบ้าง
- ๑.๔.๒ องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทมีอะไรบ้าง
- ๑.๔.๓ แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทเป็นอย่างไร

^๕วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๒๗/๔๖๕.

^๖วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕/๒๓๔.

^๖วิ.ป. (ไทย) ๘/๓๓๘/๕๑๓.

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในงานวิจัย

สมมุติฐาน หมายถึงเป็นที่เกิด เป็นเหตุให้เกิดเหตุแห่งการละเมิดพระวินัย มี ๖ ประเภท คือ (๑) อาบัติที่เกิดทางกาย (๒) อาบัติที่เกิดทางวาจา (๓) อาบัติที่เกิดทางกายกับวาจา (๔) อาบัติที่ทางกายกับจิต (๕) อาบัติที่เกิดทางวาจากับจิต (๖) อาบัติที่เกิดทาง วาจา และจิต

อาบัติตาริกรรม หมายถึง อธิกรณคือการต้องอาบัติและการถูกปรับอาบัติ จัดเป็นอธิกรณ โดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำคือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจากอาบัตินั้นเสียด้วยการปลงอาบัติหรือการทำการเพื่อระงับอาบัติ

พระวินัยบัญญัติ หมายถึง พระพุทธบัญญัติเกี่ยวกับความประพฤติความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียมและการดำเนินกิจการต่างๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์

สิกขาบท หมายถึง กฎระเบียบแบบแผน ข้อบังคับ หรือขนบธรรมเนียมประเพณีที่ พระสงฆ์จะต้องปฏิบัติ ให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อให้เกิดความ เลื่อมใสแก่ผู้พบเห็น เป็นส่วนแห่งการฝึกหัดขัดเกลากาย วาจา ใจ ให้งดงาม อันจะเป็นการเอื้อต่อการ ประพฤติธรรมขั้นสูงขึ้นเป็นลำดับ

อาบัติ หมายถึง การต้อง การละเมิด คือ โทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท

ครุกาบัติ หมายถึงอาบัติหนัก อาบัติที่มีโทษร้ายแรงมี ๒ อย่างคือ ปาราชิกและ สังฆาทิเสส

ลหุกาบัติ หมายถึงอาบัติเบาหรืออาบัติที่มีโทษไม่ร้ายแรงเท่าครุกาบัติ มี ๕ อย่างคือ ฤตัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ ทุพภาสิต

ล่วงละเมิด หมายถึงการไม่ประพฤติปฏิบัติตาม การฝ่าฝืน

แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมมุติฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท หมายถึงการตระหนักรู้ ถึงสมมุติฐานหรือเหตุให้ละเมิดสิกขาบทเพื่อส่งเสริมให้เกิดศีลสังวรและให้เกิดสมณสารูปหรือความ งดงามในการดำรงชีวิตของภิกษุสามเณร

๑.๖ ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนั้น (Literature Review) ผู้วิจัยได้พยายาม ศึกษาค้นคว้า รวบรวมเท่าที่จะสัมพันธ์และสอดคล้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ ซึ่งมีรายละเอียดที่ควร ทราบในการวิจัยดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวไว้ในเรื่อง “นิติศาสตร์แนวพุทธ” ว่า ในครั้ง พุทธกาลมักมีข้อวิจารณ์ซึ่งมีสาเหตุมาจากเรื่องความเห็นเกี่ยวกับหลักธรรม และการปฏิบัติตาม พระวินัยการที่ภิกษุมีความเห็นต่อหลักธรรมและความไม่สอดคล้องตรงกันของการปฏิบัติตามพระวินัย นั้นเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การถกเถียงโต้แย้งในช่วงเวลานั้นทั้งที่สิกขาบทวินัยมีจำนวนน้อยแต่

พระอรหันต์กลับมีมากช่วงต่อๆ มาสิกขาบทมีจำนวนมากขึ้นแต่กลับมีพระอรหันต์น้อยเมื่อเทียบกับ สัตว์ส่วนของจำนวนภิกษุทั้งหมดน่าสังเกตว่า การละเมิดสิกขาบทแทบจะทั้งหมดเกิดจากพฤติกรรม ของภิกษุปุถุชนประเด็นเรื่องความขัดแย้งมักเกิดขึ้นในช่วงหลังซึ่งเป็นช่วงที่มีการอยู่ร่วมกันระหว่าง พระภิกษุผู้ยังเป็นปุถุชนธรรมดาปุถุชนมักมีความฝักใฝ่โน้มเอียงไปในทางขัดแย้งแม้เรื่องที่เห็นต่างกัน นั้นอาจเกี่ยวกับเรื่องเพียงเล็กน้อยก็ตาม^๗

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้พระนิพนธ์ไว้ใน “วินัยมุข (เล่ม ๓)” ว่า มูลเหตุแห่งอาบัติตาริกรณ เกิดจากสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ อย่างคือ

- ๑) อาบัติเกิดทางกายไม่ใช่ทางวาจาไม่ใช่ทางจิตก็มี
- ๒) อาบัติเกิดทางวาจาไม่ใช่ทางกายไม่ใช่ทางจิตก็มี
- ๓) อาบัติเกิดทางกายกับวาจาไม่ใช่ทางจิตก็มี
- ๔) อาบัติเกิดทางกายกับจิตไม่ใช่ทางวาจาก็มี
- ๕) อาบัติเกิดทางวาจากับจิตไม่ใช่ทางกายก็มี
- ๖) อาบัติเกิดทางกายวาจากับจิตก็มี

การระงับหรือการแก้ไขตัวให้พ้นอาบัติที่ภิกษุต้องเข้าแล้วจำต้องทำคืนเสียด้วยการระงับ ในสำนักบุคคลก็มีลหุกาบัติทั้งปวงย่อมระงับในสำนักบุคคลคือผู้ต้องแสดงอาบัตินั้นแก่ภิกษุรูปใดรูป หนึ่งก็ได้อาบัตินั้นเป็นอันระงับ ทั้งนี้เพราะภิกษุผู้ต้องอาบัติด้วยเจตนาหรือแก่ลั้งต้องอาบัติและปกปิด ไว้และถึงอคติเพราะเหตุแห่งตนบ้างเพราะเหตุแห่งผู้อื่นบ้าง^๘

หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต ทรงพระนิพนธ์หนังสือ “ต้นบัญญัติ มูลเหตุที่ได้ทรง บัญญัติสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์” ทรงแปลจากมหาวิงค์คัมภีร์พระวินัยปิฎก หนังสือนี้เป็นเรื่อง กล่าวถึงพระภิกษุผู้เป็นอาทิกกรรมิกผู้ประกอบในกรรมเบื้องต้น คือประพฤตินสิ่งที่ไม่สมควรแก่ บรรพชิต ประพฤติจนชาวโลกติเตียน โดยเริ่มตั้งแต่ปาราชิก ๔ ไปจนถึง เสดียวัตร ๗๕^๙

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้แต่งตั้งคณะกรรมการจัดทำและจัดพิมพ์หนังสือ “แก่น ธรรม พระวินัยปิฎก” โดยได้สรุปสาระสำคัญของพระวินัยปิฎกทั้ง ๘ เล่ม ประกอบด้วยมหาวิงค์ ภาค ๑ ภาค ๒ ภิกขุณีวิงค์ มหาวรรค ภาค ๑ ภาค ๒ จุฬวรรค ภาค ๑ ภาค ๒ และปริวาร ถือเป็น คำอธิบายพระวินัยปิฎกเรียงลำดับไปตั้งแต่ปาราชิก ๔ ถึง เสดียวัตร ๗๕ และอธิกรณสมณะ ๗^{๑๐}

^๗พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **นิติศาสตร์แนวพุทธ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑), หน้า ๗๗-๗๘.

^๘สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข (เล่ม ๓)**, **หลักสูตรนักรธรรมชั้นเอก**, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย), หน้า ๑๕๘.

^๙หม่อมเจ้าพระสถาพรพิริยพรต, **ต้นบัญญัติ มูลเหตุที่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทในพระปาฏิโมกข์**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมบรรณาการ, ๒๕๑๑).

^{๑๐}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกแก่นธรรม พระวินัยปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระมหาบุญเลิศ จานทินโน และคณะ ได้รวบรวมและเรียบเรียงหนังสือ “อริยวินัย” โดยอรรถาธิบายพระวินัยปิฎกจากปาราชิก ๔ จนถึงเสขียวัตร ทั้งได้ยกพระพุทฺธพจน์ที่เห็นว่าสำคัญ และจำเป็นมากกล่าวอ้างไว้ด้วย เป็นคู่มืออธิบายพระวินัยปิฎกได้เป็นอย่างดีโดยเรียงตามลำดับสิกขาบท^{๑๑}

พระครูศิริปัญญา牟尼 (อ่อน) ได้แปลมังคลัตถที่ปณีให้ชื่อว่า “คัมภีร์มงคลที่ปณีแปล เล่มเดียวจบโดยพิศดาร” โดยได้อธิบายเรื่องวินัยไว้ในบทที่ ๙ ซึ่งเกี่ยวกับทั้งอนุภาคาริยวินัยและอาคาริยวินัย ได้แสดงการก้าวล่วงและโทษแห่งการล่วงละเมิดพระวินัยไว้ด้วย^{๑๒}

สุชีพ ปุญญานุภาพ ได้แต่งหนังสือ “พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน” ได้สรุปอธิบายพระไตรปิฎกเล่ม ๑ - ๔๕ โดยเฉพาะได้อธิบายนำเรื่องทั้งการบัญญัติพระวินัย และเหตุที่ทรงแสดงพระสูตรสำคัญบางสูตรไว้ด้วย^{๑๓}

สรุปความได้ว่า เอกสารที่เกี่ยวกับสิกขาบทหรือพระวินัยบัญญัติที่ประมวลมา จะกล่าวอธิบายถึงมูลเหตุแห่งการทรงบัญญัติพระวินัย หรือเป็นการอธิบายพระวินัยแต่ละข้อตามพระพุทฺธประสงค์ แต่ไม่ได้แสดงสมุฏฐานของการละเมิดสิกขาบทโดยตรง ที่มีบ้างเท่าที่ปรากฏมีหนังสือวินัยมุขเล่ม ๓ หลักสูตรพระวินัย นักธรรมชั้นเอก แต่ก็ก็เป็นเพียงตัวอย่างประกอบเท่านั้น

๑.๖.๒ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

บรรจง วังหล้า ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “โทษของการละเมิดศีลห้ากับการกระทำผิดกฎหมายอาญา” ว่า ศีลห้าและกฎหมายอาญานั้นคล้ายคลึงกันมากและแนวคิดเรื่องโทษของศีลก็เอื้อประโยชน์ต่อการไม่ละเมิดกฎหมายอาญาเพราะคนที่รักษาศีลย่อมไม่กล้าผิดกฎหมายอาญา ส่วนโทษตามกฎหมายอาญาก็เอื้อประโยชน์ต่อศีลห้าเพราะถ้ากระทำผิดกฎหมายอาญาที่เกี่ยวข้องกับศีลห้าย่อมต้องได้รับโทษตามกฎหมายอาญาและโทษตามกฎหมายซึ่งจะสนองตอบผู้กระทำทั้งในปัจจุบันและในอนาคต^{๑๔}

ปฐมรัตน์ สุชียามานนท์ ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “อทินนาทานในแนวคิดและวิถีชีวิตของคนไทย” ว่า อทินนาทานในสังคมไทยมาจากคำสอนในพระพุทธศาสนาเถรวาทและในกฎหมายไทยโดยหลักการแล้วมีความเหมือนกันคือเน้นเจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ของผู้กระทำและปรากฏอยู่ในวิถีชีวิตของคนไทยด้วยสาเหตุ ๒ ประการคือสาเหตุภายในได้แก่อกุศลมูล (โลภะโทสะโมหะ) ส่วน

^{๑๑}พระมหาบุญเลิศ จานทินโน และคณะ, อริยวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยามบรรณกิจและการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๒).

^{๑๒}พระครูศิริปัญญา牟尼 (อ่อน), คัมภีร์มงคลที่ปณีแปลเล่มเดียวจบโดยพิศดาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๐๖).

^{๑๓}สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕)

^{๑๔}บรรจง วังหล้า, “ศึกษาเปรียบเทียบโทษของการละเมิดศีลห้ากับการกระทำผิดกฎหมายอาญา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙) หน้า ๔๖.

สาเหตุภายนอกได้แก่การขาดความรักและความอบอุ่นจากการเลี้ยงดูของครอบครัวการขาดโอกาสจากครอบครัวและสังคมการขาดวินัยเนื่องมาจากสิ่งแวดล้อมการขาดตัวอย่างที่ดีในสังคมการแก้ไขปัญหามิชอบที่ผิดที่ผิดนั้นต้องตรวจสอบหาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหาเสียก่อนจากนั้นจึงแก้ไขปัญหาจากสาเหตุภายในและสาเหตุภายนอกด้วยวิธีการที่ถูกต้อง^{๑๕}

พระกลม กมโร (วิเศษวงษา) ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์” ว่า ในการตัดสินใจประพฤติไม่ได้มองเพียงที่การกระทำ แต่ต้องมองเข้าไปที่เจตนาด้วยว่า มีความตั้งใจทำสิ่งนั้นหรือไม่ ถ้ามีเจตนาในการทำความผิดก็ตัดสินว่ามีความผิด ความผิดชนิดนี้ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า สจิตตกะ หมายถึง มีเจตนา, เป็นไปโดยตั้งใจ เป็นชื่อของอาบัติพวกหนึ่งที่เกิดขึ้นโดยสมุฏฐานมีเจตนา คือ ต้องจงใจทำจึงต้องอาบัตินั้น เช่น ภิกษุหลอกภิกษุให้กลัวมี ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ข้อนี้เป็น สจิตตกะ คือ ตั้งใจหลอกจึงต้องอาบัติปาจิตตีย์ แต่ถ้าไม่ได้ตั้งใจหลอกไม่เป็นอาบัติ^{๑๖}

อธิเทพ ผาธา ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมณะ ๗ และกฏนิกคหกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕” ว่า ภิกษุผู้ต้องอาบัตินั้นมีอยู่ ๒ ประเภท คือ (๑) อาบัติหนัก ได้แก่ อาบัติปาราชิก และอาบัติสังฆาทิเสส มีโทษตั้งแต่หมดความเป็นพระจนถึงมีโทษที่จะต้องอยู่ปริวาสกรรม (๒) อาบัติเบา หรืออาบัติเล็กน้อย ได้แก่ ฤทธัจจย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกภู พุพภาษิต เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วจะต้องแสดงคืนต่อบุคคลหรือคณะบุคคลก็ได้ ในอาบัติทั้ง ๒ ประเภทนั้นอาบัติหนักจัดเป็นอาบัติที่ต้องการลงโทษผู้ล่วงละเมิดไม่ให้เป็นเยี่ยงอย่างเรียกการละเมิดอาบัติหมวดนี้ว่าเป็นสลวิบัติ ส่วนอาบัติเบาเป็นโทษที่เกี่ยวข้องกับมารยาทหรือเป็นโทษที่ป้องกันความโหดร้าย เรียกว่า อาจารย์วิบัติ^{๑๗}

พระมหาวรราช แก้วพงศ์ ได้กล่าวไว้ในวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การละเมิดพระวินัยของสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ระดับอำเภอในภาคเหนือตอนบน” ว่า การปลงอาบัติของพระสงฆ์จะต่างกันในวันลงฟังพระปาฏิโมกข์ในระหว่างกลางพรรษาหรือเรียกว่าลงอุโบสถหรือลงโบสถ์ในวันขึ้น แรม ๑๔,๑๕ คำการปลงอาบัติเป็นเพียงพิธีกรรมเท่านั้นพระคัมภีร์ว่า “ไม่เคยเห็นมีใครแนะนำเลยตั้งแต่บวชมาว่ามีความสำคัญอย่างไรเขาบอกให้ปลงเราก็ปลงในทางปฏิบัติไม่ได้ตักเตือนกันไม่ใส่ใจการละเมิดพระวินัยแล้วสามารถปลงอาบัติได้ไม่จำกัดครั้งไม่เป็นไรถ้าเราทำผิดเราก็ปลงอาบัติเสียก็หายไป

^{๑๕} ปฐมรัตน์ สุชัยามานนท์, “อทินนาทานในแนวคิดและวิถีชีวิตของคนไทย, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๓๘.

^{๑๖} พระกลม กมโร (วิเศษวงษา), “การวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๗.

^{๑๗} อธิเทพ ผาธา, “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท: ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณสมณะ ๗ และกฏนิกคหกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๓๑.

เห็นจะเป็นอาบัติอะไรความไม่เข้าใจในเรื่องปลงอาบัติเพราะคำปลงอาบัติที่เป็นภาษาบาลีไม่เคยรู้ว่ามันแปลว่าอะไรไม่รู้ว่าคุณหมายของคำปลงอาบัติคืออะไรแตกเข้าใจคร่าวๆ ว่าคือการประกาศให้สงฆ์รู้ว่าการยอมรับความผิดที่เราได้ทำไปไม่รู้จะปลงไปทำไมพอลงไปแล้วก็มาทำผิดอีกทำผิดเรื่องเดิมการปลงอาบัติเมื่อทำผิดไปแล้วมาปลงอาบัติทำให้เราต้องทำผิดอีกปลงอาบัติแล้วปลงอีกไม่เห็นความศักดิ์สิทธิ์ทำให้ได้ใจทำผิดมากยิ่งขึ้นหรือทำผิดในข้อที่ผิดมากกว่าเดิมเพราะสามารถที่จะปลงอาบัติได้” การปลงอาบัติจึงเป็นเงื่อนไขปัจจัยที่เป็นข้ออ้างหรือข้อแก้ตัวเมื่อพระสงฆ์ทำผิดจะบอกว่าไม่เป็นไรปลงอาบัติเสียก็หายกันไปการปลงอาบัติจึงเป็นเงื่อนไขปัจจัยที่ส่งผลต่อการประพฤติพระวินัยของสงฆ์อย่างมาก^{๑๘}

พระมหาไพโรจน์ โอภาโส (โสภ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวัตรในพระไตรปิฎก” จากการศึกษาพบว่า การบรรพชาอุปสมบทเป็นภิกษุนี้มีกฎระเบียบข้อปฏิบัติเป็นกรอบของความประพฤติที่สำเร็จรูปอยู่ในตัวการดำรงชีวิตปัจจัยเครื่องอาศัยการเลี้ยงชีพการใช้สอยบริหารเสนาสนะและการบำรุงรักษาตลอดจนการอยู่ในภายใต้การปกครองของอุปัชฌาย์และอาจารย์เพื่อรับการอบรมวิธีการในการขัดเกลาและข้อปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาตามลำดับวิธีการอภิธานการศึกษาคือขนบธรรมเนียมระเบียบวิธีปฏิบัติอันเป็นมารยาทของภิกษุเพื่อส่งเสริมให้มีความประพฤติดีงามที่พึงประพฤติให้ถูกต้องครบถ้วนแบ่งลักษณะได้ตามเรื่องที่ภิกษุควรประพฤติในกาลนั้นๆ ในกิจนั้นๆ แก่บุคคลนั้นๆ เป็นเครื่องวัดพระภิกษุและสามเณรในพระพุทธศาสนามีความเจริญงอกงามเป็นปุชนียบุคคลที่พุทธศาสนิกชนสมควรนกราบไหว้และยังชนผู้ไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสผู้ที่เลื่อมใสแล้วก็เพิ่มพูนศรัทธายิ่งขึ้นไป^{๑๙}

สรุปความว่า งานวิจัยที่สำรวจได้ ยังไม่มีเล่มใดกล่าวถึงสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทโดยตรง เพียงแต่กล่าวถึงลักษณะการละเมิดศีล ๕ บางข้อเช่น อทินนาทานเท่านั้น เพราะฉะนั้นจากการที่ได้ศึกษาจากงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เห็นถึงภาพรวมโดยกว้างๆ เท่านั้น ซึ่งไม่ได้กล่าวถึงในรายละเอียดให้ลึกซึ้งและมีความชัดเจนเพียงพอ ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทให้เข้าใจชัดเจน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าสืบต่อไป

^{๑๘} พระมหาวรรราช แก้วพงศ์, การละเมิดพระวินัยของสงฆ์ ในเขตปกครองสงฆ์ระดับอำเภอ ในภาคเหนือตอนบน, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๘.

^{๑๙} พระมหาไพโรจน์ โอภาโส (โสภ) “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวัตรในพระไตรปิฎก”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต**, สาขาพุทธศาสนศึกษา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้าบทคัดย่อ.

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้าดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้า และรวบรวมจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) และทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้แก่พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และเอกสารอื่นๆ ที่ต้นฉบับเดิมเป็นภาษาบาลีและที่ได้แปลเป็นภาษาไทย

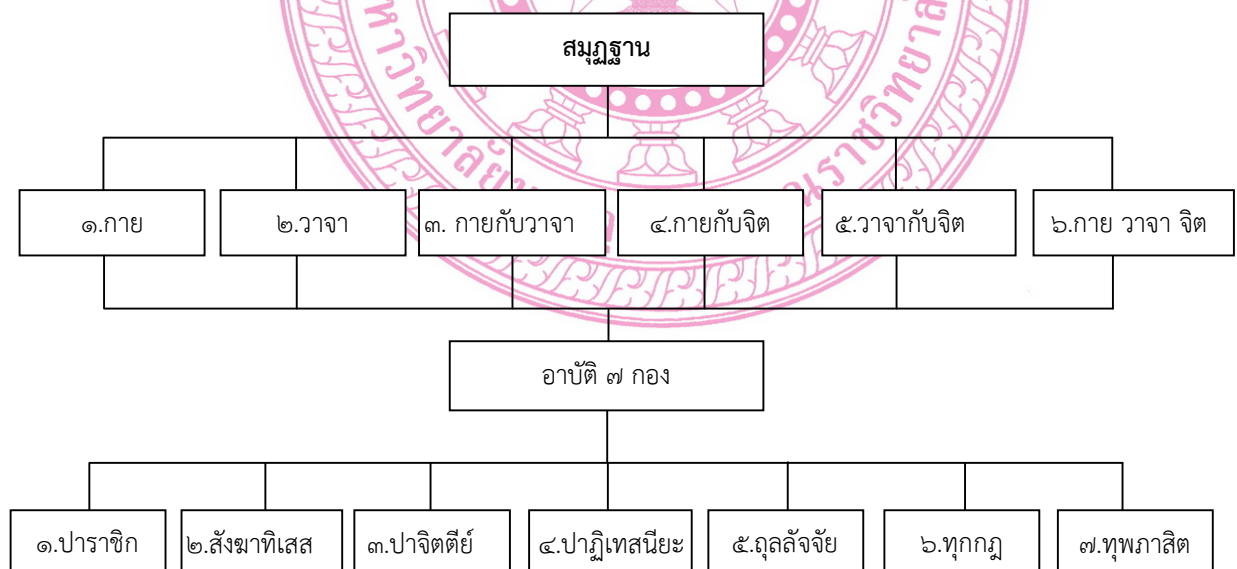
๑.๗.๒ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Sources) มีหนังสือตำรา เอกสารที่เป็นงานเขียนและวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นภาษาไทย

๑.๗.๓ วิเคราะห์ ตีความ จากเอกสารดังกล่าวข้างต้นแล้วสรุปประเด็นจากการศึกษาวิเคราะห์เป็น การสังเคราะห์ สรุปผล อภิปรายและข้อเสนอแนะแล้วคัดประเด็นนำเสนอเป็นรูปเล่มวิทยานิพนธ์ให้สมบูรณ์ต่อไป

๑.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย

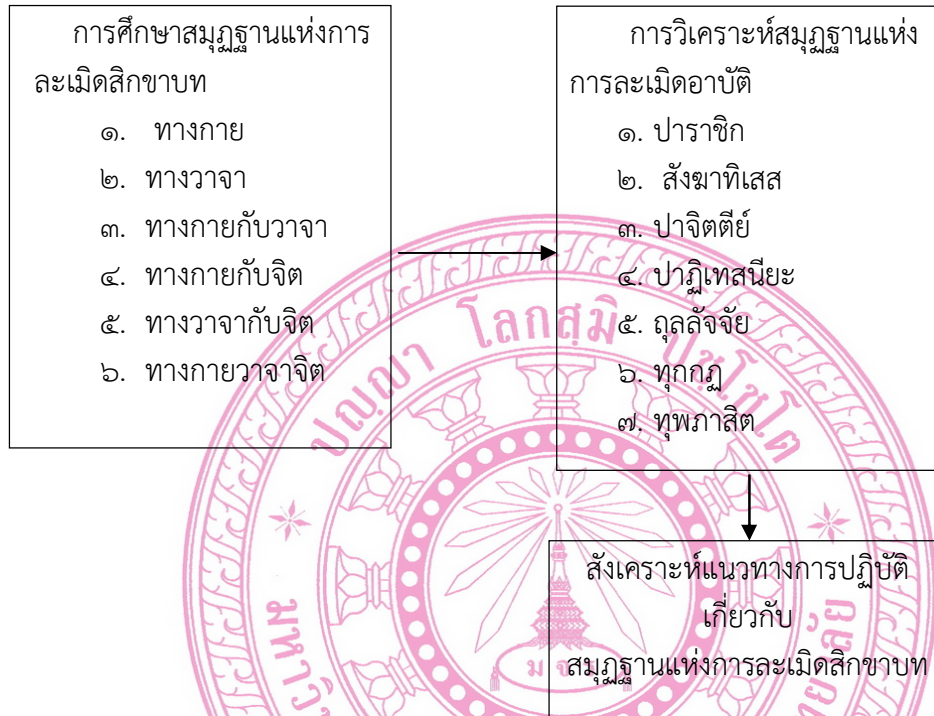
๑.๘.๑ กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

กรอบแนวคิดในการวิจัยนี้ สามารถแสดงออกมาเป็นแผนภูมิได้ ดังนี้

๑.๘.๒ กระบวนการวิจัย (Research Process)

กระบวนการวิจัย สามารถแสดงออกมาเป็นแผนภูมิได้ดังนี้

๑.๙ ประโยชน์ที่ได้รับ

- ๑.๙.๑ ทำให้ทราบสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท
- ๑.๙.๒ ทำให้ทราบองค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท
- ๑.๙.๓ ทำให้ทราบแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

บทที่ ๒

ศึกษาศมฺภูฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

ในบทนี้ จะได้ศึกษาเรื่องพระวินัยบัญญัติหรือสิกขาบทและการละเมิดสิกขาบทดังต่อไปนี้

๒.๑ พระวินัยบัญญัติหรือสิกขาบท

พระวินัยปิฎก คือประมวลพุทธบัญญัติเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ พระวินัยซึ่งเป็นพุทธบัญญัตินี้ แบ่งออกเป็นสองส่วน คือ อาทิพรหมจริยกาสิกขา และอภิสมาจาริกาสิกขา

๑) **อาทิพรหมจริยกาสิกขา** หมายถึงหลักการศึกษอบรมในฝ่ายบพบัญญัติหรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือน เรียกว่า **พระปาติโมกข์**

๒) **อภิสมาจาริกาสิกขา** หมายถึงหลักการศึกษอบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาทและความเป็นอยู่ที่พึงงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์ให้พึงงาม มีคุณค่าน่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

พระวินัยนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า ต่อเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามประพฤติเช่นนั้นอีก ดังจะเห็นได้ว่า ในตอนต้นพุทธกาล คือตั้งแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๒๐ พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แน่นอน เพราะภิกษุสงฆ์ล้วนมีวัตรปฏิบัติพึงงาม ศีลของภิกษุสงฆ์เรียกว่า “**ปาติโมกข์สังวรศีล**” จัดเป็นจาริตตศีล คือ ระเบียบปฏิบัติตามแบบอย่างที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติมา ในระยะที่ยังไม่มีพุทธาณุญาตให้ภิกษุสงฆ์สวดพระปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือนใน ๒๐ พรรษาแรกนั้น พระพุทธเจ้าทรงแสดงโอวาทปาติโมกข์เองทุกกึ่งเดือน

ในพรรษาที่ ๑๒ ขณะประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา พระสารีบุตรกราบทูลอาราธนาให้ทรงบัญญัติสิกขาบท ดังปรากฏในเวรัญชกัณฑ์ คัมภีร์มหาวีรังค์ พระวินัยปิฎกเล่ม ๑ ว่า “ถึงเวลาแล้ว พระพุทธเจ้าข้า ที่พระผู้มีพระภาคจะทรงบัญญัติสิกขาบท ทรงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่พระสาวกอันจะเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ได้ยืนนาน”^๑ พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงบัญญัติสิกขาบท เพราะในระยะนั้นภิกษุสงฆ์ส่วนใหญ่เป็นพระอรหันต์บุคคล ดังที่พระองค์ตรัสตอบพระสารีบุตรว่า

“จงรอปีก่อนเถิด สารีบุตร ตถาคตรู้เวลาในเรื่องที่จะบัญญัติสิกขาบทนั้น ศาสดาจะยังไม่บัญญัติสิกขาบทแก่สาวก ไม่ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงตลอดเวลาที่ยังไม่เกิดอัสวัฏฐานนิยธรรมในหมู่

^๑วิ.มท. (ไทย) ๑/๒๑/๑๓.

สงฆ์ เมื่อเกิดอาสวัฏฐานิยธรรมบางอย่างขึ้นในหมู่สงฆ์ ตถาคตจึงจะบัญญัติสิกขาบท จะยก ปาติโมกข์ขึ้นแสดงแก่สาวกเพื่อขจัดธรรมเหล่านั้น... สารีบุตร ก็ภิกษุสงฆ์ยังไม่มีเสนียด ไม่มีโทษ ไม่มีสิ่งมัวหมอง บริสุทธิ์ผุดผ่อง ดำรงอยู่ในสารคุณ แท้จริง ในภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ผู้มีคุณธรรม อย่างต่ำก็ขึ้นโสคาบัน ไม่มีทางตกต่ำ มีความแน่นอนที่จะสำเร็จสัมโพธิในวันข้างหน้า”^๒

ต่อมา หลังจากออกพรรษาที่ ๒๐^๓ แล้วพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติปาราชิก สิกขาบทที่ ๑ ห้ามภิกษุเสพเมถุน โดยปรารถนาเหตุการณ์มัวหมองในคณะสงฆ์อันเนื่องมาจากการที่พระสุทินเสพเมถุน กับอดีตรยาที่ปามหาวัน กรุงเวสาลี การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรก และทรงบัญญัติเรื่อยมาทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ไม่ดีขึ้นในคณะสงฆ์

ในการบัญญัติสิกขาบทแต่ละครั้งมีขั้นตอนดังนี้ คือ เมื่อเกิดเรื่องมัวหมองขึ้นภายใน คณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ทุลรับแล้ว ทรงชี้โทษแห่งการ ประพฤติเช่นนั้น และตรัสอานิสสงส์แห่งความสำรวมระวังแล้ว จึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทำ อย่างนั้นอีกต่อไป ทรงกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิดเรียกว่า **ปรับอาบัติ**

คำว่า **อาบัติ** แปลว่า **การต้อง การล่วงละเมิด** คำนี้เป็นชื่อเรียกภิกษุที่ล่วงละเมิดสิกขาบท นั้น ๆ และเป็นชื่อเรียกโทษหรือความผิดที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท เช่น ภิกษุก่อล่วงละเมิด อุตตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตนต้องอาบัติปาราชิก

อาบัตินี้ ๗ กองคือ ปาราชิก สังฆาทิเสส ฤๅลัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฏิเทสนียะ ทุกกฏ พุพภาสิต

อาบัติปาราชิกมีโทษหนัก ทำให้ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นภิกษุ อาบัติสังฆาทิเสสมิโทษ ปานกลาง ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรมคือประพฤติวัตรอย่างหนึ่งจึงจะพ้นจากอาบัตินี้ ส่วนอาบัติ ๕ กอง ที่เหลือมีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องประกาศ สารภาพผิดต่อหน้าภิกษุด้วยกันดังที่เรียกว่าปลงอาบัติ จึงจะพ้นจากอาบัติเหล่านี้

บทบัญญัติในพระวินัยแต่ละข้อหรือมาตราเรียกว่า สิกขาบท แปลว่าข้อที่ต้องศึกษา นั่นคือ บทบัญญัติสำหรับภิกษุมี ๒๒๗ สิกขาบท บทบัญญัติสำหรับภิกษุณี มี ๓๑๑ สิกขาบท สิกขาบทเหล่านี้ มาในพระปาติโมกข์ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ให้สาวกในที่ประชุมสงฆ์ทุกกิ่งเดือน

บทบัญญัติสำหรับภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์แบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนินยต ๒ นิสสัคคียปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสขิยะ ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์นั้นปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดไว้ครบทุกอาบัติ คือระบุนุ อาบัติโดยตรง ๔ กอง ได้แก่ ปาราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตตีย์ทั้งที่เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์และสุทธิก ปาจิตตีย์ และปาฏิเทสนียะ มีอาบัติที่ไม่ได้ระบุนุไว้ โดยตรงอีก ๓ กอง ได้แก่ ฤๅลัจฉัย ทุกกฏ พุพภาสิต

^๒วิ.มहा. (ไทย) ๑ /๒๑/๑๔.

^๓วิ.มहा. (ไทย) ๑ บทนำ, หน้า [๗-๘].

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์เหล่านี้แยกวันเสขียะจัดเป็นอาทิพรหมจรรย์กาสิกขา ส่วนเสขียะและสิกขาบทจำนวนมากที่มานอกพระปาติโมกข์ล้วนเป็นอภิสมัจจิกาสิกขา

อาทิพรหมจรรย์กาสิกขาและอภิสมัจจิกาสิกขาทั้ง ๒ ส่วนรวมกันเรียกว่า **พระวินัย**

พระวินัยเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับฝึกหัดอบรมกุลบุตรผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เพราะผู้เข้ามาบวชนั้นมาจากต่างตระกูล ต่างชนชั้น ต่างอริยาคัย ต่างจิตต่างใจ หากไม่มีพระวินัยควบคุมความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่สับสนวุ่นวายไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใสศรัทธา ถ้าภิกษุทุกรูปประพฤติตามพระวินัย ก็จะเป็นหมู่ภิกษุที่สงบงาม นำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ยืนนาน เปรียบเหมือนดอกไม้บานาชนิดถูกร้อยไว้ด้วยด้ายจึงไม่แตกแยกกระจัดกระจาย ทั้งยังคุ้มกันเข้าเป็นพวงมาลัยที่สวยงาม ดังที่พระพุทธองค์ตรัสกะพระสารีบุตรไว้ในเวรัญชกัณฑ์ว่า

“สารีบุตร พระผู้มีพระภาคกุกุสันธะ พระผู้มีพระภาคโกนาคนนะ และพระผู้มีพระภาคกัสสปะ ไม่ทรงผ่อนคลายที่จะแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวก สุตตะ เคยยะ...เวทิลละของพระผู้มีพระภาค ๓ พระองค์จึงมีมาก ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แก่สาวก มีการแสดง ปาติโมกข์เมื่อหมดพระผู้มีพระภาคและสาวกผู้ตรัสรู้ตามแล้ว สาวกชั้นหลัง ๆ ต่างชื่อ ต่างโคตร ต่างชาติวรรณะได้เข้ามาบวชจากต่างตระกูล เธอเหล่านั้นพาให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่นาน เหมือนดอกไม้บานาพรรณกองอยู่บนแผ่นกระดานเอาด้ายร้อยไว้ ย่อมไม่ถูกลมพัดกระจัดกระจายไป เพราะเหตุไร เพราะเอาด้ายร้อยไว้”^๕

ข้อนี้แสดงว่า การบัญญัติพระวินัยเป็นเหตุสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้ยืนนาน ดังจะเห็นได้ว่า พระมหากัสสปเถระผู้เป็นประธานสงฆ์ในการจัดทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ได้ตกลงกับพระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายว่า จะสังคายนาพระวินัยก่อน ทั้งนี้เพราะท่านเห็นว่า พระวินัยเป็นอายุของพระพุทธศาสนา ดังที่สมันตปาสาทิกา อรรถกถาวินัยปิฎกบันทึกว่า “พระวินัยจัดว่าเป็นอายุของพระพุทธศาสนา เมื่อพระวินัยยังดำรงอยู่ พระศาสนาก็ชื่อว่ายังดำรงอยู่ ดังนั้น จึงขอสังคายนาพระวินัยก่อน”^๕

คัมภีร์สมันตปาสาทิกา อธิบายความหมายของคำว่า **วินัยปิฎก** ไว้ดังนี้

คำว่า **วินัย (วิ + นัย)** มี ๓ ความหมาย ได้แก่

๑. วินัย หมายถึง **นัยต่าง ๆ (วิวิธ + นัย)** เพราะมีปาติโมกข์ ๒ คือ ภิกขุปาติโมกข์และภิกขุณีปาติโมกข์ มีวิภังค์ ๒ คือ ภิกขุวิภังค์และภิกขุณีวิภังค์ มี อาบัติ ๗ กองเป็นต้น

๒. วินัย หมายถึง **นัยพิเศษ (วิเสส + นัย)** เพราะมีอนุบัญญัติเพิ่มเติมเพื่อให้สิกขาบทรัดกุมยิ่งขึ้นหรือผ่อนผันให้เพลาความเข้มงวดลง

^๕วิ.มหา. (ไทย) ๑ /๒๐/๑๒.

^๕วิ.อ. (ไทย) ๑ /๑๗.

๓. วินัย หมายถึงกฎสำหรับฝึกอบรมกายวาจา (วินยโนโต เจว กายวาจาโน) เพราะเป็นเครื่องป้องกันความประพฤติที่ไม่เหมาะสมทางกายและทางวาจา

คำว่า ปิฎก มี ๒ ความหมาย ได้แก่

๑. ปิฎก หมายถึงปริยัติ เช่น ในข้อความว่า “มา ปิฎกสมปทาเนน อย่าปลงใจเชื่อด้วยการอ้างปริยัติ”

๒. ปิฎก หมายถึงภาชนะ เช่น ในข้อความว่า “อถ บุริโส อาคจเฉยย กุฑทาลปิฎกมาทาย บุรุษถือจอบและกระบุงเดินมา”^๖

เมื่อรวมคำว่า วินัย เข้ากับคำว่า ปิฎก ก็เป็น วินัยปิฎก คำว่า วินัยปิฎก หมายถึงคัมภีร์ที่ประมวลกฎสำหรับฝึกอบรมกายวาจา หรือภาชนะที่รวบรวมกฎสำหรับฝึกอบรมกายวาจา

พระวินัยปิฎกนี้แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ

๑. มหาวิภังค์ หรือ ภิกขุวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทหรือศีลของภิกษุ ๒๒๗ ข้อที่มาในพระปาติโมกข์
๒. ภิกขุณีวิภังค์ ว่าด้วยสิกขาบทหรือศีลของภิกษุณี ๓๑๑ ข้อที่มาในพระปาติโมกข์
๓. มหาวรรค ว่าด้วยสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ตอนต้น ๑๐ ชั้นธกะหรือหมวด
๔. จุลวรรค ว่าด้วยสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ตอนปลาย ๑๐ ชั้นธกะ
๕. ปริวาร คือคัมภีร์ประกอบหรือคู่มือที่บรรจุคำถามคำตอบสำหรับ ช่อมความรู้เรื่องพระวินัยซึ่งเป็นการทบทวนเนื้อหาของสี่คัมภีร์แรก^๗

พระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้แบ่งพระวินัยปิฎก ออกเป็น ๕ คัมภีร์ตามวิธีการดังกล่าวนี้

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการแบ่งวินัยปิฎกอีก ๒ แบบตามที่บันทึกไว้ในคัมภีร์ชื่อว่าชिरสารัตถสังคหะ ที่พระรัตนปัญญาเถระรจนาที่เชียงใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๐๗๘ ดังนี้

แบบที่ ๑ ปรากฏในคัมภีร์วชิรสารัตถสังคหะข้อ ๒๒ ว่า “อาปามจุปอาทิกา” ท่านแบ่งพระวินัยปิฎกออกเป็น ๕ คัมภีร์ มีคำย่อหรือหัวใจว่า **อา ปา ม จุ ป** คือ

๑. อา = อาทิกัมมิกะหรือปาราชิก ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติหนักของภิกษุตั้งแต่ปาราชิกถึงอนิยต
๒. ปา = ปาจิตตีย์ ว่าด้วยสิกขาบทที่เกี่ยวกับอาบัติเบาตั้งแต่นิสสัคคียปาจิตตีย์ถึงเสขิยะ รวมตลอดทั้งภิกขุณีวิภังค์ทั้งหมด
๓. ม = มหาวรรค
๔. จุ = จุลวรรค
๕. ป = ปริวาร

^๖วิ.อ. (ไทย) ๑/๒๔-๒๕.

^๗พระไตรปิฎกไทย จัดแบ่งเป็น ๘ เล่ม คือ มหาวิภังค์ หรือภิกขุวิภังค์ ๒ เล่ม ภิกขุณีวิภังค์ ๑ เล่ม มหาวรรค ๒ เล่ม จุลวรรค ๒ เล่ม ปริวาร ๑ เล่ม.

แบบที่ ๒ ปรากฏในคัมภีร์วชิรสารัตถสังคหะข้อ ๓๙๘ ว่า “ปาปามจุปติ ปณฺจวิธํ วินยปิฎกํ” พระวินัยปิฎกมี ๕ คัมภีร์ คือ ปา ปา ม จุ ป ท่านแบ่งพระ วินัยปิฎกออกเป็น ๕ คัมภีร์ มีคำย่อหรือ หัวใจว่า **ปา ปา ม จุ ป** คือ

๑. ปา = ปาราชิก
๒. ปา = ปาจิตตีย์
๓. ม = มหาวรรค
๔. จุ = จุลวรรค
๕. ป = ปรีวาร

พระไตรปิฎกที่สมาคมบาลีปกรณ์พิมพ์ขึ้นในประเทศไทย อังกฤษ แบ่งวินัยปิฎก ออกเป็น ๓ หมวด คือ

๑. สุตตวิภังค์ รวมมหาวิภังค์และภิกขุณีวิภังค์เข้าด้วยกัน
๒. ชั้นธกะ รวมมหาวรรคและจุลวรรคเข้าด้วยกัน
๓. ปรีวาร ตรงกับคัมภีร์ที่ ๕ ข้างต้น

วินัยปิฎกประกอบด้วยเนื้อหาที่บรรจุไว้ในพระไตรปิฎก ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๘ เล่ม ดังนี้

เล่ม ๑ มหาวิภังค์ ภาค ๑ แบ่งเป็นหมวดเรียกว่ากัณฑ์ มี ๔ กัณฑ์ คือ (๑) เวัณฺชกัณฑ์ (๒) ปาราชิกกัณฑ์ (๓) สังฆาทิเสสกัณฑ์ (๔) อนินยตกัณฑ์

เล่ม ๒ มหาวิภังค์ ภาค ๒ ต่อจากภาค ๑ แบ่งเป็น ๔ กัณฑ์กับ ๑ เรื่อง คือ (๕) นิสสัคคียกัณฑ์ (๖) ปาจิตตียกัณฑ์ (๗) ปาฏิเทสนียกัณฑ์ (๘) เสขียกัณฑ์ (๙) อธิกรณสมณะ

เล่ม ๓ ภิกขุณีวิภังค์ แบ่งเป็น ๖ กัณฑ์ กับ ๑ เรื่อง คือ (๑) ปาราชิกกัณฑ์ (๒) สังฆาทิเสสกัณฑ์ (๓) นิสสัคคียกัณฑ์ (๔) ปาจิตตียกัณฑ์ (๕) ปาฏิเทสนียกัณฑ์ (๖) เสขียกัณฑ์ (๗) อธิกรณสมณะ

เล่ม ๔ มหาวรรค ภาค ๑ แบ่งเป็นตอนใหญ่เรียกว่าชั้นธกะ มี ๔ ชั้นธกะ คือ (๑) มหาชั้นธกะ (๒) อุโปสถชั้นธกะ (๓) วัสสุปนายิกชั้นธกะ (๔) ปวารณาชั้นธกะ

เล่ม ๕ มหาวรรค ภาค ๒ ต่อจากภาค ๑ แบ่งเป็น ๖ ชั้นธกะ คือ (๕) จัมม ชั้นธกะ (๖) เกสัชชชั้นธกะ (๗) กลุณชั้นธกะ (๘) จีวรชั้นธกะ (๙) จัมเปยยชั้นธกะ (๑๐) โกสัมพิกชั้นธกะ

เล่ม ๖ จุลวรรค ภาค ๑ แบ่งเป็น ๕ ชั้นธกะ คือ (๑) กัมมชั้นธกะ (๒) ปรีวาริกชั้นธกะ (๓) สังฆเภทชั้นธกะ (๔) สมุจจยชั้นธกะ (๕) สมถชั้นธกะ

เล่ม ๗ จุลวรรค ภาค ๒ ต่อจากภาค ๑ แบ่งเป็น ๘ ชั้นธกะ คือ (๖) ขุททกวัตถุชั้นธกะ (๗) เสนาสนชั้นธกะ (๘) วัตตักชั้นธกะ (๙) ปาฏิโมกขฐปนชั้นธกะ (๑๐) ภิกขุณีชั้นธกะ (๑๑) ปัญจสตีกชั้นธกะ (๑๒) สัตตสตีกชั้นธกะ

เล่ม ๘ ปรีวาร เป็นคู่มือถามตอบเกี่ยวกับวินัย ประมวลความสำคัญของพระไตรปิฎกตั้งแต่ เล่ม ๑ ถึงเล่ม ๗ มี ๑๙ เรื่อง

^๑วิมहा. (ไทย) ๑ บทนำ, หน้า [๑๑-๑๒].

เนื้อความในพระวินัยปิฎกในจำนวน ๘ เล่มนั้น ขอยกตัวอย่างพระไตรปิฎกเล่ม ๑ คือ **มหาวิภังค์ ภาค ๑** ซึ่งแบ่งเป็น ๔ กัณฑ์ แต่ละกัณฑ์ มีสาระสำคัญดังนี้

๑. เจริญชกัณฑ์ ว่าด้วยเรื่องที่ว่าด้วยพระพรหมณ์เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าขณะประทับอยู่ ณ เมืองเวรัญชา พระองค์ทรงแสดงธรรมแก่พระพรหมณ์ ทำให้เขาเลื่อมใสประกาศตนเป็นอุบาสก แล้วทูลอาราธนาให้ทรงจำพรรษาอยู่ที่เมืองเวรัญชา ในพรรษานั้น เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย พระพุทธเจ้าตรัสเหตุที่ทำให้พระศาสดารองอยู่นานและดำรงอยู่ไม่นาน พระสารีบุตรได้กราบทูลให้ทรงบัญญัติสิกขาบทเพื่อความดำรงอยู่นานแห่งพระศาสนา พระพุทธองค์ทรงเห็นว่ายังไม่ถึงเวลาที่จะบัญญัติ เพราะยังไม่มีเรื่องเสียหายเกิดขึ้นในภิกษุสงฆ์ ขณะนั้น พระสงฆ์ที่ติดตามพระพุทธเจ้าล้วนเป็นพระอริยบุคคลคือ อย่างต่ำก็เป็นพระโสดาบัน เมื่อออกพรรษาแล้ว พระพุทธเจ้าเสด็จออกจากเมืองเวรัญชา เสด็จข้ามแม่น้ำคงคาที่ท่าปายาคะ ปัจจุบันอยู่ในเขตเมืองอัลลาฮาบาด (ALLAHABAD) ไปยังกรุงพาราณสี และเสด็จถึงกรุงเวสาลี^๙

๒. ปาราชิกกัณฑ์ ว่าด้วยปาราชิก ๔ สิกขาบท ซึ่งปรับอาบัติหนัก(ครุกาบัติ) ที่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดจะขาดจากความเป็นภิกษุทันที บุคคลผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทนี้ ก็ชื่อว่า ปาราชิก แปลว่า ผู้พ่ายแพ้ บุคคลผู้ต้องอาบัติปาราชิกต้องสละสมณเพศและไม่ได้รับอนุญาตให้บวชเป็นภิกษุอีก

ปาราชิก ๔ สิกขาบท ได้แก่

๑. ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ว่าด้วยการเสพเมถุน ภิกษุเสพเมถุน ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ เปรียบเหมือนคนถูกตัด ศีรษะ แม้จะนำศีรษะมาต่อเข้ากับร่างก็ไม่อาจมีชีวิตได้

๒. ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ว่าด้วยการการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ภิกษุลักทรัพย์ มีราคาตั้งแต่ ๕ มาสก (๑ บาท) ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ เปรียบเหมือนใบไม้แก่ เหลืองหลุดจากขั้ว ไม่อาจมีความเขียวสดอีกได้

๓. ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ว่าด้วยการพรากกายมนุษย์ คือ ภิกษุมิเจตนาฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ เปรียบเหมือนแผ่นหินหนาที่แตกออกเป็นเสี่ยง ๆ ไม่อาจประสานเข้ากันได้อีก

๔. ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ ว่าด้วยการกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม ภิกษุอวดอุตตริมนุสสธรรมที่ไม่มีอยู่ในตน ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วน ไม่อาจงอกขึ้นมา ใหม่ได้

การบัญญัติปาราชิกสิกขาบทข้อแรกนับว่าสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมและหลักการของศาสนาสำคัญครั้งพุทธกาลที่กำหนดให้นักบวชต้องเว้นขาดจากการมีเพศสัมพันธ์ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ และที่ ๓ อนุโลมตามหลักปฏิบัติของสังคมที่เจริญแล้วทั้งหลาย เพราะแม้แต่ในสังคมยุคที่สภาก็มีการห้ามลักทรัพย์และห้ามฆ่ามนุษย์ ส่วนปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ มุ่งป้องกันสังคมจากการถูกหลอกลวงโดยผู้อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน พระพุทธเจ้าทรงเรียกภิกษุผู้อวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตนว่าเป็นยอดมหาโจรในโลก เพราะบริโภคน้ำข้าวของประชาชนด้วยอาการแห่งขโมย^{๑๐}

^๙ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑ /๑-๒๒/๑-๑๕.

^{๑๐}ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑ /๒๔-๒๓๓/๑๗-๒๔๘.

๓. **สังฆาติเสสกัณท์** ว่าด้วยสังฆาติเสส ๑๓ ลิกขาบท ซึ่งปรับอาบัติหนัก รองจากปาราชิก คือเป็นครุกาบัติ แต่ยังเป็นสเทกัจฉา (แก้ไขหรือเยียวยาได้) คำว่า “สังฆาติเสส” แปลว่า หมวดอาบัติที่ต้องอาศัยสงฆ์ในกรรมเบื้องต้นและกรรมที่เหลือ หมายความว่า วิธีการจะออกจากอาบัตินี้ต้องอาศัยสงฆ์ตั้งแต่ต้นไปจนตลอด กล่าวคือเมื่อภิกษุต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วต้องอยู่ปริวาสเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติไว้แล้วอยู่มานัต (นับราตรี) อีก ๖ ราตรี ทั้ง ๒ ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยสงฆ์เป็นผู้ให้ ต่อจากนั้นจึงประชุมสงฆ์ไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป ทำพิธีสวดให้พ้นจากอาบัติสังฆาติเสส ขั้นตอนสุดท้ายนี้ชื่อว่าอัพภาน มีการสวดอุตติ ๓ ครั้ง สวดอนุสาวนา ๑ ครั้ง รวมเป็น ๔ ครั้ง เรียกว่าอุตติจตุตถกรรมวาจา เมื่อจบขั้นตอนนี้แล้ว พระภิกษุที่ล่วงละเมิดสังฆาติเสสลิกขาบทจึงเป็นผู้บริสุทธิ์จากอาบัติ

สังฆาติเสส ๑๓ ลิกขาบท ได้แก่

๑. สุกกวิสัณฐิลิกขาบท ว่าด้วยการจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน ภิกษุจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๒. กายสังสัคคสิกขาบท ว่าด้วยการถูกต้องกายกับมาตุคาม ภิกษุมีความกำหนัด จับต้องกายหญิง ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๓. ทูฏจุลลวาลาลิกขาบท ว่าด้วยการพูดเกี่ยวหญิง ภิกษุมีความกำหนัด พูดเกี่ยวหญิง ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๔. อตตคามปาริจริยสิกขาบท ว่าด้วยการให้บำเรอความใคร่ของตน ภิกษุพูดล่อหญิงให้บำเรอความใคร่ของตน ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๕. สัญจริตตสิกขาบท ว่าด้วยการห้ามภิกษุชกสือ ภิกษุพูดชกสือให้ชายหญิงเป็นสามีภรรยา กัน หรือเป็นชู้รัก โดยที่สุดแม้พูดชกสือให้เขาอยู่ร่วมกันชั่วคราว ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๖. กุฎิกาลสิกขาบท ว่าด้วยการก่อสร้างกุฎี ภิกษุสร้างกุฎีเป็นของ ส่วนตัวมีขนาดใหญ่เกินประมาณ คือยาวเกิน ๑๒ ศีบ กว้างเกิน ๗ ศีบพระสุคต ในที่สาธารณะ โดยไม่ให้สงฆ์กำหนดที่ให้ ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๗. วิหารการสิกขาบท ว่าด้วยการสร้างวิหาร ภิกษุสร้างวิหารขนาดใหญ่เป็นของส่วนตัวในที่ของทายกโดยไม่ให้สงฆ์กำหนดที่ให้ก่อน ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๘. ปฐมทุฏฐโทสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุขัดเคืองมีโทษะข้อที่ ๑ ภิกษุก่กล่าวหาภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูลความจริง ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๙. ทุติยทุฏฐโทสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุขัดเคืองมีโทษะข้อที่ ๒ ภิกษุพยายามหาเรื่องกล่าวหาภิกษุอื่นด้วยอาบัติปาราชิกโดยไม่มีมูลความจริง ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๑๐. สังฆเภทสิกขาบท ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุทำสงฆ์ให้แตก แยกกัน ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนก็ไม่ยอมเชื่อฟัง สงฆ์จึงสวดสมณูภาสน์ ถ้าเธอสละพฤติกรรมนั้นได้ขณะที่สงฆ์สวดสมณูภาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้ง นั้นเป็นการดี แต่ถ้าเธอยืนยันประพฤติอยู่อย่างนั้น จนสงฆ์สวดสมณูภาสน์ตักเตือนครบ ๓ ครั้ง ต้องอาบัติสังฆาติเสส

๑๑. สังฆเภทานวัตตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุประพฤติตามและกล่าวสนับ สนุนภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน ภิกษุเป็นพรรคพวกสนับสนุนภิกษุที่ทำให้สงฆ์แตกแยกกัน ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนก็ไม่ยอมเชื่อฟัง สงฆ์จึงสวดสมณูภาสน์ ถ้าเธอสละพฤติกรรมนั้นได้ขณะที่สงฆ์สวดสมณูภาสน์กว่าจะครบ

๓ ครั้ง นั้นเป็นการดี แต่ถ้าเธอยืนยันประพจน์อยู่อย่างนั้นจนสงฆ์สวดสมณุภาสน์ตักเตือนครบ ๓ ครั้ง ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

๑๒. ทุพพจสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุเป็นควายยาก ภิกษุประพจน์ตนเป็นควายยากสอนยาก ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนก็ไม่ยอมเชื่อฟัง สงฆ์จึงสวดสมณุภาสน์ ถ้าเธอสละพฤติกรรมนั้นได้ ขณะที่สงฆ์สวดสมณุภาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้ง นั้นเป็นการดี แต่ถ้าเธอยืนยันประพจน์ อยู่อย่างนั้นจนสงฆ์สวดสมณุภาสน์ตักเตือนครบ ๓ ครั้ง ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

๑๓. กุลทุสกสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล ภิกษุประทุษร้ายตระกูลคือประจบคฤหัสถ์ สงฆ์ไล่ออกจากวัด กลับติเตียนสงฆ์ ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนก็ไม่ยอมเชื่อฟัง สงฆ์จึงสวดสมณุภาสน์ ถ้าเธอสละพฤติกรรมนั้นได้ขณะที่สงฆ์สวดสมณุภาสน์กว่าจะครบ ๓ ครั้ง นั้นเป็นการดี แต่ถ้าเธอยืนยันประพจน์อยู่อย่างนั้นจนสงฆ์สวดสมณุภาสน์ตักเตือนครบ ๓ ครั้ง ต้องอาบัติสังฆาทิเสส

สังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบทนี้ แบ่งไว้เป็น ๒ หมวด คือ

๑. ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑ ถึงสิกขาบทที่ ๙ เรียกว่า ปฐมปาตติกา คือ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติทันทีที่ทำความผิดล่วงละเมิดสิกขาบทเหล่านี้

๒. ตั้งแต่สิกขาบทที่ ๑๐ ถึงสิกขาบทที่ ๑๓ เรียกว่า ยาวตติยา คือ ภิกษุผู้ล่วงละเมิดยังไม่ต้องอาบัติ ต่อเมื่อสงฆ์สวดสมณุภาสน์ประกาศตักเตือนห้ามประพจน์ เช่นนั้นจบครั้งที่ ๓ ภิกษุผู้ทำความผิดนั้นจึงต้องอาบัติสังฆาทิเสส^{๑๑}

๔. อนियตกัณฑ์ ว่าด้วยอนियต ๒ สิกขาบท คำว่า อนियต แปลว่า ไม่แน่นอน กล่าวคือในอนियตสิกขาบทสิกขาบทที่ ๑ ภิกษุผู้ถูกกล่าวหาไม่แน่ว่าจะถูกปรับอาบัติปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ ในอนियตสิกขาบทที่ ๒ ไม่แน่ว่าจะปรับอาบัติสังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ ที่ยังไม่กำหนดแน่นอนเพราะเป็นเรื่องที่ต้องพิจารณาปรับอาบัติตามเงื่อนไข กรณีที่จะสามารถหยิบยกขึ้นมาเพื่อปรับอาบัติพระภิกษุผู้ทำผิด มีอยู่ ๒ ลักษณะ คือ

๑. ภิกษุหนึ่งในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง เป็นสถานที่กำบังพอที่จะเสพเมถุนกันได้ ถ้ามีอุบาสิกาผู้บรรลุธรรมตั้งแต่ชั้นโสดาบันขึ้นไป เห็นพฤติกรรมของภิกษุนั้นกล่าวหาเธอด้วยอาบัติ อย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ ปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ และภิกษุนั้นก็ยอมรับว่าเธอได้นั่งอยู่ในที่ลับกับหญิงสองต่อสองจริง เธอควรถูกปรับโทษด้วยอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในอาบัติ ๓ อย่าง นั้นหรือพึงปรับอาบัติตามที่อุบาสิกาผู้เชื่อถือได้นั้นกล่าวหา^{๑๒}

๒. ภิกษุหนึ่งในที่ลับกับหญิงสองต่อสอง แต่สถานที่นั้นไม่ใช่ที่กำบัง ไม่พอที่จะเสพเมถุนกันได้ แต่เป็นสถานที่เอื้ออำนวยพอที่จะพูดเกี่ยวหญิงด้วยวาจาชั่วหยาบได้ ถ้ามีอุบาสิกาผู้บรรลุธรรมตั้งแต่ชั้น โสดาบันขึ้นไป (วิ.อ. ๒/๔๔๔-๕/๑๓๕) เห็นพฤติกรรมของภิกษุนั้นกล่าวหาเธอด้วยอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้ คือ สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ และภิกษุนั้นก็ยอมรับว่าเธอได้นั่งอยู่ในที่ลับ

^{๑๑}ดูรายละเอียดใน วิ.ม.พ. (ไทย) ๑ /๒๓๔-๔๔๒/๒๔๔-๔๗๒.

^{๑๒}วิ.อ. (ไทย) ๒/๔๔๔-๔๔๕/๑๓๕.

กับหญิงสองต่อสองจริง เธอควรถูกปรับโทษด้วยอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งในอาบัติ ๒ อย่างนั้น หรือพึงปรับอาบัติตามที่อุบาสิกาผู้เชื่อถือได้นั้นกล่าวหา^{๑๓}

อนियตสิกขาบทนี้เน้นหนักไปในวิธีตัดสินอาบัติที่ยังไม่แน่ ระหว่างปาราชิก สังฆาทิเสส หรือปาจิตตีย์ ซึ่งพระวินัยธรจะต้องวินิจฉัย อนियตไม่ใช่ชื่ออาบัติพิเศษนอกเหนือจากอาบัติทั้งสามนั้น ทั้งไม่ใช่สิกขาบทที่ห้ามภิกษุนั่งในที่ลับตาหรือที่ลับหูกับหญิงสองต่อสอง สิกขาบทที่ห้ามการกระทำดังกล่าวคือสิกขาบทที่ ๔ และ สิกขาบทที่ ๕ แห่งอเจลกวรรค ในปาจิตตีย์กัณฑ์^{๑๔}

ลำดับเนื้อหาของแต่ละสิกขาบทของปาราชิก สังฆาทิเสสและอนियต ดังกล่าวมาดำเนินไปในลักษณะเดียวกัน ดังนี้

๑. ต้นบัญญัติ เล่าเรื่องภิกษุผู้เป็นอาทิกัมมิกะ คือผู้ประพฤติเสียหายในกรณี นั้น ๆ เป็นรายแรกที่พระพุทธเจ้าอ้างถึงเพื่อบัญญัติสิกขาบท เช่น การที่พระธนิยะนำไม้จากป่าของหลวงไปใช้สร้างกุฏิเป็นเหตุให้ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ห้ามมิให้ภิกษุลักทรัพย์

๒. พระบัญญัติ คือสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามมิให้ภิกษุล่วงละเมิด มีบทกำหนดโทษหรือปรับอาบัติผู้ล่วงละเมิด ถ้าเป็นการบัญญัติสิกขาบท ในครั้งแรกเรียกว่า **มูลบัญญัติ** เช่น มูลบัญญัติของปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ว่า “ก็ ภิกษุ ไฉนใจพรากรากายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะพรากรากายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนั้นเป็นปาราชิกหาสังวาสมิได้” ถ้ามีการบัญญัติเพิ่มเติมข้อความให้กับสิกขาบทนั้นเพื่อความรอบคอบรัดกุม สิกขาบทที่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมนี้เรียกว่า **อนุบัญญัติ** เช่น อนุบัญญัติของปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ว่า

“อนึ่ง ภิกษุไฉนใจพรากรากายมนุษย์ จากชีวิตหรือแสวงหาศัสตราอันจะพรากรากายมนุษย์นั้น พุดพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อให้ตายว่าท่านผู้เจริญจะมีชีวิตอยู่อย่างลำบากยากเข็ญนี้ไปทำไม ท่านตายเสียดีกว่า ดังนี้ เธอมีจิตใจอย่างนี้ มีดำริในใจอย่างนี้ พุดพรรณนาคุณความตายหรือชักชวนเพื่อความตายโดยประการต่าง ๆ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้”^{๑๕}

คำว่า สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ หมายถึงพระบัญญัติและอนุบัญญัตินี้เอง พระสงฆ์ได้นำพระบัญญัติ ๒๒๗ สิกขาบทไปสวดในที่ประชุมสงฆ์ทุกกึ่งเดือน เรียกกันว่าสวดปาติโมกข์

๓. สิกขาบทวิภังค์และบทภาชนีย์ คำว่าสิกขาบทวิภังค์ หมายถึงการจำแนกความสิกขาบท เป็นการอธิบายความหมายของศัพท์ หรือข้อความในพระบัญญัติ เช่น ในสิกขาบทวิภังค์แห่งปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ท่านอธิบายความหมายของคำว่า “ภิกษุ” โดยยกความหมายของคำว่า ภิกษุ ซึ่งมีอยู่ ๑๒ นัย คือ (๑) ผู้ขอ (๒) ผู้อาศัยการเที่ยวขอ (๓) ผู้ใช้ผืนผ้าที่ถูกทำให้เสียราคา (๔) ผู้ที่ถูกตั้งชื่ออย่างนั้น (๕) ผู้บัญญัติตนอย่างนั้น (๖) ผู้ที่พระพุทธเจ้าบวชให้ (๗) ผู้บวชด้วยวิธีรับไตรสรณะ (๘) ผู้เจริญ (๙) ผู้มีแก่นสาร (๑๐) ผู้ยังต้องศึกษา (๑๑) ผู้ไม่ต้อง ศึกษา (๑๒) ผู้ที่สงฆ์บวชให้ด้วยญัตติจตุตถกรรม แล้วชี้เฉพาะความหมายที่ประสงค์ ว่า คำว่า “ภิกษุ” ในสิกขาบทนี้ หมายถึงผู้ที่สงฆ์อุปสมบทให้ด้วยญัตติจตุตถกรรมมาจา การอธิบายลักษณะนี้เรียกว่า **อรรถุทธาร** คือ การยกเนื้อความ

^{๑๓}วิ.อ. (ไทย) ๒/๔๔๔-๔๔๕/๑๓๕.

^{๑๔}ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑ /๔๔๓-๔๕๘/๔๗๓-๔๘๔.

^{๑๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖๗/๑๓๕.

ทั่วไป ที่มีอยู่ขึ้นแสดงทั้งหมดแล้วระบุเฉพาะเนื้อความเดียวที่ประสงค์เอาในบริบทนั้นเท่านั้น ดังที่ ท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์ปรมัตถัมมชูลิวสุทธีมัคคมาหิกกา^{๑๖} และคัมภีร์วิภังคมูลิกกา^{๑๗} ว่า “สมภวน ตานํ อตถานํ อุทธรณํ, สมภวนเต วา อตถเว ตวา อธิเบตสส อตถสส อุทธรณํ นิทธารณํ อตถุทธาโร การยกเนื้อความที่มีอยู่ขึ้นแสดง หรือการกล่าวเนื้อความที่มีอยู่แล้วยกเนื้อความ ที่ประสงค์ขึ้นแสดง ชื่อว่า **อตถุทธาร**”

คำว่า **บทภาษณีย์** แปลว่า การจำแนกแยกแยะความหมายของบท เป็นการ นำเอาบทหรือ คำในสิกขาบทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมอีก เช่นในปาราชิกสิกขาบท ที่ ๒ สิกขาบทวิภังค์ได้นิยาม คำว่า “ทรัพย์สินที่เจ้าของมิได้ให้” ไว้แล้ว บทภาษณีย์ก็ขยายความเพิ่มเติมอีกว่า “ทรัพย์สินที่อยู่ในแผ่นดิน ทรัพย์สินที่อยู่บนบก ทรัพย์สินที่อยู่ในอากาศ ทรัพย์สินที่อยู่ในที่แจ้ง ทรัพย์สินที่อยู่ในน้ำ ทรัพย์สินที่อยู่ในเรือ ทรัพย์สินที่อยู่ในยาน ทรัพย์สินที่น่าติดตัวไปได้ ทรัพย์สินที่อยู่ในสวน ทรัพย์สินที่อยู่ในวัด ทรัพย์สินที่อยู่ในนา ทรัพย์สินที่อยู่ในพื้นที่ ทรัพย์สินที่อยู่ในหมู่บ้าน ทรัพย์สินที่อยู่ในป่า เป็นต้น”^{๑๘} จากนั้น ก็อธิบายตัวสิกขาบทอย่างละเอียด ทุกคำพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

สันนิษฐานว่า คำอธิบายตัวสิกขาบทดังที่ปรากฏในสิกขาบทวิภังค์และบทภาษณีย์นั้น พระผู้มีพระภาคทรงประทานวินิจฉัยไว้บ้าง พระอุบาลีเถระอธิบายไว้บ้าง สมด้วยกับคำที่พระธรรม ปาลเถระแห่งอินเดียได้ ผู้มีชีวิตอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ กล่าวไว้ในคัมภีร์ธัมมสังคณีนุฎีกา ว่า “ปฐมสงคีติย ยา อฏฐกถา สงคีตาติวจเนน सा णक्वतो चरमानกาเลपि अठ्ठकथा सविชति อरธกथाที่ พระสังคีตีกาจารย์ร้อยกรองไว้เมื่อคราวปฐมสังคายนานั้น เป็นอรธกถาที่มีอยู่ในสมัยที่พระผู้มี พระภาคทรงพระชนม์อยู่”^{๑๙}

๔. อนุปัตติวาร ว่าด้วยข้อยกเว้นสำหรับบุคคลผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทโดย ไม่ต้องอาบัติ เช่น ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ มีข้อยกเว้นไม่ปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุ ผู้ข้ามนุชย์ในกรณีต่อไปนี้ คือ (๑) ภิกษุไม่มีเจตนา (๒) ภิกษุไม่รู้ (๓) ภิกษุไม่ประสงค์จะฆ่า (๔) ภิกษุวิกลจริต (๕) ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน (๖) ภิกษุมิจิตกระสับกระส่าย เพราะทุกขเวทนา (๗) ภิกษุดันบัญญัติ

๕. วินิตวัตถุ ว่าด้วยเรื่องต่าง ๆ ของภิกษุผู้กระทำการบางอย่างอันอยู่ในขอบข่ายของ สิกขาบทนั้น ๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงไต่สวนเองแล้วทรงวินิจฉัยชี้ขาดว่าต้องอาบัติใดหรือไม่ เช่น ใน ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ มีเรื่องที่ทรงวินิจฉัยชี้ขาดรวม ๑๐๓ เรื่อง

สรุปว่า พระวินัยปิฎกเล่ม ๑ คือ มหาวินัยปิฎก ๑ นี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับความเป็นมาของการ บัญญัติสิกขาบท ว่าด้วยรายละเอียดของการบัญญัติปาราชิก ๔ สิกขาบท สังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบท และอนียต ๒ สิกขาบท รวมเป็น ๑๙ สิกขาบท

^{๑๖}วิสุทธี.ฎีกา. ๒/๕๓๔/๒๑๖.

^{๑๗}วิภังคมูลิกกา ๒/๑๘๙/๖๐.

^{๑๘}วิ.มทา. (ไทย) ๑/๙๓/๘๒.

^{๑๙}วิ.สง.อนุฎีกา. ๑/๑๓/๑๓.

อนึ่ง ในคัมภีร์บริวาร แห่งพระวินัยปิฎกมีเนื้อหาที่น่าสนใจในภิกขุวิภังค์โสฬสมหาวาร และภิกขุณีวิภังค์โสฬสมหาวาร ได้มีการตั้งปัญหาถาม-ตอบเรื่องบัญญัติ ๙ ประการ คือ

๑. บัญญัติ	๒. อนุบัญญัติ
๓. อนุปนนบัญญัติ	๔. สัพพัตถบัญญัติ
๕. ปเทศบัญญัติ	๖. สาธารณบัญญัติ
๗. อสาธารณบัญญัติ	๘. เอกโตบัญญัติ
๙. อุภโตบัญญัติ	

(๑) **บัญญัติ** คือ ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติครั้งแรกในแต่ละสิกขาบท ทุกสิกขาบท จะมี ๑ พระบัญญัติ เรียกว่า “มูลบัญญัติ” เช่น “โย ปน ภิกขุ เมถุนํ รัมมํ ปฏิสเสเวยย, ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส”^{๒๐} แปลว่า “ก็ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ภิกษุนั้นเป็นปาราชิกหาสังวาสมิได้”^{๒๑}

(๒) **อนุบัญญัติ** คือ ข้อที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเพิ่มเติมภายหลัง อนุบัญญัติมีไม่ทุกสิกขาบท ในสิกขาบทที่มีอนุบัญญัติก็มีมากบ้าง น้อยบ้าง สิกขาบทที่มีอนุบัญญัติมากที่สุด คือ คณโกชนสิกขาบทที่ ๒ แห่งโภชนวรรค มี ๗ พระอนุบัญญัติรองลงมา คือ นหानสิกขาบทที่ ๗ แห่งสุราปานวรรค มี ๖ พระอนุบัญญัติ

ข้อความที่เป็นพระอนุบัญญัติ เช่น คำว่า “อนตมโส ติจจฉานคตตายปี” และ คำว่า “ภิกขุณี สิกขาสาชีวสมาปนโน สิกขิ อปฺปจกฺขาย ทุพฺพลยฺ อนาวิกิตวา” ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๑

แต่เดิม ยังไม่มีการบัญญัติสิกขาบท มารดาบิดาของท่านพระสุทินมาขอผู้สืบเชื้อสาย เพื่อป้องกันการถูกริบมรดกที่ขาดผู้สืบสกุล ท่านพระสุทินเห็นว่าไม่มีโทษ จึงได้เสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยาจนนางตั้งครรภ์ เมื่อเรื่องนี้ถึงพุทธสำนัก พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งให้ประชุมสงฆ์ ทรงชี้โทษโดยประการต่าง ๆ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามการเสพเมถุนธรรม การบัญญัติห้ามครั้งนี้เรียกว่า “บัญญัติ” หรือ “มูลบัญญัติ” ดังกล่าวแล้วในข้อ ๑

ต่อมา เกิดเรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งเสพเมถุนธรรมกับนางลิง พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุบัญญัติเพิ่มเติมว่า “โย ปน ภิกขุ เมถุนํ รัมมํ ปฏิสเสเวยย **อนตมโส ติจจฉานคตตายปี**, ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส”^{๒๒}

อนึ่ง ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม **โดยที่สุดแม้กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย** ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ เพิ่มเติมคำว่า “โดยที่สุด แม้กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย”^{๒๓}

^{๒๐}วิ.มหา. (บาลี) ๑/๓๙/๒๖.

^{๒๑}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๙.

^{๒๒}วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๒/๒๘.

^{๒๓}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๒/๓๑.

ต่อมาอีก เกิดเรื่องที่พวกภิกษุวัชชีบุตร ไม่ได้บอกคืนสิกขา ไม่ได้แจ้งเรื่องที่ตนไม่ต้องการ ประพฤติพรหมจรรย์ให้ใครทราบ พวกกันไปเสพเมถุนธรรม ภายหลังเสื่อมญาติ เสื่อมทรัพย์ จึงมาขอ บวชใหม่ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า “มิใช่ฐานะ มิใช่โอกาสที่ตถาคตจะถอนปาราชิกสิกขาบทที่บัญญัติ แก่สาวกทั้งหลาย” แล้วทรงอนุบัญญัติเพิ่มเติมครั้งที่ ๒ ว่า

“โย ปน ภิกขุ ภิกขุณฺโณ สิกขาสาชีวะสมาปนโน สิกขํ อปฺปจฺจกฺขาย ทุพฺพลโย อนาวิกิตฺวา เมถุนํ ฌมฺมํ ปฏิเสเวยย อนตฺมโส ตีรจฺฉานคตฺตายปิ ปาราชิกโก โหติ อสฺวาโส”^{๒๔}

“อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีวะของภิกษุทั้งหลาย ไม่บอกคืนสิกขา ไม่เปิดเผยความท้อแท้ เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้กับสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หา สักวาสมิได้”^{๒๕}

เพิ่มเติมคำว่า “ถึงพร้อมด้วยสิกขาและสาชีวะของภิกษุทั้งหลาย ไม่บอกคืน สิกขา ไม่เปิดเผยความท้อแท้” นี้คือลักษณะพระบัญญัติและพระอนุบัญญัติ

(๓) **อนุปปนนบัญญัติ** คือ ข้อที่พระผู้พระภาคทรงบัญญัติในเมื่อเรื่องยังไม่เกิดขึ้น อนุปปนนบัญญัติมาเฉพาะในฝ่ายภิกษุณี คือ ครุธรรม ๘ ประการ ไม่มีในที่อื่น ดังนั้นทุกสิกขาบทท่าน จึงกล่าวว่า “อนุปปนนปตฺติ ตสฺมี นตฺถิ” “ในสิกขาบทนั้น ไม่มีอนุปปนนบัญญัติ” ครุธรรม ๘ ประการ^{๒๖}

(๔) **ปเทศบัญญัติ** คือ สิกขาบทที่พระผู้พระภาคทรงบัญญัติเฉพาะประเทศ ได้แก่ที่ทรง บัญญัติเฉพาะมัชฌิมประเทศ หรือเฉพาะปัจฉิมตชนบท ข้อนี้เนื่องกับข้อ ๕ ทุกรายละเอียดในข้อ ๕

(๕) **สัพพัตถบัญญัติ** คือ สิกขาบทบัญญัติที่ต้องปฏิบัติในที่ทุกแห่งทั้งในมัชฌิมประเทศทั้ง ในปัจฉิมตชนบท สิกขาบทที่พระผู้พระภาคทรงบัญญัติ เกือบทั้งหมดเป็นสัพพัตถบัญญัติมีอยู่ ๔ สิกขาบทที่ไม่เป็นสัพพัตถบัญญัติ คือ

๑. วินยธรปญจเมณ คณฺเณน อุปสมฺบทา : การอุปสมบทด้วยคณะมีจำนวน ๕ รูป รวมทั้งพระวินัยธร
๒. คุณงคฺคฺคฺคาปาหนา : ใช้รองเท้าหลายชั้น
๓. ฐวนหานํ : การอาบน้ำได้เป็นนิตย
๔. จมฺมตฺถรณํ : การใช้หนังที่เป็นเครื่องลาด^{๒๗}

ทั้ง ๔ สิกขาบทนี้บัญญัติห้ามเฉพาะในมัชฌิมประเทศ ในปัจฉิมตชนบทไม่ห้าม

(๖) **สาธารณบัญญัติ** คือ สิกขาบทที่ต้องปฏิบัติทั้งฝ่ายภิกษุและฝ่ายภิกษุณี

(๗) **อสาธารณบัญญัติ** คือ สิกขาบทที่พระผู้พระภาคทรงบัญญัติเฉพาะแก่ฝ่ายภิกษุบาง สิกขาบทซึ่งภิกษุณีไม่ต้องปฏิบัติ และที่ทรงบัญญัติแก่ฝ่ายภิกษุณีล้วนจำนวน ๑๓๐ สิกขาบท

^{๒๔}วิ.มหา. (บาลี) ๑/๔๔/๓๐.

^{๒๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๔/๓๒.

^{๒๖}ดูรายละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๔๘/๓๒๒-๓๒๓ ; วิ.จุ. (ไทย) ๗/๔๐๓/๓๑๖-๓๒๐.

^{๒๗}ดูรายละเอียดใน วิ.ม. (บาลี) ๕/๒๕๙/๒๔-๒๕ ; วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๕๙/๓๙-๓๙.

(๘) **เอกโตบัญญัติ** คือ สิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติในสงฆ์ฝ่ายเดียว ได้แก่ อสาธารณบัญญัตินั่นเอง

(๙) **อุกโตบัญญัติ** คือ สิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติในสงฆ์ ๒ ฝ่าย ได้แก่ สิกขาบทที่ปรารภฝ่ายภิกษุและบัญญัติไว้ก่อนมาตุคามเข้ามาบวชเป็นภิกษุณี แต่เมื่อมาตุคามเข้ามาบวชเป็นภิกษุณีก็ต้องปฏิบัติด้วย ส่วนที่บัญญัติเพิ่มในฝ่ายภิกษุณีคงปฏิบัติเฉพาะฝ่ายภิกษุณี ฝ่ายภิกษุไม่ต้องปฏิบัติ นี่คือบัญญัติ ๙ ประการ^{๒๘}

๒.๒ สมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

ในพระวินัยปิฎกคัมภีร์ปริวาร เป็นคัมภีร์สุดท้ายของพระวินัยปิฎก จัดเป็นพระไตรปิฎกเล่มที่ ๘ คำว่า “ปริวาร” หมายถึงหมวดพระบาลีที่พระธรรมสังคหาคารย ยกขึ้นสังคายนาต่อจากพระบาลีชั้นธกะ จัดเป็นหมวดหมู่ไว้เพื่อให้กุลบุตรเกิดความฉลาดในส่วนต่าง ๆ มีอภิติเป็นต้น ที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งในมัตติกาและในวิภังค์ เรียกว่า “ปริวาร” เพราะเปรียบเหมือนกับเป็นภาคผนวกของพระบาลีวิภังค์และพระบาลีชั้นธกะ ดุจพระอรหันตชีนาสพเป็นปริวารติดตามพระพุทธองค์

พระพุทธเจ้าทรงมีธรรมชั้นเป็นพระสรีระ มีพระอรหันตชีนาสพเป็นปริวาร ส่วนพระวินัยมีมัตติกา(พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๑ เล่มที่ ๒ เล่มที่ ๓) และชั้นธกะ (พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๔ เล่มที่ ๕ เล่มที่ ๖ เล่มที่ ๗) เป็นสรีระ มีคัมภีร์ปริวารเป็นปริวาร

คัมภีร์ปริวารนี้ เป็นคัมภีร์ประกอบหรือคู่มือ บรรจุคำถามคำตอบสำหรับข้อความรู้พระวินัยตั้งแต่เล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๗ เป็นคัมภีร์ที่ประมวลเนื้อหาที่สำคัญต่าง ๆ มากกล่าวไว้ จัดเป็นหัวข้อ ๒๑ ข้อด้วยกัน คือ

๑. ภิกขุวิภังค์โสฬสมหาวาร ว่าด้วยวาระใหญ่ ๑๖ วาระในภิกขุวิภังค์
๒. ภิกขุณีวิภังค์โสฬสมหาวาร ว่าด้วยวาระใหญ่ ๑๖ วาระในภิกขุณีวิภังค์
๓. สมุฏฐานสี่สสังเขป ว่าด้วยการย่อหัวข้อสมุฏฐาน
๔. อันตรเปยยาล ว่าด้วยการละข้อความในระหว่าง
๕. สมถเภท ว่าด้วยประเภทแห่งสมถะ
๖. ชั้นธกปุจฉาวาร ว่าด้วยวาระคำถามและคำตอบถึงชั้นธกะ
๗. เอกุตตริกนัย ว่าด้วยนัยเกินหนึ่ง
๘. อุโปสถาทิปุจฉาวิสัยชชนา ว่าด้วยคำถามคำตอบเรื่องอุโปสถเป็นต้น
๙. อัถลวสปรณณ์ ว่าด้วยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ
๑๐. คาถาสังคณิกะ ว่าด้วยกลุ่มคาถา
๑๑. อธิกรณเภท ว่าด้วยประเภทแห่งอธิกรณ
๑๒. อปรคาถาสังคณิกะ ว่าด้วยกลุ่มคาถาอีกกลุ่มหนึ่ง

^{๒๘}วิ.ป. (ไทย) ๘/บทนำ, หน้า [๔๑-๔๓].

๑๓. โจรนาถกันท์	ว่าด้วยหมวดการโจท
๑๔. จุฬสงคราม	ว่าด้วยภิกษุผู้เข้าสู่จุฬสงคราม
๑๕. มหาสงคราม	ว่าด้วยภิกษุผู้เข้าสู่มหาสงคราม
๑๖. กฐินเภท	ว่าด้วยประเภทแห่งกฐิน
๑๗. อุปาลีปัญจกะ	ว่าด้วยเรื่องพระอุบาลี ๕ หมวด
๑๘. อัถกปาตติสมุฏฐาน	ว่าด้วยสมุฏฐานอาบัติที่มีอยู่
๑๙. ทุตติยคาถาสังคณิกะ	ว่าด้วยกลุ่มคาถากลุ่มที่ ๒
๒๐. เสทโฆจนคาถา	ว่าด้วยคาถาที่ทำให้เหงื่อแตก
๒๑. ปัญจวรรค	ว่าด้วยหมวด ๕ หมวด

ทั้ง ๒๑ หัวข้อใหญ่นี้ บางข้อก็มีข้อย่อยมาก บางข้อก็มีข้อย่อยน้อย^{๒๔}

ในหัวข้อใหญ่ ๒๑ ข้อนั้น กล่าวตามที่พระบาลีอรรถกถาฎีกาแสดงไว้ในแต่ละข้อเฉพาะข้อที่ ๓ คือสมุฏฐานสี่สสังเขป มีข้อย่อยและเนื้อหาพอสรุปได้ ดังนี้

ในสมุฏฐานสี่สสังเขปนี้ได้แสดงกลุ่มอาบัติที่เกิดในสมุฏฐานแต่ละสมุฏฐาน โดยจัดอาบัติที่เกิดขึ้นในสมุฏฐานเดียวกันแบ่งเป็น ๑๓ กลุ่ม

ก่อนที่จะกล่าวถึงสมุฏฐานทั้ง ๑๓ กลุ่ม พึงทราบทางที่เกิดของอาบัติที่เรียกว่า “สมุฏฐาน” ก่อน ซึ่งมี ๖ สมุฏฐาน คือ

๑. กาย	๒. วาจา
๓. กายกั้ววาจา	๔. กายกั้วจิต
๕. วาจา กั้วจิต	๖. กายวาจา กั้วจิต

อาบัติทั้งหมดที่เกิดในแต่ละสมุฏฐานในสมุฏฐานทั้ง ๖ นี้ แบ่งเป็น ๑๓ กลุ่ม คือ

(๑) **ปฐมปาราชิกสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๔ คือ กาย กั้วจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะเสพเมถุนธรรม อาบัติสังฆาติเสสเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน อาบัติปาจิตตีย์เพราะเข้าไปแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปอยู่ในวิหารของสงฆ์ก่อน

(๒) **อทินนาทานสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๖ คือ กาย วาจา กั้วจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ เพราะพรากกายมนุษย์ เพราะกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม และอาบัติสังฆาติเสสเพราะพูดเกี้ยวหญิง

(๓) **สังยุจริตตสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ คือ กาย วาจา กายกั้ววาจา กายกั้วจิต วาจา กั้วจิต กายวาจา กั้วจิต เช่น อาบัติสังฆาติเสสเพราะการทำหน้าที่ชักสือ เพราะสร้างกุฎี เพราะสร้างวิหาร และอาบัตินิสัคคียปาจิตตีย์เพราะใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ชักจิวรเก่า

^{๒๔}วิ.ป. (ไทย) ๘/บทนำ, หน้า [๗-๘].

(๔) **สมณภูาสนสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๖ เช่นเดียวกับอทินนาทาน สมุฏฐาน ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสสเพราะการทำสงฆ์ให้แตกกัน เพราะประพฤติดามภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกันและอาบัติปาจิตตีย์ เพราะปิดอาบัติชั่วหยาบ

(๕) **กฐินสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๓ ที่ ๖ คือ กายกับวาจา กายวาจา กับจิต เช่น อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์เพราะเก็บอติเรกจีวรไว้เกิน ๑๐ วัน เพราะอยู่ปราศจากไตรจีวร สิ้นราตรีหนึ่ง เพราะเก็บอติเรกจีวรไว้เกิน ๑ เดือน

(๖) **เอภกโถมสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๔ คือ กาย กายกับจิต เช่น อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์เพราะทำสนธิตผสมโยใหม่ อาบัติปาจิตตีย์เพราะนอนร่วมกับอนุปสัมบัน และมาตุคาม

(๗) **ปทโสธัมสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๒ ที่ ๕ คือ วาจา วาจา กับ จิต เช่น อาบัติปาจิตตีย์เพราะการสอนอนุปสัมบันให้ กล่าวธรรมแข่งขันเป็นบท ๆ และการแสดงธรรม แก่มาตุคามเกิน ๕-๖ คำ

(๘) **อัทธานสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๔ ที่ ๖ คือ กาย กายกับ จิต กายวาจากับจิต เช่นอาบัติปาจิตตีย์เพราะชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับภิกษุณีและการออก ปากขอโภชนะอันประณีต

(๙) **ถยยลัตถสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๔ ที่ ๖ คือ กายกับจิต กาย วาจากับจิต เช่น อาบัติปาจิตตีย์เพราะเดินทางไกลร่วมกับพ่อค้าเกวียนผู้เป็นโจร แอบฟังภิกษุทะเลาะ กัน และอาบัติทุกกฏ เพราะออกปากขอแกงและข้าวสุก

(๑๐) **ธัมมเทศนาสมุฏฐาน** รวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๕ คือ วาจา กับจิต เช่น อาบัติทุกกฏเพราะแสดงธรรมแก่คนกันร่วม ถือไม้พลอง ถือคัสตรา ถืออาวฐ

(๑๑) **ภูตาโรจนสมุฏฐาน** มีสิกขาบทเดียวเป็นสิกขาบทที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ คือ กาย วาจา กายกับวาจา ได้แก่ อาบัติปาจิตตีย์ เพราะบอกอุตตริมนุสสรธรรมที่มีจริง

(๑๒) **โจริวุฏฐานปนสมุฏฐาน** มีสิกขาบทเดียวเป็นสิกขาบทที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๕ ที่ ๖ คือ วาจากับจิต กายวาจากับจิต เป็นสิกขาบทในฝ่ายภิกษุณี ได้แก่ อาบัติปาจิตตีย์เพราะบวชให้สตรีผู้เป็น โจร

(๑๓) **อนนุญญาตสมุฏฐาน** มีสิกขาบทเดียวเป็นสิกขาบทที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๕ ที่ ๖ คือ วาจา กายกับวาจา วาจากับจิต กายวาจากับจิต เป็นสิกขาบทในฝ่ายภิกษุณี ได้แก่ อาบัติ ปาจิตตีย์ เพราะบวชให้สิกขมานาที่ยังไม่ได้รับอนุญาต

ในสมุฏฐานวาร วาระว่าด้วยสมุฏฐาน ขอยกตัวอย่าง ปาราชิกกัณฑ์ คำถาม - คำตอบ สมุฏฐานอาบัติในปาราชิกกัณฑ์ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ว่าดังนี้

ถาม : อาบัติเพราะการเสพเมถุนธรรมเป็นปัจจัย บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐาน เกิดด้วยสมุฏฐานเท่าไร

ตอบ : อาบัติเพราะการเสพเมถุนธรรมเป็นปัจจัย บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐาน เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐาน คือ เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^{๓๐}

อนึ่ง ขอยกตัวอย่างเสขยักณห์ คำถาม – คำตอบสมุฏฐานอาบัติในเสขยักณห์ ปาทุกวรรค สิกขาบทที่ ๑๕ ว่าดังนี้

ถาม : อาบัติเพราะความไม่เอื้อเฟื้อ ถวายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลาย ลงในน้ำเป็น ปัจจัย บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐาน เกิดด้วยสมุฏฐานเท่าไร

ตอบ : อาบัติเพราะความไม่เอื้อเฟื้อ ถวายอุจจาระ ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลาย ลงในน้ำเป็น ปัจจัย บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐาน เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐาน คือ เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^{๓๑}

สมุฏฐาน ๑๓ เริ่มแต่ ปฐมปาราชิกสมุฏฐาน ไปจนถึงอนนุญญาตสมุฏฐาน ที่จำแนกแจก แจงว่าการต้องอาบัติอะไรก็มีสมุฏฐาน มีกล่าวไว้ในคัมภีร์บริวาร^{๓๒}

สรุปความได้ว่า พระวินัยซึ่งเป็นพระพุทธบัญญัตินี้ แบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ อาทิพรหม จริยกาสิกขา และภิกษุสมาจารยกาสิกขา ภายใน ๒๐ พรรษาแรก พระพุทธเจ้ายังมีได้ทรงบัญญัติ สิกขาบท พระภิกษุสงฆ์ยึดหลักจารีตศีล สำรวมอยู่ในปาติโมกข์สังวรศีล ต่อเมื่อพรรษาที่ ๒๐ แล้ว เกิดเหตุพระสุทินเสพเมถุนกับภรรยาเก่าจนตั้งครรภ์ ชาวโลกติเตียน เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรง บัญญัติพระวินัยเป็นครั้งแรกคือปฐมปาราชิก ต่อจากนั้นเมื่อมีเหตุเกิดขึ้น พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติ สิกขาบทเรื่อยมานับจากครุกาบัติจนถึงลหุกาบัติ ประกอบด้วยปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนินยต ๒ นิสัคคีย์ปาจิตตีย์ ๓๐ อธิกรณสมณะ ๗ รวมเป็นสิกขาบทของภิกษุ ๒๒๗ ข้อ สิกขาบทของภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท เมื่อมีการละเมิดสิกขาบทก็ได้มีการบัญญัติพระวินัย พร้อมกำหนดโทษตามความหนัก เบา เรียกว่าต้องอาบัติ การละเมิดอาบัตินั้นมีสมุฏฐานตามที่ระบุไว้ในคัมภีร์บริวารแห่งพระวินัยปิฎก ซึ่งได้แสดงกลุ่มอาบัติที่เกิดในสมุฏฐานเดียวกัน แบ่งเป็น ๑๓ กลุ่ม ว่าโดยส่วนแห่งสมุฏฐาน มี ๖ สมุฏฐาน คือ (๑) กาย (๒) วาจา (๓) กายกับวาจา (๔) กายกับจิต (๕) วาจากับจิต และ (๖) กาย วาจากับจิต ซึ่งในที่นี้ได้แจกแจงสิกขาบทโดยสังเคราะห์ลงใน ๑๓ สมุฏฐาน ตั้งแต่ปาราชิกจนถึง เสขิยะ ดังนี้

^{๓๐}วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๙๗/๑๙๖.

^{๓๑}วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๙๗/๑๙๗.

^{๓๒}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๕๗-๒๗๐/๓๔๓-๓๖๐ ; ดูภาคผนวก ๑.

บทที่ ๓

วิเคราะห์องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งสิกขาบท

องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งอาบัติทั้ง ๖ อย่างนั้น บางสิกขาบทก็มีสมุฏฐานทั้ง ๖ อย่าง กล่าวคือ ในสมุฏฐานสี่สังเขปนี้ได้แสดงกลุ่มอาบัติที่เกิดในสมุฏฐานแต่ละสมุฏฐานโดยจัดอาบัติที่เกิดในสมุฏฐานเดียวกันแบ่งเป็น ๑๓ กลุ่ม ก่อนที่จะกล่าวถึงสมุฏฐานทั้ง ๑๓ กลุ่ม พึงทราบทางที่เกิดของอาบัติที่เรียกว่า “สมุฏฐาน” ก่อน ซึ่งมี ๖ สมุฏฐาน คือ

๑. กาย	๒. วาจา	๓. กายกับวาจา
๔. กายกับจิต	๕. วาจากับจิต	๖. กายวาจากับจิต

อาบัติทั้งหมดที่เกิดในแต่ละสมุฏฐานในสมุฏฐานทั้ง ๖ นี้ แบ่งเป็น ๑๓ กลุ่ม^๑

๓.๑ องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งสิกขาบทในครุกาบัติ

สมุฏฐานในครุกาบัติซึ่งรวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๔ คือ กายกับจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะเสพเมถุนธรรม อาบัติสังฆาติเสสเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน สมุฏฐานในครุกาบัติซึ่งรวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๖ คือ กาย วาจา กับจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ เพราะพรากกายมนุษย์ เพราะกล่าววอดอุตตริมนุสสธรรม และอาบัติสังฆาติเสสเพราะพูดเกี่ยวหญิงสมุฏฐานในครุกาบัติซึ่งรวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ คือ กาย วาจา กายกับวาจา กายกับจิต วาจากับจิต กายวาจา กับจิต เช่น อาบัติสังฆาติเสสเพราะการทำหน้าที่ชกสือ เพราะสร้างกุฎี เพราะสร้างวิหาร สมุฏฐานในครุกาบัติซึ่งรวบรวมอาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๖ เช่นเดียวกับอทินนาทานสมุฏฐาน ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสสเพราะการทำสงฆ์ให้แตกกัน เพราะประพฤติดามกิษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน

๓.๑.๑ องค์ประกอบของสมุฏฐานในปาราชิก

องค์ประกอบของสมุฏฐานในอาบัติปาราชิก โดยสมุฏฐาน ที่ ๔ คือ กายกับจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะเสพเมถุนธรรม องค์ประกอบของสมุฏฐานในอาบัติปาราชิก โดยสมุฏฐานที่ ๖ คือ กาย วาจา กับจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ เพราะพรากกายมนุษย์ เพราะกล่าววอดอุตตริมนุสสธรรม รายละเอียดดังกล่าวจะขอกล่าวในลำดับต่อไป

^๑วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕/บทนำ.

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ณ กรุงเวสาลี ทรงปรารภพระสุทินกัลันทบุตร เพราะเรื่องที่พระสุทินกัลันทบุตรเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยา ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ นั้น มี ๑ พระบัญญัติ ๒ พระอนุบัญญัติ ไม่มีอนุป็นนบัญญัติ มีสัพพัตถบัญญัติ มีสาธารณบัญญัติ มีอุภโตบัญญัติจัดเข้าในนิทานุทเทส นับเนื่องในนิทานุทเทสเข้าสู่อุทเทสโดยอุทเทสที่ ๒ เป็นสลิวิบัติเป็นกองอาบัติปาราชิกเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐาน คือ เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา^๒

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพระธนิยกุมภการบุตร เพราะเรื่องที่พระธนิยกุมภการบุตร ถือเอาไม้ของหลวงที่ยังไม่ได้พระราชทานในปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติไม่มีอนุป็นนบัญญัติเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ

(๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา

(๒) เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย

(๓) เกิดทางกายวาจากับจิต^๓

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ ณ กรุงเวสาลีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูป ฆ่ากันและกัน ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติ ไม่มีอนุป็นนบัญญัติเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ

(๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา

(๒) เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย

(๓) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^๔

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ ณ กรุงเวสาลี ทรงปรารภพวกภิกษุชาวฝั่งแม่น้ำวัคคุมทาเพราะเรื่องที่พวกภิกษุชาวฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา กล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมของกันและกันแก่พวกคฤหัสถ์ในปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ นั้น มี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติไม่มีอนุป็นนบัญญัติเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน คือ

(๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา

(๒) เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย

(๓) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^๕

^๒วิ.ป.(ไทย) ๘/๒/๒.

^๓วิ.ป.(ไทย) ๘/๔/๗.

^๔วิ.ป.(ไทย) ๘/๕/๗-๘.

^๕วิ.ป.(ไทย) ๘/๖/๘.

๓.๑.๒ องค์ประกอบของสมุฏฐานในสังขาทิเสส^๖

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสุกกวิสัณฺฐิสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังขาทิเสสแก่ภิกษุผู้พยายามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนณกรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระเสยยสกะเพราะเรื่องที่ท่านพระเสยยสกะพยายามใช้มือทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนในสุกกวิสัณฺฐิสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติไม่มีอนุปັນนบัญญัติมีสัพพัตถบัญญัติมีอสาธารณบัญญัติมีเอกโตบัญญัติจัดเข้าในนิทานุทเทสนับเนื่องในนิทานุทเทสมาสู่อุทเทสโดยอุทเทสที่๓เป็นสฬวิบัติเป็นกองอาบัติสังขาทิเสสเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา^๗

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในกายสังสัคคสิกขาบทที่ ๒ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังขาทิเสสแก่ภิกษุผู้ถูกต้องกายกับมาตุคามทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีถูกต้องกายกับมาตุคามในกายสังสัคคสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^๘

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน ทุณฺณุตถวาจาสิกขาบทที่ ๓ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังขาทิเสสแก่ภิกษุผู้พูดเกี่ยวมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีพูดเกี่ยวมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบในทุณฺณุตถวาจาสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางวาจา กับจิตมิใช่เกิดทางกาย (๓) เกิดทางกาย วาจา กับจิต ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอัตตคามปารีจิริยสิกขาบทที่ ๔ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังขาทิเสสแก่ภิกษุผู้กล่าวสรรเสริญการบำเรอความใคร่ของตนต่อหน้าทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีกล่าวสรรเสริญการบำเรอความใคร่ของตนต่อหน้ามาตุคามในอัตตคามปารีจิริยสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสัณฺจิริตตสิกขาบทที่ ๕ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังขาทิเสส แก่ภิกษุผู้ทำหน้าที่ชักสื่อทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีทำหน้าที่ชักสื่อในสัณฺจิริตตสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางกายมิใช่เกิดทางจิต (๓) เกิดทางกายกับวาจามิใช่เกิดทางจิต (๔) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา (๕) เกิดทางวาจา กับจิตมิใช่เกิดทางกาย (๖) เกิดทางกาย วาจา กับจิต ฯลฯ

^๖วิ.ป.(ไทย) ๘/๘/๑๐-๒๐.

^๗วิ.ป.(ไทย) ๘/๘/๑๐.

^๘วิ.ป.(ไทย) ๘/๙/๑๔.

๖) องค์ประกอบของสมณฐานในกฎีกาการศึกษาบทที่ ๖ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาติเสสแก่ภิกษุผู้สร้างกุฎีด้วยเครื่องอุปกรณ์ที่ขมาเองทรงบัญญัติ ณ เมืองอาฬวีทรงปรารภพวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีเพราะเรื่องที่พวกภิกษุชาวเมืองอาฬวีสร้างกุฎีด้วยเครื่องอุปกรณ์ที่ขมาเองในกฎีกาการศึกษาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๖ สมณฐาน ฯลฯ^๙

๗) องค์ประกอบของสมณฐานใน วิหารการศึกษาบทที่ ๗ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาติเสสแก่ภิกษุผู้ให้สร้างวิหารใหญ่ทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพีทรงปรารภท่านพระฉนนะเพราะเรื่องที่ท่านพระฉนนะแผ้วถางพื้นที่สร้างวิหารสั่งให้ตัดไม้รุกขเจดีย์ต้นหนึ่งในวิหารการศึกษาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ เกิดด้วยสมณฐาน ๖ สมณฐาน ฯลฯ^{๑๐}

๘) องค์ประกอบของสมณฐานในปฐมทฎฐโทสศึกษาบทที่ ๘ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาติเสสแก่ภิกษุผู้ใส่ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพระเมตติยะและพระภุมมชกะ เพราะเรื่องที่พระเมตติยะและพระภุมมชกะใส่ความท่านพระทัฬหะมัลลบุตรด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลในปฐมทฎฐโทสศึกษาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ^{๑๑}

๙) องค์ประกอบของสมณฐานในทุติยทฎฐโทสศึกษาบทที่ ๙ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาติเสสแก่ภิกษุผู้อ้างเอาบางส่วนแห่งอภิกษุเรื่องอื่นเป็นเลศใส่ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพระเมตติยะและพระภุมมชกะเพราะเรื่องที่พระเมตติยะและพระภุมมชกะอ้างเอาบางส่วนแห่งอภิกษุเรื่องอื่นเป็นเลศใส่ความท่านพระทัฬหะมัลลบุตรด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลในทุติยทฎฐโทสศึกษาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ^{๑๒}

๑๐) องค์ประกอบของสมณฐานในสังฆเภทศึกษาบทที่ ๑๐ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาติเสสแก่ภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกันไม่สละกรรมจนกระทั่งสงฆ์สวดสมณุภาสน์ครบ ๓ ครั้งทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพระเทวทัตเพราะเรื่องที่พระเทวทัตเพียรพยายามเพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันในสังฆเภทศึกษาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๑ สมณฐานคือเกิดทางกายวาจาจับจิต ฯลฯ^{๑๓}

๑๑) องค์ประกอบของสมณฐานในสังฆเภทานวัตตศึกษาบทที่ ๑๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาติเสสแก่ภิกษุที่ประพฤติตามกล่าวสนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ไม่สละกรรมจนกระทั่งสงฆ์สวดสมณุภาสน์ครบ ๓ ครั้ง ณ ที่ไหนทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปประพฤติตามสนับสนุนพระเทวทัตผู้พยายามทำลายสงฆ์ในสังฆเภทานวัตตศึกษาบท

^๙วิ.มหา.(ไทย) ๑/๓๔๒/๓๗๘.

^{๑๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๔/๑๗.

^{๑๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕/๑๘.

^{๑๒}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๖/๑๘.

^{๑๓}วิ.มหา.(ไทย) ๑/๔๑๗/๔๔๙.

นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมฺภูฐานแห่งอาบัติ ๖ สมฺภูฐานเกิดด้วยสมฺภูฐาน ๑ สมฺภูฐานคือเกิดทางกายวาจกับังจิต ฯลฯ

๑๒) องค์ประกอบของสมฺภูฐานในทุพพลสิกขาบทที่ ๑๒ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาทิเสสแก่ภิกษุเป็นคว่ายากไม่สละกรรมจนกระทั่งสงฆ์สวดสมณภาสน์ครบ ๓ ครั้งทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพีทรงปรารภท่านพระฉันทะเพราะเรื่องที่ท่านพระฉันทะอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนโดยชอบธรรมกลับทำตนให้เป็นคนที่ว่ากล่าวตักเตือนไม่ได้ในทุพพลสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมฺภูฐานแห่งอาบัติ ๖ สมฺภูฐานเกิดด้วยสมฺภูฐาน ๑ สมฺภูฐานคือเกิดทางกายวาจกับังจิต ฯลฯ^{๑๔}

๑๓) องค์ประกอบของสมฺภูฐานในกุกุสสิกขาบทที่ ๑๓ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสังฆาทิเสสแก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลไม่สละกรรมจนกระทั่งสงฆ์สวดสมณภาสน์ครบ ๓ ครั้งทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพระอัสสชิและพระปัญพสูกะเพราะเรื่องที่พระอัสสชิและพระปัญพสูกะถูกสงฆ์ลงทัณฑ์กรรมแล้วกลับกล่าวหาว่าพวกภิกษุลำเอียงเพราะชอบลำเอียงเพราะชังลำเอียงเพราะหลงลำเอียงเพราะกลัวในกุกุสสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมฺภูฐานแห่งอาบัติ ๖ สมฺภูฐานเกิดด้วยสมฺภูฐาน ๑ สมฺภูฐานคือเกิดทางกายวาจกับังจิต ฯลฯ^{๑๕}

๓.๒ องค์ประกอบของสมฺภูฐานแห่งสิกขาบทในลหุกาบัติ

ลหุกาบัติ คืออาบัติเบา และเป็นสเทจิกฉา คือยังพอแก้ไขได้ เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วสามารถพ้นได้ด้วยการแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์ คณะ หรือบุคคลก็ได้ซึ่งจะขอก้าวโดยรายละเอียดดังนี้

๓.๒.๑ องค์ประกอบของสมฺภูฐานอาบัติปาจิตติยในจีวรวรรค^{๑๖}

๑) องค์ประกอบของสมฺภูฐานใน ปฐมกฐินสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัตินิสสัคคียปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ทรงอดิเรกจีวรไว้เกิน ๑๐ วันทรงบัญญัติ ณ กรุงเวสาลี ทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทรงอดิเรกจีวรในปฐมกฐินสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมฺภูฐานแห่งอาบัติ ๖ สมฺภูฐานเกิดด้วยสมฺภูฐาน ๒ สมฺภูฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับังจิต (๒) เกิดทางกายวาจกับังจิต ฯลฯ^{๑๗}

๒) องค์ประกอบของสมฺภูฐานใน อุทโทสิตสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัตินิสสัคคียปาจิตติยแก่ภิกษุผู้อยู่ปราศจากไตรจีวรสิ้นราตรีหนึ่งทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปฝากจีวรไว้กับพวกภิกษุมีเพียงอุตตราสงค์กับอันตราสกออกจาริกไปสู่ชนบทใน

^{๑๔}วิ.ม. (ไทย) ๒/๔๓๓/๕๔๔.

^{๑๕}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๐/๒๐.

^{๑๖}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๔/๒๙-๓๔.

^{๑๗}วิ.ป. (ไทย) ๘/๒๔/๒๙.

อุทโทสิตสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ๑พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน๒สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับวาจามีไข้เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^{๑๘}

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน ตติยภินิสสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีภัยแก่ภิกษุผู้รับผ้าที่เป็นอกาลจิวรแล้วเก็บไว้เกิน ๑ เดือนทรงบัญญัติณกรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปรับผ้าที่เป็นอกาลจิวรแล้วเก็บไว้เกิน ๑ เดือนในตติยภินิสสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ๖สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับวาจามีไข้เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^{๑๙}

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน ปุราณจิวรสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีภัยแก่ภิกษุผู้ใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ชักจิวรแก่ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุททัยเพราะเรื่องที่ท่านพระอุททัยใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ชักจิวรแก่ในปุราณจิวรสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๒๐}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน จิวรปฏิคคณสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีภัยแก่ภิกษุผู้รับจิวรจากมือภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภท่านพระอุททัยเพราะเรื่องที่ท่านพระอุททัยรับจิวรจากมือภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติในจิวรปฏิคคณสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๒๑}

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน อัญญาตกวิญญัตติสิกขาบทที่ ๖ บททรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีภัยแก่ภิกษุผู้ออกปากขอจิวรจากคฤหัสถ์ชายหรือคฤหัสถ์หญิงผู้ไม่ใช่ญาติทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปันนทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปันนทศากยบุตรออกปากขอจิวรจากบุตรเศรษฐีผู้ไม่ใช่ญาติในอัญญาตกวิญญัตติสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๒๒}

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน ตตฺตตริสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีภัยแก่ภิกษุผู้ออกปากขอจิวรเกินกว่านั้นจากคฤหัสถ์ชายหรือคฤหัสถ์หญิงผู้ไม่ใช่ญาติทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุณีพคคียเพราะเรื่องที่พวกภิกษุณีพคคียไม่รู้จักประมาณออกปากขอจิวรเป็นจำนวนมากในตตฺตตริสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๒๓}

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน อุปักขณสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีภัยแก่ภิกษุผู้ที่เขาไม่ได้พิจารณาไว้ก่อนเข้าไปหาคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติแล้วกำหนดชนิดจิวรทรงบัญญัติ ณ

^{๑๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๕/๓๐.

^{๑๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๖/๓๐.

^{๒๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๙/๓๑.

^{๒๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๑/๓๑.

^{๒๒}วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๙/๓๒.

^{๒๓}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๐/๓๒.

กรุงสรวดีที่ทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรที่เขาไม่ได้
 ปวารณาไว้ก่อนเข้าไปหาภคทัสสผู้ไม่ใช่ญาติแล้วกำหนดชนิดจีวรในอุปัชฌาสิกขาบทนั้นมี ๑ พระ
 บัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๖ สมณฐาน ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมณฐานใน ทุตติยอุปัชฌาสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัตินิสสัคคียปาจิตติย์แก่
 แก่ภิกษุผู้ที่เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อนเข้าไปหาภคทัสสผู้ไม่ใช่ญาติแล้วกำหนดชนิดจีวรทรงบัญญัติ
 ฌ กรุงสรวดีที่ทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรที่เขา
 ไม่ได้ปวารณาเอาไว้ก่อนเข้าไปหาภคทัสสผู้ไม่ใช่ญาติแล้วกำหนดชนิดจีวรในทุตติยอุปัชฌาสิกขาบท
 นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๖ สมณฐาน ฯลฯ^{๒๔}

๑๐) องค์ประกอบของสมณฐานใน ราชสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัตินิสสัคคียปาจิตติย์แก่
 ภิกษุผู้ให้เขาจัดจีวรสำเร็จได้ด้วยการทวงเกิน๓ครั้งยืนเกิน ๖ ครั้งทรงบัญญัติ ฌ กรุงสรวดีที่ทรง
 ปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรอันอุบาสกบอกว่า “โปรด
 รอสักวันหนึ่งเกิดขอรับ” ก็ไม่ยอมรอนในราชสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖
 สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๖ สมณฐาน ฯลฯ^{๒๕}

๓.๒.๒ องค์ประกอบของสมณฐานอาบัติปาจิตติย์ในโกสิยวรรค^{๒๖}

๑) องค์ประกอบของสมณฐานในโกสิยสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ
 นิสสัคคียปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำสันถัตตผสมยใหม่ ฌ ที่ไหนทรงบัญญัติ ฌ เมืองอาฬวีที่ทรงปรารภ
 พวกภิกษุผู้พาศักดิ์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุผู้พาศักดิ์เข้าไปหาพวกช่างทอผ้าไหมกล่าวอย่างนี้ว่า “ท่าน
 ทั้งหลายพวกท่านจงตัดตัวไหมจำนวนมากให้แก่พวกอาตมาบ้าง พวกอาตมาต้องการจะทำสันถัตตผสม
 ยใหม่ในโกสิยสิกขาบทนั้น มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน
 ๖ สมณฐาน ฯลฯ^{๒๗}

๒) องค์ประกอบของสมณฐานในสุทธกาฬสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัตินิสสัคคียปาจิตติย์
 แก่ภิกษุผู้ให้ทำสันถัตตขนเจียมด้าล้วนทรงบัญญัติ ฌ กรุงเวสาลีที่ทรงปรารภพวกภิกษุผู้พาศักดิ์เพราะ
 เรื่องที่ว่าภิกษุผู้พาศักดิ์ให้ทำสันถัตตขนเจียมด้าล้วนในสุทธกาฬสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ
 บรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๖ สมณฐาน ฯลฯ^{๒๘}

๓) องค์ประกอบของสมณฐานในเทวภาคสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัตินิสสัคคียปาจิตติย์แก่
 ภิกษุผู้ไม่เอาขนเจียมด้าล้วน ๒ ส่วนขนเจียมขาว ๑ ส่วนขนเจียมแดง ๑ ส่วน มาปนแล้วให้ทำสันถัต
 ใหม่งทรงบัญญัติ ฌ กรุงสรวดีที่ทรงปรารภพวกภิกษุผู้พาศักดิ์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุผู้พาศักดิ์ให้นำขน

^{๒๔}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๑/๓๓.

^{๒๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๖/๓๔.

^{๒๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๔/๓๕-๓๙.

^{๒๗}วิ.มท.(ไทย) ๒/๕๔๒/๗๑.

^{๒๘}วิ.มท.(ไทย) ๒/๕๔๗/๗๕.

เจียมขานน้อยหนึ่งปนไว้ที่ขายนันต์แล้วให้ทำนันทขานเจียมดำน้อยอย่างเดิมในเทวภาคสิกขาบท
นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๒๙}

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในฉัพพัชฌสสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัตินิสัคคิยปาจิตตีย์แก่
ภิกษุผู้ให้ทำนันททุกปี ณ ที่ไหนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่อง
ภิกษุหลายรูปใช้ให้ทำนันททุกปีในฉัพพัชฌสสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดา
สมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๓๐}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในนิสีทนสันถตสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัตินิสัคคิยปาจิตตีย์
แก่ภิกษุผู้ไม่เอาสันถตเก่า ๑ คืบสุดโดยรอบมาปนแล้วใช้ให้ทำนันทรองนั่งใหม่ ณ ที่ไหนทรงบัญญัติ
ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องภิกษุหลายรูปหึงสันถตแล้วพากันสมათาน
อารัญญิกธุดงค์ปณชปาตีกธุดงค์ปิงสุกุกธุดงค์ในนิสีทนสันถตสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดา
สมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๓๑}

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในเอฬโกลมสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัตินิสัคคิยปาจิตตีย์แก่
ภิกษุผู้รับขนเจียมมาแล้วเดินทางไกลเกิน ๓ โยชน์ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่ง
เพราะเรื่องภิกษุรูปหนึ่งรับขนเจียมแล้วนำไปเกิน ๓ โยชน์ในเอฬโกลมสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ
บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทาง
วาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๓๒}

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานในเอฬโกลมโรวาปนสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัตินิสัคคิย
ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ชักขนเจียมทรงบัญญัติ ณ แคว้นสักกะทรงปรารภภิกษุ
ฉัพพัชฌคีย์เพราะเรื่องภิกษุฉัพพัชฌคีย์ใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ชักขนเจียมในเอฬโกลมโรวาปน
สิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน
ฯลฯ^{๓๓}

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานในรูปียสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัตินิสัคคิยปาจิตตีย์แก่ภิกษุ
ผู้รับรูปียะทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภท่านพระอุปันนทศากยบุตรเพราะเรื่องของท่าน
พระอุปันนทศากยบุตรรับรูปียะในรูปียสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖
สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๓๔}

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานในรูปียสังโฆหารสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัตินิสัคคิย
ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ทำการแลกเปลี่ยนกันด้วยรูปียะชนิดต่างๆ ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภ

^{๒๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๖/๓๖.

^{๓๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๗/๓๖.

^{๓๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๘/๓๗.

^{๓๒}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๙/๓๗.

^{๓๓}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๐/๓๘.

^{๓๔}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๑/๓๘.

พวกภิกษุผู้พาศักดิ์เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศักดิ์ทำการแลกเปลี่ยนกันด้วยรูปียะชนิดต่างๆ ในรูปียสังโฆหารสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๓๕}

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานในภิกษุสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัตินิสสัยปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ทำการซื้อขายมีประการต่างๆ ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรทำการซื้อขายกับปริพาชกในภิกษุสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

๓.๒.๓ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตติย์ในปัตตวรรค^{๓๖}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปัตตสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัตินิสสัยปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ทรงอดิเรกบาตรไว้เกิน ๑๐ วันทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุผู้พาศักดิ์เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศักดิ์ทรงอดิเรกบาตรในปัตตสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับวาจามีใช้เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอุณปัญจพันธสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัตินิสสัยปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้มีบาตรที่มีรอยซ่อมหย่อนกว่า ๕ แห่งขอบาตรใหม่ใบอื่น ณ ที่ไหนทรงบัญญัติ ณ แคว้นสักกะทรงปรารภพวกภิกษุผู้พาศักดิ์เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศักดิ์มีบาตรแตกเพียงเล็กน้อยบ้างกะเทาะเพียงเล็กน้อยบ้างมีรอยขีดเพียงเล็กน้อยบ้างก็ออกปากขอบาตรใหม่เป็นจำนวนมากในอุณปัญจพันธสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๓๗}

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในเภสัชชสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัตินิสสัยปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้รับประเคนเภสัชแล้วเก็บไว้เกิน ๗ วันทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องภิกษุหลายรูปรับประเคนเภสัชแล้วเก็บไว้เกิน ๗ วันในเภสัชชสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นกฐินสมุฏฐาน ๑ ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในวัสสิกสาฎิกสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัตินิสสัยปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้แสวงหาผ้าอาบน้ำฝนเมื่อฤดูร้อนยังเหลือเกินกว่า ๑ เดือนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุผู้พาศักดิ์เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศักดิ์แสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝนเมื่อฤดูร้อนยังเหลือเกินกว่า ๑ เดือนในวัสสิกสาฎิกสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๓๘}

^{๓๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๒/๓๙.

^{๓๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๔-๕๓/๔๐-๔๕.

^{๓๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๕/๔๑.

^{๓๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๗/๔๒.

๕) องค์ประกอบของสมมุติฐานในจิวรัจฉินทสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้จิวรแก่ภิกษุเองแล้วโกรธไม่พอใจซึ่งเอาคินมาทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปัณฑกยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปัณฑกยบุตรให้จิวรแก่ภิกษุเองแล้วโกรธไม่พอใจซึ่งเอาคินมาในจิวรัจฉินทสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๓ สมมุติฐาน ฯลฯ^{๓๙}

๖) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสุดตวิญญูตติสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ออกปากขอด้วยตนเองแล้วใช้ช่างหูกให้ทอจิวรทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพวกภิกษุผู้พคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุผู้พคคีย์ออกปากขอด้วยตนเองแล้วใช้ช่างหูกให้ทอจิวรในสุดตวิญญูตติสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๖ สมมุติฐาน ฯลฯ^{๔๐}

๗) องค์ประกอบของสมมุติฐานในมหาเปสการสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ที่เขาไม่ได้พิจารณาไว้ก่อนเข้าไปหาช่างหูกของคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติแล้วกำหนดชนิดจิวรทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปัณฑกยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปัณฑกยบุตรที่เขาไม่ได้พิจารณาไว้ก่อนเข้าไปหาช่างหูกของคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติแล้วกำหนดชนิดจิวรในมหาเปสการสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๖ สมมุติฐาน ฯลฯ^{๔๑}

๘) องค์ประกอบของสมมุติฐานในอัจเจกจิวรสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รับอัจเจกจิวรแล้วเก็บไว้เกินสมัยจิวรกาลทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ว่าภิกษุหลายรูปรับอัจเจกจิวรแล้วเก็บไว้เกินสมัยจิวรกาลใน อัจเจกจิวรสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นกฐินสมมุติฐาน ฯลฯ^{๔๒}

๙) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสาสังกสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เก็บไตรจิวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในละแวกบ้านแล้วอยู่ปราศเกิน ๖ คินทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ว่าภิกษุหลายรูปเก็บไตรจิวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในละแวกบ้านแล้วอยู่ปราศเกิน ๖ คินในสาสังกสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นกฐินสมมุติฐาน ฯลฯ^{๔๓}

๑๐) องค์ประกอบของสมมุติฐานในปริณตสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัตินิสัคคียปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รู้ผู้น้อมลากที่เขาผู้น้อมไว้เป็นของจะถวายสงฆ์มาเพื่อตนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุผู้พคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุผู้พคคีย์รู้ผู้น้อมลากที่เขาผู้น้อมไว้เป็นของจะถวายสงฆ์มา

^{๓๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๘/๔๓.

^{๔๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๔๙/๔๓.

^{๔๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๓๑/๓๒-๓๓.

^{๔๒}วิ.ป.(ไทย) ๘/๕๑/๔๔.

^{๔๓}วิ.ป.(ไทย) ๘/๕๒/๔๕.

เพื่อตนในปริณตสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๓.๒.๔ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในมุสาวาทวรรค^{๔๔}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในมุสาวาทสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะกล่าวเท็จที่รู้ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระหัตถกศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระหัตถกศากยบุตรเจรจากับพวกเดียรถีย์ปฏิเสธแล้วรับรับแล้วปฏิเสธในมุสาวาทสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางวาจากับจิตมิใช่เกิดทางกาย (๓) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในโอมสวาทสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะกล่าวเสียดสีทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลตั้งามทั้งหลายกล่าวเสียดสีภิกษุผู้มีศีลตั้งามทั้งหลายในโอมสวาทสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในเปสฺสุญญสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะกล่าวส่อเสียดภิกษุทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไปยุแหย่พวกภิกษุผู้บาดหมางกันทะเลาะกันวิวาทกันในเปสฺสุญญสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๔๕}

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปทโสธัมมสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้สอนอนุสัมบันให้กล่าวธรรมแข่งกันเป็นบทยุทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์สอนพวกอุบาสกให้กล่าวธรรมแข่งกันเป็นบทยุในปทโสธัมมสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางวาจามีใช่เกิดทางกายมิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางวาจากับจิตมิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ^{๔๖}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสหเสยยสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้สอนร่วมกับอนุสัมบันเกิน ๒-๓ คั้นทรงบัญญัติ ณ เมืองอาฬวีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปสอนร่วมกับอนุสัมบันในสหเสยยสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจามีใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๔๗}

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในทุติยสหเสยยสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้สอนร่วมกับมาตุคามทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอนรุทระ เพราะเรื่องที่ท่าน

^{๔๔}วิ.ป.(ไทย) ๘/๕๔-๖๓/๔๖-๕๑.

^{๔๕}วิ.มท.(ไทย) ๒/๓๖/๒๒๔.

^{๔๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๕๗/๔๘.

^{๔๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๕๘/๔๘-๔๙.

พระอนุชระชนอนร่วมกับมาตุคามในทุติยสหเสยสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นเอฬโกลมสมุฏฐาน ฯลฯ^{๔๘}

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานในธัมมเทสนาสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้แสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน ๕-๖ คำทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีแสดงธรรมแก่มาตุคามในธัมมเทสนาสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๒ พระอนุบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็น ปทโธธัมมสมุฏฐาน ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานในภุตาโรจนสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้บอกอุตตรินุสสธรรมที่มีจริงแก่นุปัสสัมทรงบัญญัติ ณ กรุงเวสาลีทรงปรารภภิกษุชาวฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทาเพราะเรื่องที่พวกภิกษุชาวฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทากล่าวอุตตรินุสสธรรมของกันและกันให้พวกคฤหัสถ์ฟังในภุตาโรจนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางกายมิใช่เกิดทางจิต (๓) เกิดทางกายกับวาจามิใช่เกิดทางจิต ฯลฯ^{๔๙}

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานในทูลุลาโรจนสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้บอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่นุปัสสัมทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพคศิยเพราะเรื่องที่ภิกษุฉัพคศิยบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่นุปัสสัมในทูลุลาโรจนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐานเป็น อทินนาทานสมุฏฐาน ฯลฯ^{๕๐}

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปฐวีขณสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ขุดดินทรงบัญญัติณเมืองอาฬวีทรงปรารภภิกษุชาวเมืองอาฬวีเพราะเรื่องที่ภิกษุชาวเมืองอาฬวีขุดดินในปฐวีขณสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๓.๒.๕ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในภุตคามวรรค^{๕๑}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในภุตคามสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะพรากภุตคามทรงบัญญัติ ณ เมืองอาฬวีทรงปรารภภิกษุชาวเมืองอาฬวีเพราะเรื่องที่ภิกษุชาวเมืองอาฬวีตัดต้นไม้ในภุตคามสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอัญญาทกสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะนำเอาเรื่องอื่นมากล่าวกลบเกลื่อนเพราะทำสงฆ์ให้ลำบากทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพีทรงปรารภท่านพระฉนนะเพราะเรื่องที่ท่านพระฉนนะถูกไต่สวนอาบัติท่ามกลางสงฆ์กลับนำเอาเรื่องอื่นมากล่าวกลบ

^{๔๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๕๙/๔๙.

^{๔๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๖๑/๕๐.

^{๕๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๖๓/๕๑.

^{๕๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๖๔-๗๓/๕๒-๕๗.

เคลื่อนในอัญญาทกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๕๒}

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอุชฌาปนกสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะกล่าวให้ผู้เฝ้าโขชเพราะบ่นว่าทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพระเมตติยะและพระภุมมชกะเพราะเรื่องที่พระเมตติยะและพระภุมมชกะกล่าวให้ภิกษุทั้งหลายเฝ้าโขชท่านพระทัฬหฬลบุตร ในอุชฌาปนกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปฐมเสนาสนสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้วางเตียงตั้งฟูกหรือเก้าอี้ของสงฆ์ในที่กลางแจ้งแล้วไม่เก็บไม่บอกลมอบหมายแล้วพากันจากไปทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปจัดตั้งเสนาสนะของสงฆ์ในที่กลางแจ้งแล้วไม่เก็บไม่บอกลมอบหมายแล้วพากันจากไปในปฐมเสนาสนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นกฐินสมุฏฐาน ฯลฯ^{๕๓}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในทุติยเสนาสนสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ปูที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วไม่เก็บไม่บอกลมอบหมายแล้วจากไปทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุสัตถสวัคคีย์เพราะเรื่องที่ภิกษุสัตถสวัคคีย์ปูที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วไม่เก็บไม่บอกลมอบหมายแล้วพากันจากไปในทุติยเสนาสนสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นกฐินสมุฏฐาน ฯลฯ^{๕๔}

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอนุชัชชสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รื้ออยู่เข้าไปนอนแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปอยู่ในวิหารของสงฆ์ก่อนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพคคีย์เพราะเรื่องที่ภิกษุฉัพคคีย์เข้าไปนอนแทรกแซงภิกษุผู้เถระในอนุชัชชสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานในนิกกัทฒนสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้โกรธไม่พอใจดูตลกภิกษุออกจากวิหารของสงฆ์ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพคคีย์เพราะเรื่องที่ภิกษุฉัพคคีย์โกรธไม่พอใจดูตลกภิกษุทั้งหลายออกจากวิหารของสงฆ์ในนิกกัทฒนสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานในเวหาสกุฏสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นั่งบนเตียงหรือบนตั่งอันมีเท้าเสียบบนกุฏิชั้นลอยในวิหารของสงฆ์ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภ

^{๕๒}วิ.มท.(ไทย) ๒/๘๖/๒๘๓.

^{๕๓}วิ.ป.(ไทย) ๘/๖๗/๕๔.

^{๕๔}วิ.ป.(ไทย) ๘/๖๘/๕๔.

ภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งนั่งอย่างแรงบนเตียงที่มีเท้าเสียบบนกุฏิชั้นลอยในวิหารของสงฆ์ ในเวหาสกุฎิสึกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานในมหัลลกุฎิวาสสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ดำเนินการมุงหลังคา (วิหาร) ๒-๓ ชั้น แล้วดำเนินการเกินกว่านั้นทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพีทรงปรารภท่านพระฉันนะเพราะเรื่องที่ท่านพระฉันนะให้ช่างทาวีหารที่สร้างเสร็จแล้วหลายๆ ครั้ง วิหารมีน้ำหนักมากจึงพังลงมาในมหัลลกุฎิวาสสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสัปปาณกสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รู้ยูนาน้ำมีสิ่งมีชีวิตรดหญ้าหรือดินทรงบัญญัติ ณ เมืองอาฬวี ทรงปรารภภิกษุชาวเมืองอาฬวี เพราะเรื่องที่ภิกษุชาวเมืองอาฬวีรู้ยูนาน้ำมีสิ่งมีชีวิตรดหญ้าหรือดินในสัปปาณกสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๓.๒.๖ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในโอวาทวรรค^{๕๕}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในโอวาทสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ไม่ได้รับแต่งตั้งสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลาย ณ ที่ไหนทรงบัญญัติณกรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่ได้รับแต่งตั้งสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายในโอวาทสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติไม่มีอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางกายมิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางวาจากับจิตมิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอัสถังคตสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เมื่อดวงอาทิตย์อัสดงแล้วยังสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายอยู่ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถี ทรงปรารภท่านพระจุนฺหะนวกเพราะเรื่องที่ท่านพระจุนฺหะนวกเมื่อดวงอาทิตย์อัสดงแล้วยังสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายอยู่ในอัสถังคตสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐาน เป็นปทโสรัหมสมุฏฐาน ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในภิกษุอุปัสยสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เข้าไปที่สำนักภิกษุณีแล้วสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายทรงบัญญัติ ณ แคว้นสักกะทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปที่สำนักภิกษุณีแล้วสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายในภิกษุอุปัสยสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นภินสมุฏฐาน ฯลฯ

^{๕๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๗๔-๘๓/๕๗-๖๒.

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอามิสสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้กล่าวว่า “ภิกษุ (ผู้เถระ) ทั้งหลายสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายเพราะเห็นแก่อามิสทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุณีผู้ผิดศีลเพราะเรื่องที่พวกภิกษุณีผู้ผิดศีลกล่าวว่า “ภิกษุ (ผู้เถระ) ทั้งหลายสั่งสอนภิกษุณีทั้งหลายเพราะเห็นแก่อามิสในอามิสสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ”

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในจีวรทานสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้จีวรแก่ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งได้ให้จีวรแก่ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติในจีวรทานสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ”

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในจีวรสีพนสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เย็บจีวรให้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีเย็บจีวรให้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติในจีวรสีพนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ”

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสังฆวิธานสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับภิกษุณีทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุณีผู้ผิดศีลเพราะเรื่องที่พวกภิกษุณีผู้ผิดศีลชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับภิกษุณีในสังฆวิธานสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๔ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจา มิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายกับวาจา มิใช่เกิดทางจิต (๓) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา (๔) เกิดทางกายวากกับจิต ฯลฯ”

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานในนาวาภิรทสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ชักชวนภิกษุณีโดยสารเรือลำเดียวกันทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุณีผู้ผิดศีลเพราะเรื่องที่พวกภิกษุณีผู้ผิดศีลชักชวนภิกษุณีโดยสารเรือลำเดียวกันในนาวาภิรทสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๔ สมุฏฐาน ฯลฯ”

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปริปาจิตสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รู้อยู่นับปีนขาบาทที่ภิกษุณีแนะนำให้อัดเตรียมทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพระเทวทัตเพราะเรื่องที่พระเทวทัตรู้อยู่นับปีนขาบาทที่ภิกษุณีแนะนำให้อัดเตรียมในปริปาจิตสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ”

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานในโรหิสัสสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นั่งในที่ลับกับภิกษุณีสองต่อสองทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีนั่งในที่ลับกับภิกษุณีสองต่อสองในโรหิสัสสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ”

๓.๒.๗ องค์ประกอบของสมมุติฐานอาบัติปาจิตตีย์ในโภชนวรรค^{๕๖}

๑) องค์ประกอบของสมมุติฐานในอวาสถปิณฑสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้อยู่ฉันภัตตาหารในที่พักแรมเกินกว่าหนึ่งมื้อณที่ไหนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุผู้พักอาศัยเพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พักอาศัยอยู่ฉันภัตตาหารในที่พักแรมเป็นประจำในอวาสถปิณฑสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นเอฬโกลมสมมุติฐาน ฯลฯ^{๕๗}

๒) องค์ประกอบของสมมุติฐานในคณโภชนสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะฉันคณโภชนะณที่ไหนทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพระเทวทัตเพราะเรื่องที่พระเทวทัตพร้อมด้วยบริษัทพากันออกปากขอภัตตาหารในตระกูลทั้งหลายมาฉันในคณโภชนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๗ พระอนุบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นเอฬโกลมสมมุติฐาน ฯลฯ^{๕๘}

๓) องค์ประกอบของสมมุติฐานในปรัมปรโภชนสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะฉันปรัมปรโภชนะทรงบัญญัติ ณ กรุงเวสาลีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปปรับนิมนต์ไว้ในที่หนึ่งแล้วไปฉันในที่อีกแห่งหนึ่งในปรัมปรโภชนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๔ พระอนุบัญญัติ ๑ บรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นกฐินสมมุติฐาน ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมมุติฐานในกาณมาตุสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รับขนมเต็ม ๒-๓ บาตรแล้วรับเกินกว่านั้นทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปปรับโดยไม่รู้ประมาณในกาณมาตุสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ บรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๖ สมมุติฐาน ฯลฯ^{๕๙}

๕) องค์ประกอบของสมมุติฐานในปฐมปวารณาสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันแล้วบอกห้ามภัตตาหารแล้วฉันของเคี้ยวหรือของฉันที่ไม่เป็นเดนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปฉันแล้วบอกห้ามภัตตาหารแล้วไปฉันที่อื่นอีกในปฐมปวารณาสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นกฐินสมมุติฐาน ฯลฯ^{๖๐}

๖) องค์ประกอบของสมมุติฐานในทุติยปวารณาสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นำของเคี้ยวหรือของฉันที่ไม่เป็นเดนไปปวารณาภิกษุผู้ฉันแล้วบอกห้ามภัตตาหารแล้วทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งนำของฉันที่ไม่เป็นเดนไปปวารณาภิกษุผู้

^{๕๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๘๔-๘๔/๖๓-๖๘.

^{๕๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๘๔/๖๓.

^{๕๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๘๕/๖๔.

^{๕๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๘๗/๖๕.

^{๖๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๘๘/๖๕.

ฉันแล้วบอกห้ามภัตตาหารแล้ว (ให้ฉันอีก) ในทุติยวารณาสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดา
สมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในวิกาลโภชนสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตติยแกภิกษุ
ผู้ฉันของเคี้ยวหรือของฉันในเวลาวิกาลทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพวกภิกษุสัตถรสวีคีย์
เพราะเรื่องที่พวกภิกษุสัตถรสวีคีย์ฉันภัตตาหารในเวลาวิกาลในวิกาลโภชนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระ
บัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นเอฬกโถมสมุฏฐาน
 ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสันนิธิการสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตติยแกภิกษุ
ผู้ฉันของเคี้ยวหรือของฉันที่เก็บสะสมไว้ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระเวฬุสีสะ
เพราะเรื่องที่ท่านพระเวฬุสีสะฉันโภชนะที่เก็บสะสมไว้ในสันนิธิการสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ
บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นเอฬกโถมสมุฏฐาน ฯลฯ

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปณัตติโภชนสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตติยแกภิกษุ
ผู้ออกปากขอโภชนะอันประณีตมาเพื่อตนแล้วฉันทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุ
ฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ออกปากขอโภชนะอันประณีตมาเพื่อตนแล้วฉันในปณัตติโภ
ชนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วย
สมุฏฐาน ๔ สมุฏฐาน ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานในทันตโปนสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตติยแกภิกษุ
ผู้กลืนอาหารที่ยังไม่มีผู้ถวายให้ล่วงล้ำคอทรงบัญญัติ ณ กรุงเวสาลีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่อง
ที่ภิกษุรูปหนึ่งกลืนอาหารที่ยังไม่มีผู้ถวายให้ล่วงล้ำคอ ในทันตโปนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ
๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นเอฬกโถม
สมุฏฐาน ฯลฯ

๓.๒.๘ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตติยในอเจลกวรรค^{๖๑}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอเจลกสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ
ปาจิตติยแกภิกษุผู้ให้ของเคี้ยวหรือของฉันแก่อเจลกปริพาชกหรือปริพาชิกาด้วยมือตนทรงบัญญัติ ณ
กรุงเวสาลีทรงปรารภท่านพระอานนท์เพราะเรื่องที่ท่านพระอานนท์แจกขนมให้ปริพาชิกคนหนึ่ง ๒
ขึ้นด้วยสำคัญว่าเป็นชิ้นเดียวในอเจลกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖
สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นเอฬกโถมสมุฏฐาน ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอุยโยชนสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตติยแกภิกษุผู้
กล่าวชักชวนภิกษุว่า “ท่านจงมาเถิดพวกเราจะเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านหรือในนิคม” แล้วให้ทายก
ถวายหรือไม่ให้ทายกถวายแกภิกษุนั้นแล้วนิมนต์กลับทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่าน
พระอุปนันทากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทากยบุตรกล่าวชักชวนภิกษุว่า “ท่านจงมาเถิด
พวกเราจะเข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้านหรือในนิคม” แล้วไม่ให้ทายกถวายแกภิกษุนั้นแล้วนิมนต์กลับใน

^{๖๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๙๔-๑๐๓/๖๘-๗๓.

อุยโยชนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๖๒}

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสโภชนสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เข้าไปนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรเข้าไปนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คนในสโภชนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๖๓}

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในรโหฏิกฉันนสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นั่งบนอาสนะที่กำลังในที่ลับกับมาตุคามทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรนั่งบนอาสนะที่กำลังในที่ลับกับมาตุคามในรโหฏิกฉันนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๖๔}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในรโหณิสัชชสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้นั่งในที่ลับกับมาตุคามสองต่อสองทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรนั่งในที่ลับกับมาตุคามสองต่อสองในรโหณิสัชชสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๖๕}

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในจาริตตสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รับนิมนต์ไว้แล้วมีภัตตาหารอยู่แล้วไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่เที่ยวสัจจรไปในตระกูลทั้งหลายก่อนเวลาฉันภัตตาหารหรือหลังเวลาฉันภัตตาหารทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ท่านพระอุปนันทศากยบุตรรับนิมนต์ไว้แล้วมีภัตตาหารอยู่แล้วยังเที่ยวสัจจรไปในตระกูลทั้งหลายก่อนเวลาฉันภัตตาหารหลังเวลาฉันภัตตาหารในจาริตตสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติ ๔ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นกฐินสมุฏฐาน ฯลฯ^{๖๖}

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานในมหานามสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ออกปากขอเกสขเกินกว่ากำหนดนั้นทรงบัญญัติ ณ แคว้นสักกะทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าพระเจ้ามหานามศากยะขอร้องพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ว่า “พระคุณเจ้าทั้งหลายวันนี้พระคุณเจ้าโปรดรอก่อน” ก็รอไม่ได้ในมหานามสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

^{๖๒}วิ.ม.หา.(ไทย) ๒/๒๗๔/๒๔๓.

^{๖๓}วิ.ป.(ไทย) ๘/๙๖/๖๙-๗๐.

^{๖๔}วิ.ป.(ไทย) ๘/๙๗/๗๐.

^{๖๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๙๘/๗๐-๗๑.

^{๖๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๒๙๔/๔๓๗-๔๓๘.

๘) องค์ประกอบของสมมุติฐานในอุทยุตตเสนาสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ไปดูกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไปดูกองทัพที่เคลื่อนขบวนรบในอุทยุตตเสนาสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นเอฬกโถมสมมุติฐาน ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมมุติฐานในเสนาวาสสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เข้าพักแรมในกองทัพเกินกว่า ๓ คืนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าพักแรมในกองทัพเกินกว่า ๓ คืนในเสนาวาสสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ บรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นเอฬกโถมสมมุติฐาน ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมมุติฐานในอุยโยธิกสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ไปสู่สนามรบทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไปสู่สนามรบในอุยโยธิกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นเอฬกโถมสมมุติฐาน ฯลฯ

๓.๒.๙ องค์ประกอบของสมมุติฐานอาบัติปาจิตตีย์ในสุราปานวรรค^{๖๗}

๑) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสุราปานสิกขาบทพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะดื่มสุราและเมรัยทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพีทรงปรารภท่านพระศาสดาเพราะเรื่องที่ท่านพระศาสดาดื่มน้ำเมาในสุราปานสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจา มิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมมุติฐานในอังคฺลิตโตทกสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะใช้นิ้วมือจี้ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องพวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้นิ้วมือจี้ภิกษุให้หัวเราะในอังคฺลิตโตทกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมมุติฐานในหัสสธัมมสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะเล่นน้ำทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุสัตตรสวัคคีย์เพราะเรื่องพวกภิกษุสัตตรสวัคคีย์เล่นน้ำในแม่น้ำอจิรวดีในหัสสธัมมสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมมุติฐานในอนาทรียสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะไม่เอื้อเพื่อทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพีทรงปรารภท่านพระฉันทะเพราะเรื่องที่ท่านพระฉันทะทำความไม่เอื้อเพื่อในอนาทรียสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๓ สมมุติฐาน ฯลฯ^{๖๘}

^{๖๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๐๔-๑๑๓/๗๔-๗๘.

^{๖๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๐๗/๗๕.

๕) องค์ประกอบของสมมุติฐานในกิ่งสาปนสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ทำให้ภิกษุตกใจทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ทำให้ภิกษุตกใจในกิ่งสาปนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๓ สมมุติฐาน ฯลฯ^{๖๙}

๖) องค์ประกอบของสมมุติฐานในโชติกสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ก่อไฟผิงทรงบัญญัติ ณ ภัคคชนบททรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ว่าภิกษุหลายรูปช่วยกันก่อไฟผิงในโชติกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๒ พระอนุบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๖ สมมุติฐาน ฯลฯ^{๗๐}

๗) องค์ประกอบของสมมุติฐานในเนหานสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เมื่อยังไม่ถึงครึ่งเดือนอาบน้ำทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ว่าภิกษุหลายรูปแม้เห็นพระราชาแล้วก็ยังอาบน้ำไม่รู้ความพอดีในเนหานสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๖ พระอนุบัญญัติมีเพสบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นเอฬกโลมสมมุติฐาน ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมมุติฐานในทุพพพัฒนกรณสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ได้จีวรใหม่แล้วไม่ใช้วัตรที่ทำให้เสียสี ๓ ชนิดอย่างใดอย่างหนึ่งทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ว่าภิกษุหลายรูปจำจีวรของตนไม่ได้ในทุพพพัฒนกรณสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นเอฬกโลมสมมุติฐาน ฯลฯ^{๗๑}

๙) องค์ประกอบของสมมุติฐานในวิกัปนสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้วิกัปจีวรด้วยตนเองให้แก่ภิกษุหรือแก่ภิกษุณีหรือแก่สิกขมานาหรือแก่สามเณรหรือแก่สามเณรีแล้วใช้สอยจีวรที่ยังมิได้ปัจจุธรรมทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปนันทศากยบุตรเพราะเรื่องที่ว่าท่านพระอุปนันทศากยบุตรวิกัปจีวรด้วยตนเองแก่ภิกษุแล้วใช้สอยจีวรที่ยังมิได้ปัจจุธรรมในวิกัปนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๒ สมมุติฐานเป็นกฐินสมมุติฐาน ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมมุติฐานในจีวโรปนิธานสิกขาบททรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เอาบาตรหรือจีวรผ้าปูนั่งกลองเข็มหรือประคดเอวของภิกษุไปซ้อนทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์เอาบาตรบ้างจีวรบ้างผ้าปูนั่งบ้างกลองเข็มบ้างประคดเอวบ้างของภิกษุไปซ้อนในจีวโรปนิธานสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๓ สมมุติฐาน ฯลฯ

^{๖๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๐๘/๗๖.

^{๗๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๐๙/๗๖.

^{๗๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๒๒/๕๓.

๓.๒.๑๐ องค์ประกอบของสมณฐานอาบัติปาจิตติย์ในสัปปาณการศ^{๗๒}

๑) องค์ประกอบของสมณฐานในสังยุจิจจสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ตั้งใจปลงชีวิตสัตว์ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุทายีเพราะเรื่องที่ท่านพระอุทายีตั้งใจปลงชีวิตสัตว์ในสังยุจิจจสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมณฐานในสัปปาณสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้รู้ยู่ว่ามีสัตว์มีชีวิตที่ยังบริโภคน้ำมีสัตว์มีชีวิตที่ยังบริโภคน้ำในสัปปาณสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ^{๗๓}

๓) องค์ประกอบของสมณฐานในอุกโกฏนสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้รู้ยู่หรือพ้นอธิกรณ์ที่ตัดสิ้นไปแล้วอย่างถูกต้องเพื่อพิจารณาใหม่ทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุผู้รู้ยู่หรือพ้นอธิกรณ์ที่ตัดสิ้นไปแล้วอย่างถูกต้องเพื่อพิจารณาใหม่ในอุกโกฏนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมณฐานในทุฏฐลสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้รู้ยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งรู้ยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุในทุฏฐลสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๑ สมณฐานคือเกิดทางกายวาจกัจฉิต ฯลฯ

๕) องค์ประกอบของสมณฐานในอนวิสตวิสสสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้รู้ยู่อยู่อุปสมบทให้บุคคลผู้มีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปีทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปรู้ยู่อยู่อุปสมบทให้บุคคลผู้มีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปีในอนวิสตวิสสสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ

๖) องค์ประกอบของสมณฐานในเถยยัสตถสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้รู้ยู่ชกชวนกันเดินทางไกลร่วมกับกลุ่มพ่อค้าเกวียนผู้เป็นโจรทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งรู้ยู่ชกชวนกันเดินทางไกลร่วมกับกลุ่มพ่อค้าเกวียนผู้เป็นโจรในเถยยัสตถสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๒ สมณฐานคือ (๑) เกิดทางกายกัจฉิตมิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางกายวาจกัจฉิต ฯลฯ^{๗๔}

๗) องค์ประกอบของสมณฐานในสังวิธานสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ชกชวนกันเดินทางไกลร่วมกับมาตุคามทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะ

^{๗๒}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๑๔-๑๒๒/๗๙-๘๓.

^{๗๓}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๑๕/๗๙-๘๐.

^{๗๔}วิ.มหา.(ไทย) ๒/๔๐๖/๕๑๗-๕๑๘.

เรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับมาตุคามในสังฆวิธานสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ บรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๔ สมณฐาน ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมณฐานในอริกฐสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ไม่ สละทิฏฐิบาปจนกระทั่งสงฆ์สวดสมณภาสน์ครบ ๓ ครั้งทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุชื่อ อริกฐะผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อเพราะเรื่องที่ภิกษุชื่ออริกฐะผู้มีบรรพบุรุษเป็นพรานฆ่าเนื้อ ไม่สละทิฏฐิบาปจนกระทั่งสงฆ์สวดสมณภาสน์ครบ ๓ ครั้งในอริกฐสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ บรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๑ สมณฐานคือเกิดทางกายวาจาก็บังเกิด ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมณฐานในอุกขิตตสัมโมคคสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ ภิกษุผู้รู้ที่อยู่ก็ยังคงคบหากับภิกษุผู้กล่าวต่ออย่างนั้นผู้ที่สงฆ์ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควรผู้ยังไม่ยอมสละทิฏฐิ นั้นทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์รู้ที่อยู่ก็ยังคง คบหากับภิกษุอริกฐะผู้กล่าวต่ออย่างนั้นผู้ที่สงฆ์ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควรผู้ยังไม่สละทิฏฐินั้นใน อุกขิตตสัมโมคคสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมณฐานในกัณฐกสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ รู้ที่อยู่ก็ยังคงปลอมโยนสมณทูตเสกผู้ถูกสงฆ์สาสนะแล้วอย่างนั้นทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวก ภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์รู้ที่อยู่ก็ยังคงปลอมโยนสมณทูตเสกชื่อกัณฐกะผู้ถูกสงฆ์สา สนแล้วอย่างนั้นในกัณฐกสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิด ด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ

๓.๒.๑๑ องค์ประกอบของสมณฐานอาบัติปาจิตตีย์ในสหัมมิกวรรค^{๗๕}

๑) องค์ประกอบของสมณฐานในสหัมมิกสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติ ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนอยู่โดยชอบธรรมกลับกล่าวว่า “ท่านทั้งหลาย กระทบจะยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้จนกว่าจะได้สอบถามภิกษุรูปอื่นผู้ฉลาดผู้เป็นวินัยธร” ทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพิตทรงปรารภท่านพระฉันทะเพราะเรื่องที่ท่านพระฉันทะผู้อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าว ตักเตือนอยู่โดยชอบธรรมกลับกล่าวว่า “ท่านทั้งหลายกระทบจะยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้จนกว่าจะได้ สอบถามภิกษุรูปอื่นผู้ฉลาดผู้เป็นวินัยธรในสหัมมิกสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่ง อาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วยสมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมณฐานในวิเลขนสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ดูหมิ่น พระวินัยทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ดูหมิ่นพระวินัยในวิเลขนสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมณฐานแห่งอาบัติ ๖ สมณฐานเกิดด้วย สมณฐาน ๓ สมณฐาน ฯลฯ^{๗๖}

^{๗๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๒๔-๑๓๕/๘๔-๙๐.

^{๗๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๒๕/๘๕.

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในโมหนสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์เพราะแสรังทำผู้อื่นให้หลงทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์แสรังทำผู้อื่นให้หลงในโมหนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๗๗}

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปหารสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้โกรธไม่พอใจทำร้ายภิกษุทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถี ทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธไม่พอใจทำร้ายภิกษุในปหารสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๗๘}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในตลสตัดติกสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้โกรธไม่พอใจเงี้ยวหอกคือฝ่ามือให้ภิกษุทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธไม่พอใจเงี้ยวหอกคือฝ่ามือให้ภิกษุในตลสตัดติกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอมูลกสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ใส่ความภิกษุด้วยอาบัติสังฆาติเสสที่ไม่มีมูลทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ใส่ความภิกษุด้วยอาบัติสังฆาติเสสที่ไม่มีมูลในอมูลกสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๗๙}

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสัญญาจจสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้จงใจก่อความรำคาญให้แก่ภิกษุทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์จงใจก่อความรำคาญให้แก่ภิกษุในสัญญาจจสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๘๐}

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอุปัสนธิสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ยื่นแอบฟังภิกษุทั้งหลายผู้บาดหมางทะเลาะวิวาทกันทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ยื่นแอบฟังภิกษุทั้งหลายผู้บาดหมางทะเลาะวิวาทกันในอุปัสนธิสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^{๘๑}

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานในกัมมปฏิพาหนสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ฉันทะเพื่อกรรมที่ทำถูกต้องแล้วกลับตีเตียนในภายหลังทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ฉันทะเพื่อกรรมที่ทำถูกต้องแล้วกลับตีเตียนใน

^{๗๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๒๖/๘๕-๘๖.

^{๗๘}วิ.จุ.(ไทย) ๗/๓๑๖/๑๓๔.

^{๗๙}วิ.มหา.(ไทย) ๒/๔๕๙/๕๖๒.

^{๘๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๓๐/๘๗.

^{๘๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๓๑/๘๘.

ภายหลังในกัมมปฏิพาหนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๘๒}

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานในฉันทอทตวาคมนสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เมื่อยังมีเรื่องที่ต้องวินิจฉัยอยู่ในสงฆ์ไม่ให้ฉันทะแล้วลุกจากอาสนะหลักไปทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องภิกษุรูปหนึ่งเมื่อยังมีเรื่องที่ต้องวินิจฉัยอยู่ในสงฆ์ไม่ให้ฉันทะแล้วลุกจากอาสนะหลักไปในฉันทอทตวาคมนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายวาจากบัจจิต ฯลฯ

๑๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในทัพพสิกขาบทที่ ๑๑ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ร่วมกับสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้จีวรไปแล้วกลับตีเตียนในภายหลังทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภพวกภิกษุผู้พักคิยเพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พักคิยร่วมกับสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันให้จีวรไปแล้วกลับตีเตียนในภายหลังในทัพพสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๘๓}

๑๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปริณามนสิกขาบทที่ ๑๒ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รู้ผู้น้อมลามกที่เขาน้อมไว้เป็นของจะถวายสงฆ์ไปเพื่อบุคคลทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุผู้พักคิยเพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พักคิยรู้ผู้น้อมลามกที่เขาน้อมไว้เป็นของที่จะถวายสงฆ์ไปเพื่อบุคคลในปริณามนสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๓ สมุฏฐาน ฯลฯ

๓.๒.๑๒ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาจิตตีย์ในรัตนวรรค^{๘๔}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในอันเตปุรสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ไม่ได้รับแจ้งล่วงหน้าเข้าไปพระราชฐานชั้นในทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอานนท์เพราะเรื่องที่ท่านพระอานนท์ยังไม่ได้รับแจ้งล่วงหน้าเข้าไปพระราชฐานชั้นในอันเตปุรสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นกฐินสมุฏฐาน ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในรัตนสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้เก็บรัตนะทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องภิกษุรูปหนึ่งเก็บรัตนะในรัตนสิกขาบทนี้มี ๑ พระบัญญัติ ๒ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๘๕}

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในวิกาลคามปเวสนสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาลทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวก

^{๘๒}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๓๒/๘๘.

^{๘๓}วิ.มหา.(ไทย) ๒/๔๘๔/๕๗๗.

^{๘๔}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๓๖-๑๔๕/๙๑-๙๕.

^{๘๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๓๗/๙๑-๙๒.

ภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาลในวิกาลคามเปวสนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๓ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานเป็นกฐินสมุฏฐาน ฯลฯ^{๘๖}

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสุจิฆรสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำกล่องเข็มด้วยกระดูกด้วยงาหรือด้วยเขาทรงบัญญัติ ณ แคว้นสักกะทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ว่าภิกษุหลายรูปไม่รู้จักประมาณออกปากขอกกล่องเข็มเป็นจำนวนมากใน สุจิฆรสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ^{๘๗}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานในมัจฉปิฐสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำเตียงหรือตั้งเกินขนาดทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระอุปัณฑกายบุตรเพราะเรื่องที่ว่าท่านพระอุปัณฑกายบุตรนอนบนเตียงสูงในมัจฉปิฐสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในตุโลนัทธสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำเตียงหรือตั้งหุ้มนุ่นทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำเตียงหรือตั้งหุ้มด้วยนุ่นในตุโลนัทธสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานในนีสัทนสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำฝักรองนั่งเกินขนาดทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ฝักรองนั่งไม่ได้ขนาดในนีสัทนสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานในกัณฑุปฏิจฉาทิสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำผ้าปิดฝีเกินขนาดทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปิดฝีไม่ได้ขนาดในกัณฑุปฏิจฉาทิสิกขาบทนั้นมี ๑ บัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานในวัสสิกสาฎิกาสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำผ้าอาบน้ำฝนเกินขนาดทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าอาบน้ำฝนไม่ได้ขนาดในวัสสิกสาฎิกาสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานในนันทสิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ทำจีวรมีขนาดเท่ากับสุคตจีวรทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภท่านพระนันทเพราะเรื่องที่ว่าท่านพระนันทห่มจีวรมีขนาดเท่ากับสุคตจีวรในนันทสิกขาบทนั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๖ สมุฏฐาน ฯลฯ

^{๘๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๓๘/๙๒.

^{๘๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๔๐/๙๒-๙๓.

๓.๒.๑๓ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติปาฏิเทสนียะ^{๘๘}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในปฐมปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้รับของเคี้ยวหรือของฉันด้วยมือตนจากมือของภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติผู้เข้าไปในละแวกบ้านแล้วฉันทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุรูปหนึ่งเพราะเรื่องที่ภิกษุรูปหนึ่งรับอามิสจากมือของภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติผู้เข้าไปสู่ละแวกบ้านในปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานในทุติยปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้ไม่ห้ามภิกษุณีมายืนบงการ (ทายก) ฉันอยู่ทรงบัญญัติ ณ กรุงราชคฤห์ทรงปรารภภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ไม่ห้ามภิกษุณีผู้มายืนบงการในปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับวาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายวาทกัมมกับจิต ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานในตติยปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้รับของเคี้ยวหรือของฉันในตระกูลที่ได้รับสมมติเป็นเสขะด้วยมือตนเองแล้วฉันทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปปรับภักตอาหารโดยไม่รู้จักประมาณในปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๒ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายมิใช่เกิดทางวาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานในจตุตถปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้รับของเคี้ยวหรือของฉันที่ไม่ได้รับแจ้งไว้ก่อนด้วยมือตนเองในอารามในเสนาสนะป่าแล้วฉันทรงบัญญัติ ณ แคว้นสักกะทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปไม่บอกวาโจรอาศัยอยู่ในอารามในปาฏิเทสนียสิกขาบทที่ ๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับวาจามิใช่เกิดทางจิต (๒) เกิดทางกายวาทกัมมกับจิต ฯลฯ

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์นั้น ปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดไว้ครบทุกอาบัติ คือระบอบอาบัติโดยตรง ๔ กอง ได้แก่ ปาราชิก สังฆาทิเสส ปาจิตตีย์ (ทั้งที่เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ และสุทธิกปาจิตตีย์ และปาฏิเทสนียะ) มีอาบัติที่ไม่ได้ระบุไว้โดยตรงอีก ๓ กอง ได้แก่ ฤคัลลัจฉัย ทุกกภูทุพภาสิต^{๘๙}

^{๘๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๔๖-๑๔๘/๙๖-๙๘.

^{๘๙}วิ.มหา.(ไทย) ๑/[๘],บทนำ.

๓.๒.๑๔ องค์ประกอบของสมมุติฐานอาบัติทุกกฏในปริมณฑลวรรค^{๙๐}

๑) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อครองอันตราสกย้อยข้างหน้าบ้างข้างหลังบ้างทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ครองอันตราสกย้อยข้างหน้าบ้างข้างหลังบ้างในสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมมุติฐานใน สิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อครองอุตตราสกย้อยข้างหน้าบ้างข้างหลังบ้างทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ครองอุตตราสกย้อยข้างหน้าบ้างข้างหลังบ้างในสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมมุติฐานใน สิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินเปิดกายไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เดินเปิดกายไปในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งเปิดกายในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์นั่งเปิดกายในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๙๑}

๕) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินคคะนองมือบ้างคคะนองเท้าบ้างไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เดินคคะนองมือบ้างคคะนองเท้าบ้างไปในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๕ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๙๒}

๖) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อคคะนองมือบ้างคคะนองเท้าบ้างนั่งในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์คคะนองมือบ้างคคะนองเท้าบ้างนั่งในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๖ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมมุติฐานแห่งอาบัติ ๖ สมมุติฐานเกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจาเป็นปฐุมปาราชิกสมมุติฐาน ฯลฯ

๗) องค์ประกอบของสมมุติฐานใน สิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินมองดูในที่นั้นๆ ไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เดินมองดูในที่นั้นๆ ไปในละแวก

^{๙๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๐-๑๕๖/๙๙-๑๑๙.

^{๙๑}วิ.มทา.(ไทย) ๒/๕๗๙/๖๕๓.

^{๙๒}วิ.มทา.(ไทย) ๒/๕๘๐/๖๕๔.

บ้านในสิกขาบทที่ ๗ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๙๓}

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งมองดูที่นั่นๆในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศิษย์นั่งมองดูที่นั่นๆ ในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๘ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินเว็จผ้าไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศิษย์เดินเว็จผ้าไปในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๙ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๙๔}

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งเว็จผ้าในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศิษย์นั่งเว็จผ้าในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๑๐ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓.๒.๑๕ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฎในอุชชัคคิการรค^{๙๕}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินหัวเราะดังไปในละแวกบ้านทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถี ทรงปรารภพวกภิกษุผู้พาศิษย์เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศิษย์เดินหัวเราะดังไปในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งหัวเราะดังในละแวกบ้าน ณ ที่ไหน ฯลฯ เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศิษย์นั่งหัวเราะดังในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๒ นั้น มี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินตะโกนเสียงดังไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศิษย์เดินตะโกนเสียงดังไปในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐาน คือเกิดทางกาย วาจา กับจิต ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งตะโกนเสียงดังในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องพวกภิกษุผู้พาศิษย์นั่งตะโกนเสียงดังในละแวกบ้าน

^{๙๓}วิ.มทา.(ไทย) ๒/๕๘๒/๖๕๖.

^{๙๔}วิ.มทา.(ไทย) ๒/๕๘๔/๖๕๘.

^{๙๕}วิ.มทา.(ไทย) ๒/๕๖๘/๖๖๐.

ในสิกขาบทที่ ๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายวาทกัจจิต ฯลฯ

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินโคลงกายไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เดินโคลงกายไปในละแวกบ้านใน สิกขาบทที่ ๕ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกัจจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งโคลงกายในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์นั่งโคลงกายในละแวกบ้านใน สิกขาบทที่ ๖ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกัจจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้านใน สิกขาบทที่ ๗ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกัจจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งแกว่งแขนในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์นั่งแกว่งแขนในละแวกบ้านใน สิกขาบทที่ ๘ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกัจจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินโคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เดินโคลงศีรษะไปในละแวกบ้านใน สิกขาบทที่ ๙ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกัจจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งโคลงศีรษะในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุฉัพพัคคีย์นั่งโคลงศีรษะทำคอปับในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๑๐ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกัจจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓.๒.๑๖ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฎในขัมภกตวรรค^{๕๖}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานในสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินเท้าสะเอวไปในละแวกบ้าน ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกัจจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

^{๕๖}วิ.มทา.(ไทย) ๒/๕๙๖/๖๗๐.

๒) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งทำสละในละแวกบ้าน ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินคลุมศีรษะไปในละแวกบ้าน ฯลฯ เพราะเรื่องที่พวกภิกษุผู้พาศึกษิตเดินคลุมศีรษะไปในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งคลุมศีรษะในละแวกบ้าน ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๕) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินกระโหยงไปในละแวกบ้าน ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๕ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๖) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อนั่งรัดเข้าในละแวกบ้านในที่ไหน ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๖ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๗) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อรับบิณฑบาตโดยไม่เคารพ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๗ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อรับบิณฑบาตมองดูที่นั่นๆ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๘ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมมุติฐานในสิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเลือกรับเฉพาะแกงมาก ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๙ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมมุติฐานใน สิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อรับบิณฑบาตล้นขอบปากบาตร ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๑๐ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมมุติฐาน ๑ สมมุติฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓.๒.๑๗ องค์ประกอบของสมุฏฐานอภัตติกกฎในปิณฑปาตวรรค^{๙๗}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันบิณฑบาตโดยไม่เคารพ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันบิณฑบาตมองดูไปที่นั่น ๆ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันบิณฑบาตเจาะลงในที่นั่น ๆ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันเฉพาะแกงมาก ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันบิณฑบาตขยุ้มลงแต่ยอด ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๕ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อใช้ข้าวสุกกลบแกงหรือกับข้าว ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๖ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อไม่เป็นไขออกปากขอแกงหรือข้าวสุกมาฉันส่วนตัวทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ภิกษุฉัพพัคคีย์ออกปากขอแกงบ้างข้าวสุกบ้างมาฉันส่วนตัวในสิกขาบทที่ ๗ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอภัตติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๒ สมุฏฐานคือ (๑) เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา (๒) เกิดทางกายวาจา กับจิต ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อมุ่งตำหนิมองดูบาตรของภิกษุเหล่าอื่น ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๘ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อทำคำขำให้ใหญ่เกิน ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๙ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

^{๙๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๓/๑๐๗-๑๐๘.

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อทำคำข้าวให้ยาว ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๑๐ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓.๒.๑๘ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฎในกพพวรรค^{๙๘}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่ออำพากรอคำข้าวที่ยังไม่ถึงปาก ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อขณะกำลังฉันสอดมือทั้งหมดเข้าไปในปาก ๑ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อพูดคุยขณะที่ในปากมีคำข้าว ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางวาจาจากับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันโยนคำข้าว ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันกัดคำข้าว ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๕ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันภัตตาหารทำกระพุ่มแก้มให้ตู่ย ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๖ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันสลัดมือ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๗ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันโปรยเมล็ดข้าว ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๘ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

^{๙๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๔/๑๐๙.

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันทแลบลิ้น ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๙ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันททำเสียงดังจับๆ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๑๐ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ

๓.๒.๑๙ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฎในสุรสุรวรรค^{๙๙}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันททำเสียงดังซู่ด ๆ ทรงบัญญัติ ณ กรุงโกสัมพีทรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปดื่มน้ำนมเสียงดังซู่ด ๆ ในสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๐๐}

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันทเลียมือ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๐๑}

๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๓ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุที่ไม่เอื้อเพื่อฉันทขอบาตร ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๐๒}

๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๔ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อฉันทเลียริมฝีปาก ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ฯลฯ เกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๐๓}

๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๕ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อจับภาชนะน้ำดื่มด้วยมือเปื้อนอาหารทรงบัญญัติ ณ ภัคคชนบททรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะเรื่องที่ภิกษุหลายรูปจับภาชนะน้ำดื่มด้วยมือเปื้อนอาหารในสิกขาบทที่ ๕ นั้นมี ๑ พระบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๐๔}

๖) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๖ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้านทรงบัญญัติ ณ ภัคคชนบททรงปรารภภิกษุหลายรูปเพราะ

^{๙๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๒.

^{๑๐๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๒.

^{๑๐๑}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๒.

^{๑๐๒}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๒.

^{๑๐๓}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๒.

^{๑๐๔}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๕/๑๓๓.

เรื่องที่ภิกษุหลายรูปเห็นน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวลงในละแวกบ้านในสิกขาบทที่ ๖ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๐๕}

๗) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๗ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อแสดงธรรมแก่บุคคลผู้กัณร่มทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวัตถีทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์แสดงธรรมแก่บุคคลผู้กัณร่มในสิกขาบทที่ ๗ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ^{๑๐๖}

๘) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๘ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อแสดงธรรมแก่คนถือไม้พลอง ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๘ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ^{๑๐๗}

๙) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๙ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อแสดงธรรมแก่คนถือคัสตรา ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๙ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ

๑๐) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๐ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อแสดงธรรมแก่คนผู้ถืออาวุธ ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๑๐ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ

๓.๒.๒๐ องค์ประกอบของสมุฏฐานอาบัติทุกกฎในปาทุภวรรค^{๑๐๘}

๑) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อแสดงธรรมแก่คนผู้สวมเขียงเท้าในสิกขาบทที่ ๑ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ^{๑๐๙}

๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๒ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อแสดงธรรมแก่คนสวมรองเท้า ฯลฯ ในสิกขาบทที่ ๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติ บรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย ฯลฯ^{๑๑๐}

^{๑๐๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๕/๑๑๓.

^{๑๐๖}วิ.มท.(ไทย) ๒/๖๓๓/๗๑๒.

^{๑๐๗}วิ.มท.(ไทย) ๒/๖๓๕/๗๑๔.

^{๑๐๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๕.

^{๑๐๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๕.

^{๑๑๐}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๕.

บัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^{๑๑๕}

๑๒) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๒ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อเดินอยู่นอกทางแสดงธรรมแก่คนผู้เดินไปในทางในสิกขาบทที่ ๑๒ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายวาจากับจิต ฯลฯ^{๑๑๖}

๑๓) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๓ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อยืนถ่ายอุจจาระหรือถ่ายปัสสาวะ ณ ที่ไหนๆในสิกขาบทที่ ๑๓ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๑๗}

๑๔) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๔ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อถ่ายอุจจาระถ่ายปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายลงบนของเขียวในสิกขาบทที่ ๑๔ นั้นมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๑๘}

๑๕) องค์ประกอบของสมุฏฐานใน สิกขาบทที่ ๑๕ ทรงบัญญัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ไม่เอื้อเพื่อถ่ายอุจจาระถ่ายปัสสาวะหรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำทรงบัญญัติ ณ กรุงสาวตถิทรงปรารภพวกภิกษุฉัพพัคคีย์เพราะเรื่องที่ว่าภิกษุฉัพพัคคีย์ถ่ายอุจจาระบ้างถ่ายปัสสาวะบ้างบ้วนน้ำลายบ้างลงในน้ำมี ๑ พระบัญญัติ ๑ พระอนุบัญญัติบรรดาสมุฏฐานแห่งอาบัติ ๖ สมุฏฐานเกิดด้วยสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐานคือเกิดทางกายกับทางจิตมิใช่เกิดทางวาจา ฯลฯ^{๑๑๙}

๓.๒.๒๑ องค์ประกอบของสมุฏฐานในอาบัติอุลลัจจัย

อุลลัจจัยแปลว่าโทษอันโทษหายไปด้วยว่าบรรดาอาบัติที่ภิกษุต้องแล้วและแสดงในสำนักแห่งภิกษุอื่นแม้องค์เดียวก็หลุดพ้นไปได้อาบัตินี้แล้วอันหายกว่าอาบัติซึ่งเป็นเทศนาคามินีนอกนั้น^{๑๒๐} ชื่อว่าอุลลัจจัย เพราะเป็นกรรมหาย และเพราะความเป็นโทษก็ความประกอบกันในคำว่า อุลลัจจัยนี้ ผู้ศึกษาควรทราบเหมือนในคำว่า ทุตติในสัมปรายภพ และกรรมนั้นเป็นของมีผลแผ่ตร้อนเป็นต้นจริงอยู่ บรรดาโทษที่จะพึงแสดงในสำนักของภิกษุรูปเดียว โทษที่หายเสมอด้วยอุลลัจจัยนั้น ย่อมไม่มีเพราะเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงกล่าวที่ชื่อว่าอุลลัจจัย เพราะเป็นกรรมหาย และเพราะความเป็นโทษจริงอยู่คำนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแล้วว่า “โทษใด ที่เรากล่าวว่า อุลลัจจัยท่านจงพึงโทษนั้น

^{๑๑๕}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๗.

^{๑๑๖}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๗.

^{๑๑๗}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๘.

^{๑๑๘}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๘.

^{๑๑๙}วิ.ป.(ไทย) ๘/๑๕๖/๑๑๘.

^{๑๒๐}พระอมรารักรัชิต (เกิด อมโร), **บุพพสิกขาบรรณนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๕), หน้า ๙๐.

ตามที่กล่าว, ฤกษ์โดยย่อแสดงโทษนั้น ในสำนักของฤกษ์รูปเดี่ยวและฤกษ์โดยย่อรับโทษนั้นโทษที่เสมอด้วยโทษนั้น ของฤกษ์นั้นย่อไม่มีเพราะเหตุนี้ โทษนั้น เราจึงกล่าวอย่างนั้น”^{๑๒๑}

๓.๒.๒๒ องค์ประกอบของสมุฏฐานในอาบัติทุพภิกขโทษ

ในทุพภิกขโทษอาบัตินี้ฤกษ์แก่งพุดหลอกอุปสัมบันและอนุอุปสัมบันด้วยอักโกสวัตฤ๑๐มีชาติเป็นต้นเป็นอาบัติทุพภิกขโทษวินัจฉัยนอกนั้นให้พึงรู้ตั้งโสมสวาทะสิกขาบทนั้นเกิดแต่ทุพภิกขโทษอาบัตินี้เป็นธรรมเทศนาสมุฏฐานเกิดแต่จากจิตเป็นกิริยาสัญญาวิโมกข์สัจจัตตะเป็นวิจิตรมอกุศลจิตมีเวทนา ๒ คือสุขและมัธยัตเท่านั้น^{๑๒๒}

สิกขาบทแห่งทุพภิกขโทษอาบัติซึ่งมีนิทานเบื้องต้นพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติขึ้นไม่มีด้วยว่าทุพภิกขโทษอาบัตินี้มาในวิภังค์แห่งโสมสวาทะสิกขาบทแห่งเดียวเพราะเหตุนี้ในเบื้องต้นเมื่อวินัจฉัยโสมสวาทะสิกขาบทแล้วทุพภิกขโทษอาบัตินี้ก็จักรู้ด้วยจักเป็นอันวินัจฉัยด้วย^{๑๒๓}

สรุปความได้ว่า สิกขาบทบางสิกขาบทมีสมุฏฐานทั้ง ๖ อย่าง อาบัติทั้งหมดที่เกิดในแต่ละสมุฏฐานทั้ง ๖ นี้ แบ่งเป็น ๑๓ กลุ่ม คือ

๑. ปฐมปาราชิกสมุฏฐาน อาบัติในสิกขาบทใด เกิดแต่กายกับจิต สิกขาบท นั้นชื่อว่า ปฐมปาราชิกสมุฏฐาน

๒. อทินนทานสมุฏฐาน อาบัติในสิกขาบทใด เกิดแต่สัจจัตตะสมุฏฐาน ๓ ข้างปลายสิกขาบทนั้นชื่อว่า อทินนทานสมุฏฐาน

๓. สัจจัตตะสมุฏฐาน อาบัติในสิกขาบทใดเกิดแต่สมุฏฐานทั้ง ๖ สิกขาบทนั้นชื่อสัจจัตตะสมุฏฐาน

๔. สมณภาสนสมุฏฐาน อาบัติในสิกขาบทใด เกิดแต่สมุฏฐาน ที่ ๖ อย่างเดียว สิกขาบทนั้นชื่อว่า สมณภาสนสมุฏฐาน

๕. ปฐมกฐินสมุฏฐาน อาบัติในสิกขาบทใด เกิดแต่สมุฏฐานที่ ๑ และที่ ๖ สิกขาบทนั้นชื่อปฐมกฐินสมุฏฐาน

๖. เอฬกโหลสมุฏฐาน อาบัติในสิกขาบทใด เกิดแต่สมุฏฐาน ที่ ๑ และ ที่ ๔ สิกขาบทนั้นชื่อ เอฬกโหลสมุฏฐาน

๗. ปทโสธัมมสมุฏฐาน อาบัติในสิกขาบทใด เกิดแต่สมุฏฐาน ที่ ๒ และ ที่ ๕ สิกขาบทนั้นชื่อปทโสธัมมสมุฏฐาน

^{๑๒๑}วิ.มหา.อ. (ไทย.ม.มร.) ๒/๑๗๕/๑๒๖.

^{๑๒๒}พระอมรภริกรัทธิ (เกิด อดโร), **บุพพสิกขาธรรมนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๕), หน้า ๔๑๕.

^{๑๒๓}เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔.

๘. อัชฌานสมุฏฐาน อាប់ตีในสิกขาบทใด เกิดแต่สมุฏฐาน ที่ ๑ และ ที่ ๓ และ ที่ ๔ และ ที่ ๔ สิกขาบทนั้นชื่อ เอฬกโถมสมุฏฐาน

๙. เถยยสัถถสมุฏฐาน อាប់ตีในสิกขาบทใดเกิดแต่สมุฏฐาน ที่ ๔ และที่ ๖ สิกขาบทนั้นชื่อ เถยยสัถถสมุฏฐาน

๑๐. ฌัมมเทสนาสมุฏฐาน อាប់ตีในสิกขาบทใดเกิดแต่สมุฏฐาน ที่ ๕ อย่างเดียว สิกขาบทนั้นชื่อ ฌัมมเทสนาสมุฏฐาน

๑๑. ภูตาโรจนสมุฏฐาน อាប់ตีใน สิกขาบทใด เกิดแต่อดีตตกสมุฏฐาน ๓ ข้างต้น สิกขาบทนั้นชื่อ ภูตาโรจนสมุฏฐาน

๑๒. โจริฎฐापनสมุฏฐานอាប់ตีในสิกขาบทใด เกิดแต่สมุฏฐานที่ ๕ และที่ ๖ สิกขาบทนั้นชื่อ โจริฎฐापนสมุฏฐาน ว่ามีสมุฏฐานตั้งโจริฎฐापน สิกขาบทแห่งนางภิกษุณี

๑๓. อนนุญญาตสมุฏฐานอាប់ตีในสิกขาบทใด เกิดแต่สมุฏฐาน ที่ ๒ และ ที่ ๓ และ ที่ ๕ และ ที่ ๖ สิกขาบทนั้นชื่อ อนนุญญาตสมุฏฐาน ว่ามีสมุฏฐาน ตั้งอนนุญญาตสิกขาบทแห่งนางภิกษุณี

สรุปความว่า ที่เกิดของอាប់ตีเรียกว่าสมุฏฐาน ซึ่งมี ๖ สมุฏฐาน แบ่งเป็น ๑๓ กลุ่ม และใน ๑๓ กลุ่มนี้ ได้จัดอាប់ตีทั้ง ๗ กอง เริ่มจากปาราชิกลงไปจนถึงทุกกฏ สงเคราะห์ในสมุฏฐาน ๖ กลุ่ม ซึ่ให้เห็นว่าอាប់ตีใดเกิดทางกาย วาจา กายกับวาจา กายกับจิต วาจากับจิต และ กายวาจากับจิต เช่น องค์ประกอบของสมุฏฐาน ๑ สมุฏฐาน คือทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา ดังนี้ เป็นต้น

บทที่ ๔

แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

บ่อเกิดของพฤติกรรมมนุษย์นั้น มีมโนกรรมที่มีต้นเหตุเป็นมูลเหตุและเป็นสมุฏฐานในการเกิดพฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ โดยพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งดีและไม่ดีและที่เป็นกลางๆ คือไม่ดีไม่ชั่วก็มี เพื่อให้งานวิจัยนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และคำจัดความในเบื้องต้นนั้น จึงขอเสนอแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท ซึ่งเป็นการตระหนักถึงสมุฏฐานหรือเหตุให้ละเมิดสิกขาบทเพื่อส่งเสริมให้เกิดศีลสังวรและให้เกิดสมณสาธูปหรือความมั่งคั่งในการดำรงชีวิตของภิกษุสามเณรต่อไป

๔.๑ แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทในครุกาบัติ

เมื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานในอาบัติหนักแล้วพบว่า “ปาราชิกาบัติ เป็นอเทกัจฉาเยียวยาไม่ได้ด้วยอุบายอันใดอันหนึ่ง แม้จะถือเพศชราวาสแล้วกลับมาขออุปสมบทอีก ก็ไม่ได้เป็นอาบัติหนักโดยโทษเป็นมูลจเฉท และอาบัติ สังฆาทิเสสเป็นอาบัติหนักโดยโทษด้วยโดยวิธีที่จะออกจากอาบัตินั้นด้วย อนึ่ง สังฆาทิเสสาบัติ ชื่อว่าเป็นวฏฐานคามินีถึงวฏฐานวิธี คืออาศัยสงฆ์รับปริวาสและมานัตประพตกิจจึงออกพ้นเป็นคนบริสุทธ์ได้ คืออาศัยสงฆ์รับปริวาสและมานัตประพตกิจจึงออกพ้นเป็นคนบริสุทธ์ได้ แม้ปาราชิกาบัติ ก็ชื่อว่าเทศนาคามินีด้วยด้วยว่าผู้ใดต้องแล้วผู้นั้นบัญญัติตนตามจริงต่อหน้าแห่งภิกษุอื่นแล้ว มลปะเพศแห่งภิกษุเสีย ถึงเพศชราวาส ก็พ้นโทษนั้นได้ อาบัตินั้นไม่เป็นสักคาวรณ์ห้ามสวรค์แก่ผู้นั้น อนึ่ง ปาราชิก สังฆาทิเสส นี้ชื่อทุกภุฏฐลาบัติเป็นอาบัติชั่วหยาบโดยโทษ ปาราชิก ชื่อว่า อนวเสสาบัติ เป็นอาบัติไม่มีเศษ ภิกษุต้องแล้วก็เคลื่อนจากพรหมจรรย์ไปฝ่ายเดียว และอาบัติปาราชิก สังฆาทิเสส นี้เป็นศีลวิบัติเป็นโทษใหญ่ ภิกษุต้องแล้ว ชื่อว่าถึงความวิบัติแห่งศีล”^๑ หลักการปฏิบัตินี้กล่าวไว้โดยสังเขปแล้วต่อไปผู้วิจัยขอเสนอแนวทางการปฏิบัติต่อสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทในครุกาบัติโดยแยกตามสิกขาบทแต่ละข้อ ดังนี้

๔.๑.๑ การปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทปาราชิก

ปาราชิก ๔ สิกขาบท คือ เสพเมถุน ลักของเขา ข้ามมนุษย์และอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีในตน เป็นอาบัติหนักที่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดแล้วขาดจากความเป็นภิกษุทันที จะต้องสละสมณเพศและไม่ได้รับอนุญาตให้บวชเป็นภิกษุอีก เป็นอเทกัจฉา แก้ไขไม่ได้เป็นอนวเสส หาส่วนเหลือมิได้ และเป็น

^๑พระอมรารักขิต (เกิด อมโร), **บุพพสิกขาวรรณนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๕), หน้า ๙๑-๙๓.

มูลเหตุที่ตรากงำจึงต้องทราบสาเหตุของแต่ละสิกขาบทว่าควรปฏิบัติอย่างไรซึ่งจะขอกว่าตามลำดับ
ดังนี้

๑) เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบทปาราชิก

เจตนารมณ์เดิม ที่มีการบัญญัติสิกขาบท ทั้ง ๔ ข้อ นั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้ว่า
“ท่านทั้งหลาย ธรรม ๒ คือปาราชิก ๔ สิกขาบทข้าพเจ้ายกขึ้นแสดงแล้ว แต่ละข้อๆ ซึ่งภิกษุต้องเข้า
แล้ว ย่อมอยู่ร่วมกับภิกษุทั้งหลายไม่ได้ เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้เหมือนก่อนบวช”^๒ การบัญญัติ
ปาราชิกสิกขาบทข้อแรกนั้นว่าสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมและหลักการของศาสนาสำคัญครั้ง
พุทธกาลที่กำหนดให้นักบวชต้องเว้นขาดจากการมีเพศสัมพันธ์ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ และที่ ๓
อนุโลมตามหลักปฏิบัติของสังคมที่เจริญแล้วทั้งหลาย เพราะแม้แต่ในสังคมคฤหัสถ์ก็มีการห้ามลัก
ทรัพย์และห้ามฆ่ามนุษย์ ส่วนปาราชิกสิกขาบทที่ ๔ มุ่งป้องกันสังคมจากการถูกหลอกลวงโดยผู้รอด
คุณวิเศษที่ไม่มีในตน พระพุทธเจ้าทรงเรียกภิกษุผู้รอดคุณวิเศษที่ไม่มีในตนว่าเป็นยอดมหาโจรในโลก
เพราะบริโภคน้ำของประชาชนด้วยอากรแห่งขโมย^๓

พึงสังเกตว่า กรณีปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น พระพุทธองค์จะทรงกล่าวเตือนผู้ประพฤติดัดให้
ระลึกถึงหลักการใหญ่ก่อนแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท เมื่อทรงบัญญัติปฐมปาราชิก^๔ เช่นกรณีสุทิน
กลั่นทุตรขอบวช พระพุทธองค์ตรัสว่า “ตถาคตทั้งหลายไม่บวชบุตรที่มารดาและบิดายังไม่ได้
อนุญาต” สุทินจึงกลับไปขออนุญาต กว่ำบิดามารดาจะยอมอนุญาตสุทินก็ต้องใช้วิธีอดข้าวอยู่หลาย
วัน เมื่อบวชแล้วบิดาและมารดาก็ยังอ้อนวอนขอร้องให้สึก พระสุทินไม่ยอมสึก ก็ขอให้มีบุตรสืบสกุล
ไว้ให้สักคนพระสุทินขัดไม่ได้จึงพาอดีตภรรยาเข้าป่าในไปโดยทำตามที่บิดามารดาขอพระพุทธองค์
ทราบจึงรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ โดยสอบถามพระสุทิน เมื่อพระสุทินรับจึงตีเตียน ต่อจากนั้นทรง
ชี้แจงเหตุที่ห้ามแล้วจึงบัญญัติสิกขาบทจะเห็นว่าพระพุทธองค์วินิจฉัยโดยยึดหลักการขององค์กรเป็น
บรรทัดฐาน จะมีแต่เห็นพ้องไม่มีผู้ใดแย้ง และลงมือแก้ไขปัญหาทันทีอย่างเปิดเผยรอบคอบและเป็น
ธรรม เพื่อรักษาองค์กรเอาไว้

เจตนาในพุทธศาสนาจึงมีความหมายละเอียดอ่อนกว่าที่เข้าใจกันทั่วไปในภาษาไทย
กล่าวคือในภาษาไทยมักใช้เจตนาต่อเมื่อต้องการเชื่อมโยงความคิดที่อยู่ภายในกับการกระทำที่
แสดงออกมามากกว่าในทางพุทธศาสนากการกระทำที่แสดงออกนอกโดยจงใจที่ดีความคิด
ต่างๆ แม้เล็กๆ น้อยๆ ที่เกิดขึ้นชั่วครู่ชั่วขณะแล้วผ่านไป ภายใตจิตใจที่ดีการคิดถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
ลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ตีความรู้สึกและท่าทีของจิตใจต่อสิ่งต่างๆ ที่ได้ประสบทางตาหูจมูกลิ้นกาย
และที่ระลึกหรือนึกขึ้นมาในใจที่ดีล้วนมีเจตนาประกอบอยู่ด้วยทั้งสิ้น ดังข้อความที่ว่า

เจตนาจึงเป็นเจตน์จำนงความจงใจการเลือกอารมณ์ของใจเป็นหัวหน้าเป็นผู้จัดการหรือ
ตัวเจ้าก็เจ้าการของจิตว่าจะเอาอะไรไม่เอาอะไรกับเรื่องใดอย่างไรเป็นตัวการจัดแจงแต่ง

^๒วิ.มหา. (ไทย) ๑/๒๓๓/๒๔๗.

^๓วิ.ป. (ไทย) ๑/บทนำ.

^๔วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๗๔- ๓๗๕.

วิถีทางของจิตและในที่สุดก็เป็นตัวการปรุงแต่งจิตนั้นให้กันไปต่างๆ เมื่อเจตนาเกิดขึ้นครั้งหนึ่งก็คือกรรมเกิดขึ้นที่หนึ่งเมื่อกรรมเกิดขึ้นแล้วก็มีผลทันทีเพราะเมื่อเจตนาเกิดขึ้นก็คือมีกิจกรรมเกิดขึ้นในจิตแล้วจิตมีการเคลื่อนไหวหรือไหวตัวแล้วแม้เป็นเพียงความคิดอะไรเล็กน้อยซึ่งถึงจะไม่มีผลอะไรสำคัญแต่ก็ไม่ไร้ผลเสียเลยอย่างน้อยก็เป็นละอองกรรมอันละเอียดที่สั่งสมหรือพอกเข้าไว้เป็นเครื่องปรุงแต่คุณสมบัติของจิตภายในเมื่อมากขึ้นเช่นจิตเสพความคิดนั้นบ่อยๆ หรือความคิดนั้นรุนแรงขึ้นจนออกมาภายนอกผลก็แรงขึ้นขยายออกมาเป็นลักษณะนิสัยบุคลิกภาพเป็นต้น^๕

นอกจากนั้นเมื่อมีกรณีที่มีความซับซ้อนของการทำความผิดมีข้อสงสัยจะเป็นความผิดหรือไม่เพราะเป็นข้อความผิดที่นอกเหนือไปจากบัญญัติและอนุบัญญัติและมีการตีความต่างกันไปแต่ไม่สามารถตกลงกันได้จึงต้องมาให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวินิจฉัยแยกแยะให้เห็นความผิดถูกเป็นกรณีไปเช่นภิกษุที่เป็นศัตรูกันกลั่นแกล้งภิกษุให้ร่วมเพศกับมนุษย์สัตว์เดรัจฉานโดยประการต่างๆ ดังข้อความที่แสดงการวินิจฉัยความผิดหรือไม่ผิดในกรณีของอาบัติปาราชิกข้อที่ ๑ ดังนี้

พวกภิกษุผู้เป็นข้าศึกพาภิกษุมาในที่อยู่ของผู้หญิงแล้วให้ร่วมเพศทางปัสสาวมรรควัจจมรรคทางปากด้วยอวัยวะเพศโดยปัดอวัยวะเพศของภิกษุไว้ (แต่) ของหญิงไม่ได้ปิด ๑ ของภิกษุไม่ได้โดยไว้ (แต่) ของหญิงถูกปิดไว้ ๑ ของภิกษุถูกปิดไว้ (และ) ของหญิงก็ถูกปิดไว้ ๑ ของภิกษุไม่ถูกปิดไว้ (และ) ของหญิงก็ไม่ถูกปิดไว้ ๑ ถ้าเธอยินดีการเข้าไปยินดีการเข้าไปถึงที่แล้วยินดีการหยุดอยู่ยินดีการถอนออกต้องอาบัติปาราชิกถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไปแต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้วยินดีการหยุดอยู่ยินดีการถอนออกต้องอาบัติปาราชิกถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไปไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้วแต่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้วแต่ยินดีการหยุดอยู่ยินดีการถอนออกต้องอาบัติปาราชิกถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไปไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้วไม่ยินดีการหยุดอยู่แต่ยินดีการถอนออกต้องอาบัติปาราชิกถ้าเธอไม่ยินดีการเข้าไปไม่ยินดีการเข้าไปถึงที่แล้วไม่ยินดีการหยุดอยู่ไม่ยินดีการถอนออกไม่ต้องอาบัติปาราชิก” จะเห็นว่ากรณีนี้ภิกษุไม่มีความยินดีทุกอย่างในกรณีที่ถูกลั่นแกล้งเช่นนี้จะไม่เป็นอาบัติปาราชิกการกระทำเดียวกันหากต่างกรรมต่างวาระดังกล่าวอาจเป็นทั้งความผิดและความไม่ผิดได้

๒) วิธีป้องกันการละเมิดสมุฏฐานแห่งอาบัติในสิกขาบทปาราชิก

ในการป้องกันการละเมิดสมุฏฐานแห่งอาบัติในสิกขาบทปาราชิกเป็นเรื่องของภิกษุและคณะสงฆ์ที่ต้องจัดการกันเองทั้งนี้เพื่อให้สังคมสงฆ์เกิดความสงบเรียบร้อยดีในการอยู่ร่วมกันของสงฆ์โดยใช้หลักการในการลงโทษภิกษุสงฆ์ที่กระทำความผิดก็เป็นหลักในทางพุทธศาสนาซึ่งพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นศาสดาในศาสนาได้มีบัญญัติไว้แล้วซึ่งเพื่อป้องกันเหตุร้ายและความสงบความผาสุกของหมู่สงฆ์เพราะศีลอันเป็นข้อปฏิบัติคือสิกขาบทของพระภิกษุสงฆ์พึงต้องศึกษาและปฏิบัตินั้น เป็นคุณเครื่องทำความบริสุทธิ์แห่งกายและวาจา อันเป็นเหตุให้ถึงความบริสุทธิ์หมดจดแห่งจิตและปัญญานั้นชื่อว่า “ปาริสุทธิศีล ๔” ซึ่งมีอานิสงส์ให้ได้บรรลุทั้ง โลกียสุข และให้ได้ถึงทั้งโลกุตตรสุขด้วย

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗๖.

^๖ วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๓/๑๖๗.

วิธีปฏิบัติปาฏิโมกข์สังวรศีล ปาฏิโมกข์สังวรศีล คือ ข้อสำรวมในพระปาฏิโมกข์ ในทุกขณะเว้นข้อที่พระพุทธเจ้าทรงห้าม กระทำตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ซึ่งทรงบัญญัติสิกขาบทการสำรวมในพระปาฏิโมกข์ (ศีล ๒๒๗ ข้อ) ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ศีลข้อนี้สำเร็จได้ด้วยศรัทธา เพราะด้วยเหตุที่ปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้น พระภิกษุได้สมาทานไว้ในวินูปสมบท ด้วยความเชื่อใน ปณฺญาตรัสรู้ธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าศีลหรือสิกขาบทเหล่านั้นเป็นสิ่งที่จริง ที่จะทำให้ผู้ปฏิบัติ สามารถกำจัดทุกข์ไปสู่พระนิพพานได้โดยง่าย

ดังนั้นวิธีการที่จะรักษาปาฏิโมกข์สังวรให้บริสุทธิ์นั้น เพียรระวังบาปเกิดขึ้นหรือไม่ให้อาบัติเกิดขึ้น เมื่อพระภิกษุมีศีลสังวร ย่อมเป็นฐานรองรับการอบรมสติปัฏฐาน ๔ ให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเพียงนั้น ดังมีตัวอย่างเรื่องพระภิกษุรูปหนึ่งในสมัยพุทธกาลว่า

ครั้งนั้นพระภิกษุรูปหนึ่งเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญขอประทานพระวโรกาส ขอพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยย่อแก่ข้าพระองค์ ซึ่งข้าพระองค์ได้ฟังแล้วจะพึงเป็นผู้ ผู้เดียวหลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวเถิดพระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ดูกรภิกษุ เพราะฉะนั้นแหละ เธอจงชำระเบื้องต้นในกุตตรธรรมให้บริสุทธิ์เสียก่อน ก็อะไรเป็นเบื้องต้นของกุตตรธรรม เธอจงสำรวมในปาฏิโมกข์สังวรจนถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจร เห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ดูกรภิกษุ เมื่อใดแล เธอจักสำรวมในปาฏิโมกข์สังวร จักถึงพร้อมด้วยมารยาทและโคจรเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย เมื่อนั้นเธออาศัยศีลดำรงอยู่ในศีลแล้ว พึงเจริญสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นฉน ดูกรภิกษุ เธอจงพิจารณาเห็นภายในกายอยู่พิจารณาเห็นเวทนาอยู่พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่พิจารณาเห็นธรรมในธรรมอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสีย

เมื่อใด เธอจักอาศัยศีล ดำรงอยู่ในศีลแล้ว เจริญสติปัฏฐาน ๔ เหล่านั้น อย่างนั้น เมื่อนั้นเธอพึงหวังความเจริญในกุตตรธรรมได้ที่เดียว ตลอดคืนหรือวันที่จักมาถึงไม่มีความเสื่อมครั้งนั้นแล ภิกษุ นั้นชื่นชมอนุโมทนาพระภาสิตของพระผู้มีพระภาคแล้วลุกจากอาสนะถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป ภิกษุ นั้นเป็นผู้ ผู้เดียว หลีกออกจากหมู่ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยวไม่นานนักก็กระทำให้แจ้งซึ่งที่สุดแห่งพรหมจรรย์อันยอดเยี่ยมที่กุลบุตรทั้งหลายผู้ออกบวชเป็นบรรพชิตโดยชอบต้องการนั้น ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในปัจจุบันเข้าถึงอยู่ รู้ชัดว่าชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์อยู่จบแล้ว กิจที่ควรทำเสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นเพื่อความเป็นอย่างนี้อีกต่อไป”

ในปาริสุทธิศีล ๔ นั้น ปาฏิโมกข์สังวรศีลย่อมบริสุทธิ์เมื่อภิกษุไม่ต้องอาบัติอะไรๆ ปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้น ย่อมเชื่อว่าอันภิกษุผู้ไม่ต้องอาบัตินั้น ศึกษาดีแล้ว ปาฏิโมกข์สังวรศีลนั้นย่อมนำมาแม่ซึ่งโลกุตตรสุขดุจศีลของพระประธานิยเถระ

ดังได้สดับมา งุมิพิชรายกัตพระเถระ ผู้กำลังสดับอริยวังสปฏิปทาอยู่ในเรือนเป็นที่ทำ ความเพียรใกล้ต้นกรรณิการ ในชัณฑเปลวิหาร พระเถระแม่ทราบแล้วก็ยังมีจิตผ่องใสนั่งฟังแต่ ธรรมอย่างเดียว กำลังพิชได้กล้าแข็งแล้วท่านพิจารณาศีลตั้งแต่อุปสมบทมา ทำปิติให้เกิดขึ้นว่า “เรามีศีล

๑ ส.ม. (ไทย) ๑๙/๔๑๒/๒๖๙-๒๗๐.

บริสุทธิ พิชกัฬหยาเข้าไปสู่อุปฐพีพร้อมด้วยจิตตูปาบาท พระเถระได้เอ่อก็คคตาคจิต เจริญวิปัสสนาแล้ว บรรลุพระอรหัตในทีนนั่นเอง ปาฏิโมกข์สังวรนั้นภิกษุใดขาดแล้ว ภิกษุนั้นไม่พึงกล่าวได้ว่าจะรักษาศีลที่เหลือไว้ได้เพราะเหมือนคนหัวขาด ไม่มีทางจะรักษามือเท้าไว้ได้ ส่วนปาฏิโมกข์สังวรนั้นของภิกษุใด ไม่เสียหาย ภิกษุนั้นก็สามารถเพื่อทำศีลที่เหลือให้กลับเป็นปกติได้อีกแล้วรักษาข้ออื่น เหมือนคนหัวไม่ขาด สามารถรักษาชีวิตไว้ได้เช่นกัน

สรุปวิธีการรักษาปาฏิโมกข์สังวรนั้น คือ ต้องสำรวมระวังในพระปาฏิโมกข์เว้นจากข้อที่ พระพุทธองค์ทรงห้าม กระทำตามข้อที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ต้องสังวรระวังข้อประพฤติผิดต่างๆ เมื่อพระภิกษุมิศีลสังวรเกิดขึ้นแล้ว ย่อมเป็นฐานรองรับการอบรมสติปัญญา ๔ ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น

วิธีปฏิบัติอินทรีย์สังวรศีล มี ๒ ประการคือ (๑) วิธีปฏิบัติอินทรีย์สังวรของบรรพชิต (๒) วิธีปฏิบัติอินทรีย์สังวรศีล คือ ความสำรวมอินทรีย์ทั้ง ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เมื่อเห็นรูป ได้ยินเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ได้สัมผัสสัมผัสทางกาย และรูปธรรมารมณ์ทางใจ ก็ไม่ยินดี ยินร้าย คือ ไม่หลงตื่นเต้น กำหนด ยินดี ติดอยู่ในอารมณ์ที่น่ารัก และไม่หลงเคียดแค้น ชิงชัง ในอารมณ์ที่น่ารัก และไม่หลงเคียดแค้น ชิงชัง ในอารมณ์ที่ไม่น่ารัก กล่าวคือ เห็นสักแต่ว่าเห็น ได้ยินสักแต่ว่าได้ยิน สัมผัสสักแต่ว่าสัมผัส เท่านั้น ไม่ให้เกิดความปรุงแต่งทางใจ ให้เกิดความยินดียินร้าย เป็นช่องให้อกุศลเจตสิกธรรม คือ กิเลส อวิชชา ตัณหา อุปาทาน ตลจิตตลใจให้ปฏิบัติตามอำนาจของมัน เป็นโทษ เป็นความทุกข์เดือดร้อน (วิปปฏิสาร) ได้ ดังพระสิริมงคลาจารย์ได้กล่าวถึงความบริสุทธิ์แห่งอินทรีย์สังวรศีลไว้ว่าส่วนว่าอินทรีย์สังวรศีลย่อมบริสุทธิ์ เมื่อภิกษุพิจารณาเห็นอาทีนพ (ผลฝ่ายชั่ว) ในอสังวรและอนิสงส์ (ผลฝ่ายดี) ในสังวร โดยปกติ จจริงอยู่ ภิกษุนั้นเห็นอนิสงส์ (ในสังวร) โดยเป็นความเกษม และอาทีนพ (ในอสังวร) โดยเป็นภัย ย่อมบำเพ็ญศึกษาด้วยดีซึ่งอินทรีย์สังวรศีลนั้น"^๙

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอาทีนพและอนิสงส์ไว้ใน ปฐมสังเขยสูตรสฬายตนวรรค ไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เหล่านี้อันภิกษุไม่แกล้ง ไม่คุ่มครอง ไม่รักษา ไม่สำรวมแล้ว ย่อมนำมาซึ่งทุกข์อันยิ่ง ภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เป็นโฉนภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เหล่านี้คือ ผัสสายตนะ คือ จักขุ อันภิกษุไม่ฝึก ไม่คุ่มครอง ไม่รักษา ไม่สำรวม แล้วย่อมนำมาซึ่งทุกข์อันยิ่ง ผัสสายตนะคือโสตะผัสสายตนะคือฆานะ ผัสสายตนะคืออวิหาผัสสายตนะคือกายผัสสายตนะคือใจ อันภิกษุไม่ฝึก ไม่คุ่มครอง มีรักษาไม่สำรวมแล้วย่อมนำมาซึ่งทุกข์อันยิ่ง ภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เหล่านี้อันภิกษุฝึกดี คุ่มครองดี รักษาดี สำรวมดีแล้ว ย่อมนำมาซึ่งสุขอันยิ่ง ภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เหล่านี้เป็นโฉน ภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เหล่านี้คือ ผัสสายตนะคือจักขุ อันภิกษุฝึกดี คุ่มครองดี รักษาดี สำรวมดีแล้ว ย่อมนำมาซึ่งสุขอันยิ่ง ผัสสายตนะคือโสตะ ผัสสายตนะคือฆานะ ผัสสายตนะคืออวิหาผัสสายตนะคือกาย ผัสสายตนะคือใจ อันภิกษุฝึกดี คุ่มครองดี รักษาดี สำรวมดีแล้ว ย่อมนำมาซึ่งสุขอันยิ่ง ภิกษุทั้งหลาย ผัสสายตนะ ๖ เหล่านี้แล อันภิกษุฝึกดี คุ่มครองดี รักษาดีสำรวมดี

^๙พระสิริมงคลาจารย์, มังคลัตถทีปนี (แปล) เล่ม ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๖๐-๖๑.

^{๑๐}พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม, ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สือตะวัน, ๒๕๔๕), หน้า ๖๓.

แล้วย่อมนำมาซึ่งสุขย่อมนำมาสุขมาให้^{๑๐} พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงโทษหรือผลฝ่ายไม่ดี (อาทีนพ) ในการไม่สำรวมอินทรีย์ ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย จักขุนทรีย์อันภิกษุทะเลวงแล้วด้วยหลาวเหล็กกร้อน ลูกโขน รุ่งโรจน์ ไซติช่วงแล้ว ยังประเสริฐ ส่วนการถืออนิมิตโดยอนุพยัญชนะในรูปอันจะพึงรู้สึกด้วยจักขุ ไม่ประเสริฐเลยภิกษุทั้งหลาย วิญญูณกำหนดด้วยความยินดีนิมิตกัถิ กำหนดด้วยความยินดีอนุพยัญชนะกัถิ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ ว่า ภิกษุพึงทำกาละเสียในสมัยนั้นไซริ์ ข้อที่เธอพึงถึงคติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อย่างใดอย่างหนึ่ง มีฐานะอยู่ ภิกษุทั้งหลายเราเห็นอาทีนพนี้แล จึงกล่าวอย่างนี้ภิกษุทั้งหลาย โสตินทรีย์ อันภิกษุยอมแล้วด้วยขอเหล็ก คม ลูกโขน รุ่งโรจน์ไซติช่วงยังประเสริฐภิกษุทั้งหลาย เราเห็นอาทีนพนี้แล จึงกล่าวอย่างนี้ภิกษุทั้งหลาย ฆานินทรีย์ อันภิกษุคว้านแล้วด้วยมีดตัดเล็บ คม ลูกโขน รุ่งโรจน์ไซติช่วง ยังประเสริฐภิกษุทั้งหลาย เราเห็นอาทีนพนี้แล จึงกล่าวอย่างนี้ภิกษุทั้งหลาย ชิวหินทรีย์ อันภิกษุตัดแล้วด้วยมีดโกน คม ลูกโขน รุ่งโรจน์ไซติช่วง ยังประเสริฐ ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นอาทีนพนี้แล จึงกล่าวอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย กายินทรีย์ อันภิกษุแทงแล้วด้วยหอก คม ลูกโขน รุ่งโรจน์ไซติช่วง ยังประเสริฐ ส่วนการถืออนิมิตโดยอนุพยัญชนะ ในโณภูฏัพพะอันจะพึงรู้สึกด้วยกาย ไม่ประเสริฐเลยภิกษุทั้งหลาย วิญญูณกำหนดด้วยความยินดีนิมิตกัถิ กำหนดด้วยความยินดีอนุพยัญชนะกัถิ เมื่อตั้งอยู่ พึงตั้งอยู่ได้ว่า ภิกษุพึงทำกาละเสียในสมัยนั้นไซริ์ ข้อที่พึงถึงคติ ๒ อย่าง คือ นรกหรือกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน อย่างใดอย่างหนึ่ง มีฐานะอยู่ ภิกษุทั้งหลาย เราเห็นอาทีนพนี้จึงกล่าวอย่างนี้ อินทรีย์สังวร นั้นเป็นเครื่องสำรวมระวังตัวก็คือระวังช่องทางทั้ง ๖ นี้เมื่อรู้ถึงธรรมชาติของมันแล้วก็ต้องคอยระวังใช้สติเข้าช่วยกำกับ อะไรที่ไม่ควรดูก็อย่าไปดู อะไรที่ไม่ควรฟังก็อย่าไปฟัง อะไรไม่ควรคบก็อย่าไปคบ อะไรไม่ควรลิ้มชิมรสก็อย่าไปชิม อะไรไม่ควรสัมผัสก็อย่าไปสัมผัส อะไรไม่ควรคิดก็อย่าไปคิด หรือถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ ไปเห็นสิ่งที่ไม่ควรดูเข้าแล้ว ก็ให้สุดแคเห็น ไม่คิดปรุงแต่งต่อ หรือถ้าปรุงแต่งก็ต้องมองให้เป็นอสุภะถึงจะช่วยยับยั้งอินทรีย์ของเราได้

การสำรวมอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไม่ให้ยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูปฟังเสียงดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องโณภูฏัพพะ ฐัธรรมารมณด้วยใจระวังไม่ให้กิเลสครอบงำใจในเวลารับรู้อารมณ์ทางอินทรีย์ทั้ง ๖ ไม่อยากได้รับอารมณ์ที่ไม่ปรารถนาทั้งหมดเหล่านี้เป็นกิเลสที่ทำให้จิตเศร้าหมองเราร้อนกระวนกระวาย ได้รับความทุกข์ใจอยู่เสมอโดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเกิดปัญหาต่างๆ ดังนั้นต้องใช้สติกำกับพิจารณาควบคู่กับการใช้อินทรีย์ไปด้วย

วิธีปฏิบัติอาชีวปาริสุทธิศีล คือการเลี้ยงชีพโดยทางที่ชอบธรรม บริสุทธิ ไม่หลอกลวงผู้อื่น พระภิกษุที่มีอาชีพบริสุทธิ ย่อมแสวงหาปัจจัย ๔ โดยชอบธรรม ในวิธีปฏิบัติอาชีวปาริสุทธิศีลผู้วิจยได้แบ่งออกเป็น ๒ วิธี คือ (๑) วิธีปฏิบัติอาชีวปาริสุทธิศีลของบรรพชิต (๒) วิธีปฏิบัติอาชีวปาริสุทธิศีลของคฤหัสถ์ มีอธิบายดังนี้อาชีวปาริสุทธิศีล เป็นการเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ ละเว้นการประกอบมิจฉาอาชีวะดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในมหาสติปฏฐานสูตรว่า “ภิกษุทั้งหลาย ก็สัมมาอาชีวะเป็นฉนภิกษุทั้งหลาย อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ละมิจฉา อาชีวะเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรา

^{๑๐} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๙๔/๙๗-๙๘.

^{๑๑} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๓๕/๒๓๐-๒๓๓.

กล่าวว่า สัมมาอาชีวะ”^{๑๒} พระอรรถกถาจารย์ได้อธิบายความหมายของคำว่า “สัมมาอาชีวะ ว่าได้แก่ กายสุจริตและวจีสุจริตที่ให้ขึ้นไปเพื่อประโยชน์แก่ปัจจัย มีของเคี้ยวของกินเป็นต้น และเป็นอาชีพที่ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ”^{๑๓}

ท่านพระสิริมังคลาจารย์ได้อธิบายถึงปัจจัยที่เกิดขึ้นโดยไม่บริสุทธิ์ หรือโดยบริสุทธิ์ดังนี้

(๑) ปัจจัยที่มีความเกิดขึ้นโดยไม่บริสุทธิ์ ท่านอธิบายว่าสิ่งใดย่อมเกิดขึ้นเพราะอาศัยอนุสนกรรม การแสวงหาไม่สมควร มีเวชกรรมที่ทรงห้ามเป็นต้น สิ่งนั้นทั้งหมดเป็นอภัยปิยะ (ของที่ไม่สมควร) ทั้งนี้ ด้วยเหตุนี้ ในอรรถกถาปฐมปวารณาสิกขาบท ท่านจึงกล่าวว่า”อภัยปิโยภชนะที่บังเกิดจากคุณุสนกรรม มีเวชกรรม การอวดอุตตริมนุสสธรรมและอภัยปิยวัตถุมิรุปิยะ (เงินตรา) ที่ภิกษุยินดีเป็นต้น ชื่อว่า อภัยปิโยภชนะเกิดขึ้นเพราะอนุสนนา อันพระพุทธเจ้าทรงติเตียน

ส่วนกรรมของภิกษุผู้เป็นเหตุของพวกคฤหัสถ์ พึงทราบโดยพิสดารในอรรถกถาทุสสิกขาบท ก็ความสังเขปในมังคลัตถปิณี ดังนี้

ภิกษุรับก็ดี บอกก็ดี ซึ่งสาสน์ของคน ๙ จำพวกนี้คือ สหธรรมิกปณทูปลาสกัภิกษุใด รับสาสน์อื่นจากสาสน์ที่เป็นภัยปิยะของคนเหล่านี้ เดินไป ภิกษุนั้นเป็นทุกกฏทุกๆ ก้าว ภิกษุนั้นแม้บริโภคโภชนะที่อาศัยกรรมนั้นได้มากก็เป็นทุกกฏทุกๆ คำกลืน แท้จริงปัจจัยที่เกิดขึ้นเพราะคุณุสนกรรม ย่อมไม่ควรแก่สหธรรมิกทั้ง ๕ ย่อมเป็นเช่นกับปัจจัยที่เกิดขึ้นเพราะอวดอุตตริมนุสสธรรมอันไม่จริง และแรกเปลี่ยนด้วยรูปิยะ ภิกษุใด บริโภคปัจจัยที่เกิดขึ้นเพราะ อนุสนกรรมมีทุตกรรมและเวชกรรมเป็นต้น อาชีวะของภิกษุนั้นชื่อว่าไม่บริสุทธิ์เพราะฉะนั้น อันภิกษุเมื่อจะเสพปัจจัยที่มีความเกิดขึ้นบริสุทธิ์อย่างเดียว พึงตเว้นปัจจัยที่มีความเกิดขึ้นไม่บริสุทธิ์ ดุจจสรพิชเสย^{๑๔}

(๒) ปัจจัยที่มีความเกิดขึ้นโดยบริสุทธิ์ ท่านอธิบายว่าแลปัจจัยทั้ง ๒ นั้น ท่านกล่าวไว้ในปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ว่าปัจจัยทั้งหลายที่เกิดขึ้นจากสงฆ์หรือคณะ ของภิกษุผู้ไม่มีกำหนดถืออรรถและเกิดขึ้นจากสำนักของพวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใสด้วยคุณของภิกษุนั้นมีการแสดงธรรมเป็นต้น ชื่อว่าปัจจัยที่มีความเกิดอันบริสุทธิ์ส่วนปัจจัยที่เกิดขึ้นจากสมณวัตร มีเที่ยวบิณฑบาตเป็นต้น ของภิกษุผู้ถืออรรถและเกิดขึ้นจากสำนักของพวกคฤหัสถ์ผู้เลื่อมใสในอรรถคุณของภิกษุนั้น โดยอนุโลมข้อกำหนดอรรถชื่อว่า ปัจจัยที่มีความเกิดอันบริสุทธิ์อันมาในฎีกาปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค นั้นว่าเป็นคุณอาศัยความบริสุทธิ์เป็นสมุฏฐาน

อาชีวะปาริสุทธิศีล ความสะอาดหมดจดแห่งวิธีการที่จะได้มาซึ่งปัจจัยบริโภคของภิกษุ คืออาหาร เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัยและยารักษาโรคซึ่งจะต้องได้มาโดยวิธีที่ถูกต้องโดยนัยแห่งความเป็นสมณเพศนั้น วิธีการที่จะได้มาซึ่ง ปัจจัยบริโภคย่อมแตกต่างกับวิธีการของ ชรราวาสโดยสิ้นเชิงอนึ่งสำหรับมิถนอาชีวะกล่าวคือวิธีการที่จะได้มาซึ่งปัจจัยบริโภคของ ภิกษุโดยไม่ถูกต้องไม่บริสุทธิ์อันเป็นการล่วงละเมิดต่ออาชีวะปาริสุทธิศีล

^{๑๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๙), หน้า ๗๕๗.

^{๑๓} พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถปิณี (แปล) เล่ม ๒, หน้า ๗๘.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๑-๘๓.

วิธีปฏิบัติปัจจัยสันนิสสิตคือ การพิจารณาใช้สอยปัจจัย ให้เป็นไปตามประโยชน์ที่แท้ของสิ่งนั้น ไม่บริโภคด้วยตัณหา เช่น ไม่บริโภคด้วยความอยากรับประทาน ไม่บริโภคด้วยความอยากใช้สอย วิธีการพิจารณาปัจเจกขณะทั้ง ๔ อย่างคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชหรือเรียกว่า ปัจเจกขณะสุทธิ คือ การบริสุทธ์ด้วยการพิจารณาก่อนที่จะใช้สอยปัจจัย ๔ หรือเรียกว่า ปัจจัยสันนิสสิต อันเป็นศีลที่พระภิกษุ ที่พิจารณาปัจจัยที่ได้มาก่อนจึงใช้สอย เหตุผลที่ทรงแสดงการพิจารณาสิ่งที่ได้มาก่อนแล้วค่อยบริโภคใช้สอยเพื่อไม่ให้กิเลสอาสวะทั้งหลายเกิดในการใช้สอยปัจจัยที่ได้มา อันเป็นการปิดกั้นกิเลส อาสวะทั้งหลายที่จะเกิดในปัจจุบัน ที่จะเกิดเพราะสิ่งที่ได้มา พระพุทธองค์ทรงแสดงศีล คือปัจจัยสันนิสสิต เพื่อพิจารณาด้วยปัญญา ย่อมบริสุทธ์ด้วยการพิจารณาด้วยปัญญาเป็นปัจเจกขณะสุทธิ ซึ่งปัจจัยมี ๔ คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะและเภสัชดังนั้นจึงเป็นเรื่องของปัญญาในการพิจารณา ปัจจัย ๔ ที่ได้มาแล้วใช้สอยพิจารณาด้วยปัญญา

ท่านพระสิริมงคลจารย์ ได้อธิบายว่าปัจจัยสันนิสสิต พระอรรถกถาจารย์กล่าวว่า “ปัจเจกขณะสุทธิ” เพราะบริสุทธ์ได้ด้วยการพิจารณา เพราะฉะนั้น ภิกษุเมื่อเห็นอาทินพในการบริโภคปัจจัยที่ยังมิได้พิจารณา พึงพิจารณาทั้งหลาย ดังได้สดับมา ภิกษุทั้งหลายในกาลก่อน โดยมากไม่พิจารณาแล้วบริโภคปัจจัย ๔ จึงไม่พ้นจากนรกและกำเนิดสัตว์ดิรัจฉาน พระศาสดาทรงทราบเรื่องนั้นแล้ว ตรัสว่า

ภิกษุทั้งหลาย ชื่อว่า ภิกษุไม่พิจารณา (ก่อน) แล้วบริโภคปัจจัย ๔ ไม่ควรเพราะฉะนั้นแต่ไป ท่านทั้งหลายพึงพิจารณา (ก่อน) แล้วจึงบริโภค” ดังนี้เมื่อจะทรงแสดงปัจเจกขณะวิธี ทรงวางแบบไว้ โดยนัยเป็นต้นว่า “ภิกษุทั้งหลายภิกษุในธรรมวินัยนี้ พิจารณาปัญญาแล้ว จึงเสพจีวร” ตรัสแล้วว่า “ชื่อว่า การบริโภคปัจจัยที่ยังมิได้พิจารณา ย่อมเป็นเช่นกับบริโภคยาพิษอันแรงกล้าแม้คนโบราณทั้งหลาย ไม่พิจารณา ไม่รู้โทษแล้วบริโภคยาพิษ เสวยทุกข้ออย่างใหญ่

เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้เห็นอาทินพ ตามที่กล่าวแล้ว ควรพิจารณาปัจจัยทั้งหลายโดยแท้แต่แม้จะพิจารณาพึงพิจารณาใน ๓ กาลในกาลทั้ง ๓ นั้นในกาลได้ พึงพิจารณาในคราวเดียวด้วยธาตุปัจเจกขณะ เป็นต้นว่า “จีวรนี้สักว่าเป็นธาตุ เป็นไปตามปัจจัย ดังนี้ก็ได้ ด้วยปฏิกุลปัจเจกขณะ เป็นต้นว่า กิจิธรเหล่านี้ทั้งหมด เป็นของไม่น่าเกลียด ดังนี้ก็ได้ แท้จริงการบริโภคปัจจัยที่พิจารณาแล้วเก็บไว้ ดูจกการใช้สอยจีวรบาตรที่อธิฐานแล้วเก็บไว้ การพิจารณาได้นั้น เป็นการแสดงความหมดจดในเบื้องต้นแห่งสติเครื่องพิจารณาในเบื้องต้น หาใช่ห้ามการพิจารณาในกาลบริโภคเป็นเบื้องต้นไม่ เพราะฉะนั้นในกาลบริโภคควรพิจารณาอีก

จตุปาริสุทธิศีล ศีลคือความบริสุทธ์ หรือ ศีลคือ เครื่องมือให้บริสุทธ์ ๔ ประการ คือ(๑) ปาติโมกข์สัวร คือ สำรวมในพระปาติโมกข์ (๒) อินทริยสัวร คือ สำรวมตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ (๓) อาชีวปาริสุทธิ คือเลี้ยงชีพโดยทางชอบ (๔) ปัจเจกสันนิสสิต คือ บริโภคปัจจัยด้วยการพิจารณาทั้ง ๔ ข้อนี้เป็นข้อปฏิบัติที่ทำให้เกิดประโยชน์สำหรับบรรพชิต และคฤหัสถ์ก็สามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้เช่นเดียวกัน ซึ่งได้อธิบายไว้ใน จตุปาริสุทธิศีล ๔ ประการคือปาติโมกข์สัวรศีล อินทริยสัวรศีล อาชีวปาริสุทธิศีล ปัจเจกสันนิสสิตศีล(ศีลเพราะอาศัยการพิจารณา) ซึ่งปัจเจกขณะ ๔ อย่างก็คือปัจจัยสันนิสสิต แต่การจะบรรลุดุริยธรรมขาดปัญญาไม่ได้เลย ดังนั้น ศีลที่เป็นไปในการอบรมปัญญาประการหนึ่งคือ อินทริยสัวรศีล คือการอบรมปัญญาที่เป็นกาสำรวมทางตา หู จมูก ลิ้นกายและใจ นั่นก็คือการ

เจริญสติปัญญา ๔ ระวังลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงในขณะนี้ทางตา หู จมูก ลิ้น กายและใจ
 ดังนั้นจึงอบรมปัญญาและศีลประการต่างๆ ก็ย่อมทำให้ถึงความสิ้นทุกข์ได้สำหรับบุคคลที่ก็สามารถ
 อบรมปัญญาที่เป็นอินทรีย์สังวรศีล คือ การระวังลักษณะของสภาพธรรมที่มีจริงที่เป็นสติปัญญาได้
 แต่ต้องเริ่มจากการฟังพระธรรมให้เข้าใจก่อนเป็นต้น

๓) วิธีแก้ปัญหาเมื่อมีการละเมิดสมณฐานแห่งอาบัติในสิกขาบทปาราชิก

การลงโทษหรือการปรับอาบัติภิกษุผู้ละเมิดนั้นต้องมีการไต่สวนก่อนแล้วจึงจะวินิจฉัยว่า
 ควรลงโทษหรือไม่วิธีการไต่สวนหรือวินิจฉัยซึ่งเป็นวิธีบัญญัติในทางสงฆ์นี้เรียกว่าวิธีการเพื่อระงับ
 อภิกรรมหรืออภิภณสมณะ

“ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ย่อมกล่าวหาภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้คือปาราชิกหรือ
 ไกล่เคียงปาราชิกว่าท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้คือปาราชิกหรือไกล่เคียง
 ปาราชิกภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่าท่านทั้งหลายข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่าข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปาน
 นี้คือปาราชิกหรือไกล่เคียงปาราชิกเมื่อเป็นเช่นนี้สงฆ์พึงให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น” อานนทสติวินัยเป็น
 อย่างนี้การระงับอภิกรรมบางอย่างในธรรมวินัยนี้ย่อมมีได้ด้วยสติวินัยอย่างนี้คือภิกษุทั้งหลายในธรรม
 วินัยนี้ย่อมกล่าวหาภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้คือปาราชิกหรือไกล่เคียงปาราชิก ว่าท่านผู้มีอายุ
 ระลึกได้หรือว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้คือปาราชิกหรือไกล่เคียงปาราชิกภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้
 ว่าท่านทั้งหลายข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลยว่าข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้คือปาราชิกหรือไกล่เคียง
 ปาราชิกภิกษุผู้เป็นโจทก์นั้นพึงปลอมโยนเธอผู้กล่าวแก้ตัวว่าเอาเถอะท่านจงตรงดูให้ดีถ้าท่านระลึก
 ได้ ว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้คือปาราชิกหรือไกล่เคียงปาราชิก^{๑๕}

ที่มาของการใช้สติวินัยก็คือสืบเนื่องจากพระเมตติยะและพระภุมมชกะซึ่งเป็นพระบวช
 ใหม่เข้าใจผิดคิดว่าพระทัฬหะมัลลบุตรซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากสงฆ์ให้เป็นผู้จัดแจงเสนาสนะจัดกิจ
 นิมนต์กลั่นแกล้งและใส่ร้ายจนทำให้เศรษฐีถวายปลายข้าวและน้ำผักดองอันเป็นอาหารที่ไม่ประณีต
 และตนเองไม่ชอบได้ขอร้องให้เมตติยาภิกษุณีใส่ร้ายว่าถูกพระทัฬหะมัลลบุตรข่มขืนพระภิกษุทั้งสองรูป
 พร้อมด้วยเมตติยาภิกษุณีนำประเด็นนี้ไปฟ้องพระพุทธเจ้าพระองค์จึงสั่งให้ประชุมสงฆ์ทั้งหมดเพื่อ
 พิจารณาตัดสินอภิกรรมดังกล่าวการพิจารณาอภิกรรมนี้พระทัฬหะมัลลบุตรให้การว่า “ข้าพระองค์ไม่รู้จัก
 การเสพเมถุนแม้ในความฝันไม่จำต้องกล่าวถึงเมื่อตอนต้นอยู่ด้วยเหตุดังกล่าวพระพุทธเจ้าจึงได้ตัดสิน
 ให้เมตติยาภิกษุณีสละสิกขาและสั่งให้ลงโทษนิกคกรรมแก่พระเมตติยะและพระภุมมชกะทั้งสองรูปใน
 ข้อหาโจทพระภิกษุรูปอื่นโดยไม่มีมูล

หลังจากนั้นพระสงฆ์จึงให้ “สติวินัยตามพระดำรัสของพระพุทธเจ้าโดยให้พระทัฬหะมัลล
 บุตรเข้าไปหาสงฆ์และแจ้งแก่สงฆ์เป็นจำนวน ๓ ครั้งว่าท่านไม่ได้กระทำผิดตามข้อกล่าวหาของโจทก์
 พระสงฆ์ใน “สังฆสภา,,ได้ร่วมกันประกาศคืนความชอบธรรมโดยการประกาศใน “สังฆสภา,,เป็น
 จำนวน๓ครั้งว่าภิกษุเมตติยะและภิกษุภุมมชกะใส่ความท่านพระทัฬหะมัลลบุตรด้วยสีลวิบัติที่ไม่มีมูล
 ท่านพระทัฬหะมัลลบุตรถึงความไพบูลย์ด้วยสติแล้วสติวินัยสงฆ์ให้แล้วแก่ท่านพระทัฬหะมัลลบุตรผู้ถึง

^{๑๕}ม.อ. (ไทย) ๑๔/๔๙/๕๖.

ความไพบุลย์แห่งสติแล้วสงฆ์เห็นด้วย เพราะฉะนั้นจึงนิ่งข้าพเจ้าขอถือความนิ่งเป็นมตอย่างนี้การที่
สงฆ์สวดประกาศต่อพระอรหันต์ว่าเป็นผู้มีสติเต็มบริบูรณ์เพื่อบอกให้ใครกล่าวหาว่าทำผิดเรียกว่าสติ
วินัย^{๑๖} สติวินัยคือวิธีระงับอภิรณโดยเอาสติขึ้นเป็นหลักในกรณีที่มีผู้โจทพระอรหันต์ด้วยสี่ลวิบัติสงฆ์
สวดประกาศสมมติให้แก่ผู้เป็นพระอรหันต์นั้นว่า “ท่านผู้นี้มีสติสมบูรณ์,,เป็นการบอกให้รู้ว่าใครจะ
โจทพระอรหันต์ด้วยอาบัติไม่ได้” ทั้งนี้วิธีการให้สติวินัยภิกษุผู้ถูกโจทจะเข้าไปหาสงฆ์และกล่าว
ท่ามกลางสงฆ์ว่าภิกษุทั้งหลายใส่ความข้าพเจ้าด้วยสี่ลวิบัติที่ไม่มีมูลข้าพเจ้าถึงความไพบุลย์แห่งสติ
แล้วขอสติวินัยกับสงฆ์ภิกษุผู้ฉลาดสามารถฟังประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจาว่า
“ท่านผู้เจริญของสงฆ์จงฟังข้าพเจ้าภิกษุทั้งหลายใส่ความภิกษุชื่อนี้ด้วยสี่ลวิบัติที่ไม่มีมูลภิกษุนั้นถึง
ความไพบุลย์แห่งสติแล้วขอสติวินัยกับสงฆ์ถ้าสงฆ์พร้อมกันแล้วพึงให้สติวินัยแก่ภิกษุชื่อนี้ถึงความ
ไพบุลย์แห่งสติแล้วนี้เป็นญัตติท่านผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ภิกษุทั้งหลายใส่ความภิกษุชื่อนี้ ด้วย
สี่ลวิบัติที่ไม่มีมูลภิกษุนั้นถึงความไพบุลย์แห่งสติแล้ว ขอสติวินัยกับสงฆ์ สงฆ์ให้สติวินัยแก่ภิกษุชื่อนี้ ผู้
ถึงความไพบุลย์แห่งสติแล้ว ท่านรูปใดเห็นด้วยกับการให้สติวินัยแก่ภิกษุชื่อนี้ ผู้ถึงความไพบุลย์แห่งสติ
แล้ว ท่านรูปนั้นพึงนิ่ง ท่านรูปใดไม่เห็นด้วย ท่านรูปนั้นพึงทักท้วงแม้ครั้งที่ ๒ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า
 ฯลฯ แม้ครั้งที่ ๓ ข้าพเจ้ากล่าวความนี้ว่า ฯลฯสติวินัยอันสงฆ์ให้แล้วแก่ ภิกษุชื่อนี้ ผู้ถึงความไพบุลย์
แห่งสติแล้ว สงฆ์เห็นด้วยเพราะฉะนั้นจึงนิ่ง ข้าพเจ้าขอถือความนิ่งนั้นเป็นมตอย่างนี้ ฯลฯ ภิกษุ
ทั้งหลาย นี้เรียกว่า อภิรณระงับแล้ว”^{๑๗}

ประเด็นที่น่าสนใจในการระงับอภิรณด้วย “สติวินัย” ก็คือ “สังฆสภา” สามารถใช้วิธีนี้
แก่พระชีนาสพ หรือพระอรหันต์ท่านนั้น ไม่สามารถที่จะให้แก่พระภิกษุรูปอื่นๆ ได้ เหตุผลสำคัญคือ
พระอรหันต์ไม่อยู่ในฐานะที่จำเลยจะไปลวงละเมิด และหากมีการฟ้องร้อง หรือกล่าวหาอีกก็ไม่จำเป็น
ที่จะนำอภิรณดังกล่าวมาสู่ “สังฆสภา” อีก^{๑๘}

การให้สติวินัยใช้ได้กับอนุวาทาธิกรณ์ คือ มีการกล่าวโจทก์กันด้วยอาบัติเพื่อเป็นการ
รับรองความบริสุทธิ์ของพระอรหันต์ ดังนั้น สงฆ์ผู้ระงับอภิรณพึงให้สติวินัยและสวดรับรองประกาศ
แก่สงฆ์ให้ทราบเพื่อจะไม่ต้องโจทก์อาบัติแก่ภิกษุรูปนั้นอีก ประกอบกับเป็นการประกาศเพื่อให้
สาธารณชนรู้ว่าท่านถูกใส่ความในเรื่องที่ไม่เป็นความจริงและขอให้สาธารณชนรับรู้ว่าคุณไม่มี
ความผิดอีกต่อไป

ความที่กล่าวมาข้างต้นจึงเห็นได้ว่า วิธีการใช้ชุดวิธีสติวินัยในการจัดการข้อพิพาท คือสวด
ประกาศให้สมมติแก่พระอรหันต์ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ เป็นผู้ได้รับยกเว้นจากอาบัติทุกๆ อย่างเพื่อ

^{๑๖}สุชาย จอกแก้ว, “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา”, ในหลักศาสนากับการ
ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๙๔.

^{๑๗}อริราช วัฒนภาค, “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรม
ของกฎหมายไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสนมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๗.

^{๑๘}วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๓๖/๓๕๖-๓๕๗.

^{๑๙}พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส (นิตินุญยก), พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการ
ความขัดแย้ง, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี่ จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๖๒.

ระงับอนุวาทาธิกรณ์ในกรณีที่มีผู้โจทก์ท่านด้วยอาบัติ^{๒๐} จึงเห็นได้ว่า สติวินัย เป็นการบริหารจัดการข้อพิพาทที่มีลักษณะของการตัดประเด็นพิพาทออกเสียแต่เบื้องต้น กล่าวคือ เป็นระเบียบการตัดฟ้องอนุวาทาธิกรณ์ที่สงฆ์ให้แก่พระอรหันต์ที่ร้องต่อคณะสงฆ์ ในเมื่อท่านถูกภิกษุอื่น แกล้งโจทก์ฟ้องด้วยศีลวิบัติ คือ เมื่อพระอรหันต์ถูกภิกษุอื่นฟ้องว่า ต้องอาบัติปาราชิกหรือสังฆาภิเสส เพราะโดยปกติพระอรหันต์ย่อมไม่ล่วงละเมิดในสิกขาบทหนักเช่นนี้ เพราะพระอรหันต์ท่านมีสติควบคุมตนอยู่เนื่องนิตย์ เพื่อตัดฟ้องกรณีเช่นนั้น ที่จะเกิดขึ้นในกาลต่อไป พระอรหันต์ย่อมขอร้องต่อคณะสงฆ์ ให้คณะสงฆ์ทำการตัดฟ้องด้วยการให้สติวินัยแก่ท่าน คณะสงฆ์ต้องใช้สติวินัยแก่ท่านด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา เมื่อสงฆ์ให้สติวินัยแล้ว คำฟ้องในกรณีเช่นนั้นย่อมจากไป คือ สงฆ์ไม่รับฟ้องและมีผลห้ามมิให้ใครฟ้องท่านด้วยข้อกล่าวเช่นนั้นอีก จนตลอดชีวิตของท่าน^{๒๑} อนึ่ง การให้สติวินัยที่ชอบธรรมมีองค์ประกอบ ๔ ประการ คือ

- (๑) ภิกษุเป็นผู้บริสุทธิ์ไม่ต้องอาบัติ
- (๒) ผู้อื่นโจทก์ภิกษุนั้น
- (๓) ภิกษุนั้นขอ
- (๔) สงฆ์ให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้น
- (๕) สงฆ์พร้อมเพรียงกันโดยธรรมให้

ภิกษุทั้งหลาย การให้สติวินัยที่ชอบธรรมมี ๕ อย่างนี้แล

โดยสรุป แนวคิดสำคัญของสติวินัย ก็คือ คัมภีร์ของพระชินาสภ (พระอรหันต์) เพื่อมิให้ถูกโจทก์ด้วยศีลวิบัติ เป็นการประกาศให้รู้ว่าผู้ใดจะโจทก์พระอรหันต์มิได้เพราะพระอรหันต์ย่อมมีสติควบคุมตนเองอยู่เป็นนิตย์ จึงตัดประเด็นมิให้มีการฟ้องพระอรหันต์

ภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ ย่อมกล่าวหาภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านระลึกได้หรือว่า ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ายะลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกภิกษุผู้กล่าวหาท่านนั้นพึงปลอบโยนเธอผู้กล่าวแก้ตัวว่า เธอเออะ ท่านจงตรองดูให้ดี ถ้าท่านระลึกได้ว่า ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก

ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ายะลึกไม่ได้เลยว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกแต่ข้าพเจ้ายะลึกได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติเพียงเล็กน้อยเห็นปานนี้ภิกษุผู้กล่าวหาท่านนั้นปลอบโยนเธอผู้กล่าวแก้ตัวว่า เธอเออะ ท่านจงตรองดูให้ดี ถ้าท่านระลึกได้ว่า ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้คือปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก^{๒๒}

^{๒๐} คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสนา, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรธรรมชั้นตรีรวมทุกวิชา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๖), หน้า ๕๘๓.

^{๒๑} พระมหาสุทนต์ อากาศโร (อบอุ้น), “การมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งในมิติพระพุทธศาสนา”, ในหลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท, สำนักกระงับข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๑๔๘-๑๔๙.

^{๒๒} ม.อ. (ไทย) ๑๔/๕๒/๕๗.

ภิกษุหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ความจริงข้าพเจ้าต้องอาบัติเพียงเล็กน้อยนี้ แม้ไม่ถูกใครถามยังรับสารภาพ ทำไมต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก ถูกถามแล้วจักไม่รับสารภาพเล่า

ภิกษุผู้กล่าวหานี้กล่าวอย่างนี้ว่า ก็ท่านต้องอาบัติเพียงเล็กน้อยนี้ ยังไม่ถูกถามจึงไม่รับสารภาพ ต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกไม่ถูกถามแล้ว จักรับสารภาพทำไม เอาเถอะ ท่านจงตรองดูให้ดี ถ้าท่านระลึกได้ว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก

ภิกษุหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้ากำลังระลึกได้ว่าข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว คำที่ว่าข้าพเจ้าระลึกถึงอาบัตินั้นไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกนี้ข้าพเจ้าพูดเล่นพูดพลั้งไป อานนท์ ตัสสปายิสิกา เป็นอย่างนี้ การระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ย่อมมิได้ด้วยตัสสปายิสิกาอย่างนี้^{๒๓}

ตัสสปายิสิกา เป็นวิธีการระงับโดยการลงโทษแก่ผู้กระทำผิดแล้วไม่ยอมรับ เมื่อสงฆ์พิจารณาตามหลักฐานแล้วเห็นว่าภิกษุผู้เป็นจำเลยมีความผิดจริง ถ้าเธอไม่ยอมรับให้สงฆ์ปรับอาบัติแก่เธอได้และปรับเพิ่มโทษแก่เธอในฐานะที่ทำให้สงฆ์ยุ่งยากในการวินิจฉัยตัดสิน^{๒๔} การลงโทษแก่ภิกษุผู้กระทำความผิดตามที่กล่าวมาข้างต้นอยู่ในกรอบของนิกกรรม ๖ อย่างที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้สงฆ์ทำนิกกรรมแก่ภิกษุผู้ประพฤติน่าชอกช้ำในประเด็นนี้เรียกว่าตัสสปายิสิกากรรมคือกรรมอันสงฆ์พึงทำเพราะความที่ภิกษุนั้นเป็นเลวทรามหมายถึงกรรมที่สงฆ์จะพึงทำแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ให้การกลับไปกลับมาคือเดี่ยวปฏิเสธเดี่ยวก็รับสารภาพแล้วกลับปฏิเสธพูดเถลไถลเพื่อกลบเกลื่อนเรื่องที่ถูกซักถามพุดมูสาซึ่งหน้าที่สงฆ์ทำกรรมนี้แก่ภิกษุผู้มีความประพฤตินั้นก็เพื่อเป็นการลงโทษตามความผิดแม้ว่าเธอจะไม่รับหรือเป็นการเพิ่มโทษจากอาบัติเดิมที่ต้องกรรมนี้จัดเป็นนิกกรรมที่จัดเป็นสังฆกรรมประเภทหนึ่งที่สงฆ์พึงทำแก่ภิกษุผู้เป็นจำเลยในอนุวาทาธิกรณ์ที่ถูกถามถึงอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ทั้งนี้พระพุทธองค์ทรงกำหนดการลงตัสสปายิสิกาที่เป็นไปโดยชอบธรรม ๕ ประการคือ^{๒๕}

๑. ภิกษุเป็นผู้ไม่สะอาด
๒. เป็นอลัชชี
๓. เป็นผู้ถูกโจท
๔. สงฆ์ลงตัสสปายิสิกาแก่ภิกษุนั้น
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงโดยธรรม

หลักการระงับอธิกรณ์ข้อนี้เป็นการระงับอธิกรณ์ในเชิงรุกที่มุ่งเน้นการป้องกันการป้อปรามและการปราบปรามโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป้าหมายของการระงับนั้นมุ่งเน้นเพื่อการพัฒนากาย

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๘.

^{๒๔} คณาจารย์สำนักพิมพ์เลี้ยงเชียง เพียรเพื่อพุทธศาสน์, หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักรวมชั้นตรีรวมทุกวิชา, หน้า ๕๘๔.

^{๒๕} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๐๗/๓๒๑.

วจาและพฤติกรรมของพระภิกษุที่ถูกลงโทษให้ดำรงชีวิตและเป็นอยู่อย่างประสานสอดคล้องกับ “ปัจจัยนอก” อันจะทำให้ “สังคมสงฆ์” กลายเป็น “สังคมแห่งสันติ” ต่อไป^{๒๖}

โดยสรุปแนวคิดสำคัญของตัสสปายสิกาก็คือการใช้มาตรการเชิงรุกโดยการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้เลวทรามเพราะไม่ยอมรับตามที่ถูกโทษทั้งที่ข้อเท็จจริงเป็นที่ปรากฏชัดซึ่งเป็นมาตรการในเชิงป้องปรามเพื่อเป็นการข่มขู่บุคคลบางจำพวกมิให้เป็นเยี่ยงอย่าง

๔.๑.๒ การปฏิบัติเกี่ยวกับสมณฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทสังฆาติเสส

การอยู่ปริวาสกรรมนั้นเป็นบทลงโทษแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสเพื่อที่ตนเองจะต้องการให้ตนเองออกจากอาบัตินั้นจึงมีข้อปฏิบัติและเงื่อนไขให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาสต้องปฏิบัติตามเช่น สงฆ์ปรับโทษให้ไปนั่งต่อท้ายภิกษุบวชใหม่ห้ามแจกอาหารให้แก่ภิกษุของคือนบอวัตรทุกวันเมื่อมีภิกษุอาคันตุกะเข้ามาต้องไปแสดงบอวัตรกับท่านว่าผมต้องอาบัติสังฆาติเสสข้อนั้นๆ เป็นต้นและยังมีวัตร ๙๔ ข้อสำหรับภิกษุผู้อยู่ปริวาสอีกด้วย

๑) เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบทสังฆาติเสส

เจตนารมณ์เดิม ที่มีการบัญญัติสิกขาบท ทั้ง ๑๓ ข้อ นั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย ธรรมคือสังฆาติเสส ๑๓ สิกขาบท ข้าพเจ้ายกขึ้นแสดงแล้ว คือ ๙ สิกขาบทแรกต้องอาบัติในขณะที่ล่วงละเมิดทีเดียว ๔ สิกขาบทหลังต้องอาบัติเมื่อสวดสมณภาสน์ครบ ๓ ครั้ง ภิกษุต้องอาบัติข้อใดข้อหนึ่งแล้ว รู้อยู่แต่ปกปิดไว้สิ้นจำนวนวันเท่าใด ภิกษุนั้นพึงอยู่ปริวาสด้วยความไม่ปรารถนาสิ้นวันเท่านั้น ภิกษุอยู่ปริวาสแล้วต้องประพฤติวัตรเพื่อมานัตสำหรับภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ๖ ราตรี ภิกษุผู้ประพฤติมานัตแล้วถูกสงฆ์เรียกเข้ามาในสีมามีภิกษุสงฆ์ ๒๐ รูป ถ้าภิกษุสงฆ์ ๒๐ รูป ชาติไปแม้เพียง ๑ รูป เรียกภิกษุนั้นเข้ามา หมู่ ภิกษุนั้นไม่เป็นอันสงฆ์เรียกเข้ามา และภิกษุเหล่านั้นควรถูกตำหนิ นี่เป็นการทำที่สมควรในกรรมนั้น”^{๒๗}

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงห่วงใยพระภิกษุที่ต้องอาบัติสังฆาติเสสซึ่งเป็นอาบัติหนักที่สามารถแก้ไขได้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเสกขิยา เพื่อให้พระภิกษุกระทำตามกฎกติกาตามที่พระองค์ทรงบัญญัติตามพุทธานุญาตตั้งมีหลักฐานปรากฏว่าสมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวันมหาวิหารเมืองสาวัตถีครั้งนั้นภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปริวาสยินดีการกราบไหว้การลูกรับภิกษุผู้ปกติทั้งหลายต่างเพ่งโทษติเตียนว่าภิกษุผู้อยู่ปริวาสทำไมจึงยินดีที่ผู้อื่นมากราบไหว้ลูกรับเป็นต้นจึงนำเรื่องไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์จึงสั่งให้มีการประชุมสงฆ์สอบถามเมื่อทรงทราบความจริงจึงทรงติเตียนว่าการที่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสกระทำเช่นนั้นย่อมเป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสและเป็นการทำลายความเลื่อมใสของผู้เลื่อมใสอยู่แล้วครั้นภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตการกราบไหว้การลูกรับอัญชลีกรรมสามิจริกรรมการนำอาสนะมาให้การล้างเท้าการตั้งตั้งรองเท้าการตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า การรับบาตรจีวรการลูกรับให้เมื่ออาบนาของภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปริวาสด้วยกันตามลำดับผู้แก่พรรษา

^{๒๖} พระมหาพรชชา ธรรมหาโส (นิธิบุญยากร), พุทธสันติวิธี การบูรณาการหลักการและเครื่องมือจัดการความขัดแย้ง, หน้า ๒๗๐.

^{๒๗} วิ.มหา. (ไทย) ๑/๔๔๒/๔๗๑.

ดูกรภิกษุทั้งหลายเราอนุญาตกิจ๕อย่างคืออุโบสถปวารณาผ้าอาบน้ำฝนการสละภัตและการรับภัต
แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปรึวาสด้วยกันตามลำดับผู้แก่พรรษาดูกรภิกษุทั้งหลายเพราะเหตุนี้แลเราจัก
บัญญัติวัตรแก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ปรึวาสโดยประการที่ภิกษุผู้อยู่ปรึวาสต้องประพฤติทุกรูป^{๒๘}

๒) วิธีป้องกันการละเมิดสมณฐานแห่งอาบัติในสิกขาบทสังฆาติเสส

การรักษาพระวินัยกุลบุตรยังเคารพต่อพระวินัย รักษาพระวินัย ก็ได้ชื่อว่ายังพระศาสนา
ให้เจริญ ไม่เสื่อมสูญไปได้ง่าย คุณธรรมอื่นที่กุลบุตรจะพึงมีก็จะสำเร็จได้โดยบริบูรณ์ เพราะคุณธรรม
ชั้นสูงจะมีได้ก็ต้อง อาศัยคุณธรรมขั้นพื้นฐานได้แก่ ศีลนั่นเอง เมื่อกุลบุตรได้บำเพ็ญศีลให้บริบูรณ์แล้ว
สมาธิปัญญา ก็จะมีได้โดยบริบูรณ์สมดังพระองค์ ได้ดำรัสรับรองไว้ในทูลสุตตราว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย
สมาธิของภิกษุผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล ย่อมเป็นธรรม ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัยเมื่อสมาสมาธิ มีอยู่
ยถาภูตญาณทัสสนะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยสมาสมาธิย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อ
ยถาภูตญาณทัสสนะมีอยู่ นิพพิทาและวิราคะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วยยถาภูตญาณทัสสนะย่อมเป็น
ธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย เมื่อนิพพิทาและวิราคะมีอยู่วิมุตติญาณทัสสนะของภิกษุผู้ถึงพร้อมด้วย
นิพพิทาและวิราคะย่อมเป็นธรรมถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ต้นไม้ที่กิ่งและใบบริบูรณ์ แม้กะเทาะของต้นไม้นั้นก็บริบูรณ์ เปลือกก็
บริบูรณ์ แม้กระพี้ก็ถึงความสมบูรณ์ แม้แก่นก็ถึงบริบูรณ์ฉันใดฉันนั้นเหมือนกันนั้นแล”ดูกรภิกษุ
ทั้งหลาย สัมมาสมาธิของภิกษุ ฯลฯ ถึงพร้อมด้วยอุปนิสัย จากพระดำรัสข้างต้น เราจะเห็นได้ว่า
พระองค์ทรงยกย่องสรรเสริญการรักษาศีล ความถึงพร้อมด้วยศีล และแสดงอานิสงส์ ที่เกิดการสังวร
การสำรวมระวังในพระวินัยด้วยพระปัญญาอันบริสุทธิ์ คุณวิเศษที่เกิดจากการสังวรสำรวมในศีลมี
มากมายเหลือเกิน ดังนี้ พระราชดำรัสในคาถาธรรมบทรับรองไว้อีกว่า

ผู้มีศรัทธา สมบูรณ์ด้วยศีล เพียบพร้อมด้วยยศและโภคะ จะไปในประเทศใดๆ ย่อมเป็นผู้
อันเขาบูชาแล้วในประเทศนั้นๆ ที่เดียว กุลบุตรผู้มีศีล ถึงพร้อมด้วยศีล จะอยู่ในประเทศใดๆ แล้วแต่
ย่อมเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของพุทธบริษัทและย่อมนำมาซึ่งความเจริญของพระพุทธศาสนาที่เดียว ศีล
ของภิกษุใด หมดมลทิน (ไม่เศร้าหมอง) การทรงบาตรและจีวรของภิกษุนั้นย่อมเป็นที่น่าเลื่อมใส
บรรพชาของเธอก็มีแล หนั๑ ของภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์ ย่อมไม่หลงลงสู่ภัย มีความติเตียนตนเองเป็นต้น
ดูพระอาทิตย์ไม่ลงสู่ความมืดฉนั้นๆ ภิกษุเมื่องานในเบื้องต้นย่อมงามด้วยความถึงพร้อมแห่งศีลดู
พระจันทร์ เมื่องานในท้องฟ้าย่อมงามด้วยความถึงพร้อมด้วยรัศมีฉนั้น แม้กลิ่นกายของภิกษุผู้มีศีล
ยังทำความชื่นบานแม้แต่เทวดาทั้งหลาย จะกล่าวไยในกลิ่นศีลเล่า กลิ่นแห่งศีล ย่อมครอบงำสมบัติ
แห่งคันธชาติทั้งปวง ฟังไปทั่วทิศมิได้ติดขัด สักการะแมน้อยอันทนายกทำแล้วในท่านผู้มีศีล จึงเป็นดู
ภาชนะ (รองรับ) เครื่องบูชาและสักการะ อาสวะทั้งหลาย อันเป็นไปในทิฏฐธรรม (ในปัจจุบัน) ย่อมไม่
เบียดเบียน ท่านผู้มีศีล ผู้มีศีลย่อมขุดรากเหง้าแห่งทุกข์ อันเป็นไปในสัมปรายภพ (ภพหน้า) เสียได้
สมบัติในมนุษย์ และสมบัติในเทวดา สมบัติทั้ง ๒ นั้น เมื่อผู้มีศีลถึงพร้อมอยู่มิใช่เป็นสิ่งที่จะถึงได้ยาก
เลย อนึ่งใจของผู้มีศีลถึงพร้อมย่อแล่นไปสู่พระนิพพาน อันเป็นสมบัติที่สงบระงับสุดยอดเป็นแท้

^{๒๘}วิ.จ. (ไทย) ๖/๑/๓๒๐-๓๒๑.

บันทึกถึงแสดงอันสงฆ์อันมีอาการต่างๆ เป็นอันมากในศีลซึ่งเป็นมูลแห่งสมบัติทั้งปวง ด้วยประการฉะนี้แล

๓) วิธีแก้ปัญหาเมื่อมีการละเมิดสมณฐานแห่งอาบัติในสิกขาบทสังฆาติเสส

พระภิกษุที่ต้องอาบัติควรพึงกระทำตามวิธีการและขั้นตอนในการอยู่ปริวาส เพื่อปฏิบัติ ตามกฎระเบียบของพระธรรมวินัยที่ว่าไว้

(๑) ปริวาส หมายถึง การชดใช้ เรียกสามัญว่า การอยู่กรรม (วุฏฐานวิธี) ระเบียบปฏิบัติ สำหรับบอออกจากครุกาบัติอย่างหนึ่ง ซึ่งภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วปกปิดไว้ จะต้องประพฤติกองโทษตนเองชดใช้ให้ครบเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติก่อนจะประพฤติมานัต อันเป็นขั้นตอนปกติของการออกจากอาบัติต่อไป ระหว่างอยู่ปริวาสต้องประพฤติวัตรต่างๆ เช่น งดใช้สิทธิ์บางอย่างเพื่อลดฐานะลดทิวามณะ และประจานตนเอง เป็นต้น ซึ่งวัตรทั้งหมดนั้น มี ๘ หมวด ๙๔ ข้อ ในวัตรเหล่านั้น มีข้อประพฤติปฏิบัติอยู่ ๓ อย่าง ล้าบกพร่องแล้วถือว่าขาดราตรีจะต้องกลับมาประพฤติใหม่เรียกว่า รัตติเนา

(๒) มานัต คือ ระเบียบปฏิบัติในการออกจากครุกาบัติ หมายถึง การนับราตรี ๖ ราตรี คือภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้ว เมื่อจะปลดเปลื้องตนเองออกจากอาบัติ ตามธรรมเนียมแห่งอาบัติสังฆาติเสสจะต้องไปหาสงฆ์จตุรกรค ทำผ้าห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง กราบภิกษุแก่กว่าหนึ่งกระหย่งประนมมือ กล่าวคำขอมานัต ตามอาบัติที่ต้องภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศให้มานัต ภิกษุรูปนั้นประพฤติมานัต ๖ ราตรี เป็นวุฏฐานวิธีเบื้องต้นแห่งการออกจากครุกาบัติ แล้วสงฆ์จึงสวดระดับอาบัตินั้น (แต่ถ้าปกปิดอาบัติไว้ต้องอยู่ปริวาสก่อนจึงประพฤติมานัตได้)

(๓) มุลาญปฏิภัสสนา หมายถึง การชักเข้าหาอาบัติเดิม หมายความว่า ขณะที่ภิกษุอยู่ปริวาส หรือประพฤติมานัตอยู่นั้น ก็กลับต้องอาบัติเดิมซ้ำอีก เมื่อเป็นเช่นนี้จะต้องกลับมาประพฤติวัตรใหม่ให้ครบตามจำนวนก่อน ถ้าขณะอยู่ปริวาสแล้วต้องเข้า ให้กลับมาอยู่ปริวาสใหม่ได้ ๖ ราตรี แล้วจึงขออภัยกันได้

(๔) อัพทาน หมายถึง การรับกลับเข้าหามุเป็นขั้นตอนสุดท้ายแห่งวุฏฐานวิธี คือระเบียบปฏิบัติในการออกจากครุกาบัติขั้นสังฆาติเสส ได้แก่ การที่สงฆ์สวดระงับอาบัติรับภิกษุผู้ต้องอาบัติสังฆาติเสส และได้ทำโทษตนเอง ตามวิธีที่กำหนดเสร็จแล้วให้กลับคืนเป็นผู้บริสุทธิ์ วิธีปฏิบัติ คือถ้าต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วไม่ได้ปิดไว้พึงปฏิบัติอาบัตินั้น ๖ ราตรี แล้วขออภัยกาะสงฆ์สวดระงับ สวดอภัยแล้วชื่อว่า อยู่ปริวาส ชดใช้ครบจำนวนเท่านั้นก่อนจึงประพฤติ มานัตเพิ่มอีก ๖ ราตรี แล้วจึงขออภัยกาะสงฆ์สวดระงับ เมื่อสงฆ์อภัยแล้วอาบัติสังฆาติเสสที่ต้องชื่อว่า เป็นอันระงับ

ขั้นตอนประเภทเงื่อนไขปริวาสกรรมมี ๔ ขั้นตอนรวมกันเรียกว่า การประพฤติกองโทษ วิถีปฏิบัติ ฎุฏฐานวิธี แปลว่าระเบียบหรือขั้นตอนปฏิบัติตนเพื่อออกจากอาบัติ อยู่ให้ครบกระบวนการคือสิ้นสุดกรรมวิธีทุกขั้นตอนของงานปริวาส ก็เข้าขออภัยได้ เมื่อสงฆ์สวดอภัยให้จึงจะพ้นมลทินเป็นภิกษุบริสุทธิ์ตามปกติ เมื่ออยู่ครบตามขบวนการของสังฆกรรมอย่างไม่ต่างพร้อมจึงจะเรียกว่า “การอยู่ปริวาส”

วิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส โดยเล่าเรื่องพระอุทายีปรึกษาสงฆ์ว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ควรปฏิบัติอย่างไรมีการแสดงรายละเอียดซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสแนะนำดังต่อไปนี้

(๑) ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียว ไม่ได้ปกปิด ให้ขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ ให้สงฆ์สวดประกาศให้มานัต เมื่อประพฤติมานัตแล้วจึงให้อัพทานกับสงฆ์ สงฆ์จึงสวดอัพทานประกาศถอนจากอาบัติให้

(๒) ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวปิดไว้วันเดียว ให้ขอปริวาส ๑ วันอยู่ปริวาสแล้ว จึงขอมานัตแล้วดำเนินการต่อไปตามลำดับเหมือนข้อ ๑

(๓) ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวแต่ปิดไว้ ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ให้ขอปริวาสเท่ากับวันที่ปกปิดไว้ นั้น อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ และทำตามลำดับเหมือนข้อ ๑

(๔) ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๕ วัน ขอปริวาส ๕ วัน ระหว่างอยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลาญปฏิกัสนาคือ ขอชักเข้าหาอาบัติเดิมต่อสงฆ์ๆ ให้มุลาญปฏิกัสนา เมื่ออยู่ปริวาสแล้วเป็นผู้ควรแก้มานัตต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ทรงให้ขอ มุลาญปฏิกัสนาแล้วให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๓ ตัว ขณะอยู่มานัตเธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลาญปฏิกัสนาเพื่ออาบัติ ๑ ตัวแล้วให้มานัต ๖ ราตรีเมื่อประพฤติมานัตแล้วเป็นผู้ควรแก้อัพทาน เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสโดยไม่ ปิดทรงให้ขอมุลาญปฏิกัสนา ให้มานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติมานัตแล้วจึงให้อัพทานต่อสงฆ์

(๕) ต้องสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๑ ปักษ์ (๑๕วัน) ให้ขอปริวาส ๑ ปักษ์ระหว่างที่อยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วัน ทรงให้ขอมุลาญปฏิกัสนากับสงฆ์ แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน คือ รวมวันอยู่ปริวาสกับอาบัติที่ปิดไว้เดิม เมื่ออยู่ปริวาสแล้วเป็นผู้ควรมานัตเธอต้องสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วันอีกให้ขอมุลาญปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๓ ตัวกะสงฆ์ ระหว่างที่ประพฤติมานัตเธอต้องสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมุลาญปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้ว จึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติตัวก่อน และเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติมานัตแล้วเป็นผู้ควรอัพทาน เธอต้องสังฆาทิเสส ปิดไว้ ๕ วันอีกให้ขอมุลาญปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติมานัตแล้วจึงให้อัพทานกับสงฆ์.

(๖) ต้องสังฆาทิเสส ๑ ตัวปิดไว้ ๑ วัน อาบัติ ๒ ตัวปิดไว้ ๒ วัน อาบัติ ๓ ตัวปิดไว้ ๓ วัน อาบัติ ๔ ตัวปิดไว้ ๔ วัน อาบัติ ๕ ตัวปิดไว้ ๕ วัน อาบัติ ๖ ตัวปิดไว้ ๖ วัน อาบัติ ๗ ตัวปิดไว้ ๗ วัน อาบัติ ๘ ตัวปิดไว้ ๘ วัน อาบัติ ๙ ตัว ปิดไว้ ๙ วัน อาบัติ ๑๐ ตัวปิดไว้ ๑๐ วัน ตรัสว่า “บรรดาอาบัติเหล่านั้น อาบัติเหล่าใดปิดไว้นานกว่าอาบัติทั้งหมด สงฆ์จงให้อัครสโมธานปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้น

(๗) ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๒ ตัวปิดไว้ ๒ เดือน ได้ขอปริวาสเพื่ออาบัติ ๑ ตัวปิดไว้ ๒ เดือนกับสงฆ์ ภายหลังละอายใจจึงแจ้งความที่ปิดอาบัติ ๒ ตัวปิดเอาไว้ ๒ เดือน จึงทรงให้สงฆ์ให้ปริวาส ๒ เดือนเพื่ออาบัติเม้นอกนี้

(๘) สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่เห็นจำนวนระลึกไม่ได้ ไม่แน่ใจในอาบัติ และจำนวนราตรีที่ปกปิด จึงทรงให้สงฆ์ให้สุทธันตปริวาส (คือปริวาสที่อยู่จนกว่าจะบริสุทธิ์) แล้วดำเนินตามข้อ ๑

(๙) กรณีที่ภิกษุผู้กำลังอยู่ปริวาส ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิมผู้ควรแก่มานัต ผู้ควรแก่อัปทานนั้นสัก ลตฐานะเป็นสามเณร วิกลจริตมีจิตฟุ้งซ่านกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนิยกรรม การอยู่ปริวาสและกรรมทั้งหลายนั้นใช้ไม่ได้ถ้ากลับคืนสภาพเป็นภิกษุอีก ปริวาสมานัตที่ให้แล้วหรืออยู่ประพฤติแล้ว เป็นอันให้หรือประพฤติดีแล้ว ให้ทำกรรมที่เหลืออยู่ต่อไปนอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอื่นอีก ในสมุจจยชั้นธกะนี้เป็นการประมวลเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ที่มีปัญหาซับซ้อนการอยู่ปริวาสกรรมเป็นพุทธานุญาตที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติไว้เพื่อให้ภิกษุสงฆ์ที่ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ต้องอยู่กรรมจึงพ้นโทษได้ดังมีรายละเอียดเงื่อนไขขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น

สรุปความได้ว่า แนวทางการปฏิบัติต่อสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทในครุภาพัตินั้น เป็นอาบัติที่เรียกว่า อเตกิจฉาเยียวยาไม่ได้ด้วยอุบายอันใดอันหนึ่ง แม้จะถือเพศธรรมาวาสแล้วกลับมาขออุปสมบทอีก ก็ไม่ได้เป็นอาบัติหนักและอาบัติ สังฆาทิเสสเป็นอาบัติหนักโดยโทษด้วยโดยวิธีที่จะออกจากอาบัตินั้นเป็นวุฏฐานคามินีถึงวุฏฐานวิธี คืออาศัยคณะสงฆ์รับปริวาสและมานัตประพฤติกิจจึงออกพ้นเป็นคนบริสุทธิ์ได้

๑) การบัญญัติปาราชิกสิกขาบทข้อแรกนั้นว่าสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมและหลักการของศาสนาสำคัญครั้งพุทธกาลที่กำหนดให้นักบวชต้องเว้นขาดจากการมีเพศสัมพันธ์ ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ และที่ ๓ ฟังสังเกตว่า กรณีปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น พระพุทธองค์จะทรงกล่าวเตือนผู้ประพฤติผิดให้ระลึกถึงหลักการใหญ่ก่อนแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท การป้องกันการละเมิดสมุฏฐานแห่งอาบัติในสิกขาบทปาราชิกเป็นเรื่องของภิกษุและคณะสงฆ์ที่ต้องจัดการกันเองทั้งนี้ก็เพื่อให้สังคมสงฆ์เกิดความสงบเรียบร้อยดีในการอยู่ร่วมกันของสงฆ์โดยใช้หลักการในการลงโทษภิกษุสงฆ์ที่กระทำความผิดก็เป็นหลักในทางพุทธศาสนาการที่จะรักษาปาฏิโมกขสังวรให้บริสุทธิ์นั้นเพียรระวังบาปเกิดขึ้นหรือไม่ให้อาบัติเกิดขึ้น เมื่อพระภิกษุมีสลสังวร ย่อมเป็นฐานรองรับการอบรมสติปัญญา ๔ ให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเพียงนั้น

๒) การปฏิบัติต่อสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทสังฆาทิเสสนั้นมีข้อปฏิบัติและเงื่อนไขให้ภิกษุผู้อยู่ปริวาสต้องปฏิบัติตามทั้ง ๑๓ ข้อนั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสไว้ว่า “ท่านทั้งหลาย ธรรมคือสังฆาทิเสส ๑๓ สิกขาบท ข้าพเจ้ายกขึ้นแสดงแล้ว คือ ๙ สิกขาบทแรกต้องอาบัติในขณะที่ล่วงละเมิดทีเดียว ๔ สิกขาบทหลังต้องอาบัติเมื่อสวดสมณภาสน์ครบ ๓ ครั้ง ภิกษุต้องอาบัติข้อใดข้อหนึ่งแล้ว รู้อยู่แต่ปกปิดไว้สิ้นจำนวนวันเท่าใด ภิกษุนั้นพึงอยู่ปริวาสด้วยความไม่ปรารถนาสิ้นวันเท่านั้น ภิกษุอยู่ปริวาสแล้วต้องประพฤติวัตรเพื่อมานัตสำหรับภิกษุเพิ่มขึ้นอีก ๖ ราตรี

๔.๒ แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานการละเมิดสิกขาบทในลหุภาพัตติ

ในบทนี้ ว่าด้วยแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทในนิสัคคยักณห์ ปาจิตตยักณห์ ปาฏิเทศนียักณห์ เสขยักณห์และอิกรณสมณะ ๗ รวมเป็น ๒๐๘ สิกขาบทโดย

แบ่งเนื้อหาออกเป็นวรรคและตั้งชื่อวรรคตามความแห่งสิกขาบทที่ ๑ ของแต่ละวรรคเป็นหลัก บทบัญญัติเหล่านี้ ปรับโทษสถานเบาแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด เป็นลหุกาบัติคือปรับอาบัตินิสสัยปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์ปาฏิเทสนียะ ทุกกฐหรือทุกภาสิตแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ตามสมควรแก่กรณีโดยมีแนวทางปฏิบัติดังนี้

๔.๒.๑ การปฏิบัติเกี่ยวกับสมณฐานการละเมิดอาบัติปาจิตตีย์

พระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อทรงกระทำด้วยความระมัดระวังเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมสงฆ์อย่างแท้จริงและเพื่อขจัดความไม่เป็นธรรมต่อคณะสงฆ์ มิฉะนั้นจะเป็นอันตรายยิ่ง^{๒๔}

พระผู้มีพระภาคได้ทรงสดับเสียงครกพระตถาคตเจ้าทั้งหลายทราบเรื่องตริสถามก็มี ไม่ตริสถามก็มี ทรงทราบกาลอันควรตริสถามก็มี ไม่ตริสถามก็มี ตริสถามเรื่องที่เป็นประโยชน์ ไม่ตริสถามเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์เพราะพระตถาคตเจ้าทั้งหลายทรงขจัดเรื่องที่ไม่เป็นประโยชน์เสียด้วยอริยมรรค แล้วพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายสอบถามภิกษุทั้งหลาย ด้วยเหตุ ๒ ประการ คือจะทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จะทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวก อย่างหนึ่ง^{๒๕}

ผู้วิจัยมีความเห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติพระวินัยเพื่อประโยชน์แก่สังคมสงฆ์และเพื่อความมั่นคงของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงซึ่งหลักการดังกล่าวสอดคล้องกับเจตนารมณ์เดิมที่ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ และปรับโทษเป็นอาบัติปาจิตตีย์ ดังนี้

๑) เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบทนิสสัยปาจิตตีย์ ปาจิตตีย์

อาบัติในสิกขาบทนิสสัยปาจิตตีย์ เมื่อภิกษุต้องแล้วทำให้ต้องสละสิ่งของอาบัติที่สละแล้วพึงแสดงหรือการสละซึ่งเป็นชื่อกระบวนการทางวินัยที่พึงทำในเบื้องต้นส่วนปาจิตตีย์นั้นเพื่อป้องกัน เรื่องของกุศลจิตกล่าวคือกุศลธรรมของผู้จงใจต้องอาบัติให้ตกไปโดยสรุปก็คือทำจิตให้ตกไป และจิตที่ถูกทำให้ตกไปนั้นย่อมพลาดจากอริยมรรคหรือทำอริยมรรคให้เสียไปและปาจิตตีย์นี้เป็นเหตุให้จิตลุ่มหลง ส่วนนิสสัยปาจิตตีย์ที่ภิกษุต้องเพราะเกี่ยวข้องกับเครื่องอุปโภคบริโภคในทางที่ไม่เหมาะสมเป็นลหุกาบัติคืออาบัติเบาและเป็นสติกจฉาคือยังพอแก้ไขได้เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วสามารถพ้นได้ด้วยการสละสิ่งของเช่นจีวรบาตรผ้าสีหณะ เป็นต้น ที่ทำให้ต้องอาบัติต่อจากนั้นจึงแสดงอาบัติต่อหน้าสงฆ์คณะหรือบุคคล

สมัยพุทธกาลในการปกครองคณะสงฆ์พระพุทธองค์ยังไม่ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อปกครองคณะสงฆ์แต่เมื่อสังคมสงฆ์ขยายใหญ่ขึ้น มีคนมาบวชมากขึ้นจึงต้องมีกฎกติกา เพื่อควบคุม

^{๒๔}แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพระไตรปิฎก : ศึกษาเฉพาะกรณีพระอุบาลีเถระและพระปฎาจาราเถรี”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๒๕.

^{๒๕}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๑๖/๙.

ความประพฤติปฏิบัติไปในแนวเดียวกัน พระพุทธองค์ทรงวางระบบไว้ชัดเจนคือ ทรงวางระบบสิกขาบทโดยมีหลักการ ๕ ประการ คือ

- (๑) สังคมสงฆ์ตั้งได้เป็นเวลายาวนานพอสมควร
- (๒) สังคมสงฆ์ขยายใหญ่ขึ้น
- (๓) มีผลประโยชน์มากขึ้น
- (๔) มีผู้ทรงความรู้มากขึ้น
- (๕) มีผู้ประพฤติให้เป็นที่เสื่อมเสีย^{๓๑}

การบัญญัติสิกขาบทพระองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติไว้ล่วงหน้า เมื่อมีภิกษุประพฤติเสื่อมเสียหมู่ภิกษุและประชาชนตำหนิติเตียน พระพุทธองค์รับสั่งให้ประชุมสงฆ์พิจารณาความผิดทรงชี้แจงให้ที่ประชุมรู้ข้อดีและสิ่งที่เป็นความเสื่อมเสียแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบทในพระไตรปิฎกมีวิธีการบัญญัติสิกขาบทของพระพุทธองค์มีขั้นตอนดังนี้

- (๑) มีภิกษุก่อเรื่อง
- (๒) ภิกษุทั้งหลายผู้มีอธยาศัยตั้งถามตำหนิ
- (๓) เมื่อมีเรื่องไม่ดีไม่งามเกิดขึ้นทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์
- (๔) ตรัสถามภิกษุก่อเหตุเกี่ยวกับเรื่องที่เกิดขึ้น
- (๕) ทรงตำหนิภิกษุที่ก่อเรื่องนั้น
- (๖) ชี้โทษแห่งการล่วงละเมิด
- (๗) แสดงอาณิสสแห่งการสำรวมระวัง
- (๘) ทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุถือปฏิบัติตาม^{๓๒}

โดยกระบวนการดังกล่าวมีการบัญญัติสิกขาบท ซึ่งแต่ละสิกขาบทจะเกิดขึ้นและกลายเป็นพระวินัยบัญญัตินั้นได้ผ่านขั้นตอนมาตามลำดับดังนี้คือ

- (๑) เกิดเรื่องเสื่อมเสีย เพราะการประพฤติมิชอบของภิกษุบางรูปจนมีเสียงตำหนิแพร่หลายไปหมู่ชาวบ้านที่ทราบการกระทำและหมู่ภิกษุผู้มีอธยาศัยตั้งถาม
- (๒) เรื่องนั้นเข้ามาสู่พุทธสำนัก พระพุทธเจ้ารับสั่งให้มีการประชุมสงฆ์และให้ภิกษุรูปที่ทำเรื่องเสื่อมเสียรูปนั้นเข้าไปในที่ประชุมด้วย
- (๓) ทรงสอบถามภิกษุรูปนั้นจนท่านรับสารภาพตามความเป็นจริง
- (๔) ทรงตำหนิการกระทำเช่นนั้นและทรงแสดงผลดีจากการไม่กระทำเช่นนั้น
- (๕) ทรงบัญญัติสิกขาบทวางไว้เป็นพุทธอาณานสำหรับลงโทษภิกษุผู้ทำผิดตามสมควรแก่กรณีนั้น

^{๓๑}แม่ชีกฤษณา รักษาโณม, ศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพระวินัยปิฎก, หน้า ๒๓.

^{๓๒}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๗.

(๖) หากการบัญญัติครั้งแรกตั้งไปหรือหย่อนไป ก็ทรงแก้ไขให้เหมาะสมไปตามควรแก่เหตุ^{๓๓}

ขั้นตอนการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ๆ นั้น เช่นกรณีเกิดเรื่องเสื่อมเสียที่พระสุทินกลันทบุตรเสพเมถุนธรรมกับอดีตภรรยาในป่าอันธวัน แต่แรกยังไม่มียุขยัที่โทษได้เห็นหรือได้รับรู้ แต่พวกภุมมเทวดาได้กระจายข่าวให้เทวดาชั้นสูงขึ้นไปได้ทราบ และได้กระจายข่าวกันต่อไปจนถึงเทวดาชั้นพรหม แม้จะไม่มีมนุษย์คนไหนได้รู้ได้เห็นแต่พระสุทินกลันทบุตรก็เกิดความเดือดร้อนใจไม่สบายใจจนซุบซอมผิวพรรณหม่นหมองเส้นเอ็นขึ้นสะพรั่งพวกเพื่อนภิกษุด้วยกันสอบถามทราบความ จึงพากันตำหนิพระสุทินกลันทบุตรโดยประการต่างๆแล้วนำเรื่องเข้ากราบทูลให้พระผู้มีพระภาคทรงทราบ พระพุทธเจ้าทรงชี้โทษแห่งการกระทำอย่างนั้นแล้ว ทรงแสดงอานิสงส์การไม่กระทำอย่างนั้น บัญญัติสิกขาบทห้ามการกระทำอย่างนั้นอีกต่อไป^{๓๔}

ข้อพระบัญญัติที่ทรงบัญญัติครั้งแรกตั้งไปเช่นที่ทรงบัญญัติว่าถ้ายังไม่ถึง ๑๕ วันภิกษุอาบน้ำต้องอาบตีปาจิตติยแล้วทรงแก้ไข ให้ภิกษุอาบน้ำได้ในเมื่อไม่มีความผาสุกเพราะเป็นช่วงทำยถุร้อนอากาศอบอ้าว ในเมื่อเป็นไข้ ในเมื่อทำงาน ในเมื่อเดินทางไกล ในเมื่อมีลมพายุ^{๓๕} ที่ทรงบัญญัติครั้งแรกหย่อนไป เช่น

(๑) ที่ทรงบัญญัติห้ามภิกษุนำเรื่องอื่นมากล่าวกลบเกลื่อน ต้องอาบตีปาจิตติยมีภิกษุถูกสอบสวนในท่ามกลางสงฆ์ท่านทำนึ่งเฉยเสีย พระองค์จึงทรงแก้ไขให้รัดกุมยิ่งขึ้นคือ ทรงบัญญัติห้ามภิกษุนำเรื่องอื่น มากล่าวกลบเกลื่อนเพราะทำให้สงฆ์ลำบากที่ทรงห้าม^{๓๖}

(๒) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้ามภิกษุต้องอาบตีปาจิตติย เพราะกล่าวให้ผู้อื่นฟังโทษต่อมากลับต่อว่าอีก พระองค์จึงทรงแก้ไขให้รัดกุมยิ่งขึ้นคือทรงบัญญัติห้ามว่าภิกษุต้องอาบตีปาจิตติยเพราะกล่าวให้ผู้อื่นฟังโทษเพราะบ่นว่า^{๓๗}

(๓) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติห้าม ภิกษุไปตุกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบต้องอาบตีปาจิตติย ต่อมาญาติของภิกษุป่วยอยู่ในกองทัพ พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ไปในกองทัพได้ เมื่อมีเหตุผลที่เหมาะสม จึงทรงบัญญัติให้รัดกุมยิ่งขึ้น ว่าอนึ่งภิกษุใดไปตุกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกไปรบ นอกจากมีเหตุผลที่สมควรจึงทรงบัญญัติห้าม^{๓๘}

ตามหลักการอันเป็นสากลพระพุทธเจ้าทรงประกาศศาสนาที่เรียกว่าพรหมจรรย์หรือธรรมวินัยอย่างชัดเจนบริบูรณ์ไม่คลุมเครือ (แก้ว ปรีสุทธี ปรีบุญณ์ ปกาเสสิ) โดยเฉพาะพระวินัยที่จำแนกเป็นสิกขาบทแต่ละสิกขาบทมีความหมายชัดเจน ทั้งความหมายตามตัวอักษรและมีการระบุ

^{๓๓} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตถาโณ), พระธรรมวินัย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (นครปฐม : โรงพิมพ์มหาภูมิราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๔๙.

^{๓๔} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๖/๒๔-๒๙.

^{๓๕} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๕๗-๓๖๓/๔๘๓-๔๘๗.

^{๓๖} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๙๔-๑๐๒/๒๘๑-๒๘๖.

^{๓๗} คุรยละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๐๓-๑๐๗/๒๘๗-๒๙๐.

^{๓๘} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๑๑-๓๑๖/๔๕๑-๔๕๔.

เจตนารมณ์ไว้ทุกๆ สิกขาบทข้อคลุมเครือ จะมีได้เกิดจากคนรุ่นหลังเข้าใจถึงความหมายของคำ ตามตัวอักษรและตามประเพณีของสมัยนั้นๆ เพื่อความชัดเจนจึงจำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์ช่วยในการศึกษาตีความ

บทปาฐะแต่ละบทที่ปรากฏในแต่ละสิกขาบท ที่เป็นตัวสิกขาบทหรือที่เรียกว่าบทมาติกา บัน ได้มีคำอธิบายอยู่ในพระไตรปิฎกเรียกว่าสิกขาบทวิภังค์และปทภาษนีย์เป็นข้อความที่มีรูปประโยคภาษาบาลีคล้ายกับอรรถกถา แต่จากการตรวจสอบพบว่า เป็นคำอธิบายของพระพุทธเจ้า^{๓๙} ได้รับการยกขึ้นสู่การสังคายนารวมไว้ใ้พระไตรปิฎกสมด้วยกับคำที่พระธัมมपालเถระชาวอินเดียผู้มีชีวิตอยู่ในราว พุทธศตวรรษที่ ๑๖ กล่าวไว้ว่า “ปฐมสงคีติยฺ ย อฏฐกถา สงคีตาติวจนเน สา ภควโต ธรรมานกาลปิ อฏฐกถา สวีชติ^{๔๐} อรรถกถาที่พระสังคีติกจารย์รวบรวมไว้เมื่อคราวปฐมสังคายนาเป็นอรรถกถาที่มีมา แต่สมัยพระผู้มีพระภาคยังทรงพระชนม์อยู่” อรรถกถาคือคำอธิบายที่มีอยู่ในสมัยพระพุทธเจ้าได้รวมอยู่ในพระวินัยปิฎกเรียกว่าสิกขาบทวิภังค์และแม้ในสิกขาบทวิภังค์จะได้จำแนกความหมายไว้ก็ยังมีบทที่ยังเข้าใจความหมายยากอยู่อรรถกถาที่มีได้มาในสิกขาบทวิภังค์ได้ช่วยอธิบายขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อรรถกถานั้นอธิบายคำที่เข้าใจยากเช่นสิกขาบทว่า “โย ปน ภิกขุ สโภชนเ กุเล อนุปชชชฺ นิสชชฺ กปเปยย, ปาจิตติยฺ”^{๔๑} ถ้าไม่ได้ดูคำอธิบายในอรรถกถาอาจจะแปลว่า “ภิกษุเข้าไปแทรกแซงในตระกูลที่มีโภชนะคือที่รับประทานอาหารกันอยู่” เพราะเห็นสโภชนแล้วเข้าใจว่าประกอบด้วยคำไขคำคือ สห+โภชน แต่อรรถกถาได้อธิบายว่า “สหอุโภหิ ชเนหิ สโภชนํ, ตสมิ สโภชน”^{๔๒} เป็นสมาสแปลตามรูปวิเคราะห์ว่า “(ตระกูลใดย่อมเป็นไป) กับด้วยชนทั้งหลาย ๒ (ตระกูลนั้น) ชื่อว่าสโภชนะ” คือตระกูลที่มีคนอยู่กับ ๒ คนคือสามีกับภรรยาซึ่งก็เสริมความในสิกขาบทวิภังค์ที่ว่า “สโภชนํ นามกุลํ อิตถิเจว โหติ ปริโส.อุโภ อนิกชนตา โหนติ อุโภ อวิตราคา เฉพาละ สโภชนเ นามกุลํ ก็อาจจะยังเข้าใจว่าตระกูลที่มีโภชนะคือมีหญิงกับชายอยู่ด้วยกันยังไม่แยกจากกันทั้ง ๒ คนยังกระหุงกระหนิงกันสรุปว่ากำลังทานอาหารกันอย่างมีความสุข แต่ดูข้อความต่อไปทำไมทานข้าวกันในห้องนอน เมื่อได้ศึกษาอรรถกถาเข้าใจคน ๒ คนอยู่กันในห้องนอนในเรือนนอน สโภชน เป็นคำที่เข้าใจยากดูตามศัพท์อาจเข้าใจเป็นอย่างอื่น อรรถกถาอธิบายให้เห็นชัดเจน

อรรถกถายังได้อธิบายคำที่จะทำให้ตีความเป็นอย่างอื่นเช่น คุรุธรรมของภิกษุณีข้อที่ ๒ “ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ”^{๔๓} เมื่ออ่านแล้วทำให้ตีความว่าภิกษุณีต้องอยู่ในอาวาสเดียวกับภิกษุ แต่เมื่อได้ศึกษาสิกขาบทอื่นๆ ก็พบว่า “ภิกษุณีเข้าสู่อาวาสของภิกษุทั้งหลายโดย

^{๓๙}ดูรายละเอียดได้ใน วิ.มहा. (ไทย) ๑/(๒๐), “การดำรงรักษาพระธรรมวินัยโดยอาศัยพระไตรปิฎก”, เก็บเพชรจากคัมภีร์พระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๙๕), หน้า ๒๘๖-๒๘๓.

^{๔๐} อภิ.สง.อนุฎีกา. (บาลี) ๑/๑๓.

^{๔๑} วิ.มहा. (ไทย) ๒/๒๘๐/๒๔๙.

^{๔๒} วิ.อ. (ไทย) ๒/๕๙๒.

^{๔๓} วิ.มहा. (ไทย) ๒/๑๔๙/๓๒๒.

ไม่บอกต้องอาบัติปาจิตตีย์^{๔๔} ทำให้สงสัยว่าทำไมอยู่ในอาวาสเดียวกันจะต้องบอกอะไรอีก สิกขาบทว่า “ภิกษุณีทั้งหลายไปรับโอวาทจากพระจูฬปณิกแล้วกลับจนพลบค่ำประตูเมืองปิดเข้าเมืองไม่ได้ต้อง พักค้างคืนนอกเมือง^{๔๕} สงสัยว่าทำไมอยู่ในอาวาสเดียวกับภิกษุแล้วจะต้องไปรับโอวาทที่อื่นกลับจนค้ำ มีตปรากฏว่าที่ภิกษุณีไม่พึงอยู่ในอาวาสที่ไม่มีภิกษุนั้นหมายถึงอาวาสคือสถานที่อยู่ที่ภิกษุณีไม่สามารถไปรับโอวาทจากภิกษุได้^{๔๖} เรื่องนี้อรรถกถาอธิบายว่าอาวาสที่ไม่มีภิกษุหมายถึงสำนักภิกษุณีที่ไม่มีภิกษุผู้จะให้โอวาทอยู่ภายในระยะกึ่งโยชน์หรือเป็นสถานที่ที่จะไปยังสำนักภิกษุณินั้นไม่ปลอดภัย ไม่สะดวกภิกษุไม่สามารถเดินทางไปให้โอวาทได้^{๔๗}

การจะศึกษาสิกขาบทแต่ละสิกขาบทให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องจำเป็น ต้องศึกษา คำอธิบายในคัมภีร์อรรถกถา มิฉะนั้นจะตีความหมายผิดไปนอกจาก จะต้องศึกษาอรรถกถา จำเป็นต้องศึกษาไปถึงคัมภีร์ฎีกาซึ่งจะช่วยเสริมให้เกิดความเข้าใจ จากที่อรรถกถาท่านมิได้อธิบายไว้ เช่นในคัมภีร์วินัยปิฎกปริวารตอน ว่าด้วยปรมปรโภชนสิกขาบทปรากฏข้อความว่า ปรมปรโภชน เอกา ปณฺณุตติ ติสฺโส อนุปณฺณุตติโย^{๔๘} แปลว่า “ใน ปรมปรโภชนสิกขาบท มี ๑ พระบัญญัติมี ๓ พระอนุบัญญัติ^{๔๙} มีการลงเชิงอรรถที่ ติสฺโสว่า “ไป. (โบราณคือฉบับโบราณ) ม. (มรรคมไปตลก คือ พระไตรปิฎกฉบับอักษรพม่า) เป็น จตสฺโส” ถ้าเป็นจตสฺโสก็ต้องมี ๔ พระอนุบัญญัติ

ที่คัมภีร์วินัยปิฎกปริวารแก้จตสฺโสเป็นติสฺโสคงเป็นเพราะคณะกรรมการผู้ตรวจชำระ จัดพิมพ์พระไตรปิฎกได้ตรวจสอบดูปรมปรโภชนสิกขาบท ในคัมภีร์วินัยปิฎกมหาวิภังค์แล้วพบว่า พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุที่รับนิมนต์ฉันภัตตาหารของทายกรายหนึ่งแล้วไปฉัน ภัตตาหารของทายกรายอีกรายหนึ่งว่า ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะฉันปรมปรโภชนะ (คือฉันภัตตาหารของทายกรายที่มานิมนต์ภายหลัง)

ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุผู้อาพาธอีกครั้ง ว่าภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะฉันปรมปรโภชนะยกเว้นเวลาอาพาธ ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ทรง บัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนที่ต้องการถวายภัตตาหารในเทศกาลถวายจีวรอีกครั้งว่า ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะฉันปรมปรโภชนะยกเว้นเวลาอาพาธยกเว้นเทศกาลถวายจีวร

ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนที่ต้องการ ถวายภัตตาหารแก่ภิกษุที่กำลังตัดเย็บจีวรอีกครั้งว่า “ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์เพราะฉันปรมปรโภชนะ ยกเว้นเวลาอาพาธยกเว้นเทศกาลถวายจีวรยกเว้นเวลาตัดเย็บจีวร” ต่อมาเวลาเช้าวันหนึ่ง พระพุทธเจ้ามีพระอานนท์ตามเสด็จได้เสด็จไปยังตระกูลหนึ่งคนในตระกูลนั้นได้ถวายภัตตาหารแด่ พระพุทธเจ้ากับพระอานนท์ แต่พระอานนท์ไม่รับพระพุทธเจ้าตรัสบอกให้ท่านรับท่านจึงกราบทูลว่า ท่านรับนิมนต์ฉันภัตตาหารองทายกไว้แล้วพระองค์รับสั่งให้พระอานนท์วิกภัตตาหารคือยก

^{๔๔}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๑๐๒๑/๒๖๔,๑๐๒๔/๒๖๖.

^{๔๕}วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๕๓/๓๒๗.

^{๔๖}วิ.ภิกษุณี. (ไทย) ๓/๑๐๔๗/๒๘๐.

^{๔๗}วิ.อ. (ไทย) ๒/๓๘๐, กงขา.อ. (บาลี) ๓๙๑.

^{๔๘}วิ.ป. (บาลี) ๘/๘๖/๖๔.

^{๔๙}วิ.ป. (ไทย) ๘/๘๖/๖๙.

ภัตตาหารที่ท่านรับนิมนต์ของทายกรายแรกให้ภิกษุอื่นแล้วฉันภัตตาหารของทายกรายที่นิมนต์ ภายหลังแล้วรับสั่งให้พระอานนท์วิภัตตาทหารด้วยกล่าวว่า “ข้าพเจ้าถวายภัตตาหารที่ข้าพเจ้ารับนิมนต์ฉันไว้ให้แก่ภิกษุอื่น” เมื่อพิจารณาข้อความแล้วก็พอทราบได้ว่าในปฐมปรโลกชนสิกขาบทมี ๑ พระบัญญัติมี ๓ พระอนุบัญญัติแต่คัมภีร์ฎีกาทั้งหลายที่อธิบายสิกขาบทนี้ปรากฏข้อความว่า

ปริวาระ ปน วิกปนาย อนุชานนปิ อนุพลณตติ สมานนติ กตวา “จตสโส อนุพลณตติโย” ติวุตต^{๕๐} “ก็ในคัมภีร์ปริวารพระอุบาลีกล่าวว่ามีพระอนุบัญญัติ ๔ เพราะจัดการอนุญาตการวิภัตตาทหารเป็นพระอนุบัญญัติ” วิกปนาย อิธ อนุพลณตติวเสน มาติกาโย อนุโรปีตปิ ปริวาระ “จตสโส อนุพลณตติโยติ อนุพลณตติโย คณิตา^{๕๑} “ในสิกขาบทนี้แม้ท่านจะมีได้ยกการวิภัตตาทหารขึ้นเป็นอนุบัญญัติในตัวสิกขาบทก็ตามแต่ในคัมภีร์วินัยปิฎกปริวารท่านจัดเป็นอนุบัญญัติว่า จตสโส อนุพลณตติโย มี ๔ พระอนุบัญญัติ” ยทิ ติวิธา อนุพลณตติ, อถ กสมา ปริวาระ จตสโส อนุพลณตติโย ติ วุตต วิกปนายอนุชานนปิ อนุพลณตติ สมานน”^{๕๒}

“ถ้า (สิกขาบทนี้) มี ๓ พระอนุบัญญัติเหตุไรในคัมภีร์ปริวารท่านจึงกล่าวว่า จตสโส อนุพลณตติโย มี ๔ พระอนุบัญญัติแม้การที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้ วิภัตตาทหารก็เป็นพระอนุบัญญัติ จึงเป็นอันตัดสินได้ว่าข้อความเดิมในคัมภีร์ปริวารนั้นถูกต้อง แล้วคือข้อความว่า จตสโส อนุพลณตติโย ที่แก้เป็น ติสโส อนุพลณตติโย นั้นผิดการแก้ไขข้อความในพระไตรปิฎกด้วยการตรวจสอบพระไตรปิฎกกับพระไตรปิฎกนั้นยังไม่พอจำเป็นต้องศึกษาตรวจสอบในคัมภีร์ฎีกาด้วย คัมภีร์ฎีกาสำคัญอย่างนี้

เนื่องจากคำอธิบายมีทั้งในสิกขาบทวิภัตตาทหารในอรรถกถาในฎีกาต่างที่กันจึงอาจทำให้เข้าใจความหมายผิดไปได้แม้ที่อยู่ในพระไตรปิฎกด้วยกัน ถ้าศึกษาไม่ละเอียดก็ทำให้เข้าใจผิดได้เช่น เรื่องที่ทรงอนุญาตเรื่องอันโตตุตตะและอันโตปิกกะไว้ปรากฏอยู่ในพระบาลีแห่งหนึ่งแล้วทรงห้ามภิกษุสงฆ์ประพฤตินันโตตุตตะ และอันโตปิกกะไว้ปรากฏอยู่ในพระบาลีอีกแห่งหนึ่ง หรือต่างคราวกันภิกษุสงฆ์ที่อยู่กับพระพุทธองค์ทราบก็เลิกประพฤตินันโตตุตตะที่มีได้อยู่กับพระพุทธองค์ไม่ทราบก็จึงยังประพฤติกินอยู่ดั่งนั้น ผู้วิจัยขอเสนอความหมายตามสิกขาบทวิภัตตาทหารเฉพาะข้อความที่สำคัญและควรทราบกับความหมายเสริมจากอรรถกถาและฎีกา ซึ่งความหมายที่เป็นคำอธิบายทั้งหมดนี้ พึงศึกษาประกอบกับข้อความที่เป็นตัวสิกขาบทที่กล่าวแล้วข้างต้นดังต่อไปนี้

๒) วิธีป้องกันการละเมิดสมณฐานอาบัติปาจิตตีย์

การที่ภิกษุประพฤติหรือรักษาไม่ล่วงละเมิดข้อห้ามในบางสิกขาบทในการที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทนั้นบางสิกขาบทเป็นการบัญญัติเฉพาะกาลเฉพาะประเทศและตามความนิยมของกลุ่มชนในที่นั้นๆ

^{๕๐} สารตถ.ฎีกา. (บาลี) ๓/๗๐.

^{๕๑} วมติ.ฎีกา. (บาลี) ๒/๓๘.

^{๕๒} กงชา.ฎีกา. (บาลี) ๔๐๔.

สิกขาบทที่ถือว่าทรงบัญญัติเกี่ยวข้องกับกาลเวลาคือ (๑) โอวาทวรรค ๑๐ สิกขาบท^{๕๓} (๒) สิกขาบทที่ ๗ แห่งโภชนวรรค^{๕๔} (๓) สิกขาบทที่ ๗ แห่งอเจลวรรค^{๕๕} (๔) สิกขาบทที่ ๖-๗ แห่งสุราปานวรรค^{๕๖} (๕) สิกขาบทที่ ๓ แห่งรัตนวรรค^{๕๗}

ก็เมื่อวิเคราะห์จะพบว่าเมื่อมีภิกษุณีอยู่ภิกษุต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธกับภิกษุณีเพราะต้องปกครองดูแลภิกษุณีเหล่านั้น แต่กาลปัจจุบันนี้ภิกษุณีไม่มีแล้วภิกษุจึงไม่ต้องปฏิบัติตามสิกขาบทเหล่านั้นเช่นสิกขาบทที่ ๑ แห่งโอวาทวรรคว่าภิกษุไม่ได้รับแต่งตั้ง (สมมติ) สั่งสอนภิกษุณีต้องปาจิตตีย์และในโภชนวรรค นอกเวลาที่ทรงอนุญาตทำให้คนทั่วไปเสื่อมศรัทธาพระพุทธรูปเจ้าจึงทรงบัญญัติไว้ในสิกขาบทที่ ๗ ว่าภิกษุฉันเคี้ยวของเคี้ยวหรือฉันของฉันในเวลาวิกาลต้องปาจิตตีย์

สิกขาบทที่ทรงบัญญัติเฉพาะประเทศ ผู้วิจัยยังไม่พบปาจิตตีย์ที่ทรงบัญญัติเฉพาะประเทศสิกขาบทที่ทรงบัญญัติความนิยมของกลุ่มชนคือ (๑) สิกขาบทที่ ๑, ๒, ๓, ๑๐ แห่งมูสาวาทวรรค (๒) สิกขาบทที่ ๑, ๒, ๓, ๑๐ แห่งกุตคามวรรค (๓) สิกขาบทที่ ๑-๒ แห่งสัปปาณกวรรค (๔) สิกขาบทที่ ๔ แห่งรัตนวรรค

ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างเพียง ๒ ตัวอย่างและวิเคราะห์และพบว่าการกล่าวเท็จทั้งที่รู้และการกล่าวเสียดสีคนอื่นสังคัมของคนทั้งหลายในยุคนั้นคือ ว่าเป็นการกระทำที่ไม่ถูกต้องโดยเฉพาะถ้าเป็นภิกษุที่ประพฤติเช่นนั้นจะทำให้คนทั่วไปเสื่อมศรัทธาดังสิกขาบทที่ ๑ และ ๒ รับรองว่าภิกษุกกล่าวเท็จทั้งที่รู้กล่าวเสียดสีต้องปาจิตตีย์

ในการบัญญัติปาจิตตีย์สิกขาบทนั้นพระพุทธรูปเจ้าทรงบัญญัติตามเหตุที่เกิดขึ้นคือตามเรื่อง ที่ภิกษุกระทำความเสียหายโดยสมัยนั้นพระผู้มีพระภาคพุทธรูปเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวันอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้นพระหัตถกศากยบุตรเป็นนักโต้วาทีเมื่อท่านเจรจากับพวกเดียรถีย์ปฏิเสธแล้วรับรับแล้วปฏิเสธเอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่ง กล่าวเท็จทั้งที่รู้ นัดหมายแล้ว ทำให้คลาดเคลื่อนพวกเดียรถีย์จึงพากันตำหนิประณามโพนทะนาว่า “โณพระหัตถกศากยบุตรเมื่อเจรจากับพวกเราจึงปฏิเสธแล้วรับรับแล้วปฏิเสธเอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่ง กล่าวเท็จทั้งที่รู้ นัดหมายแล้วทำให้คลาดเคลื่อนเล่า”

พวกภิกษุได้ยินพวกเดียรถีย์ตำหนิประณามโพนทะนาจึงเข้าไปหาพระหัตถกศากยบุตรถึงที่อยู่ครั้งถึงแล้วได้กล่าวกับพระหัตถกศากยบุตรดังนี้ว่า “ท่านหัตถกะได้ทราบว่าเป็นเมื่อท่านเจรจากับพวกเดียรถีย์ปฏิเสธแล้วรับรับแล้วปฏิเสธเอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่งกล่าวเท็จทั้งที่รู้ นัดหมายแล้วทำให้คลาดเคลื่อนจริงหรือ” พระหัตถกศากยบุตรตอบว่า “เราต้องเอาชนะพวกเดียรถีย์เหล่านั้นด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งพวกเราไม่ควรให้ชัยชนะแก่พวกเดียรถีย์เหล่านั้น” บรรดาภิกษุผู้มักน้อยสันโดษมีความละอาย ความระมัดระวังใฝ่การศึกษาพากันตำหนิประณามโพนทะนาว่า “โณ

^{๕๓} คุรยลละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๔๔-๒๐๒/๓๑๖-๓๖๒.

^{๕๔} คุรยลละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๔๘-๒๕๑/๔๐๕-๔๐๖.

^{๕๕} คุรยลละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๐๓-๓๑๐/๔๔๕-๔๕๐.

^{๕๖} คุรยลละเอียดใน วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๕๐-๓๖๖/๔๗๙-๔๘๙.

^{๕๗} คุรยลละเอียดใน วิ.มหา. (บาลี) ๒/๕๐๘-๕๑๕/๕๙๙-๖๐๕.

พระหัตถ์ตกศากยบุตรเมื่อเจรจากับพวกเดียรถีย์จึงปฏิเสธแล้วรับรับแล้วปฏิเสธเอาเรื่องหนึ่งมากล่าว กลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่งกล่าวเท็จทั้งที่รู้นัยหมายแล้วทำให้คลาดเคลื่อนเล่า”

ครั้นภิกษุเหล่านั้นตำหนิพระหัตถ์ตกศากยบุตรโดยประการต่างๆแล้วจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบลำดับนั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุ ทรงสอบถามพระหัตถ์ตกศากยบุตรว่า “หัตถ์ตกศากยบุตรว่าเมื่อเธอเจรจากับพวกเดียรถีย์ปฏิเสธแล้วรับรับแล้วปฏิเสธเอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่งกล่าวเท็จทั้งที่รู้นัยหมายแล้วทำให้คลาดเคลื่อนจริงหรือ” พระหัตถ์ตกศากยบุตรทูลรับว่า “จริงพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้า ทรงตำหนิว่า “โมฆบุรุษไหนเธอเมื่อเจรจากับพวกเดียรถีย์จึงปฏิเสธแล้วรับรับแล้วปฏิเสธเอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเกลื่อนอีกเรื่องหนึ่งกล่าวเท็จทั้งที่รู้นัยหมายแล้วทำให้คลาดเคลื่อนเล่าโมฆบุรุษการกระทำอย่างนี้มีได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสหรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลยที่จริงกลับจะทำให้คนที่ไม่เลื่อมใสก็ไม่เลื่อมใสไปเลยคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วบางพวกก็จะกลายเป็นอื่นไป”

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงตำหนิพระหัตถ์ตกศากยบุตรโดยประการต่างๆแล้วได้ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยากบำรุงยากมักมากไม่สันโดษความคลุกคลีความเกียจคร้านตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่ายบำรุงง่ายมักน้อยสันโดษความขัดเกลาคความก้ำจืดกิเลสอาการนำเลื่อมใส การไม่สะสมการปรารภความเพียรโดยประการต่างๆทรงแสดงธรรมีกถาแก่ภิกษุทั้งหลายให้เหมาะสมให้คล้อยตามกับเรื่องนั้นแล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายเพราะเหตุนี้เราจะบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลายโดยอาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

- (๑) เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์
- (๒) เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
- (๓) เพื่อข่มภิกษุณีผู้เก้อยาก
- (๔) เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุณีผู้มีศีล
- (๕) เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน
- (๖) เพื่อกำจัดอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในอนาคต
- (๗) เพื่อความเลื่อมใสของคบที่ยังไม่เลื่อมใส
- (๘) เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นไปของคนที่ไม่เลื่อมใสแล้ว
- (๙) เพื่อความตั้งมั่นแห่งสังฆธรรม
- (๑๐) เพื่อเอื้อเพื่อวินัย^{๕๘}

การป้องกันการละเมิดสิกขาบท นั้นจำเป็นต้องมีองค์การของคณะสงฆ์โดยอาศัยอำนาจของคณะสงฆ์ ซึ่งพระภิกษุต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยและต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวงและเพื่อทำนิพพานให้แจ้งซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งหรือจัดองค์การคณะสงฆ์สมัยพุทธกาลก็ตีล้นเป็นการจัด

^{๕๘} ข้อความที่เป็นอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ เป็นประโยคเพยยาล คือละข้อความ-วิ.มหา. (บาลี) ๒/๑-๒/๑๐๓.

สภาพการณ์เพื่อให้สมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์ได้บรรลุวัตถุประสงค์ในข้อดังกล่าวด้วยการอาศัยอำนาจประโยชน์เกื้อกูลแก่สมาชิกและองค์กรคณะสงฆ์จะพึงได้รับร่วมกัน๓ประการ^{๕๙} คือ

(๑) ทัศนธรรมมีกัตถ์คือประโยชน์ของการดำเนินชีวิตที่เป็นไปในปัจจุบันที่ภิกษุจะพึงได้รับ ซึ่งจะเห็นได้จากพุทธประสงค์ที่บัญญัติพระวินัยในข้อที่ว่า “เพื่อปิดกั้นอาสวะทั้งหลายอันจะบังเกิดในปัจจุบัน”^{๖๐} ที่เป็นส่วนมีความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตประจำวันของภิกษุสงฆ์ระเบียบปฏิบัติที่เป็นขั้นต้นที่ทรงจัดให้มีขึ้นคือพุทธบัญญัติที่เป็นอาทิยพรหมจริยกาสิกขาที่เป็นเบื้องต้นของหลักไตรสิกขา เพราะเมื่อสมาชิกในองค์กรคณะสงฆ์เป็นผู้สำรวมในอธิศีลสิกขาย่อมเกิดประโยชน์ทั้งต่อส่วนตัวบุคคล และผลดีต่อองค์กรคณะสงฆ์โดยส่วนรวมด้วย

(๒) สมปรายกัตถะคือการดำเนินชีวิตที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในเบื้องหน้าการบำเพ็ญประโยชน์ที่สมบูรณ์ในปัจจุบันย่อมส่งผลเป็นหลักประกันชีวิตในอนาคตและภพหน้าคือความเจริญงอกงามแห่งชีวิตจิตใจที่ก้าวหน้าเติบโตใหญ่ขึ้นด้วยคุณธรรมมีศรัทธาศีลจาคะปัญญาดำรงตนอยู่ในศีลธรรมได้ใช้ทัศนธรรมมีกัตถะในทางที่ชอบธรรมเป็นคุณประโยชน์จนเป็นผู้มีความมั่นใจในความดีของตนถึงเวลาละโลกนี้ไปก็มีใจสงบครองสติได้ไม่หวั่นไหวกังวลทรมานหรือหวาดหวั่นกลัวภัยแห่งโลกหน้า ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นหลักของไตรสิกขาในข้อที่สองว่าด้วยอธิจิตสิกขา

(๓) ประมัตถ์คือการดำเนินชีวิตที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สูงสุด อันเป็นจุดมุ่งหมายสูงสุดของกุลบุตรที่ออกจากเรือนบวชคือ เพื่อสลัดตนออกจากทุกข์ทั้งปวงและเพื่อทำนิพพานให้แจ้ง (สัพพทุกขนิสสรณนิพพานสจฉิกรณตถาย) หรือประโยชน์ที่เป็นสาระแท้ของชีวิตซึ่งเป็นจุดหมายขั้นสุดท้ายที่ชีวิตควรจะเข้าถึงคือการแจ้งสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ตามความเป็นจริงไม่ถูกบีบคั้นด้วยอำนาจความยึดติดถือมั่นสามารถทำจิตให้เป็นอิสระปลอดโปร่งผ่องใสสะอาดและสงบมีความสุขประณีตภายใน เรียกสั้นๆว่านิพพานคือดับกิเลสและกองทุกข์ได้ซึ่งจัดว่าเป็นอธิปัญญาสิกขา

เพื่อให้เกิดฉันทะความพอใจอย่างแรงกล้าเนื่องจากพระวินัยไม่ได้เป็นแต่เพียงข้อบังคับเพื่อความเรียบร้อยของคณะบรรพชิตเช่นเดียวกับกฎหมายของบ้านเมืองที่ใช้บังคับแก่ราษฎรผู้เข้าใจเพียงเท่านั้น พวกนักกล่าวแล้วกล่าวอีกถึงประโยชน์อันสำคัญของวินัย ว่าเป็นเครื่องควบคุมคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยเช่นเดียวกับด้ายที่ร้อยดอกไม้ไม่ให้กระจัดกระจาย ความเข้าใจเช่นนั้นจะทำให้มักพากันสำรวมวินัย แต่ในที่แจ้งส่วนในที่ลับเป็นอีกอย่างหนึ่งเพราะไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยของหมู่คณะเพียงเท่านั้น ก็เห็นได้ว่าคำกล่าวเช่นนั้นยังไม่เพียงพอแก่ความต้องการเสียแล้ว แท้ที่จริงพระวินัยหรือสิกขาบทปาจิตตีย์นี้ เป็นของจำเป็นอย่างยิ่งแก่การปฏิบัติ เพื่อก้าวขึ้นสู่โลกุตระภูมิโดยแท้ ผู้มีศีลศรัทธามองอยู่ภายในใจตนเองแม้ไม่เป็นที่เสียหายแก่หมู่คณะ ก็ตามแต่ผู้นั้นไม่อาจก้าวผ่านขั้นสมาธิไปได้เลย ความทุกข์ภายในใจแม้แต่คนเดียวก็เป็นข้าศึกอย่างร้ายแรงต่อการบรรลุผลของสมาธิ

พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับระบบป้องกันการละเมิดสิกขาบทเหล่านี้ ทุกระดับแต่ที่ทรงเน้นมากคือประมัตถ์ประโยชน์ เพราะจะทำให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ได้แต่กระนั้นก็ได้ทรงเน้นทั้งประโยชน์ตนและของคนอื่นๆ เป็นแต่เพียงให้พิจารณาถึงความเหมาะสมในการที่จะประพฤติ

^{๕๙}พ.จ. (ไทย) ๓๐/๗๕๕/๓๘๙.

^{๖๐}วิ.มหา. (ไทย) ๑/๓๙/๒๘.

ประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ดังที่ทรงตรัสว่า บุคคลไม่ควรให้ประโยชน์ตนเสียไปเพราะประโยชน์คนอื่น แม้มากเมื่อประโยชน์ตนเกิดแล้วก็ควรชวนชวายเป็นประโยชน์ผู้อื่นด้วย

๓) วิธีแก้ปัญหาเมื่อมีการละเมิดสมณฐานอาบัติปาจิตตีย์

เมื่อมีการละเมิดสิกขาบทแล้ว ซึ่งต้องอาบัติแล้ว เรื่องที่เกิดขึ้นจะต้องจัดต้องทำหรือเรื่อง ที่สังฆจะต้องดำเนินการหรืออีกนัยความหมายหนึ่งคือเหตุโทษเรื่องราวคดีความในที่นี้หมายเอาเรื่องที่เกิดขึ้นในสังฆเป็นสิ่งที่ต้องดำเนินการเมื่อมีเรื่องราวอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นในองค์ภคคณะสงฆ์ทุก ฝ่ายที่มีส่วนรับผิดชอบจะต้องรับดำเนินการแก้ไขปัญหานั้นๆอย่างเร่งด่วนเพื่อไม่ให้เป็นอุปสรรคต่อการประพฤติปฏิบัติพรหมจรรย์ร่วมกันทั้งนี้เพราะเมื่อลูกลามไปถึงการเกิดอธิกรณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ขึ้นย่อมเป็นไปเพื่อความไม่ผาสุกของภิกษุและหมู่สงฆ์ทำให้สังฆแตกแยกเป็นฝักฝ่ายหรือก่อให้เกิด ความไม่เลื่อมใสศรัทธาต่อประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้ให้การอุปถัมภ์และเป็นสาเหตุของการเสื่อมของ พระศาสนา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าวินัยเป็นเรื่องข้างนอกเมื่อใดประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นคุณสมบัติคือตั้ง ตนอยู่ในวินัยก็จะกลายเป็นความประพฤติตามปกติของคนเรียกว่าศีลวินัย เป็นคำกว้างใช้เป็นคำ เอกพจน์อย่างเดียวหมายถึงประมวลกฎเกณฑ์ หรือประมวลบทบัญญัติคือระเบียบทั้งหมดแต่เมื่อ แยกกันเป็นข้อๆ แต่ละข้อเรียกว่าสิกขาบท เพราะฉะนั้นบทบัญญัติแต่ละข้อที่จัดวางขึ้นมาจึงถือว่าเป็น ข้อฝักคนทั้งนั้นซึ่งเรียกว่าสิกขาบท

การทำคืนอาบัติก็คือการชำระโทษทางวินัย เมื่อภิกษุทำความผิดทางวินัย เรียกว่าเป็น ผู้ต้องอาบัติปาจิตตีย์ คือมีโทษติดตัว ต้องยกอธิกรณ์สมณมาชำระอาบัติคือ อาปัติตติกรรมคือเรื่อง การปรับอาบัติและการแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติที่ภิกษุต้องเข้าแล้วจะต้องทำคืนคือจะต้องปลดเปลื้องให้พ้น เสียจากอาบัติตามลำดับความหนักเบาของอาบัติรวมเรียกว่าอาปัติตติกรรม คำว่าอาปัติแปลว่าการ ต้องการล้างละเมิด คำนี้เป็นชื่อเรียกภิกษุที่ล้างละเมิดสิกขาบทเป็นชื่อเรียกโทษหรือความผิดที่เกิด จากการล้างละเมิดสิกขาบทอาบัติ ว่าโดยชื่อมี ๗ อย่างคือปาราชิกสังฆาติเสส ฤทธัจฉัย ปาจิตตีย์ ปาฎิเทศนียะ ทุกกฎ หุพภาษิต ภิกษุเมื่อต้องอาปัติจะต้องแสดงคืนตามลำดับความหนักเบาของอาปัติ เป็นมูลเหตุแห่งอาปัติตติกรรมเกิดจากสมณฐานแห่งอาปัติ ๖ อย่าง^{๖๑} (๑) อาปัติเกิดทางกายไม่ใช่ทาง วาจาไม่ใช่ทางจิตก็มี (๒) อาปัติเกิดทางวาจาไม่ใช่ทางกายไม่ใช่ทางจิตก็มี (๓) อาปัติเกิดทางกายกับ วาจาไม่ใช่ทางจิตก็มี (๔) อาปัติเกิดทางกายกับจิตไม่ใช่ทางวาจาก็มี (๕) อาปัติเกิดทางวาจากับจิต ไม่ใช่ทางกายก็มี (๖) อาปัติเกิดทางกายวาจากับจิตก็มี

การระงับหรือการแก้ไขตัวให้พ้นอาบัติที่ภิกษุต้องเข้าและจำต้องทำคืนด้วยการระงับใน สำนักบุคคลก็มีลหุกาบัติทั้งปวงย่อมระงับในสำนักบุคคล คือผู้ต้องแสดงอาปัตินั้นแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง ก็ใต้อาปัตินั้นเป็นอันระงับ ทั้งนี้เพราะภิกษุผู้ต้องอาปัติด้วยเจตนาหรือแกล้งต้องอาปัติและปกปิดไว้ เพราะเหตุแห่งตนบ้างเหตุแห่งผู้อื่นบ้างย่อมได้ชื่อว่าเป็นอสังขี คือเป็นผู้ไม่มีความละอาย^{๖๒} การต้อง

^{๖๑} วิ.จ. (ไทย) ๖/๒๑๘/๓๓๘.

^{๖๒} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข (เล่ม ๒) หลักสูตรนันทธรรมชั้นโท, พิมพ์ ครั้งที่ ๓๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๕๔.

อาบัติทั้ง ๗ อย่างเมื่อจำแนกตามความหนักเบาของอาบัติแล้วสามารถจำแนกได้ ๓ ประเภทคือ (๑) อาบัติหนักหรือพหุภุทธลาบัติ (๒) อาบัติหนักรองลงมา คืออาบัติสังฆาติเสส^{๖๘} (๓) อาบัติที่จัดเป็น ลหุกาบัติ^{๖๙} ภิกษุเมื่อต้องอาบัติแล้วจะต้องทำคืนอาบัตินั้นๆ เพื่อที่ตนจะได้เป็นผู้บริสุทธิ์เว้นไว้แต่ว่า ต้องอาบัติหนักที่เป็นปาราชิกที่ไม่สามารถจะแก้ไขได้นอกนั้นจะต้องทำคืนให้หมดเพราะการที่ตนเป็นผู้ที่ศีลหรือมีศีลวิบัติว่ายอมได้รับโทษ ๕ ประการคือ (๑) ย่อมมีความเสื่อมโภคทรัพย์เป็นอันมาก เพราะมีความประมาทเป็นเหตุ (๒) กิตติศัพท์ในทางชั่วของบุคคลนั้นย่อมแผ่ไปกระจายไป (๓) จะเข้าไปยังบริษัทใดก็มีความเก้อเขินไม่แก่กล้า (๔) ย่อมหลงลืมสติตาย (๕) ภายหลังตายแล้วยังต้องไปเกิดในอบายทุกคติวินิบาตนรกแต่ในทางกลับกันบุคคลผู้มีศีลยอมได้รับผลตรงกันข้ามซึ่งวิธีเปิดเผยอาบัตินั้นได้กล่าวไว้ในอุโบสถขันธกะว่า

เรื่องภิกษุต้องอาบัติในวันอุโบสถสมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติในวันอุโบสถนั้นภิกษุนั้น ได้มีความคิดตั้งน้าว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่าภิกษุมีอาบัติติดตัวไม่พึงทำอุโบสถดังนี้ที่เราต้อง อาบัติแล้วจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรง ทราบพระผู้มีพระภาครับสั่งว่า

ภิกษุทั้งหลายก็ในกรณีนี้ในวันอุโบสถนั้นภิกษุต้องอาบัติภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่งนั่งกระโหียงประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

ผมต้องอาบัติชื่อนี้ ขอแสดงคืนอาบัตินั้นขอรับ

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ท่านเห็นหรือ

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า ขอรับผมเห็น

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ท่านพึงสำรวมต่อไป^{๖๓}

ภิกษุทั้งหลายอนึ่ง ในกรณีนี้ในวันอุโบสถนั้นภิกษุมีความไม่แน่ใจในอาบัติ ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่งนั่งกระโหียงประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า “ผมมีความ ไม่แน่ใจในอาบัติมีชื่อนี้ขอรับเมื่อผมหมดความไม่แน่ใจจักทำคืนอาบัตินั้น” แล้วทำอุโบสถฟัง ปาติโมกข์แต่ต้องไม่ทำอันตรายต่ออุโบสถเพราะชื่อนั้นเป็นปัจจัย

กล่าวโดยสรุปเมื่อเกิดเรื่องไม่เหมาะไม่ควรขึ้นในคณะสงฆ์ยอมเป็นไปเพื่อความไม่สงบ เรียบร้อย ทำให้ขาดความสามัคคีของหมู่คณะนำมาซึ่งความแตกแยก โดยส่งผลต่อการประพฤติ พรหมจรรย์เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต และการพัฒนาตนเองให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของ พระพุทธศาสนา สิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก จึงต้องมีหลักในการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน โดย หลักการนั้นเรียกว่าพระธรรมวินัยซึ่งจะครอบคลุมทั้งรูปแบบที่เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของ พระภิกษุทั้งหมด

^{๖๓}วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๖๙/๒๕๖.

๔.๒.๒ การปฏิบัติเกี่ยวกับสมณฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทปาฏิเทสนียะ

การปฏิบัติต่อสมณฐานการละเมิดอาบัติในสิกขาบทปาฏิเทสนียะนั้นนั้นต้องแสดงคินเพราะเป็นชื่ออาบัติที่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดซึ่งพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ในเมื่อเกิดเรื่องที่ไม่ดีงามขึ้นในสงฆ์ปรับอาบัติปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้กระทำอันเป็นการล่วงละเมิดรับของเคี้ยวของฉันจากมือภิกษุณีที่ไม่ใช่ญาติเอามาฉัน ฉันภัตตาหารอยู่ ไม่ห้ามภิกษุณีที่ยืนคอยบงการให้ทายกถวายของที่นั่งที่น้อยอย่างนั้นอย่างนี้ ภิกษุไม่เป็นไซ้ ไม่ได้รับนิมนต์ไว้ก่อน รับแล้วฉันของเคี้ยวของฉันในตระกูลที่ได้รับสมมติว่าเป็นเสขะภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเปลี่ยว ไม่เป็นไซ้ รับแล้วฉันของเคี้ยวของฉันที่ทายกไม่ได้แจ้งไว้ก่อนเป็นที่น่าสังเกตว่า “ตระกูลที่ได้รับสมมติว่าเป็นเสขะ” ตามที่กล่าวมานั้น หมายถึงตระกูลที่มีศรัทธามาก เลื่อมใสทั้งฝ่ายอุบาสก และอุบาสิกา เป็นโสดาบันทั้ง ๒ ฝ่าย มีโภคทรัพย์มาก แต่บริจาคทำบุญหมดสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์เดิมที่ได้บัญญัติแล้ว ดังนี้

๑) เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบทในอาบัติปาฏิเทสนียะ

เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบทในอาบัติปาฏิเทสนียะนี้ เพื่อให้ภิกษุผู้ไม่ใช่ญาติย่อมไม่รู้สิ่งที่เหมาะสมหรือไม่เหมาะสมของที่มีอยู่หรือไม่มีอยู่ ของภิกษุณีผู้ ไม่ใช่ญาติ และป้องกันภิกษุไม่ให้รับอามิสจากมือของภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติ เพราะการกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสหรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลยและภิกษุทั้งหลายต้องห้ามภิกษุณีผู้ที่ยืนคอยบงการ เพราะการกระทำอย่างนี้มีได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใสหรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้น

๒) วิธีป้องกันการละเมิดสมณฐานอาบัติปาฏิเทสนียะ

การป้องกันการละเมิดสิกขาบทในสมณฐานอาบัติปาฏิเทสนียะนั้นนั้น ภิกษุต้องสำรวจเวลา รับของเคี้ยวหรือของฉันจากมือของภิกษุณีหรือสามเณรที่เป็นญาติรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรผู้ไม่ใช่ญาติสั่งให้ถวาย ไม่ได้ถวายเองรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายโดยวางไว้รับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในอารามรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในสำนักภิกษุณีรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในสำนักเดียรฉัตรรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในโรงอาหารรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรนำออกจากบ้านแล้วถวายรับยามกาลิกัสตทาหาลิกยาวชิวิ ที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายด้วยสั่งว่าเมื่อมีเหตุผล นิมนต์ฉันได้รับของเคี้ยวหรือของฉันที่สิกขมานาถวายรับของเคี้ยวหรือของฉันที่สามเณรถวายและต้องสำรวจระวังเมื่อรับแล้วฉันภัตตาหารที่ภิกษุณีใช้ให้ถวายของของตน แต่ไม่ได้ถวายด้วยตนเองรับแล้วฉันภัตตาหารที่ภิกษุณีถวายของของผู้อื่น ไม่ได้ใช้ให้ถวายรับแล้วฉันภัตตาหารที่เขายังไม่ถวาย แต่ภิกษุณีใช้ให้ถวายรับแล้วฉันภัตตาหารในที่ที่เขายังไม่ถวายแต่ภิกษุณีใช้ให้ถวายรับแล้วฉันภัตตาหารที่ภิกษุณีใช้ให้ถวายเท่าๆ กันทุกรูปรับแล้วฉันภัตตาหารที่สิกขมานาบาง การรับแล้วฉันภัตตาหารที่สามเณรรับแล้วฉันภัตตาหารทุกอย่างยกเว้นโภชนะ ๕ ฉันของเป็นเดนของภิกษุผู้รับนิมนต์ไว้หรือของภิกษุผู้เป็นไซ้ฉันอาหารที่เขาจัดไว้เพื่อภิกษุอื่นๆ ฉันอาหารที่เขานำจากเรือนไปถวายเหล่านี้เป็นต้น

๓) วิธีแก้ปัญหาเมื่อมีการละเมิดสมมุติฐานอาบัติปาฏิเทสนีเย

อาบัติปาฏิเทสนีเยพึงแสดงคืบหมายควมว่าภิกษุต้องอาบัตินี้แล้วไม่แสดงอย่างอาบัติอื่น กลับต้องใช้บาลีแสดงตั้งนี้ว่า คารยห อวูโส ธมม อปาขซี อสปปาย ปาฏิเทสนีเย ตํ ปฏิเทเสมิ

๔.๒.๓ การปฏิบัติเกี่ยวกับสมมุติฐานการละเมิดอาบัติอุลลัจจัย

อาบัติอุลลัจจัยนั้น เป็นกรรมหยาบ และเพราะความเป็นโทษ ก็ความประกอบกันในคำว่า อุลลัจจัย นี้ ผู้ศึกษาควรทราบเหมือนในคำว่า ทุกติในสัมปรายภพ และกรรมนั้นเป็นของมีผลแผ่ร้อน เป็นต้น จริงอยู่ บรรดาโทษที่จะพึงแสดงในสำนักของภิกษุรูปเดียว โทษที่หยาบเสมอด้วยอุลลัจจัยนั้น ย่อมไม่มีเพราะเหตุนั้น ข้าพเจ้าจึงกล่าววาทิชื่อว่าอุลลัจจัย เพราะเป็นกรรมหยาบ และเพราะความเป็นโทษ จริงอยู่คำนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสแล้วว่าโทษใด ที่เรากล่าวว่า อุลลัจจัยท่านจงพึงโทษนั้นตามที่กล่าวภิกษุใดยอมแสดงโทษนั้น ในสำนักของภิกษุรูปเดียวและภิกษุใดยอมรับโทษนั้นโทษที่เสมอด้วยโทษนั้น ของภิกษุนั้นย่อมไม่มีเพราะเหตุนั้น โทษนั้น เรากำลังกล่าวอย่างนั้น^{๖๔}

๑) เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบทในอาบัติอุลลัจจัย

ก็เมื่อภิกษุทำให้ไหวอยู่ เป็นอุลลัจจัยทุกๆ ประโยค แต่ว่าเธอแม้ให้ไหวแล้วยังลงสู่ลัชชีธรรม แสดงอุลลัจจัยเสียแล้ว ย่อมพ้นได้ ก็อาบัติที่เกิดขึ้นก่อนๆ ในเพราะให้หวั่นไหวนี้ ย่อมระงับไปจำเดิมแต่สหประโยคไปทีเดียวในอรรถกถาชื่อภุณทีกกล่าววาทิว่า ก็แล ทุกกฏและปาจิตติยเหล่านี้ ในบุพประโยคเธอแสดงสหประโยคแล้วยังลงสู่ลัชชีธรรมแล้วต้องไว้ทุกกฏและปาจิตติยเหล่านั้นทั้งหมด ควรแสดง ส่วนทุกกฏแม้มีจำนวนมาก ในเพราะตัดหญ้า ต้นไม้ และเถาวัลย์ เป็นต้นที่เกิดขึ้นแล้วในเวลานั้น ซึ่งเป็นสหประโยคย่อมระงับไป เพราะถึงการชุดดิน อาบัติทุกกฏเพราะเหตุชุดดิน ตัวเดียวเท่านั้น คงมีอยู่ ทุกกฏแม้มากในเพราะการชุด ย่อมระงับไป ในเพราะถึงการคู้ยอาบัติทุกกฏแม้มาก ในเพราะการคู้ย ย่อมระงับไป เพราะถึงการโกยขึ้นอาบัติทุกกฏแม้มาก ในเพราะการโกยขึ้น ย่อมระงับไป เพราะถึงการจับต้องอาบัติทุกกฏแม้มาก ในเพราะการจับต้อง ย่อมระงับไป เพราะถึงการให้หวั่นไหวก็แล ครั้นเมื่อลัชชีธรรมเกิดขึ้นในขณะชุดดินเป็นต้น อาบัติแม้จะมีมาก ก็ตามที เธอแสดงเพียงตัวเดียวเท่านั้น ย่อมพ้นได้ จริงอยู่ ขึ้นชื่อว่า ความระงับแห่งอาบัติที่เกิดขึ้นก่อนนี้ มาแล้วในสูตร ในอนุสาวนาทั้งหลายนั้นแล อย่างนี้ว่า ทุกกฏ เพราะญัตติ อุลลัจจัย เพราะกรรมวาจาสองครั้ง ย่อมระงับไป แต่ความระงับแห่งอาบัติที่เกิดขึ้นก่อนในทุติยปาราชิกนี้ ผู้ศึกษาควรถือเอาโดยประมาณแห่งพระอรรถกถาจารย์ ฉะนี้แล^{๖๕}

^{๖๔}วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๑๓๕/๑๒๖.

^{๖๕}วิ.มหา.อ. (ไทย) ๒/๑๓๕/๑๒๖-๑๒๗.

๒) วิธีป้องกันการละเมิดสมณฐานอาบัติอุลลัจจัย

อาบัติอุลลัจจัยนั้นมีโทษโดยหยาบ ด้วยว่าบรรดาอาบัติที่ภิกษุต้องแล้วและแสดงในสำนักแห่งภิกษุอื่น แม้องค์เดียวก็หลุดพ้นไปได้หยาบกว่าอาบัติซึ่งเป็นเทศนาคามินี เช่น ทวารที่เป็นวัตถุของอาบัติปาราชิกนั้น ของ มนุษย์หรือของสัตว์ที่ตายแล้วแหงเว้าไปมาก ไม่ให้สำเร็จกิจเต็มที่และองค์กำเนิดของบุรุษเป็นวัตถุแห่งอาบัติอุลลัจจัย อวัยวะนอกนี้ก็สัตว์อุณไม่มีวิญญาณ ในวินิตวัตถุแสดงว่าภิกษุมุ่งจะเสพเมถุนธรรมและพยายามที่อวัยวะหญิง นอกจากทวาร ต้องอาบัติสังฆาติเสส บางเรื่องก็เห็นชัดว่าเพราะกายสังสัคคะ บางเรื่องจะเป็นเพราะอย่างเดียวกัน หรือเพราะสัญญาเจตนาไม่ปรากฏชัด แต่อาบัติอนุโลมแห่งปาราชิกนั้น มีเฉพาะอาบัติอุลลัจจัยและทุกกฎ ในวิงค์วินิจฉัยว่า เป็นอาบัติสังฆาติเสสเช่นนั้น เป็นทางให้สันนิษฐานว่า ถ้ามีสิกขาบทอื่นจะปรับอาบัติได้สูงกว่านั้น ให้ยกเอาสิกขาบทนั้นมาปรับ เช่นภิกษุพยายามในอวัยวะหญิงนอกจากทวาร ถ้าจะปรับอาบัติอนุโลมตามปาราชิก จะปรับได้อย่างสูงเพียงอุลลัจจัย แต่กิริยาที่ทำนั้น เป็นกายสังสัคคะบ้าง เป็นสัญญาเจตนาบ้าง ถ้าจะเอาสิกขาบทห้ามการ ๒ อย่างนั้นมาปรับอาจปรับได้ถึงสังฆาติเสสวินิจฉัยในวินิตวัตถุนั้นชอบแก่เหตุ ควรถือเป็นอุทาหรณ์ในสิกขาบทอื่น ทำอาหารสำเร็จ ต้องปาราชิก ทำไม่สำเร็จ เป็นแต่เพียงทำของเป็นสังฆาริมะอันตั้งลอยอยู่ที่ไหนอยู่ในที่ เช่นยังเรือให้เลื่อนเข้าเลื่อนออกเล็กน้อยในเวลาจำกัด กุญแจ ต้องอุลลัจจัย ลักต้อนสัตว์ให้ย่างเท้าหน้าๆ ต้องอุลลัจจัย รื้อถอนของเป็นอสังฆาริมะให้หลุดถอน เช่นลักฟันต้นไม้ อีกประโยค ๑ จะสำเร็จ ต้องอุลลัจจัย ในการตุ้ที่ดินและอ้อเอาของฝาก ทำให้เจ้าของเกิดสงสัยเมื่อขณะทวงว่า จะไม่ได้คืนก็ดี เป็นความแพ้เจ้าของก็ดี ต้องอุลลัจจัย เพื่อจำง่าย พึงกำหนดว่า อีกประโยค ๑ จะสำเร็จเป็นอาหาร เป็นอุลลัจจัย ในประโยคที่รองลงไปจากนั้น เป็นทุกกฎทั้งนั้น ถ้าทรัพย์มีราคาไม่ถึงเป็นวัตถุแห่งปาราชิก อาบัติในบุพพโยคเป็นทุกกฎทั้งนั้น [แต่ข้าพเจ้าปรารถนาจะเข้าใจว่า เว้นไว้แต่มีบัญญัติเป็นพิเศษ เช่นตัดต้นไม้ ต้องเป็นปาจิตติย แต่ในที่นี้ ตัดต้นไม้ ถอนหญ้าขุดดิน ในคัมภีร์วิงค์ฉัยไว้เป็นอาบัติทุกกฎทั้งนั้น โดยฐานเป็นบุพพโยคของอทินนาทาน อาบัติในบุพพโยคนี้ เมื่อต้องอาบัติที่หนักกว่าแล้ว นับแต่อาบัติที่หนักนั้นอย่างเดียว เช่นภิกษุขุดกุญแจเรือเมื่อกี้ ต้องเพียงอาบัติอุลลัจจัยหญิงเป็นวัตถุแห่งสังฆาติเสส บัณเฑาะว์ก็ค็อกะเทย เป็นวัตถุแห่งอุลลัจจัย บุรุษและสัตว์ดิรัจฉานผู้เมีย เป็นวัตถุแห่งทุกกฎ ในเพราะวัตถุแห่งสังฆาติเสส สำคัญถูกและจับต้อง กายต่อกายถูกกันเข้า เป็นสังฆาติเสส แม้หญิงถูกต้องก่อน แต่ภิกษุยินดีรับผัสสะก็เป็นสังฆาติเสสเหมือนกัน สำคัญเป็นอย่างอื่นไปเสีย จับต้องเป็นอุลลัจจัย เอากายเช่นมือของตนถูกของเนื่องด้วยกายของเขา เช่นผ้าห่ม หรือเอาของเนื่องด้วยกายของตน เป็นต้นว่าชายจีวรถูกกายของเขา เพื่อจำง่าย ข้างหนึ่งเป็นกาย อีกข้างหนึ่งเป็นของเนื่องด้วยกาย เป็นอุลลัจจัยเหมือนกัน เอาของเนื่องด้วยกายของตนถูกของเนื่องด้วยกายของเขาก็ดี เอาของมีดอกไม้เป็นต้นปาถูกกายหรือของเนื่องด้วยกายของเขาก็ดี เป็นทุกกฎ สำคัญเป็นอื่นและจับต้อง แต่ไม่ถึงกายต่อกาย เป็นทุกกฎทุกประโยค ในเพราะวัตถุแห่งอุลลัจจัย ทำไม่เต็มที่ ต้องทุกกฎอย่างเดียว ไม่ต้องกล่าวปรารถถึงวัตถุแห่งทุกกฎจับต้องหลายวัตถุ เป็นอาบัติหลายตัวมีชนิดและจำนวนตามวัตถุ จับต้องหลายประโยค เป็นอาบัติหลายตัวมีจำนวนตามประโยค

๓) วิธีแก้ปัญหาเมื่อมีการละเมิดสมณฐานอาบัติอุลลัจจัย

รูปแบบการแสดงอาบัติคืนความบริสุทธิ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ภิกษุจะต้องปฏิบัติตามกฎที่พระผู้มีพระภาคทรงวางไว้ คือ ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งหม่อมุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่งนั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ผมต้องอาบัติชื่อนี้ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ขอรับ

“ภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ท่านเห็นหรือ”

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า “ขอรับ ผมเห็น”

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ท่านพึงสำรวมต่อไป”

รูปแบบการแสดงความบริสุทธิ์นี้ เมื่อมีการปฏิบัติจริงต้องระบุชื่ออาบัติ เช่น ตัวอย่างดังกล่าวนี้ได้ระบุถึงการแสดงคืนอาบัติ อุลลัจจัย จึงต้องออกชื่ออาบัติตามพุทธบัญญัติว่า ผมต้องอาบัติอุลลัจจัย ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ขอรับภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ท่านเห็นหรือภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า ขอรับ ผมเห็น ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ท่านพึงสำรวมต่อไป

๔.๒.๔ การปฏิบัติเกี่ยวกับสมณฐานการละเมิดสิกขาบททุกกฎ

พระภิกษุสามเณรที่ได้ปฏิบัติตามเสขยสิกขาบทแล้วซึ่งเป็นซึ่งข้อฝีกหัดกิริยามารยาทเบื้องต้นที่คงความเป็นสมณะที่สมบูรณ์แบบที่สุด ที่พัฒนาด้านบุคลิกภาพเป็นผู้มีศีลกำกับพฤติกรรม การแสดงออก^{๖๖} ซึ่งสอดคล้องกับเจตนารมณ์เดิมของการบัญญัติสิกขาบทต่างๆ ที่เป็นอาบัติทุกกฎ

๑) เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบทที่เป็นอาบัติทุกกฎ

เจตนารมณ์ที่มุ่งเน้นให้เกิดความสงบทางกายนั้น พระภิกษุสามเณรต้องมีความสำรวมระวังมีลักษณะการเดินที่สมบูรณ์ถูกต้องฝีกหัดพัฒนาทางด้านสงบกาย สงบวาจา^{๖๗} ช่วยให้ความเรียบร้อยเป็นระเบียบ เพราะแต่ละอย่างก้าวของภิกษุสามเณรนั้นตั้งอยู่บนฐานะของการมีสติสัมปชัญญะ^{๖๘} ที่สมบูรณ์ไม่มีกิริยาที่ลอกแลก มีจิตใจจดจ่ออยู่ในแต่ละอย่างก้าวอยู่ตลอดเวลาว่า เรามีภาวะที่แตกต่างจากคฤหัสถ์แล้ว เมื่อเกิดความเห็นที่ถูกต้อง มีกายที่สุจริตเพราะการประพฤติปฏิบัติตามเสขยสิกขาบท จึงส่งผลให้บุคลิกภาพทางกาย มีกายที่สงบ การเดินมิใช่เป็นไปเพื่อให้ถึงเป้าหมาย จุดประสงค์ของการมีกายที่สงบก็คือ การไม่ยินดียินร้าย มีพุทธภาษิตที่กล่าวไว้แปลความว่า “สมณะภายนอกไม่มีสังขารเที่ยงไม่มีความห้วนไหวของพระพุทเจ้าทั้งหลายไม่มี เหมือนรอยเท้าไม่มีในอากาศ” สมณะภายนอกไม่มี^{๖๙} คือ รูปร่างพร้อมเครื่องแต่งกายของบุรุษหาใช่ว่าบุรุษเป็นสมณะไม่ สมณะต้องเป็นจากภายใน ภายนอกจะเป็นเช่นไรก็ตาม ถ้าภายในไม่มีความเป็นสมณะ นั่นก็เรียกว่าเป็นสมณะได้ สมณะหมายถึง สงบ คือ ใจสงบ ถ้าใจสงบจริง การแสดง ออกทางกายย่อมสงบด้วย ความ

^{๖๖} พระพิรุณ วุฑฒิมโหม (ตะเนา), “การพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๔๖.

^{๖๗} พระสุชาติ สุขาโต (ทองมี), “ศึกษาเรื่อง การบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๗๕.

^{๖๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๖/๓๐๕.

^{๖๙} ชู.ธ.อ. (ไทย) ๑/๒/๔/๔.

สงบนั้นหาเกิดจากอะไรอื่นได้ไม่ ต้องเกิดแต่ความเบาบางของกิเลสเท่านั้น กิเลสหนักกิเลสเบา ใจย่อมไม่สงบ ย่อมร้อน ย่อมวุ่น ย่อมกระสับกระส่าย การแสดงออกทางกายทางวาจาก็ย่อมเป็นเช่นเดียวกับใจ คือ ย่อมเป็นไปอย่างร้อน อย่างวุ่นวายกระสับกระส่าย ก่อความวุ่นวายเดือดร้อนให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง เป็นการเบียดเบียนผู้อื่น และก็เบียดเบียนตนเองด้วย อันผู้เบียดเบียนหาใช่สมณะไม่ การที่คนใดคนหนึ่งจะปลงผมห่มผ้าถือบาตร แต่ภายในไม่สงบ ไม่เป็นสมณะ คนใดนั้นหาใช่สมณะไม่ แต่แม้คนใดคนหนึ่งจะมีได้ปลงผมห่มเหลืองถือบาตร แต่ภายในของผู้นั้นสงบ เป็น สมณะ คนนั้นก็เป็นผู้เป็นสมณะ ดังพุทธภาษิตที่ว่าสมณะภายนอกไม่มีนั่นแล สังขารเที่ยงไม่มีสังขารคือความคิดปรุงแต่ง จึงน่าจะเห็นกันอยู่แล้วว่าหาเป็นสิ่งที่เที่ยงไม่ อันความคิดนั้น ก็เห็นกันอยู่ว่าไม่เคยไม่เปลี่ยนแปลง เปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เดียวเป็นอย่างนั้นเดียวเป็นอย่างนี้ท่านสอนให้เห็นความเปลี่ยนแปลง ความไม่เที่ยงของความคิดปรุงหรือสังขาร เพื่อจะได้ไม่ยึดมั่นในความคิดนั้น จะได้ปล่อยวางความคิดปรุงแต่งทั้งหลาย เห็นที่ดีก็ไม่ปรุงแต่งว่าดีว่างามจนจริงจัง อันจะนำไปให้เกิดความปรารถนาต้องการ หลงรักหลงนิยม เห็นที่ไม่ดี ก็ไม่ปรุงแต่งว่าไม่ดีไม่งาม อันจะนำไปให้เกิดความรังเกียจเกลียดชังอันความหลงรักหลงนิยม หลงปรารถนาต้องการหรือความรังเกียจเกลียดชัง ล้วนเป็นทุกข์โทษภัยทั้งสิ้นถ้ารู้เท่าทันตามความเป็นจริงว่า สังขารไม่เที่ยง เมื่อปรุงคิดไปว่าสิ่งใดๆ สวยงาม สติก็อาจช่วยให้รู้ว่าความคิดนั้นไม่เที่ยง แล้วก็เปลี่ยนไป อาจจะคิดว่าไม่สวย ไม่งามในเวลาต่อไปได้ นั่นที่เป็นของสิ่งเดียวกันนั่นเอง สติที่รู้ทันว่าสังขารไม่เที่ยง จะทำให้ไม่อยากติดใจในความคิดใดๆ พบที่ดีที่งามก็จะไม่หลงรักหลงชอบไปตามความปรุงคิด พบที่ไม่ดีไม่งามก็จะไม่หลงรังเกียจเกลียดชังไปตามความปรุงคิด เพราะสติจะทำให้รู้ว่าไม่ยั่งยืน ที่ดีงามก็เป็นไปเพราะสังขารปรุงแต่ง ที่ไม่ดีไม่งามก็เพราะสังขารปรุงแต่ง สังขารปรุงอย่างไร ก็เป็นไปอย่างนั้น จึงหาเที่ยงไม่เพราะสังขารไม่เที่ยงสังขารของผู้ใดก็ไม่เที่ยง ไม่เที่ยงทั้งสิ้น

ฉะนั้น จุดมุ่งหมายของการปฏิบัติตามเสขียสิกขาบท ก็เพื่อพัฒนาในด้านบุคลิกภาพประการแรก ก็คือ ช่วยให้กายสงบเพราะอยู่บนพื้นฐานของสติสัมปชัญญะประพฤติตามแนวทางในหลักของเสขียสิกขาบทอย่างถูกต้อง

การมีสติอยู่กับกาย^{๗๐} ไม่พูดไม่ทำอะไรที่เกินควรรู้จักการปฏิบัติที่พอเหมาะพองามคิดดีแล้วด้วยความถูกต้องตามหลักแห่งสัมมาปฏิบัติ^{๗๑} ด้วยการกำหนดกิริยาอาการทุกอย่างก้าวที่เดินการกำหนดรู้จะต้องมีความสำรวมตลอดเวลาไม่ว่าจะเป็นการก้าวการแลดูการคู้เข้าเป็นต้นดังปรากฏเนื้อความในพระไตรปิฎกอัน ว่าด้วยผลแห่งความเป็นสมณะความว่า

ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ทำความรู้สึกในการก้าวไปการถอยกลับ

การแลดูการเหลียวดูการคู้เข้าการเหยียดออกการครองสังฆาฏิบาตรและจีวร

การฉนการตีมีการเคี้ยวการลิ้มการถ่ายปัสสาวะอุจจาระการเดินการยืน

การนั่งการนอนการตื่นการพูดการนิ่ง^{๗๒}

^{๗๐} พระสุชาติ สุชาโต (ทองมี), “ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๗๖.

^{๗๑} พระมหาหวมวด สุกธมโม (โฉมศรี), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา”, หน้า ๑๑๙.

^{๗๒} ที.สี. (ไทย) ๙/๒๑๔/๗๓.

เมื่อภิกษุสามเณรมีการกำหนดทุกอิริยาบถ^{๗๓} ทุกอย่างก็จะทำให้มีบุคลิกภาพทางด้าน มีความสำรวมและเมื่อไปในบ้านหรือบิณฑบาตยังหมู่บ้านก็ไม่ควรแสดงอาการรึบร้อนลุกลิกกลอน จะต้องมีความสำรวมกายและวาจาตั้งปรากฏความว่า

มณีเข้าไปถึงบ้านแล้วไม่ควรรึบร้อนเข้าไปเรือนของตระกูลผู้อุปัฏฐาก^{๗๔}
สมณศากยบุตรจะต้องเป็นผู้มีความสำรวมในศีลสำรวมในปาติโมกข์
มีความเพียบพร้อมด้วยอาจารย์และโคจรมองเห็นโทษภัยแม้เล็กน้อย
สมาทานอยู่ในสิกขาบททั้งหลายจะต้องมีศีลสมบูรณ์^{๗๕}

จึงทำให้มีความสำรวมสมดังพุทธพจน์ว่า “การสำรวมด้วยกายเป็นการดีการสำรวมด้วย วาจาเป็นการดีการสำรวมในที่ทั้งปวงเป็นการดีบุคคลสำรวมในที่ทั้งปวงแล้วมีความละเอียดต่อบาปเรา กล่าวว่าเป็นผู้รักษาตน”^{๗๖}

พระพุทธเจ้าตรัสถึงปาฏิโมกข์สำรวมคือสำรวมในเสขยสิกขาบทๆ ก็คือศีลนั่นเองคือ ข้อบัญญัติการสำรวมตัวนี้สำรวมด้วยสติระลึกรู้ตามดูตามรู้ตัวเองระลึกรู้ตัวเองตามทวารทั้ง ๖ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจเวลาจะเดินจะเห็นจะคู้จะเหยียดจะอะไรทุกอย่างนี้เป็นตัวสติเมื่อสติตามระลึกรู้อยู่ ตัวสัมผัสปัญญาก็จะตามมาความที่มีความตั้งมั่นอยู่ในงานตรงนั้น คือตัวสมาธิสติที่ต่อเนื่องตามระลึก รู้อยู่ตลอดนั้นคือความตั้งมั่นแห่งจิตคือตัวสมาธินั่นเองเพราะเจตนาที่เป็นฝ่ายกุศลสักจะที่เป็นฝ่าย ความจริงนั้นจะตั้งมั่นความตั้งมั่นแห่งจิตเหมือนจิตตะในอิทธิบาท๔ความตั้งมั่นไม่ทิ้งงานใส่ใจอยู่ใน งานตลอดนั้นตัวสมาธิเมื่อความตั้งมั่นมีสติระลึกรู้ไม่ไปทำเรื่องที่ออกวนจิตใจตัวเองที่เป็นอกุศล กิเลสก็จะค่อยสงบตัวลงพระพุทธเจ้าจึงตรัสไว้ว่า ภิกษุแต่อาศัยความรู้ที่ถูกต้องตรงนี้เข้าไปแก่ฝน อบรมเขาเรียกว่าปฏิบัติเมื่อปฏิบัติความรู้ที่ถูกต้องที่ได้เรียนรู้ได้ฟังได้ยินได้ฟังมาเรียกว่า ปริยัติจึงเข้าไปสู่การปฏิบัตินำไปสำเนียงไปปฏิบัติจึงเข้าไปสู่ปฏิเวธคือมรรคผลนิพพานนั่นเองการสำรวมตรงนี้ ต้องสำรวมด้วยสติต้องสำรวมด้วยปัญญาคือความรู้ที่ถูกต้องแต่การสำรวมสังวรตรงนี้สภาวะธรรมต้อง ทั่วหน้าทั้งเบาหนักต้องเกิดเมื่อเกิดขึ้นมาต้องใช้ขันติคือความอดทนนั่นเองขันติคือความสังวรเหตุนี้ถ้า ภิกษุเข้าใจอย่างนี้พยายามฝึกสติให้มากจะเดินจะเห็นจะคู้จะเหยียดให้ตามระลึกรู้หมดแล้วเอา ความเห็นที่ถูกต้องเข้าไปรู้ไม่ใช่เพื่อยินดียินร้ายรู้ทุกอย่างเพื่อให้รู้แค่เหตุปัจจัยของสภาวะธรรมนั้น ปฏิบัติให้เหมาะสมต่อมีความสำรวมคือความป้องกันความระมัดระวังด้วยสติในทุกเวลาที่ตากับรูปได้ ประจวบกันหูกับเสียงได้ประจวบกันจมูกกับกลิ่นได้ประจวบกันลิ้นกับรสได้ประจวบกันกายและสิ่งที่ กายถูกต้องได้ประจวบกันมโนคือใจและธรรมะคือเรื่องราวได้ประจวบกันพระพุทธเจ้าได้สั่งสอนไว้ทุก ข้อว่า ให้พิจารณาโดยแยกกายสำรวมอินทรีย์คือตาก็คือในขณะที่ตากับรูปประจวบกันหรือที่เรียกกัน ง่ายๆ ว่าตาเห็นรูปก็มีสติคอยสำรวมระวังเอาไว้มิให้ยึดถือสิ่งที่ตาเห็นนั้นเกิดความยินดีเกิดความ ยินร้ายอันเรียกว่านำกิเลสให้ไหลเข้ามาท่วมจิตใจสู่จิตใจ คือระมัดระวังมิให้เป็นอารมณ์ที่นำความยินดี

^{๗๓}ดูรายละเอียดใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๕/๓๐๔.

^{๗๔}ขุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๗๑๗/๖๖๓.

^{๗๕}อง.จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๗/๖๐.

^{๗๖}ดูรายละเอียดใน ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๑๖/๑๓๔- ๑๓๕.

ความยินร้ายไหลเข้ามาสู่จิตใจท่วมจิตใจถ้าขาดอินทรีย์สังวรแล้วก็ไม่สามารถจะปฏิบัติในศีลทั้งปวงให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ได้และอินทรีย์สังวรนี้จัดเป็นศีลข้อหนึ่งในปาริสุทธิศีลทั้ง ๔

ความสำรวมก็เรื่องใจเป็นใหญ่ใจเป็นหลักใจนี้เป็นหัวหน้าใหญ่ถ้าสำรวมทำใจได้ความสงบเยือกเย็นก็เกิดขึ้นเมื่อใจสงบเยือกเย็นความสำรวมกายวาจาก็มีมากขึ้นถ้าภิกษุไม่สงบก็แสดงอาการไม่สงบทั้งทางกายและวาจาอันนี้เป็นหลักที่ภิกษุควรพิจารณาใจนี้จิตนี้ถ้าภิกษุได้เข้าไปถึงเข้าไปรู้เข้าไปเห็นอยู่ประจำทุกอิริยาบถก็เรียกว่าเกิดปาติโมกข์สังวรเกิดสำรวมศีลหรือสังวรด้วยความหนักแน่นของศีลโดยมากภิกษุไม่ได้เข้าไปดูจิตใจของตนเองจึงทำให้ตนเองหละหลวมผลอตัวเกิดความฟุ้งซ่านไม่สงบความเพียรก็ลดลงจึงขาดสติในการย่นเดินนั่งนอนกินพูดคิดนึกมากขึ้นแต่ถ้าภิกษุมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของจิตที่สังวรระวางทำสติอยู่ตลอดอิริยาบถ ๔ นี้จะทำให้เกิดสมาธิเกิดความสงบอยู่เรื่อยๆ ความสงบนี้ไม่ต้องไปหาที่ไหนความสงบนี้อยู่ที่อินทรีย์สังวรอยู่ที่การสำรวมกายวาจาใจนี้เองเวลาเห็นหรือได้ยินอะไรก็ให้มีสติรู้ทันว่าเห็นที่ตาได้ยินที่หูได้กลิ่นที่จมูกได้รสที่ลิ้นและการสัมผัสที่กายแล้วในขณะนั้นคิดนึกอะไรพอรู้ว่าความคิดนึกอะไรเกิดขึ้นในใจทุกขณะที่เป็นมนโทวารเกิดขึ้นเมื่อรู้อย่างนี้ภิกษุจึงต้องหัดบกเช่นฉันอาหารเขากดดับตัณหาด้วยการละรสรู้รส-ละรสถ้ามีสติก็จะเห็นความอยากในอาหารเป็นต้น

จากการศึกษาในพระวินัยปิฎกพบว่ามหาวิภังค์เล่ม ๒ มีพระวินัยหมวดหนึ่งชื่อเสขยวัตร ซึ่งก็เป็นชื่อของสิกขาบทว่าด้วยธรรมเนียมจรรยา มารยาทภิกษุสงฆ์ที่ต้องศึกษาแบ่งเป็นวรรคได้๗ วรรคส่วนในมติของสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสทรงเห็นว่าการแบ่งเป็นวรรค ก้าวากันหมดท่านจึงจัดแบ่งเป็นหมวดตามสาระสำคัญอีกทั้งการสวดพระปาฏิโมกข์ปัจจุบันก็คง ออกแต่ชื่อหมวดใหญ่มีทั้งหมด๔หมวดใหญ่มีจำนวน๗๕ สิกขาบทเมื่อพระภิกษุสามเณรปฏิบัติตามหลักของเสขยสิกขาบทแล้วจะทำให้มีการพัฒนาบุคลิกภาพภายนอกที่แสดงออกมาทางกายเป็นหลัก ไม่ได้มุ่งเน้นการพัฒนาบุคลิกภาพภายในที่มุ่งกำจัดกิเลสอาสวะให้หมดสิ้นไปเน้นเป็นประโยชน์ในปัจจุบันตามที่คนทั่วไปมีความต้องการอยากเห็นพระภิกษุสามเณรที่มีแต่ความสะอาด (ศีล) สงบ (สมาธิ) สว่าง (ปัญญา) สามารถสร้างความประทับใจและการกราบไหว้ของพุทธศาสนิกชนได้อย่างสนิทใจได้รับการยอมรับจากสังคมเป็นพระภิกษุสามเณรที่ผ่านการพัฒนามีการกลั่นกรองโดยชอบแห่งพระธรรมวินัยแล้วด้วยหลักของเสขยสิกขาบทซึ่งวางเป็นกรอบไว้มุ่งไปสู่การปรับปรุงบุคลิกที่แสดงออกมาให้เปลี่ยนแปลงไปในทางเพื่อการยอมรับในสังคมและเพื่อประโยชน์การดำเนินชีวิตในสังคม ปัจจุบัน การพัฒนาบุคลิกภาพเป็นการปรับปรุงคุณภาพชีวิตให้เปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นจนถึงประโยชน์สูงสุดคือพระนิพพานแต่การพัฒนาตนเองของภิกษุสามเณรจะได้รับผลมากหรือน้อยก็ขึ้นอยู่กับศักยภาพและความพร้อมทางเหตุปัจจัยหลายๆ ด้านเช่นวาสนาบารมีบุญกุศลที่เคยสั่งสมมาในอดีตชาติและการสั่งสมในปัจจุบันเช่นการมีโปรดโฆสะ การมีโยนิโสมนสิการการอยู่ในถิ่นที่เหมาะสม การได้รับการอบรมสั่งสอน เพราะมีหลักปฏิบัติเรื่องจรรยา มารยาทที่ภิกษุนำมาเป็นข้อวัตรปฏิบัติให้มีสติระลึกรู้อยู่ทุกขณะอิริยาบถ รู้จักสำรวมและแสดงกิริยา วาจาได้อย่างที่ถูกต้อง ก็จะทำให้กายสงบ กายสำรวมกายสง่างาม ย่อมเป็นนาบุญให้แก่ชาวโลกอย่างแท้จริง

๒) วิธีป้องกันการละเมิดสมณฐานแห่งอาบัติทุกกฏ

(๑) การฝึกฝนอบรมพัฒนาตนเอง นิสัยมีทั้งดีและไม่ดีขึ้นอยู่กับ การอบรมฝึกฝนเสีย ใจและสิ่งแวดล้อมของบุคคลนั้นๆ^{๗๗} ผู้ประสงค์จะบวชจักต้องระลึกหรือสำนึกความที่ จะต้อง รับผิดชอบในความล้มเหลว หรือประสบผลสำเร็จในการบวชของตนเองเพราะตนขอ บวชด้วยความ สัมผัสใจของตนเองเพื่อเป็นเครื่องเตือนตนไม่ให้เป็นผู้เสียหายในการปฏิบัติของ ตนจักต้องระลึกนึก ถึงข้อที่ทำพิธีบวชของตนในสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์^{๗๘} ก่อนจะบวชจะต้องท่อบทพิจารณาการบริโศค ปัจจุบันได้ท่องจำคาถาอนุโมทนาต่างๆ ได้ท่องจำพระสูตรต่างๆ ได้ตามที่กำหนดไว้หรือยิ่งมากเท่าไรยิ่งดี การที่ผู้ปรารถนาจะบวชได้มีโอกาสมานั่งสาธยายพุทธวจนะเช่นนี้เป็นเวลานานๆ เท่ากับเป็นการฝึกจิต ให้เกิดสมาธิทางหนึ่งถ้าจำพระสูตรต่างๆ ได้อย่างรวดเร็วแสดงว่ามีสมาธิตั้งใจดีจิตมั่นคงจะต้อง เรียนรู้จากข้อปฏิบัติของพระให้เกิดศึกษาตั้งแต่การรู้จักบริโศคปัจจุบัน^{๗๙} ซึ่งท่านก็ถือว่าเป็นศีลบางคน อาจจะไม่ได้นึกว่าการรู้จักบริโศคอาหารก็เป็นศีล

การฉันอาหารที่ว่าเป็นศีลหมายถึงการฉันหรือบริโศคโดยพิจารณาว่าบริโศคเพื่ออะไรเป็น ต้นเรียกง่าย ๆ ว่าบริโศคด้วยปัญญาซึ่งจะทำให้เป็นการบริโศคที่พอดีหรือกินพอดีภาษาพระเรียกว่าโภช เนมัตตัญญูตา

อีกเรื่องหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงเน้นมากคืออินทรีย์สังวรได้แก่การรู้จักใช้อินทรีย์ (ตาหู จมูก ลิ้น กาย ใจ) ให้ดูฟังเป็นต้นอย่างมีสติ จัดเป็นการศึกษาเบื้องต้น^{๗๙} เพราะถ้าจัดการเรื่องนี้ไม่ได้ก็ แสดง ว่าการศึกษาอบรมพลาดซึ่งไม่ได้เอาใจใส่ในเรื่องนี้ เพราะการศึกษาอบรมพัฒนาพื้นฐานก่อน บวช คือเรื่องบริโศคปัจจุบัน ๔ กับเรื่องการใช้ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี้จะต้องให้เป็นจุดเริ่มต้นของ การศึกษาอบรมหลักเบื้องต้น ในการฝึกอบรมพระใหม่เณรใหม่จึงเน้นตรงจุดนี้แล้วต่อไปก็ต้องใช้ ตลอดในเรื่องอินทรีย์สังวรนี้เพื่อเป็นการฝึกโบราณได้จัดออกมาเป็นกิริยาอาการในการสำรวมตา หู จมูก ลิ้น ตา นี้เผลอมาก่อนเขาเพื่อให้มีการฝึกท่านก็เอารูปแบบมาช่วยคือให้พระเณรแกลเวลาเดินตาไม่ สอดสายไม่เที่ยวหันดูโน้นดูนี้และให้ดูพอประมาณทอดสายตาในขนาดพอใช้ก็คือพอให้การเดินของ ตัวไปได้ถูกต้องอาการสำรวมอย่างนี้ก็เลยกลายเป็นอยู่ของพระไปการเริ่มฝึกการบริโศคอาหาร สำหรับพระเณรนั้นมีหลักอยู่ว่าให้มีความเป็นอยู่แบบง่าย ๆ มีอะไรก็ฉันจะต้องทำตัวให้เป็นคนเสียง่าย ต้องบริโศคด้วยปัญญา เพราะฉะนั้นจึงมีบทพิจารณาให้ท่อง

ก่อนจะบวชก็ให้ท่องบทตั้งขณิกปัจเจกขณะคือพิจารณาในขณะนั้นๆ เช่นเวลาจะฉันก็ พิจารณาอาหารเพื่อให้มีสติคือฉันโดยรู้ตัว ว่าที่ฉันนี้เพื่อสนองความต้องการที่แท้จริงของชีวิตไม่ใช่

^{๗๗} พระภิกษุญาณวชิรญาณ (เผด็จ ทตตชีโว), บ้าน วัด โรงเรียน ต้นแบบฟื้นฟูศีลธรรมโลก, (ปฐมธานี : ฝ่าย วิชาการอาศรมบัณฑิต, ๒๕๕๑), หน้า ๑๙.

^{๗๘} พระปลัดบังเอิญ พลวโร (พูลพิพัฒน์), “การศึกษาคุณค่าของการบวชที่มีต่อสังคมไทย”, วิทยานิพนธ์ พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙.

^{๗๙} พระมหาจรัญ เมธาภิบาล, “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย : ศึกษากรณีของพระวินยการในเขต ดุสิต”, หน้า ๑๓๕.

เพียงเพื่อเอรีดอรร้อยไก่อ่เก่ท่านจึงสอนให้บริโภคใช้สอยปัจจัย ๔ ด้วยพิจารณาคือบริโภคด้วยปัญญาไม่บริโภคด้วยตัณหา

ส่วนจิวรหยาบมาหม่มก็พิจารณาปฏิสังขา โยนิโส จีวรัง ปฏิสเสวามิ ข้าพเจ้าพิจารณาแล้วโดยแยบคายคือพิจารณาเหตุผลมองเห็นคุณค่าที่แท้จริงและเข้าใจความมุ่งหมายดีแล้วจึงใช้สอยหม่มจิวรนี้เพื่อจะได้กันความหนาวกันความร้อนกันเหลือบุงรินไร ตลอดจนปกปิดความละอายนี้คือให้เข้าใจความหมายของการใช้เครื่องนุ่งห่มว่าจะเอาคุณค่าที่แท้จริงของมันทำให้ต้องแก้ปัญหา^{๕๐} ภิกษุที่หมั่นแกตนสำรวมอินทรีย์แล้วย่อมเป็นผู้ที่อดทนต่อรูปเสียงกลิ่นรสสัมผัสที่มาเย้ายวนใจได้อย่างดีเยี่ยมทำให้ใจไม่ตกอยู่ในอำนาจกิเลสได้โดยง่ายใจจึงมีความคิดปลอดภัยจากความคิดชั่วพุดชั่วและทำชั่วอันเป็นป้องกันตนไม่ให้แล่นเข้าไปหาความทุกข์และการสร้างวิบากกรรมชั่ว^{๕๑}

(๒) พระผู้ใหญ่พระอุปัชฌาย์เจ้าอาวาสควรต้องเข้มงวด บุคคลที่จะมาบวชนั้นพระอุปัชฌาย์มีอำนาจเต็มที่ในการพิจารณาเลือกเฟ้นในความเหมาะสมว่าเป็นผู้สมควรบวชให้ไหม อย่างเช่นเมาเหล้าติดยาเสพติดติดการพนันติดคุกเมื่อบวชเข้ามาแล้วจะกลับตัวเป็นอย่างไรตามพระวินัยนั้นก็ปรับอาบัติปาจิตตีย์ปลงอาบัติเสียก็หาไม่ขาดจากความเป็นพระแต่ความผิดเช่นนี้ท่านเป็นโลกวัชชะคือโลกติเตียนชาวบ้านเห็นเข้ารู้เข้าก็รังเกียจเช่นพระที่กินเหล้าเมายาเสพยาบ้าจึงต้องจับสึกเด็กวัยรุ่นวัยคะนองหรือเสียคนหลายคนมาบวชเพื่อหวังเอาผ้าเหลืองเป็นที่พึ่งในการเลิกยาผลที่ได้คือเลิกยาไม่ได้กลับทำให้ผ้าเหลืองต้องเสียหายพ่อแม่ผู้ปกครองจับลูกหลานที่ติดยาให้มาบวชเพื่อหวังให้ลูกเลิกยาแต่ผลที่ได้คือลูกหลานที่ยังเลิกไม่ได้เสพยาทั้งผ้าเหลือง^{๕๒} บุคคลประเภทนี้ไม่สมควรจะบวชให้เพราะอาจจะมาทำความเสื่อมเสียได้มีประวัติความประพฤติลักษณะแตกต่างกันไปก็อยากจะวอนพระผู้ใหญ่ให้เห็นแก่พระศาสนาถ้าพระในความปกครองของท่านแสดงออกที่เป็นที่เสื่อมเสียศรัทธาของชาวบ้านอย่างนี้ก็โปรดเมตตาอบรมสั่งเขาแนะนำเขาว่าถ้าอยากแสดงออกอย่างนี้ต่อสักเสียจะดีกว่าดีต่อตนเองและพระศาสนาอย่าไปคิดว่าธุระไม่ใช่เพราะจริงๆ แล้วเป็นธุระโดยตรงของท่านทีเดียว^{๕๓} ในขณะที่มาประจำอยู่ที่วัดเพื่อเตรียมตัวจะบวชนั้นควรจะสมาทานศีล ๕ หรือศีล ๘ อย่างเคร่งครัดจริงจัง ขณะเดียวกันก็มีการอบรมธรรมวินัยเบื้องต้นที่สำคัญ ที่จะต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเสียก่อนพอใกล้จะถึงเวลาบวชประมาณ ๑๕ วันหรือ ๑ เดือนก็ควรจะสอนการเจริญภาวนาอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะถึงวันบวช

เมื่อบวชแล้วก็ดำเนินการสอนเรื่องศีล สมาธิ ปัญญาอย่างนี้ต่อไป จะได้คุ้นเคยมีประสบการณ์มีการพัฒนา และได้รับผลจากการปฏิบัติอันเป็นพรหมจรรย์อย่างแท้จริง ส่วนมาตรการอื่นๆ ที่ใครเคยนำมาใช้แล้วได้ผล ก็นำมาแลกเปลี่ยนกันเพื่อใช้เป็นหลักสูตรและวิธีการกลั่นกรองคนเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุสามเณรที่สืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงต่อไป

^{๕๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), การศึกษาเริ่มต้น เมื่อคนกินอยู่เป็น, หน้า ๑๑.

^{๕๑} พระภาวนาวิริยคุณ (เมตต์จ ทตฺตชีโว), พระแท้ผู้สร้างสันติภาพโลก, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ปทุมธานี : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ ๑๙๗๗ จำกัด, ๒๕๕๒), หน้า ๑๘๗.

^{๕๒} ย.นิกฮูกี้, ตำรวจพระ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ เจ้าสำนัก, ๒๕๔๙), หน้า ๑๗๖.

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗.

จุดนี้คือการแก้ปัญหาที่ต้นเหตุเมื่อเป้าหมายการบวชชัดเจนกิจกรรมก่อนและหลังการบวชชัดเจนต่อเนื่องโอกาสสร้างจิตสำนึกในทางที่ดีมีมากการปฏิบัติขัดเกสามีสองผู้ปฏิบัติอยู่ด้วยความภาคภูมิใจในการประพฤติพรหมจรรย์มีมากการระมัดระวังก็มีมากการล่วงละเมิดพระธรรมวินัยน้อยใหญ่ก็จะลดน้อยหรือแทบจะไม่มีหรือใครที่ได้ผ่านการฝึกฝนมาแล้วแต่ยังทำช่วยอยู่ได้ก็ต้องให้อภัยเพราะคงจะเป็นคนประเภทดอกบัวที่พร้อมจะเป็นอาหารของปลาและเต่าหลุดเข้ามาเป็นแน่แต่ส่วนใหญ่มั่นใจได้ว่าไม่สร้างปัญหา^{๘๔} ดังนั้นพระผู้มีอำนาจในการบวชควรพิจารณาสิบลู่ประวัติอุปนิสัยให้ดีกว่าที่จะบวชให้ไม่ใช่สักว่าเป็นมนุษย์ผู้ชายแล้วก็ให้บวชหรือเห็นแก่ลาภปัจจัยพระพุทธศาสนาได้ผ่านช่วงแห่งความรุ่งโรจน์และถอยร่นมาหลายครั้งหลายครายุคใดผู้เข้าถึงธรรมมีปริมาณและคุณภาพสูง พระพุทธศาสนาดูเหมือนสว่างไสวเวลาใดผู้เข้าถึงธรรมลดน้อยด้อยคุณภาพ พระพุทธศาสนาย่อมดูเหมือนอยู่ในม่านเมฆที่มีความหวังใยในความอยู่รอดของพระพุทธศาสนาด้วยเล็งเห็นคุณค่าของสังฆธรรมคำสอนอันละเอียดอ่อนลึกซึ้งจึงอดมิได้ที่จะย้อนไปศึกษาอดีต เพื่อแสวงหาข้อมูลอันจะเป็นบทเรียนสอนใจสำหรับปัจจุบันและอนาคตสิ่งไม่ดีไม่งามไม่ถูกต้องเหมาะสมเหล่านี้ล้วนแต่เป็นประเด็นปัญหาปรับปรุงการปกครองและให้ความรู้ด้านการบริหารแก่ผู้นำโดยด่วนเพื่อความอยู่รอดของพระศาสนา^{๘๕} ที่ควรได้รับการแก้ไขกรณีความประพฤติของภิกษุสามเณรนอกกรอบพระวินัยที่ปรากฏในสังคัมไทย

(๓) ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษา ในพระวินัยปิฎกพระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับการศึกษาอย่างมากเห็นได้จากการที่พระองค์ทรงให้สาวกศึกษาในอริสสิกขา อธิจิตตสิกขาและอธิปัญญาสิกขา ทำให้เหล่าสาวกของพระองค์ถูกขนานนามว่าเป็นภิกษุหมายถึงผู้ยังต้องศึกษาอีก^{๘๖}

การศึกษา (สิกขา) เป็นการฝึกฝนอบรมให้ภิกษุพัฒนาแปรเปลี่ยนตนเองทั้งในส่วนของพฤติกรรมจิตใจและอารมณ์จากความเป็นบุคคลดิๆ เกื้อหนุน (บุถุชน) ไปเป็นบุคคลผู้ประเสริฐ (อริยบุคคล) ดังนั้นจุดมุ่งหมายของการบวชก็คือ การศึกษาชีวิตของพระภิกษุสามเณรเป็นชีวิตของการศึกษาเพื่อพัฒนาพฤติกรรม (ศีล) ความคิด (สมาธิ) และอารมณ์ (ปัญญา) สิกขาบทแต่ละบทที่พระภิกษุสามเณรสมาทานล้วนเป็นบทเรียนเพื่อก้าวไปสู่ความเป็นอริยบุคคลตามอริยมรรคเพื่อหยั่งเห็นความเป็นอริยสัจ

บทเรียน (สิกขาบท) ทุกๆ บทมีเป้าหมายอยู่ที่การกำจัดความโลภ (โลภะ) ความโกรธ (โทสะ) และความหลง (โมหะ) ให้ลดน้อยลงหรือหมดสิ้นไปในที่สุดและพร้อมๆ กันนั้นก็เรียนเพื่อให้เกิดความเสียสละ (จาคะ) ความเอื้ออาทร (เมตตา) และความรู้แจ้งแทงตลอดอารมณ์ในสภาวะธรรมต่างๆ ที่มากระทบ (ปัญญา) เพราะเป็นชีวิตเพื่อการศึกษาเรียนรู้เช่นนี้สังคัมไทยในอดีตจึง

^{๘๔} พระมหาจรัญ เมาลิกุล, “พระพุทธศาสนากับสังคัมไทย : ศึกษากรณีของพระวินยาศีลในเขตดุสิต”, หน้า ๑๓๖.

^{๘๕} พระมหาไพโรจน์ โอภาโส (โสภณ), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวัตรในพระไตรปิฎก”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (สาขาพุทธศาสนศึกษา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๖-๑๒.

^{๘๖} พระมหาปรตติ ปรตตูปชีวี (ยาทองไชย), “การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมตามแนวพระวินัยปิฎก”, หน้า ๘๐.

มีศรัทธาเชื่อมั่น ว่าการบวชเป็นพระภิกษุสามเณรคือการเรียนรู้เพื่อการเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ประเพณีการบวชเรียนจึงเกิดขึ้นในสังคมไทยสืบมา จนกล่าวได้ว่าการบวชเรียนเป็นกระบวนการสร้างพลเมืองของประเทศที่สำคัญที่สุด^{๘๗}

ปกติความหวังของพุทธศาสนิกชนอยู่ที่การมาบวชเป็นพระเป็นเณรที่มี การศึกษาที่ได้เรียนรู้ท่านที่มาสายนี้จะเป็นผู้ช่วยแก้ไขปัญหา หรืออย่างน้อยก็ได้ช่วยเสริมพลังซึ่งเป็นเรื่องสำคัญ ของวงการพระศาสนา จึงเป็นการกระตุ้นเตือนหรือช่วยเสริมซึ่งทุกท่านเองก็มีความคิดอยู่แล้วในการที่ จะต้องหาทางแก้ไขปัญหา^{๘๘} ให้พระเณรได้มีการศึกษาปริยัติสามัญก็ดีปริยัติแผนกนิกธรรมบาลี และ มหาวิทยาลัยสงฆ์ความจริงที่ท่านมาเรียนสายนี้สามารถช่วยการพระศาสนาในยุคที่ผ่านมานี้ได้มาก ถ้า มิฉะนั้นพระศาสนาจะตกต่ำลงไปกว่านี้อีก

ท่านที่สำเร็จการศึกษามาจากทางมหาวิทยาลัยสงฆ์และท่านที่มาเรียนต่อที่นี้กลับไปจะไป อยู่ในสมณเพศต่อหรือไม่ก็ตามก็ไปช่วยพุงสถานะของสถาบันสงฆ์โดยไปอยู่ในมหาวิทยาลัยและ สถานต่างๆ ผู้ที่เรียนนี้เป็นการช่วยเชิดชูรักษาสถานะไว้ได้บ้าง จึงเป็นการทำประโยชน์แก่พระ ศาสนาพระศาสนาในเมืองไทย เรื่องที่จะต้องทำมีมากฐานใหญ่ก็มุ่งไปที่เรื่องการศึกษาเพราะพระเณร ปัจจุบันนี้โดยทั่วไปไม่สนใจไม่อยากจะเรียน ดังนั้นเจ้าอาวาสจึงควรใช้สิทธิตาม พ.ร.บ. ที่มีอำนาจ สามารถบังคับให้พระภิกษุสามเณรผู้ที่อยู่ใต้ปกครองของตนเองให้ชวนชวนศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ สามารถนำความรู้ขึ้นมาบำเพ็ญประโยชน์ช่วยแก้ปัญหาให้แก่วงการคณะสงฆ์ได้ยิ่งขึ้นและมีความคิด ความเข้าใจมองเห็นอะไรๆ กว้างขวางลึกซึ้งโดยเฉพาะความรู้ความสดับที่ช่วยให้เกิดสัมมาทิฐิที่เป็นตัว แท้เริ่มแรกของการศึกษาพร้อมนั้นก็ให้อบรมระเบียบวินัยเพื่อพร้อมที่จะนำความรู้ความเข้าใจไปใช้สอน ในทางที่ควร และมีความประพฤติทั่วไปที่ตรงมก่อกุลแก่ความอยู่ร่วมกันในหมู่สงฆ์^{๘๙}

เพราะฉะนั้น จึงปรากฏว่าปัจจุบันมีพระภิกษุสามเณรที่ประพฤติผิดพระธรรมวินัยล่วง ละเมิดเสขยสิกขาบทที่ไม่มีจรรยาบรรณที่ตรงมก่อกุล ขาดอาจารย์กระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควรอยู่ มากมายแม้จะเป็นเพียงธรรมเนียมเล็กๆ น้อยไม่ถึงกับเป็นโทษใหญ่โตแต่ประพฤติบ่อยๆหนักเข้าไม่มี ความละอายมั่น ก็อาจจะพอกพูนกิเลสทำให้เกิดความหลงผิดคิดทำแต่สิ่งที่เสียหายเพิ่มขึ้นกลายเป็น ติดนินสัยจนแยกแยะและท่านเหล่านี้เองไปสร้างปัญหาสร้างความเอือมระอาทำลายศรัทธาประชาชนอยู่ ทั่วไปในขณะนี้ซึ่งเป็นเสียงสะท้อนต่าหนี ว่าพระสงฆ์ประพฤติไม่ดีมากขึ้นเป็นเพราะการกระทำของ คนไม่ดีส่วนน้อยแต่การสื่อสารที่ทั่วถึงในสมัยปัจจุบันก็มีส่วนช่วยกระพือข่าวความไม่ดีไปได้ง่าย แม้ว่า สภาพทั่วไปที่แท้จริงอาจไม่เสื่อมทรามไปกว่าสมัยก่อนๆ แต่ก็ควรได้รับการพิจารณาเอาใจใส่เกี่ยวกับ ประสิทธิภาพของการปกครองสงฆ์ในระดับต่างๆ และการแก้ไขการปรับปรุงเพื่อรักษาความดีงามไว้ใน ที่สุดจึงเป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายที่มีหน้าที่ในการปกครองดูแลและหันมาเอาใจใส่อบรมบ่ม

^{๘๗} พระอภินันท์ เหมโก (ตีทอง), “การศึกษาวิเคราะห์สิกขาบทที่เป็นโลกวัชชะและปณณัติวัชชะในภิกขุ ปาฏิโมก”, หน้า ๑๓๘.

^{๘๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), จาริกบุญ จาริกธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๑), หน้า ๒๒๔.

^{๘๙} พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ, หน้า ๗๙๐.

นิสัยพระภิกษุสามเณรที่เป็นลูกศิษย์ลูกหา และผู้ที่อยู่ในภายใต้บังคับบัญชาให้มีความสำนึก ในสมณสัญญาประพฤติปฏิบัติบกพร่องให้หน้าเคารพน่ากราบนำไหว้ให้มากยิ่งขึ้น พระผู้ปกครองจำเป็นต้องบอกต้องสอนให้แก่พระผู้น้อยที่ยังขาดความรู้ความฉลาด ยังเห็นโลกทางธรรมน้อยยังไม่รู้ทางเจริญทางเสื่อมดีจำเป็นต้องอาศัยโอวาทคำตักเตือนอนุสาสนี คือคำพร่ำสอนของครูอาจารย์ที่มองเห็นการกระทำและความประพฤตินั้นไม่สมควรคือกิริยาอาจารย์ไม่ดงามสอนนิสัยความเลว หรือเป็นบาปอกุศลที่ตนกระทำโดยไม่รู้สีกตัวเตือนให้รู้สำนึก หรือพร่ำสอนงดเว้นเสียถ้าเป็นภิกษุที่ตั้งใจบวชด้วยศรัทธาก็ปฏิบัติตามคำสอนประกอบด้วยธรรม มีความสำนึกรับผิดชอบโดยตั้งใจรับคำสอนโดยเคารพแล้วตนก็จะเจริญด้วยความประพฤติดี ทำแต่กรรมดีที่เป็นทางสุขทางเจริญ เว้นจากทางที่เป็นทุกข์ทางเสื่อมเสียยิ่งเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ก็ยิ่งเป็นปัจจัยให้เกิดความเอ็นดูของผู้หลักผู้ใหญ่เอาเป็นธุระสอดส่องดูแลความเจริญและความเสื่อมให้จะได้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาปสาทะของประชาชนผู้พบเห็นในทุกโอกาสสืบไป

๓) วิธีแก้ปัญหามีการละเมิดสมณฐานในอาบัติทุกกฎ

การล่วงละเมิดเสขียสิกขาบทถือว่าเป็นการเสียมารยาท เป็นกิริยาทราม เป็นกิริยาที่น่าเกลียด เป็นการต่อต้านฝ่าฝืนอวดเพื่อนสงฆ์และชาวบ้าน^{๕๐} ทำให้บุคคลผู้ที่พบเห็นพากันติฉินนินทาสร้างความเสื่อมแห่งศรัทธาให้ถดถอยลงไป ซึ่งเป็นความผิดทางพุทธบัญญัติและเป็นความผิดทางโลกวัชระด้วย และมีกรณีการปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดเอาไว้ด้วย มีกรณีการยกเว้นอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดด้วยกิริยาที่เหมาะสมของสมณะ ภิกษุทุกรูปพึงทำความศึกษา มีความตั้งใจจะทำให้ถูกต้องตามหลักธรรมเนียม^{๕๑} ภิกษุใดผู้ไม่เอื้อเฟื้อแก่ล่งลวงทำให้ผิดธรรมเนียมไป ในคัมภีร์วิภังค์แก้ว่าอาศัยความไม่เอื้อเฟื้อทำให้ผิดธรรมเนียมไปถูกปรับอาบัติทุกกฎ^{๕๒}

การยกเว้นอาบัติภิกษุต่อไปนี้เป็นผู้ไม่ต้องอาบัติคือ (๑) ภิกษุไม่จงใจ (๒) ภิกษุไม่มีสติ (๓) ภิกษุผู้ไม่รู้ (๔) ภิกษุผู้เป็นไข้ (๕) ภิกษุผู้มีเหตุขัดข้อง (๖) ภิกษุวิกลจริต (๗) ภิกษุต้นบัญญัติ^{๕๓} ใน ๗ อย่างนี้จะมีเหมือนกันทุกสิกขาบทเป็นพื้น จะต่างแต่สิกขาบทที่ ๔, ๑๖, ๑๘, ๒๐, ๒๒, ๒๔, ๒๕, ๒๖ จะเพิ่มประเด็นมาอีกคือภิกษุอยู่ในที่พักและสิกขาบทที่ ๑๑, ๑๒ จะเพิ่มประเด็นมาอีกคือภิกษุเพียงยิ้มแย้มเมื่อมีเรื่องขบขัน

^{๕๐}ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (วาสนมหาเถระ), **มรรยาทอันสมควร, หนังสือระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ไทย**, งานพิธีออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ พระธรรมวโรดม (บุญมาคุณสมปนโน ป.ธ.๙), รวบรวมและจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๑.

^{๕๑}ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **วินัยมุข เล่ม ๑**, หน้า ๒๐๐.

^{๕๒}พระอมรารักษ์ขิต (อมโร เกิด), **สัตตปีพหุพหุสิกขาและบุพพสิกขาพรรณนา**, หน้า ๒๖๒.

^{๕๓}แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, “การศึกษาเรื่องเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพระวินัยปิฎก : กรณีศึกษาพระอุบาลีเถระและพระภูฏาจารย์เถระ”, หน้า ๓๙.

ธรรมเนียมการฉันอาหารนี้ควรสำเหนียกวิธีฉันให้ถูกตามนิยมในสมัย^{๕๔} ภิกษุใดผู้ไม่เอื้อเพื่อแก่งล้างละเมียดในธรรมเนียมการฉัน ฉันมูมมามาหน้าซึ่ง ถูกปรับอาบัติทุกกฏ^{๕๕} ภิกษุต่อไปนี้เป็นผู้ไม่ต้องอาบัติคือ (๑) ภิกษุไม่จงใจ (๒) ภิกษุไม่มีสติ (๓) ภิกษุผู้ไม่รู้ (๔) ภิกษุผู้เป็นไข้ (๕) ภิกษุผู้มีเหตุขัดข้อง (๖) ภิกษุวิกลจริต (๗) ภิกษุต้นบัญญัตินอกเหนือจาก ๗ ประการนี้แล้วยังได้พบว่ามีสิกขาบทบางบทที่เพิ่มประเด็นเข้ามาอีก และยังมีกรณีการลดประเด็นคือสิกขาบทที่ ๒๙ จะเพิ่มประเด็นสาระ ดังนี้ ภิกษุรับแกงหลายอย่างภิกษุรับของญาติภิกษุรับของผู้ปวารณา ภิกษุรับเพื่อผู้อื่น ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตนสิกขาบทที่ ๓๐ ลดประเด็นคือขาดภิกษุผู้เป็นไข้สิกขาบทที่ ๓๔ เพิ่มประเด็นคือภิกษุตกให้ผู้อื่นจึงว่าแหวงภิกษุตกเกลี้ยลงในภาชนะอื่นจึงว่าแหวงภิกษุตกแกงอ่อม สิกขาบทที่ ๓๔ เพิ่มประเด็นคือภิกษุฉันแกงหลายอย่างภิกษุฉันของญาติภิกษุฉันของผู้ปวารณาภิกษุฉันเพื่อผู้อื่นภิกษุจ่ายทรัพย์มาด้วยตนเองสิกขาบทที่ ๓๕ เพิ่มประเด็นคือภิกษุกวาดตะล่อมข้าวที่เหลือรวมเป็นคำแล้วฉันสิกขาบทที่ ๓๖ เพิ่มประเด็นคือเจ้าของกลบไว้ถวายภิกษุมิได้มุ่งกลบเพราะโลภมาก สิกขาบทที่ ๓๗ เพิ่มประเด็นคือภิกษุขอจากญาติภิกษุขอจากคนปวารณาภิกษุขอเพื่อผู้อื่นภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตนเองสิกขาบทที่ ๓๘ เพิ่มประเด็นคือภิกษุแลดูด้วยตั้งใจว่าจะเต็มของฉันให้หรือสั่งให้เขาเต็มถวายภิกษุไม่มุ่งตำหนิสิกขาบทที่ ๓๙, ๔๐ เพิ่มประเด็นคือภิกษุฉันของเคี้ยวภิกษุฉันผลไม้ต่างๆ ภิกษุฉันแกงอ่อมสิกขาบทที่ ๔๔ เพิ่มประเด็นคือภิกษุฉันของเคี้ยวภิกษุฉันผลไม้สิกขาบทที่ ๔๕ เพิ่มประเด็นคือภิกษุฉันอาหารเป็นก้อนภิกษุฉันผลไม้ต่างๆ ภิกษุฉันแกงอ่อมสิกขาบทที่ ๔๖ เพิ่มประเด็นคือภิกษุฉันผลไม้ต่างๆ สิกขาบทที่ ๔๗ เพิ่มประเด็นคือภิกษุสลัดมือทิ้งเศษอาหารสิกขาบทที่ ๕๓ เพิ่มประเด็นคือภิกษุกวาดข้าวสุกที่เหลือน้อยรวมกันแล้วฉันสิกขาบทที่ ๕๕ เพิ่มประเด็นคือภิกษุรับประเคนไว้เพราะคิดจะล้างเองหรือใช้ให้ผู้อื่นล้างสิกขาบทที่ ๕๖ เพิ่มประเด็นคือภิกษุเก็บเมล็ดข้าวออกแล้วเทน้ำล้างบาตรหรือขี้เมล็ดข้าวให้ละลายหรือน้ำล้างบาตรในกระโถนนำไปเทข้างนอก

ธรรมเนียมภิกษุถืออริยาบถยืนเป็นเคารพจึงห้ามไม่ให้ยืนแสดงธรรมแก่ผู้นั่งในบาสี กล่าวถึงคนไม่เจ็บไข้ไว้ทุกแห่งแปลว่า เมื่อเขาเจ็บไข้เช่นนั่งแสดงธรรมแก่คนเจ็บผู้นอนอยู่บนที่นอนก็ได้ แต่บางอย่างหรือโดยมากไม่เกี่ยวกับคนเจ็บเลย เช่น มีพลองหรือศัสตราวุธในมือจะเห็นว่าบทไม่ เป็นไข้เต็มขึ้นทีหลังในเมื่อปรารภถึงประโยชน์พิเศษอันจะพึงให้แก่คนไข้เมื่อเต็มเข้าไม่เต็มทั้งหมดก็ลัก ลั่นกันครั้งเต็มหมดก็เป็นอย่างนี้ในสิกขาบทใดคนไข้ควรได้รับประโยชน์พิเศษก็แก้ไว้ในอนาปัตติวาร การห้ามแสดงธรรมแก่คนที่มีอาการไม่เคารพนั้นก็ด้วยความนับถือเชิดชูบูชาธรรมของบุคคลผู้ที่สนใจ ใฝ่ในธรรมะ^{๕๖} ภิกษุใดผู้ไม่เอื้อเพื่อแก่งล้างในธรรมเนียมไม่สนใจในบุคคลผู้ที่พร้อมยอมรับฟังหรือ มีศรัทธาพร้อมที่จะฟังธรรมโดยอาการไม่ใส่ใจแล้วแสดงธรรมให้แก่บุคคลนั้นๆ ถูกปรับอาบัติทุกกฏ^{๕๗} ภิกษุต่อไปนี้เป็นผู้ไม่ต้องอาบัติคือ (๑) ภิกษุไม่จงใจ (๒) ภิกษุไม่มีสติ (๓) ภิกษุผู้ไม่รู้ (๔) ภิกษุผู้เป็นไข้

^{๕๔}ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, หน้า ๒๐๗.

^{๕๕}พระอมรารักรัทธิ (อมโร เกิด), สัตตบัพพพสิกขาและบุพพสิกขาวรรณา, หน้า ๒๖๒.

^{๕๖}ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, หน้า ๒๑๐.

^{๕๗}พระอมรารักรัทธิ (อมโร เกิด), สัตตบัพพพสิกขาและบุพพสิกขาวรรณา, หน้า ๒๖๖.

(๕) ภัคฺษุผู้มีเหตุขัดข้อง (๖) ภัคฺษุวิกลจริต (๗) ภัคฺษุต้นบัญญัตินอกจากนี้ยังมีการเพิ่มประเด็นเข้ามาอีกบางสิกขาบทดังผู้วิจัยจะได้กล่าวเรียบเรียงดังนี้คือสิกขาบทที่ ๖๔ เพิ่มประเด็นเข้ามาคือภัคฺษุให้เขาเปิดปลายมวยผมแล้วจึงแสดงธรรมสิกขาบทที่ ๖๗ เพิ่มประเด็นเข้ามาคือภัคฺษุให้เขาเปิดผ้าคลุมศีรษะแล้วจึงแสดงธรรมได้ไม่เป็นอาบัติ

เป็นธรรมเนียมของภัคฺษุที่จะต้องนั่งถ่ายปัสสาวะ^{๘๘} ภัคฺษุใดผู้ไม่เอื้อเพื่อแก้ง่วงในธรรมเนียมยืนถ่ายปัสสาวะบนบกในน้ำในของเขี้ยวยอมไม่ละอายในพระสาวกของพระพุทธเจ้ายอมไม่เคารพยำเกรงในสงฆ์ยอมไม่ยังหิริโอตตปะปะให้ตั้งขึ้นในที่อันควรเคารพกิริยาของผู้ประพฤติอยู่อย่างนี้ยอมเชื่อว่าความประพฤติไม่สมควรมีความประพฤติที่ขัดขึ้นไม่มีความเอื้อเพื่อในพระธรรมวินัยถูกปรับอาบัติทุกกฎภัคฺษุต่อไปนี้เป็นผู้ไม่ต้องอาบัติคือ (๑) ภัคฺษุไม่จงใจ (๒) ภัคฺษุไม่มีสติ (๓) ภัคฺษุไม่รู้ (๔) ภัคฺษุผู้เป็นไข้ (๕) ภัคฺษุผู้มีเหตุขัดข้อง (๖) ภัคฺษุวิกลจริต (๗) ภัคฺษุต้นบัญญัติ^{๘๙}

นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มประเด็นเข้ามาอีกบางสิกขาบท ดังผู้วิจัยจะได้กล่าวเรียบเรียงดังนี้คือสิกขาบทที่ ๗๔ เพิ่มประเด็นคือภัคฺษุถ่ายลงในที่ไม่มีของเขี้ยวแต่ไหลไปรดของเขี้ยวสิกขาบทที่ ๗๕ เพิ่มประเด็นเข้ามาคือภัคฺษุถ่ายบนบกแต่ไหลลงนาภิกษุจิตฟุ้งซ่านภัคฺษุถูกเวทนาบีบคั้นภัคฺษุรูปใดไม่เอื้อเพื่อคือไม่มีความเคารพไม่ปฏิบัติตามหรือล่วงละเมิดผู้ว่ายากกว่ายากเป็นศัพท์ที่แสดงถึงการไม่ประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องแม้จะได้รับคำแนะนำจากบัณฑิต ดังนั้นการนำศัพท์นี้มาใช้ในทางที่ว่ายากที่จะไม่เชื่อในทางผิดหรือเป็นอกุศลก็ต่อให้เข้าใจให้ตรงกันดังที่มีคำพูดคือที่จะไม่เป็นอกุศลคือที่จะไม่เชื่อในสิ่งที่ผิดแต่ถ้าเป็นผู้ว่ายากจะใช้กับความหมายที่ว่าไม่ประพฤติปฏิบัติตามในสิ่งที่ถูกเมื่อผู้อื่นแนะนำหรือพระธรรมที่ทรงแสดงไว้

จากการปรับอาบัติและมีข้อยกเว้นในทางพุทธบัญญัตินั้นมีการปรับอาบัติทั้งขึ้นอยู่กับเจตนาซึ่งเรียกว่าสจิตตะ และไม่มีเจตนาซึ่งเรียกว่าจิตตะ^{๙๐} เจตนาในทางพุทธศาสนากการกระทำ การพูดที่แสดงออกภายนอกด้วยจงใจก็ดีความคิดต่างๆแม้เล็กน้อยๆที่เกิดขึ้นชั่วครู่ชั่วคราวแล้วผ่านไป ในจิตใจก็ดีเจตนาที่แหละคือจุดเริ่มต้นของกรรมนิยามสังคัมหลายแห่งอาจพยายามสืบเอาเจตนาไปประกอบการพิจารณาในการตัดสินลงโทษด้วยว่าเขานั้นกระทำการล่วงละเมิดด้วยเจตนาหรือไม่^{๙๑} ส่วนในทางกฎหมายของชาวโลกแยกความผิดที่อาศัยองค์ประกอบภายนอกเป็น ๓ อย่างคือเจตนาไม่เจตนาประมาทตามประมวลกฎหมายอาญามาตราที่ ๕๙ ว่า “บุคคลจะต้องรับผิดชอบในทางอาณัติต่อเมื่อได้กระทำโดยเจตนาเว้นแต่จะได้กระทำโดยประมาทในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้ต้องรับผิดชอบเมื่อได้กระทำโดยประมาทหรือเว้นแต่กรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยแจ้งชัดให้ต้องรับผิดชอบแม้ได้กระทำโดยไม่มีเจตนา^{๙๒} เมื่อมองให้ถึงตัวแท้จริงของกรรมหรือมองให้ถึงต้นตอเป็นการมองตรงตัว

^{๘๘} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, วินัยมุข เล่ม ๑, หน้า ๒๑๐-๒๑๑.

^{๘๙} พระอมราภิกษิต (อมโร เกิด), สัตตปีพพบุพพิทกษาและบุพพิทกษาวรรณนา, หน้า ๒๖๗.

^{๙๐} แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพระวินัยปิฎก : กรณีศึกษาพระอุบาลีเถระและพระภูฏาจารย์เถรี”, หน้า ๓๙.

^{๙๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), พุทธธรรม ฉบับขยายความ, หน้า ๑๗๓.

^{๙๒} สนิท สนั่นศิลป์, คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ครอบคลุมมาตรา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ สุตราพิศาล, ๒๕๔๗), หน้า ๔๗.

หรือเฉพาะตัวการก็คือเจตนาอันได้แก่เจตน์จำนงความจงใจการเลือกตัดตัดสินใจมุ่งหมายที่จะกระทำ หรือพลังตัวนำที่เป็นตัวการกระทำนั่นเองเจตนาหรือเจตน์จำนงนี้เป็นตัวนำบ่งชี้และกำหนดทิศทาง แห่งการกระทำทั้งหมดของภิกษุสามเณรเป็นตัวการหรือเป็นตัวแกนนำในการริเริ่มปรุงแต่งสร้างสรรค์ ทุกอย่างจึงเป็นตัวแทนของกรรม^{๑๐๓} ดังพุทธพจน์ที่ว่า “เจตนาหิ ภิกขเว กมมํ วทามิ เจตยิตวา กมมํ กโรติ กาเยน วาจาเย มนสา” แปลความว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายเรากล่าวเจตนาว่า เป็นกรรมบุคคลคิด แล้วจึงกระทำการกรรมด้วยกายวาจาใจการล่วงละเมิดเสขยสิกขาบททั้ง ๗๕ สิกขาบทนั้นท่านให้ปรับ อาบัติทุกกฎ^{๑๐๔} แก่ภิกษุผู้มีความเสื่อมเสียทางอาจาระเมื่อภิกษุล่วงละเมิดเสขยสิกขาบทแล้วจะต้อง ไปแสดงต่อหน้าสงฆ์หรือคณะหรือภิกษุรูปใดรูปหนึ่งจึงพ้นได้^{๑๐๕} เพื่อให้เกิดความเป็นผู้มีศีลอันบริสุทธิ์ อันเป็นหลักที่ภิกษุพึงปฏิบัติในเมื่อมีการล่วงละเมิดบัพฺพญัตติสิกขาบทมี ๓ ประการคือ (๑) เป็น หน้าทีของภิกษุผู้ต้องอาบัติจะต้องทำคืนตามวิธีนั้นๆ (๒) เป็นหน้าที่ของภิกษุอื่นผู้รู้เห็นจะพึงตักเตือน ด้วยความมีเมตตา (๓) เป็นหน้าที่ของสงฆ์จะพึงทำตามสมควรแก่พระธรรมวินัย^{๑๐๖}

พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสกับสาวกของพระองค์ว่าเสียชีพไม่เสียศีล^{๑๐๗} เมื่อจะทำปาติโมกข์ สักรศีลให้บริสุทธิ์ที่ยอมเสียสละชีวิตไม่พึงทำลายศีลสังวรอันพระโลกนาถทรงบัญญัติไว้^{๑๐๘} ภิกษุ ทั้งหลายเช่นเดียวกับที่มหาสมุทรยอมมีน้ำหยดอยู่ที่ระดับใดระดับหนึ่งเป็นธรรมดาหาหล่นฝั่งไปไม่นั่นฉัน ไต ภิกษุทั้งหลายเราบัญญัติสิกขาบทใดๆ แก่สาวกทั้งหลายของเราแล้วสาวกทั้งหลายของเราย่อมไม่ ก้าวล่วงสิกขาบทนั้นๆ แม้จะต้องเสียชีวิตภิกษุทั้งหลายข้อที่เราบัญญัติสิกขาบทใดๆ แก่สาวกทั้งหลาย ของเราแล้วสาวกทั้งหลายของเราย่อมไม่ก้าวล่วงสิกขาบทนั้นๆ แม้จะต้องเสียชีวิตนั้นแลเมื่อภิกษุ ทั้งหลายได้เห็นแล้วซึ่งข้อนี้ ย่อมเกิดความพอใจเป็นอย่างยิ่งในการรักษาไว้ซึ่งพระธรรมวินัยพระภิกษุ จึงจำเป็นต้องศึกษาเจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหมายของสิกขาบทแต่ละข้อ ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ให้ เข้าใจอย่างถ่องแท้ทั้ง ต้องจำได้ขึ้นใจเพื่อให้สามารถปฏิบัติตามสิกขาบทแต่ละข้อๆ ได้โดยบริสุทธิ์ บริบูรณ์ไม่มีผิดพลาดจึงจะได้ชื่อว่า “สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลายพระภิกษุผู้มีการปฏิบัติ พร้อมด้วยมรรยาทและโคจรมีปกติเห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อยและสมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบท ทั้งหลาย ดังได้พรรณนามาแล้วนี้ย่อมได้ชื่อว่า “สำรวมระวังในพระปาฏิโมกข์” หรือบริบูรณ์พร้อมด้วย “ปาฏิโมกข์สังวรศีล” มีสิ่งที่น่าพิจารณาอยู่อย่างหนึ่งคือการสำรวมระวังในพระปาฏิโมกข์^{๑๐๙} ของ

^{๑๐๓} ระพีพรรณ โขพุทธา, “การศึกษาแนวความคิดเรื่องเจตนาในพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นบูรณาการ สำหรับปัญหาเรื่องเจตนาในกฎหมายไทย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต* (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๑๒.

^{๑๐๔} คุรายละเอียดใน วิ.ป. (ไทย) ๘/๑๓๕-๑๘๑/๑๕๖-๑๖๖.

^{๑๐๕} สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, *นวโกวาท หลักสูตรนักรธรรมชั้นตรี*, พิมพ์ครั้งที่ ๗๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓), หน้า ๒.

^{๑๐๖} คณาจารย์แห่งโรงพิมพ์เสียงเชียง, *วินัยมุข เล่ม ๑ ฉบับมาตรฐาน*, หน้า ๑๕.

^{๑๐๗} พุทธศาสนิกขุ, *พุทธประวัติจากพระโอษฐ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๓๓๐.

^{๑๐๘} คณะกรรมการแผนกตำรา, *มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๓.

^{๑๐๙} ส.ม. (ไทย) ๑๙/๔๑๒/๒๖๙.

พระภิกษุจะประสบความสำเร็จได้ก็ด้วยศรัทธาของพระภิกษุเอง ไม่มีใครบังคับได้พระสัมมา สัมพุทธเจ้าจึงทรงกำชับพระภิกษุสงฆ์ให้เป็นผู้มีความเคารพรักในศีล ดังที่ทรงให้โอวาทไว่ว่านางนกต้อยติวิด รักษาฟองนิตฉันไค แลทรายย้อมรักษาชนหาง^{๑๑๐} มารดาเย้อมรักษาบุดรยอตรักคนเอกจักชุกเย้อมรักษานัยน์ตาข้างเดียว^{๑๑๑} วัฉันไค เธอทั้งหลายจงรักษาศีลให้เหมือนอย่างนั้นจงเป็นผู้มีศีลเป็นที่รักมีความเคารพจงดีทุกเมื่อเถิด ฉะนั้นพระภิกษุที่มีปณิธานยอมจะยังพระปาฏิโมกข์ให้บริสุทธิ์หมดจดแม้จะต้องสละชีวิต ก็จะไม่ยอมล่วงละเมิดศีลที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ดีแล้ว

สรุปผลจากการศึกษาพบว่า การล่วงละเมิดสิกขาบทคือการทำผิดศีลของภิกษุทำให้เกิดโทษทางพุทธบัญญัติซึ่งใช้เรียกความผิดทางพระวินัยของภิกษุ ว่าต้องอาบัติเพราะไม่ปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระพุทธรเจ้าทรงบัญญัติไว้ความผิดแห่งเสขียสิกขาบทเป็นความผิดในด้านอภิสมจารซึ่ง เป็นข้อเสียหายแห่งมารยาทธรรมเนียมอันตั้งงามให้เสียไปเช่นประพฤตินั้นไม่เหมาะสมไม่มีความสำคัญไม่มีความเป็นแห่งสมณสารูปภิกษุฉัพคัยผู้เป็นต้น บัญญัติคือผู้ก่อเหตุให้ทรงบัญญัติเสขียวัตรทั้ง ๗๕ ข้อซึ่งเรียกว่าอาทิกัมมิกะและมีอนุบัญญัติซึ่งมีการแก้ไขเพิ่มเติมในภายหลังอีก๓ข้อส่วนข้อที่ ๓๗,๕๗, ๗๓, ๗๔, ๗๕ ถ้าหากภิกษุรูปใดเป็นใช้ก็จะได้รับการยกเว้นไม่ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดซึ่งอยู่ในส่วนของอนาปัตติการล่วงละเมิดของภิกษุบางรูปที่มีเหตุการณการล่วงละเมิดนั้นที่ไม่ออกชื่อหรือพวกหรือกลุ่มนั้นมีสิกขาบทที่ ๕๑ บอกเพียงว่าภิกษุรูปหนึ่งเท่านั้นล่วงละเมิด คือฉันอาหารเสียงดังซู้ดๆ เหตุเกิดที่เขสิตารามเขตกรุงโกสัมพีซึ่งพราหมณ์ได้ปรุงน่านมถวายการล่วงละเมิดของภิกษุหลายรูป ซึ่งก็ไม่ได้ออกชื่อหรือพวกหรือกลุ่มล่วงละเมิด๒สิกขาบทได้แก่สิกขาบทที่ ๕๕,๕๖ คือจับภาชนะนาตัมด้วยมือที่เปื้อนอาหารและเทน้ำล้างบาตรที่มีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน

ส่วนการล่วงละเมิดเสขียสิกขาบทในคัมภีร์พุทธศาสนาในพระวินัยปิฎกคัมภีร์มหาวรรคมีการล่วงละเมิดเกี่ยวกับการนุ่งห่มไม่เรียบร้อย จึงนุ่งห่มไม่เรียบร้อยมีมารยาทไม่สมควรเที่ยวบิณฑบาต เมื่อคนทั้งหลายกำลังบริโภคน้ำดื่มสำหรับเที่ยวบิณฑบาตเข้าไปบนของบริโภคน้ำดื่ม บนของเคียวบ้าง บนของลิ่มบ้าง บนน้ำตัมบ้าง ออกปากขอแกงบ้าง ข้าวสุกบ้างด้วยตนเองมาฉันส่งเสียงดังในโรงฉันบ้าง ในอรรถกถามีปรากฏการล่วงละเมิดในหมวดสารูปเกี่ยวกับการนุ่งห่มและปรากฏในวิธานิพนธ์ที่ได้วิจัยจากศึกษาพบว่า มีการล่วงละเมิดทำผิดเสขียสิกขาบทในส่วนของการนุ่งห่มไม่เรียบร้อยการบิณฑบาตไม่สำรวมระวังเป็นเหตุหลัก

การล่วงละเมิดเสขียสิกขาบทย่อมทำให้ภิกษุผู้นั้นขาดความเป็นสมณสารูปในการครองเพศเป็นบรรพชิตอย่างสมบูรณ์ เพราะดูไม่สวยงามไม่เรียบร้อย ทั้งนี้เนื่องจากเสขียสิกขาบทถือเป็นวัตรมารยาทอันงาม เป็นคุณสมบัติเบื้องต้นที่สำคัญของภิกษุ ในฝ่ายอภิสมจารยกาสิกขา เมื่อภิกษุไม่ใส่ใจประพฤตินั้นเสียหายย่อมเป็นที่ติเตียนแก่บุคคลผู้พบเห็น ไม่ว่าจะเป็ภิกษุผู้เคร่งครัดต่อพระธรรมวินัย หรือประชาชนคนทั่วไปยังความเสื่อมในด้านศรัทธาจากบุคคลอื่นตกไปสมมติฐานทางเกิดแห่งอาบัติเสขียสิกขาบท ๓ ประการ เกิดทางกายกับจิตมิใช่เกิดทางวาจา ๑ เกิดทางวาจา กับจิตมิใช่เกิดทางกาย ๑ เกิดทางกายวาจาจิต ๑ จัดเป็นอาบัติตถาธิกรณ เพราะต้องอาบัติด้วยความไม่ละอายระงับ

^{๑๑๐} ชุ.อป. (ไทย) ๓๒/๘๓/๑๑๓.

^{๑๑๑} ดูรายละเอียดใน ม.ม. (ไทย) ๑๓/๑๔๕/๑๖๐.

ด้วยสมถ ๓ อย่างสัมมุขาวินัย ๑ปฏินญาตกรรมะ ๑ ติมวัตถารกะ ๑ สามารถพ้นจากอาบัติได้ด้วยการแสดงอาบัติต่อหน้าบุคคลรูปอื่น หรือเรียกอีกอย่างหนึ่ง ว่าปลงอาบัติและมีข้อยกเว้นไม่เป็นอาบัติแก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิดอีกดังที่ได้อธิบายความไปแล้ว

ดังนั้น การล่วงละเมิดเสขยสิกขาบทของภิกษุย่อมทำให้ภิกษุรูปนั้น คณะนั้น ไม่ดีไม่งามในสายตาของบุคคลทั่วไป ทั้งในองค์กรและในสังคม ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อหลักศรัทธาความเลื่อมใสดังปรากฏของคำเหล่านี้ สอดแทรกอยู่ในทุกสิกขาบทว่า “โฉนพระสมณะเชื้อสายศากยบุตรจึงทำตนเหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคมามเล้า” ซึ่งเป็นคำติเตียนของพวกชาวบ้านเขาประณามโทษนะว่าเหล่าภิกษุผู้ได้ชื่อว่า เป็นบุคคลที่ได้รับการยกย่องสูงสุด และยังได้อาศัยข้าวแกงของชาวบ้านเสียงชีพกลับประพடுத்தันต่ำกว่าชาวบ้านเขาเสียอีก และภาพลักษณ์ขององค์กรย่อมเสื่อมลง และย่อมนำมาซึ่งความล่มสลายขององค์กรในอนาคตเช่นกัน

๔.๒.๕ การปฏิบัติต่อสมณฐานแห่งการละเมิดสิกขาบททุกภาสิต

สิกขาบทแห่งทุกภาสิตาบัติที่มีนิทานเบื้องต้น ให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติขึ้นไม่มีด้วยว่าทุกภาสิตาบัตินี้มีในวินัยแห่งโอมสวาทสิกขาบทแห่งเดียว เพราะเหตุนี้ในเบื้องต้นเมื่อวินิจฉัยโอมสวาทสิกขาบทแล้วทุกภาสิตาบัติก็จักรู้ด้วยจักเป็นอันวินิจฉัยด้วย^{๑๑๒}

๑) เจตนารมณ์เดิมในการบัญญัติสิกขาบททุกภาสิต

คาถาสังคณิกะวิเคราะห์เสขยะกล่าวถึงอาบัติทุกภาสิต ดังนี้ คือ คำใดที่เรากล่าวไว้ว่าทุกภาสิต ดังนี้ ท่านจงฟังคำนั้น ดังจะกล่าวต่อไป บทใด อันภิกษุกล่าวไม่ดี พูดไม่ดีและเศร้าหมอง วิญญูชนทั้งหลายย่อมติเตียนบทใด เพราะเหตุนี้ บทนั้น จึงเรียกว่าทุกภาสิต^{๑๑๓} ซึ่งเป็นเจตนารมณ์เดิม ในการบัญญัติสิกขาบทแห่งอาบัติทุกภาสิต ดังความปรากฏในมหาวิภังค์ โอมสวาทสิกขาบทว่า “ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมสงฆ์เพราะเรื่องนี้เป็นต้นเหตุทรงสอบถามพวกภิกษุผู้พักคิยว่า ภิกษุทั้งหลายทราบ ว่า พวกเธอละเลยกับพวกภิกษุผู้มีศีลตั้งถามกล่าวเสียตีสภิกษุผู้มีศีลตั้งถามด่าสบประมาทด้วยชาติกำเนิดบ้าง ด้วยชื่อบ้าง ด้วยตระกูลบ้าง ด้วยหน้าที่การงานบ้าง ด้วยศิลปวิทยาบ้าง ด้วยความเจ็บไข้บ้าง ด้วยรูปลักษณะบ้าง ด้วยกิเลสบ้าง ด้วยอาบัติบ้าง ด้วยคำด่าที่หยาบบ้าง จริงหรือ” พวกภิกษุผู้พักคิยทูลรับว่า “จริงพระพุทธเจ้าข้า” พระผู้มีพระภาคทรงดำหนินว่า “โมฆบุรุษทั้งหลาย โฉนพวกเธอละเลยกับพวกภิกษุผู้มีศีลตั้งถามกล่าวเสียตีสภิกษุผู้มีศีลตั้งถามด่า สบประมาทด้วยชาติกำเนิดบ้าง ด้วยชื่อบ้าง ด้วยตระกูลบ้าง ด้วยหน้าที่การงานบ้าง ด้วยศิลปวิทยาย่าง ด้วยความเจ็บไข้บ้าง ด้วยรูปลักษณะบ้าง ด้วยกิเลสบ้าง ด้วยอาบัติบ้าง ด้วยคำด่าที่หยาบบ้างเล่า โมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำอย่างนี้ มิได้ทำคนที่ยังไม่เลื่อมใสให้เลื่อมใส หรือทำคนที่เลื่อมใสอยู่แล้วให้เลื่อมใสยิ่งขึ้นได้เลย ฯลฯ”^{๑๑๔}

^{๑๑๒} พระอมรารักษ์ชิต (เกิด อดโร), **บุพพสิกขาธรรมนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๕), หน้า ๙๔.

^{๑๑๓} วิ.มหา.อ. (ไทย)๑๐/๑๐๔๓/๖๐๙.

^{๑๑๔} วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๒/๑๙๙-๒๐๐.

๒) วิธีป้องกันการละเมิดสมณฐานอาบัติทุพภาสิต

เมื่อจะป้องกันอาบัติทุพภาสิตนั้น ต้องสำรวมจิตและวาจา ละเว้นจากการกล่าว คำพูด เสียดแทงให้เจ็บใจ พร้อมด้วยจิตปรารถนาจะ令他เจ็บใจ และวัตถุสำหรับอ้างขึ้นกล่าวเสียดแทงนั้น คือ ชาติได้แก่ชั้นหรือกำเนิดของคน ๑ ชื่อ ๑ โคตรคือแซ่ ๑ การงาน ๑ ศิลปะ ๑ โรค ๑ รูปพรรณ สัณฐาน ๑ กิเลส ๑ อาบัติ ๑ คำสบประมาทอย่างอื่นอีก ๑ ถึงแม้ว่า ไม่ได้เพ่งความเจ็บใจหรือความ อับยศ พูดล้อเล่น แต่กระทบวัตถุมีชาติเป็นต้น แก่อุปสัมบันก็ตาม อนุสัมบันก็ตาม พูดเจาะตัวก็ ตามพูดเปรยๆ ก็ตาม เหล่านี้ล้วนต้องเป็นอาบัติทุพภาสิตเหมือนกัน เพราะอาบัติในสิกขาบทนี้มี สมณฐานมาจากวาจาและจิต ดังนี้

๓) วิธีแก้ปัญหาเมื่อมีการละเมิดสมณฐานอาบัติทุพภาสิต

การแสดงอาบัติคืนความบริสุทธิ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ภิกษุจะต้องปฏิบัติตามกฎที่พระผู้มี พระภาคทรงวางไว้ คือ “สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติในวันอุโบสถนั้น ภิกษุนั้นได้มีความคิดตั้งนี้ว่า “พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมีอาบัติติดตัวไม่พึงทำอุโบสถ ดังนี้ ก็เราต้องอาบัติแล้ว จะพึง ปฏิบัติอย่างไรหนอ” ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบพระผู้มีพระ ภาครับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลายก็ในกรณีนี้ ในวันอุโบสถนั้น ภิกษุต้องอาบัติ ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูป หนึ่งหม่อมุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ผมต้องอาบัติชื่อนี้ขอ แสดงคืนอาบัตินั้น ขอรับ

“ภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ท่านเห็นหรือ”

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า “ขอรับ ผมเห็น”

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ท่านพึงสำรวมต่อไป”^{๑๑๕}

รูปแบบการแสดงความบริสุทธิ์นี้ เมื่อมีการปฏิบัติจริงต้องระบุชื่ออาบัติ เช่น ตัวอย่าง ดังกล่าวนี้ได้ระบุถึงการแสดงคืนอาบัติ ทุพภาสิต จึงต้องออกชื่ออาบัติตามพุทธานุญาตว่า ผมต้อง อาบัติทุพภาสิต ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ขอรับภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ท่านเห็นหรือภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า ขอรับ ผมเห็นภิกษุผู้รับฟังถามว่า ท่านพึงสำรวมต่อไปดังนี้

สรุปความได้ว่า แนวทางการปฏิบัติต่อสมณฐานการละเมิดสิกขาบทในลหุกาบัติ บทบัญญัติเหล่านี้ ปรับโทษสถานเบาแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด เป็นลหุกาบัติคือปรับอาบัตินิสสัคคิย ปาจิตตีย์ปาจิตตีย์ปาฏิเทสนียะ ทุกกฎหรือทุพภาสิตแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด สรุปก็คือทำจิตให้ตกไปและ จิตที่ถูกทำให้ตกไปนั้นย่อมพลาดจากอริยมรรคหรือทำอริยมรรคให้เสียไปและปาจิตตีย์นี้เป็นเหตุให้จิต ลุ่มหลง ส่วนนิสสัคคิยปาจิตตีย์ที่ภิกษุต้องเพราะเกี่ยวข้องกับเครื่องอุปโภคบริโภคในทางที่ไม่เหมาะสม เป็นลหุกาบัติคืออาบัติเบาและเป็นสเทกิจฉาคือยังพอแก้ไขได้เมื่อภิกษุต้องเข้าแล้วสามารถพ้นได้ด้วย การสละสิ่งของการป้องกันการละเมิดสิกขาบท นั้นจำเป็นต้องมีองค์การของคณะสงฆ์โดยอาศัยอำนาจ ของคณะสงฆ์ ซึ่งพระภิกษุต้องอยู่ภายใต้พระธรรมวินัยและต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัย

^{๑๑๕}วิ.มหา.(ไทย) ๔/๑๖๙/๒๕๖.

๑. วิธีปฏิบัติเมื่อมีการละเมิดสมณฐานอาบัติปาจิตตีย์ การระงับหรือการแก้ไขตัวให้พ้นอาบัติที่ภิกษุต้องเข้าและจำต้องทำคืนด้วยการระงับในสำนักบุคคลก็มีลหุกาบัติทั้งปวงย่อมระงับในสำนักบุคคล คือผู้ต้องแสดงอาบัตินั้นแก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่งก็ได้อาบัตินั้นเป็นอันระงับ ทั้งนี้เพราะภิกษุผู้ต้องอาบัติด้วยเจตนาหรือแกล้งต้องอาบัติและปกปิดไว้เพราะเหตุแห่งตนบ้างเหตุแห่งผู้อื่นบ้างย่อมได้ชื่อว่าเป็นอสังขี คือเป็นผู้ไม่มีความละอายโดยสรุปเมื่อเกิดเรื่องไม่เหมาะสมไม่ควรขึ้นในคณะสงฆ์ย่อมเป็นไปเพื่อความไม่สงบเรียบร้อย ทำให้ขาดความสามัคคีของหมู่คณะนำมาซึ่งความแตกแยก โดยส่งผลต่อการประพฤติพรหมจรรย์เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิต และการพัฒนาตนเองให้เข้าถึงจุดมุ่งหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา สิ่งสำคัญในการอยู่ร่วมกันของคนหมู่มาก จึงต้องมีหลักในการยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน โดยหลักการนั้นเรียกว่าพระธรรมวินัยซึ่งจะครอบคลุมทั้งรูปแบบที่เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิตของพระภิกษุทั้งหมด

๒. การปฏิบัติต่อสมณฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทปาฏิเทสนียะ การละเมิดสิกขาบทในสมณฐานอาบัติปาฏิเทสนียะนั้น ภิกษุต้องสำรวมเวลารับของเคี้ยวหรือของฉันจากมือของภิกษุณีหรือสามเณรที่เป็นญาติรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรผู้ไม่ใช่ญาติสั่งให้ถวาย ไม่ได้ถวายเองรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายโดยวางไว้รับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในอารามรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในสำนักภิกษุณีรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในสำนักเดียรัจฉิยรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายในโรงอาหารรับของเคี้ยวหรือของฉันที่ภิกษุณีหรือสามเณรนำออกจากบ้านแล้วถวายรับยามกาลิกัสตตาทกาลิกยาวชีวิ ที่ภิกษุณีหรือสามเณรถวายด้วยสั่งว่าเมื่อมีเหตุผล นิมนต์ฉันได้รับของเคี้ยวหรือของฉันที่สิกขมานาถวายรับของเคี้ยวหรือของฉันที่สามเณรถวายและต้องสำรวมระวังเมื่อรับแล้วฉันภัตตาหารที่ภิกษุณีใช้ให้ถวายของของตน แต่ไม่ได้ถวายด้วยตนเองรับแล้วฉันภัตตาหารที่ภิกษุณีถวายของของผู้อื่น ไม่ได้ใช้ให้ถวายรับแล้วฉันภัตตาหารที่เขายังไม่ถวาย แต่ภิกษุณีใช้ให้ถวายรับแล้วฉันภัตตาหารในที่ที่เขายังไม่ถวายแต่ภิกษุณีใช้ให้ถวายรับแล้วฉันภัตตาหารที่ภิกษุณีใช้ให้ถวายเท่าๆ กันทุกรูปรับแล้วฉันภัตตาหารที่สิกขมานาบางกรับแล้วฉันภัตตาหารที่สามเณรรับแล้วฉันภัตตาหารทุกอย่างยกเว้นโภชนะ ๕ ฉันของเป็นเดนของภิกษุผู้รับนิมนต์ไว้หรือของภิกษุผู้เป็นใช้ฉันอาหารที่เขาจัดไว้เพื่อภิกษุอื่นๆ ฉันอาหารที่เขา นำมาจากเรือนไปถวายเหล่านี้เป็นต้น

อาบัติปาฏิเทสนียะพึงแสดงคินหมายควมว่าภิกษุต้องอาบัตินี้แล้วไม่แสดงอย่างอาบัติอื่น กลับต้องใช้บาลีแสดงดังนี้ว่า คารยหํ อาวุโส ธมฺมํ อาปชซี อสปายํ ปาฏิเทสนียํ ตํ ปฎิเทสเม

๓. การปฏิบัติต่อสมณฐานการละเมิดอาบัติอุลลัจฉัย ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มอุตตราสงค์เฉวียงบ่าข้างหนึ่งนั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ผมต้องอาบัติชื่อนี้ขอแสดงคินอาบัตินั้น รูปแบบการแสดงควมบริสุทธิ์นี้ เมื่อมีการปฏิบัติจริงต้องระบุชื่ออาบัติ เช่น ตัวอย่างดังกล่าวนี้ได้ระบุถึงการแสดงคินอาบัติ อุลลัจฉัย จึงต้องออกชื่ออาบัติตามพุทธานุญาตว่า ผมต้องอาบัติอุลลัจฉัย ขอแสดงคินอาบัตินั้น

๔. การปฏิบัติต่อสมณฐานการละเมิดสิกขาบททุกกฎ พระภิกษุสามเณรที่ได้ปฏิบัติตามเสขยสิกขาบทแล้วซึ่งเป็นซึ่งข้อฝึกหัดกิริยามารยาทเบื้องต้นที่คงความเป็นสมณะที่สมบูรณ์แบบที่สุดที่พัฒนาด้านบุคลิกภาพเป็นผู้มีศีลกำกับพฤติกรรมการแสดงออกจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติตามเสขย

สิกขาบท ก็เพื่อพัฒนาในด้านบุคลิกภาพประการแรก ก็คือ ช่วยให้กายสงบเพราะอยู่บนพื้นฐานของสติสัมปชัญญะประพฤติดตามแนวทางในหลักของเสขียสิกขาบทอย่างถูกต้องการล่วงละเมิดสิกขาบทคือการทำความผิดศีลของภิกษุทำให้เกิดโทษทางพุทธบัญญัติซึ่งใช้เรียกความผิดทางพระวินัยของภิกษุว่าต้องอาบัติเพราะไม่ปฏิบัติตามสิกขาบทที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ความผิดแห่งเสขียสิกขาบทเป็นความผิดในด้านอภิสงฆาจารซึ่งเป็นข้อเสียหายแห่งมารยาทธรรมเนียมอันดีงามให้เสียไปเช่นประพฤตินี้ไม่เหมาะสมไม่มีความสำรวมไม่มีความเป็นแห่งสมณสาธูป

๕. การปฏิบัติต่อสมณฐานแห่งการละเมิดสิกขาบททุพภาสิต เมื่อจะป้องกันอาบัติทุพภาสิตนั้น ต้องสำรวมจิตและวาจา ละเว้นจากการกล่าว คำพูดเสียดแทงให้เจ็บใจ พร้อมด้วยจิตปรารถนาจะให้เขาเจ็บใจ และวัตถุสำหรับอ้างอิงขึ้นกล่าวเสียดแทงนั้น การแสดงอาบัติคืนความบริสุทธิ์นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่ภิกษุจะต้องปฏิบัติตามกฎที่พระผู้มีพระภาคทรงวางไว้ ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่งหม่อมอุตตราสงค์เฉวียงป่าข้างหนึ่ง นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ผมต้องอาบัติชื่อนี้ขอแสดงคืนอาบัตินั้น รูปแบบการแสดงความบริสุทธิ์นี้ เมื่อมีการปฏิบัติจริงต้องระบุชื่ออาบัติ เช่น ตัวอย่างดังกล่าวนี้ได้ระบุถึงการแสดงคืนอาบัติ ทุพภาสิต จึงต้องออกชื่ออาบัติตามพระพุทธานุญาต

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

อานิสงส์และประโยชน์ของการศึกษาพระวินัย นอกจากมีประโยชน์อยู่ในตัวเองและผู้อื่นที่มีความตั้งใจอย่างมุ่งมั่นแล้ว ผู้ที่รักษาพระวินัยก็จะได้รับอานิสงส์เป็นอเนกประการ เช่น เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระรัตนตรัย เป็นผู้แก้ลูกกล่าวพูดในท่ามกลางสงฆ์ ซึ่งเป็นกองศีลเป็นอันตนคุ้มครองรักษาไว้ด้วยดี เป็นที่พึ่งพิงของผู้ถูกความสงสัยครอบงำ และสามารถข่มเข้าศึกษาได้ด้วยดีโดยสหธรรม เป็นต้น จากการศึกษาสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทและวิเคราะห์ห้วงค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท เพื่อเสนอแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท โดยสรุปผลได้ ดังนี้

จากการศึกษาเรื่องสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท สามารถวิเคราะห์แต่ละประเด็นโดยสังเขป คือ การบัญญัติสิกขาบทหรือพระวินัย เพื่อการกำกับพฤติกรรมของพระสงฆ์ ในสมัยพุทธกาลนั้น จัดเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างเสริมความเลื่อมใสศรัทธา ให้กับผู้คนในสมัยนั้นเป็นอย่างมากซึ่งสามารถควบคุมความประพฤติ ความเรียบร้อยดีงามในหมู่สงฆ์และความเจริญงอกงามของพระพุทธศาสนาได้อย่างยาวนาน ซึ่งล้วนมีสมุฏฐานหรือสาเหตุต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยให้เกิดการละเมิด ซึ่งมีอยู่ ๖ ประเภท คือ

- (๑) อาบัติเกิดทางกาย ไม่ใช่ทางวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี
- (๒) อาบัติเกิดทางวาจา ไม่ใช่ทางกาย ไม่ใช่ทางจิตก็มี
- (๓) อาบัติเกิดทางกายกับวาจา ไม่ใช่ทางจิตก็มี
- (๔) อาบัติเกิดทางกายกับจิตไม่ใช่ทางวาจาก็มี
- (๕) อาบัติเกิดทางวาจากับจิต ไม่ใช่ทางกายก็มี
- (๖) อาบัติเกิดทางกาย วาจาและจิต

สมุฏฐานแห่งอาบัติทั้ง ๖ ข้อนี้ ที่เกิดลำพังกายอย่างเดียวก็มี แม้ไม่ได้ตั้งใจก็เป็นอาบัติ เช่น การบริโภคอาหารในเวลาวิกาล ในโภชนวรรคที่ ๔ สิกขาบทที่ ๗ แห่งปาจิตตีย์ การดื่มสุราและเมรัย ในสุราปานวรรคที่ ๖ สิกขาบทที่ ๑ แห่งปาจิตตีย์อาบัติที่เกิดลำพังวาจา เช่น ภิกษุสอนธรรมแก่อนุปสัมบันพร้อมกัน แม้ว่าจะพลั้งปากไปโดยไม่มีเจตนา ก็ยังต้องเป็นอาบัติ ตามมูสาวาทวรรคที่ ๑ สิกขาบทที่ ๔ แห่งปาจิตตีย์อาบัติที่เกิดทางกายกับวาจานั้น เป็นสมุฏฐานของอาบัติ เกิดทางกายก็ได้ เกิดทางวาจาก็ได้ หรืออาบัติตัวเดียวเกิดได้ทั้ง ๒ ทางก็มี เช่น ในมูสาวาทวรรคที่ ๑ สิกขาบทที่ ๘ แห่งปาจิตตีย์ว่าด้วยภิกษุบอกอุตริมนุสสรธรรมที่มีจริงแก่อนุปสัมบัน สิกขาบทนี้มีสมุฏฐาน ๓ คือ

- ๑) เกิดแต่กายมิใช่วาจา มิใช่จิต
- ๒) บางที่เกิดแต่วาจามิใช่กาย มิใช่จิต
- ๓) บางที่เกิดแต่กายกับวาจา มิใช่จิต

สมุฏฐานแห่งอาบัติที่เกิดทางกายกับจิต เช่น ในปฐมปาราชิกว่าด้วยการเสพเมถุนซึ่งมีสมุฏฐานอย่างเดียวคือ เกิดแต่กายกับจิต ส่วนสิกขาบทที่ ๒ ในปาราชิกว่าด้วยภิกษุผู้ถือเอาของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ราคา ๕ มาสก มีสมุฏฐาน ๓ อย่างคือ

- ๑) บางที่เกิดแต่กายกับจิต มิใช่วาจา
- ๒) บางที่เกิดแต่วาจากับจิตมิใช่กาย
- ๓) บางที่เกิดแต่กาย วาจา และจิต

สมุฏฐานแห่งอาบัติทั้ง ๖ อย่างนี้ บางสิกขาบทก็มีสมุฏฐานทั้ง ๖ อย่างกล่าวคือ อาบัติอาจเกิดจากสมุฏฐาน ๖ อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ เช่น ทรงบัญญัตินิสสัยปาจิตติยแก้ภิกษุผู้ถึงการซื้อและขายสิ่งของกับคฤหัสถ์ เป็นต้น

ข้อสังเกตในสมุฏฐานแห่งอาบัติทั้ง ๖ อย่างปรากฏว่า ลำพังจิตอย่างเดียวไม่ได้เป็นสมุฏฐานของอาบัติ มีเฉพาะกายกับจิต วาจากับจิต และกาย วาจา และจิต ทั้งนี้เพราะว่าเพียงแค่นี้ก็อย่างเดียว โดยไม่เกิดพร้อมทั้งกายหรือวาจาก็ไม่เป็นอาบัติ และอีกอย่างหนึ่งคือ พระวินัยบัญญัติอยู่ในระดับของศีล แม้ว่าจะเป็นศีลปาติโมกข์ก็ตาม แต่ความหมายของศีลก็คือ ความประพฤติดีทางกายและวาจา เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม ดังนั้นลำพังจิตอย่างเดียวจึงไม่สามารถเป็นสมุฏฐานของอาบัติใดอาบัติหนึ่งได้

เมื่อวิเคราะห์องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทแล้ว สามารถวิเคราะห์ประเด็นดังกล่าวพอสังเขป ดังนี้ คือ การที่ภิกษุประพฤติกว้างละเมิดพระบัญญัติ ย่อมได้รับโทษทางพระวินัยชื่อว่าอาบัติ ลักษณะการล่วงละเมิดจากการที่ไม่มีความละอายนั้น ซึ่งภิกษุอยู่ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำ เพราะมีพระบัญญัติใช้ห้ามไว้ แต่ยังไม่ซนกระทำ ลักษณะเช่นนี้เรียกว่า ต้องอาบัติด้วยความไม่ละอาย ภิกษุบางรูปยังไม่ได้ศึกษาพระวินัยโดยละเอียด หรืออาจเป็นผู้ที่บวชใหม่ยังไม่รู้ว่าสิกขาบทใดบ้าง ที่ทรงบัญญัติไว้ แล้วล่วงละเมิด เช่น การอยู่ปราศจากไตรจีวร ๑ ราตรี การเก็บอดิเรกจีวรล่วง ๑๐ วันหรือการนอนร่วมกับอนุปสัมบันเกิน ๓ คืน ลักษณะเช่นนี้แม้จะอ้างว่าไม่รู้ก็ไม่พ้นจากอาบัติเรียกว่าต้องอาบัติด้วยความไม่รู้ การสงสัยว่าการกระทำนั้น ๆ จะผิดพระบัญญัติหรือไม่ถ้าการกระทำของพระภิกษุนั้นผิดก็ต้องอาบัติตามวัตถุ ถ้าไม่ผิดก็ต้องอาบัติเช่นกัน แต่เป็นอาบัติทุกกฎ เช่น จีวรยังไม่ล่วง ๑๐ วันภิกษุสงฆ์ บริโศก ต้องอาบัติทุกกฎ ลักษณะของการอาบัติเช่นนี้เรียกว่า สงฆ์แล้วซนทำ เป็นต้น

กลุ่มอาบัติที่เกิดในสมุฏฐานแต่ละสมุฏฐาน เมื่อจัดอาบัติที่เกิดในสมุฏฐานเดียวกันแบ่งเป็น ๑๓ กลุ่มคือ

๑) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๔ คือ กายกับจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะเสพเมถุนธรรม อาบัติสังฆาติเสส เพราะทำน้าอสุจิให้เคลื่อน อาบัติปาจิตติยเพราะเข้าไปแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปอยู่ในวิหารของสงฆ์ก่อน

๒) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๖ คือ กายวาจากับจิต เช่น อาบัติปาราชิกเพราะถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้เพราะพรากรากายมนุษย์ เพราะกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมและอาบัติสังฆาติเสสเพราะพูดเกี้ยวหญิง

๓) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ ที่ ๖ คือ กาย วาจา กายกับวาจา กายกับจิต วาจากับจิต กายวาจาทั้งจิต เช่น อาบัติสังฆาติเสสเพราะการทำหน้าที่ชกสือ เพราะสร้างกุฎี เพราะสร้างวิหารและอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์เพราะใช้ภิกษุณีผู้ไม่ใช่ญาติให้ชกจีวรเก่า

๔) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๖ เช่นเดียวกับบอหินนาทานสมุฏฐาน ได้แก่อาบัติสังฆาติเสสเพราะการทำสงฆ์ให้แตกกัน เพราะประพฤติดตามภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกันและอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์เพราะปิดอาบัติชั่วหยาบ

๕) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๓ ที่ ๖ คือ กายกับวาจา กายวาจาทั้งจิต เช่น อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์เพราะเก็บอติเรกจีวรไว้เกิน ๑๐ วัน เพราะอยู่ปราศจากไตรจีวรสิ้นราตรีหนึ่ง เพราะเก็บอากาลจีวรไว้เกิน ๑ เดือน

๖) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๔ คือ กาย กายกับจิต เช่น อาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์เพราะทำสังฆัตถสมุขิใหม่ อาบัติปาจิตตีย์เพราะนอนร่วมกับอนุสัมบันและมาตุคาม

๗) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๒ ที่ ๕ คือ วาจา วาจาทั้งจิต เช่น อาบัติปาจิตตีย์เพราะการสอนอนุสัมบันให้ กล่าวธรรมแข่งกันเป็นบท ๆ และการแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน ๕-๖ คำ

๘) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๔ ที่ ๖ คือ กาย กายกับจิต กายวาจาทั้งจิต เช่น อาบัติปาจิตตีย์เพราะชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับภิกษุณีและการออกปากขอโภชนะอันประณีต

๙) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๔ ที่ ๖ คือ กายกับจิต กายวาจาทั้งจิต เช่น อาบัติปาจิตตีย์เพราะเดินทางไกลร่วมกับพ่อค้าเกวียนผู้เป็นโจร แอบฟังภิกษุทะเลาะกัน และอาบัติทุกกฏเพราะออกปากขอแกงและข้าวสุก

๑๐) อาบัติที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๕ คือ วาจาทั้งจิต เช่น อาบัติทุกกฏเพราะแสดงธรรมแก่คนกันรม ถือไม้พลอง ถือศัสตรา ถืออาวุธ

๑๑) ข้อนี้มีสิกขาบทเดียวเป็นสิกขาบทที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ คือ กาย วาจา กายกับวาจา ได้แก่ อาบัติปาจิตตีย์เพราะบอกอุตตริมนุสสรธรรมที่มีจริง

๑๒) ข้อนี้มีสิกขาบทเดียวเป็นสิกขาบทที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๕ ที่ ๖ คือ วาจาทั้งจิต กายวาจาทั้งจิต เป็นสิกขาบทในฝ่ายภิกษุณี ได้แก่อาบัติปาจิตตีย์เพราะบวชให้สตรีผู้เป็นโจร

๑๓) ข้อนี้มีสิกขาบทเดียวเป็นสิกขาบทที่เกิดโดยสมุฏฐานที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๕ ที่ ๖ คือ วาจา กายกับวาจา วาจาทั้งจิต กายวาจาทั้งจิต เป็นสิกขาบทในฝ่ายภิกษุณี ได้แก่อาบัติปาจิตตีย์เพราะบวชให้สิกขมานาที่ยังไม่ได้รับอนุญาต

แนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทนั้น คือแนวทางควบคุมพฤติกรรมของภิกษุ ซึ่งมีมโนกรรมที่มีต้นเหตุเป็นมูลเหตุ และเป็นสมุฏฐานในการเกิดพฤติกรรมต่างๆ โดยพฤติกรรมที่เกิดขึ้นนั้น มีทั้งดีและไม่ดีและที่เป็นกลาง ๆ คือไม่ดีไม่ชั่วก็มี เพื่อเป็นการตระหนักรู้ถึงสมุฏฐานหรือสาเหตุให้ละเมิดสิกขาบท ซึ่งภิกษุผู้ล่วงด้วยไม่รู้ ด้วยสำคัญผิด ด้วยลืมสติ สำคัญผิด ภิกษุผู้มาใหม่จะได้สนใจรู้พระบัญญัติจะได้ระมัดระวังไม่พลั้งเผลอ การปรับอาบัติแก่ภิกษุที่ล่วงละเมิด แม้ไม่ได้ตั้งใจนั้น อีกประการหนึ่งคือ การรักษาจริยวัตรของภิกษุให้มีความงดงามถึงพร้อมด้วยอาจารย์

สมบัติเป็นที่เลื่อมใสของผู้พบเห็นทำให้ภิกษุคอยระมัดระวังอยู่เสมอ ซึ่งลักษณะเฉพาะบุคคลเมื่อมีศีลดีงามแล้วก็จะไม่ถูกลงโทษหรือตีเตียน จะเข้าหมู่คณะก็ไม่เกิดความสะทกสะท้าน และป้องกันอาสวะอันจักบังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และเพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดขึ้นในอนาคต ทั้ง ๒ ข้อนี้ เพื่อประโยชน์คือความดีงามแห่งชีวิต คือ เพื่อให้เกิดประโยชน์แห่งความบริสุทธิ์ เป็นการป้องกันและกำจัดกิเลสที่จะเกิดขึ้น ทั้งทางกายและทางใจ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่าเพื่อระวังอย่าให้ความชั่วเกิดขึ้นในปัจจุบัน และกำจัดความชั่วที่จะเกิดในอนาคต

อาบัติในสิกขาบทใดมีสมุฏฐานด้วย กายกัปปจิต วาจากัปปจิต กายวาจาและจิต สิกขาบทนั้นเป็นสัจตตะกะคือ มีเจตนาจึงต้องอาบัติ ถ้าไม่มีเจตนาไม่ต้องอาบัติ เพื่อให้เห็นลักษณะของการวินิจฉัยในการปรับอาบัติ จึงสามารถพิจารณาได้ ดังนี้

๑) การปฏิบัติต่ออาบัติที่เกิดขึ้นเพราะเจตนา การล่วงละเมิดพระบัญญัติไม่สามารถสำเร็จได้เพราะมโนกรรมอย่างเดียวแต่สำเร็จได้ด้วยการประกอบ กับกายกรรมและวจีกรรม วิธีการปฏิบัติทางพระวินัยถึงแม้ว่ามีความตั้งใจในการละเมิดที่ประกอบด้วยกายกรรมและวจีกรรม แล้วยังต้องคำนึงถึงผลที่เกิดขึ้นด้วย ถ้าหากว่าผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำสมตามอกุศลเจตนา ก็จะมีการปรับโทษหรืออาบัติถึงที่สุด แต่ถ้ายังไม่สมบูรณ์ตามเจตนา การปรับอาบัติก็จะมีการลดหลั่นตามลำดับพิจารณา

ดังนั้นการวินิจฉัยพระวินัยที่เป็นสัจตตะกะ ต้องพิจารณาที่เจตนาเป็นหลัก ถ้าเจตนาดีถึงแม้ว่าผลจะออกมาร้ายก็ไม่เป็นอาบัติ ส่วนเจตนาร้ายดูผลที่เกิดขึ้นสมดังเจตนา หรือความตั้งใจหรือไม่ การปรับโทษก็จะลดหลั่นกันไป ถ้าลมตามความตั้งใจจึงมีการปรับอาบัติถึงที่สุดตามสิกขาบทนั้น ๆ เกณฑ์การวินิจฉัยพระวินัยที่เป็นสัจตตะกะอันมีเจตนาเป็นเครื่องตัดสินจึงมีลักษณะที่ได้แสดงดังกล่าวมานี้

๒) การปฏิบัติต่ออาบัติที่เกิดขึ้นแม้ไม่มีเจตนา การตัดสินพระวินัยในส่วนของปาราชิก ซึ่งเมื่อละเมิดถึงที่สุดแล้วไม่สามารถแก้ไขได้ เมื่อปรับอาบัติหนักถึงที่สุดก็ขาดจากความเป็นภิกษุ ปาราชิกทั้ง ๔ สิกขาบท มีเกณฑ์เรื่องเจตนาเป็นองค์ประกอบในการตัดสินด้วย แต่ยังมีสิกขาบทในส่วนอื่นบางสิกขาบทที่ไม่มีจิตเกี่ยวข้อง เป็นสมุฏฐานการเกิดอาบัติกล่าวคือ สิกขาบทที่ภิกษุละเมิดแล้ว แม้ไม่มีเจตนาหรือไม่มีจิตเกี่ยวข้องด้วยก็ไม่พ้นจากการปรับอาบัติ ซึ่งเรียกว่าอาบัติประเภทอจิตตตะกะ

ภิกษุผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุวิโมกข์ได้ บรรพชิตผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุความเป็นพระโสดาบันได้ บรรพชิตผู้รักษาศีลย่อมอาจที่จะบรรลุความเป็นพระสกทาคามีได้ บรรพชิตผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุความเป็นพระอนาคามีได้ บรรพชิตผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุความเป็นผู้ฤทธิ์ได้ บรรพชิตผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุทิพโสด บรรพชิตผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุเจโตปริยญาณความหยั่งรู้จิตผู้อื่นได้ บรรพชิตผู้รักษาศีลย่อมสามารถบรรลุปูพเพณิวาสนาสุสติญาณเหล่านี้เป็นต้น ส่วนโทษของความทุศีลและละเมิดพระวินัยนั้น ย่อมไม่เป็นที่รักที่ขบใจของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ที่เพื่อนสหพรหมจารีทั้งหลายไม่พึงพำสอนต้องทุกข์ใจ ในเพราะคำติเตียนความทุศีล ต้องร้อนใจในเพราะคำสรรเสริญ ผู้มีศีลทั้งหลาย ก็แลเพราะความเป็นผู้ทุศีลนั้น เขาย่อม

เป็นผู้มีผิวพรรณหมอง อึ้ง นับว่าเป็นคนมีสัมผัสหยาบ ทั้งนี้สาเหตุหลักใหญ่ๆก็คือ ตัวบุคคลมีจิตใจ ไม่เสื่อมใสเป็นทุนเดิม ประกอบกับความประพฤติต่ำทราม มีนิสัยไม่ดี สร้างความเอือมระอา ทำลาย ศรัทธาของประชาชนอยู่ทั่วไปในขณะนี้จึงเป็นเรื่องที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหลายที่มีหน้าที่ในการ ปกครองดูแล จะได้หันมาเอาใจใส่ เพื่อให้เกิดจิตสำนึกในสมณสัญญาประพฤติปฏิบัติ หัดกายวาจาให้ น่าเคารพ น่ากราบไหว้ให้มากยิ่งขึ้นของพุทธศาสนิกชนคนทั่วไป

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

พระสังฆาธิการผู้มีหน้าที่ปกครองดูแลพระภิกษุสามเณร ควรเอาใจใส่ในการให้ความผู้ ความเข้าใจแก่พระภิกษุสามเณรในสังกัดเรื่องอาบัติ การละเมิดสิกขาบท สมุฏฐานแห่งการละเมิด สิกขาบท เพราะสมุฏฐานของการต้องอาบัติอาจเกิดได้ทั้งทางกาย วาจา หรือใจ และอาจเกิดได้อีก หลายสมุฏฐานรวมกัน หากพระภิกษุสามเณรได้รู้ได้ทราบข้อเท็จจริงเหล่านี้ ก็จะได้สำรวมระวังใน การประพฤติตามสิกขาบทหรือพระวินัยบัญญัติต่อไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

เนื่องจากข้อจำกัดขอบเขตการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย และระยะเวลาในการวิจัย จึงยังมี ประเด็นอื่น ๆ ที่น่าจะได้ทำการวิจัยต่อไป ดังนี้

๑. การศึกษาพระวินัยบัญญัติตามกรอบแนวคิดของศีล ๕
๒. การศึกษาเปรียบเทียบสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบทของภิกษุกับภิกษุณี
๓. การศึกษาข้อแตกต่างของพระวินัยบัญญัติระหว่างภิกษุกับภิกษุณี
๔. การศึกษาวิเคราะห์การละเมิดสิกขาบทที่มีสมุฏฐานเกิดทางจิต
๕. การศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบของสมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท

บรรณานุกรม

๑. ภาษาบาลี - ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด ๙๑ เล่ม. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือทั่วไป :

คณาจารย์สำนักพิมพ์เชียงใหม่ เชียงเพื่อพุทธศาสนา. หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นวัตกรรมขั้นตรีรวมทุกวิชา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เชียงใหม่, ๒๕๔๖.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตภาโณ). พระธรรมวินัย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. นครปฐม : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๑.

_____. พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ ๓๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ผลิธัมม, ๒๕๕๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). การศึกษาเริ่มต้น เมื่อคนกิน อยู่ เป็น. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๕๑.

_____. จาริกบุญ จาริกธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวายจำกัด, ๒๕๕๑.

พระภควานาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว). บ้าน วัด โรงเรียน ต้นแบบฟื้นฟูศีลธรรมโลก. ปทุมธานี : ฝ่ายวิชาการ อาศรมบัณฑิต, ๒๕๕๑.

_____, **พระแท้ผู้สร้างสันติภาพโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. ปทุมธานี : บริษัท การรุ่งศิลป์การพิมพ์ ๑๙๗๗ จำกัด, ๒๕๕๒.

พระมหาบุญเลิศ จานทินโน และคณะ. **อริยวินัย**. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศิลป์สยามบรรจุกัณฑ์ และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๕๑.

พระสิริมังคลาจารย์. **มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

พระอมราภริรักษ์ิต (เกิด อมโร). **บุพพสิกขาวรรณนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๕๒๕.

พุทธทาสภิกขุ. **พุทธประวัติจากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับแก่นธรรม เล่ม ๑ พระวินัยปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๒**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **นวโกวาท หลักสูตรนิกธรรมชั้นตรี**. พิมพ์ครั้งที่ ๗๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

_____. **วินัยมุข เล่ม ๒ หลักสูตรนิกธรรมชั้นโท**. พิมพ์ครั้งที่ ๓๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

_____. **วินัยมุข เล่ม ๓ หลักสูตรนิกธรรมชั้นเอก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชวาสนมหาเถระ. **มรยาทอันสมควร หนังสือระเบียบปฏิบัติของพระสงฆ์ไทย**. งานพิธีออกเมรุพระราชทานเพลิงศพพระธรรมวโรดม (บุญมา คุณสมปุ่น ป.ธ.๙). รวบรวมและจัดพิมพ์โดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และคณะสงฆ์จังหวัดสระบุรี. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

อ.นิกฐ์กี. **ตำรวจพระ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เจ้าสำนัก, ๒๕๔๙.

(๒) วิทยานิพนธ์และรายงานการวิจัย :

บรรจง วังหล้า. “ศึกษาเปรียบเทียบโทษของการละเมิดศีลห้ากับการกระทำผิดกฎหมายอาญา”.

วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

ปฐมรัตน์ สุชียามานนท์. “อหินนาทานในแนวคิดและวิถีชีวิตของคนไทย”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระกลม กมโร (วิเศษวงษา). “การวิเคราะห์แนวทางการแก้ไขปัญหาฆาตกรรมตามแนวพุทธจริยศาสตร์”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

พระปลัดบังเอิญ พลวโร (พูลพัฒน์). “การศึกษาคุณค่าของการบวชที่มีต่อสังคมไทย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.

พระพิรุณ วุฑฒิมโม่ (ตะเนาว์). “การพัฒนาบุคลิกภาพในพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พระมหาจรรยา เมลิกุล. “พระพุทธศาสนากับสังคมไทย : ศึกษากรณีของพระวินยธิการในเขตดุสิต”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.

พระมหาไพโรจน์ โอภาโส (โสภ). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องวัตรในพระไตรปิฎก”. วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาพุทธศาสนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระมหาวรรรช แก้วพงศ์. “การละเมิดพระวินัยของสงฆ์ในเขตปกครองสงฆ์ระดับอำเภอในภาคเหนือตอนบน”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๓.

พระมหาสุทิพย์ อากาศโร (อบอ่อน). “การมีส่วนร่วมในการจัดการความขัดแย้งในมิติพระพุทธศาสนา”. ในหลักศาสนากับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท. สำนักวิจัยข้อพิพาทสำนักงานศาลยุติธรรม. กรุงเทพมหานคร : บริษัทนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๓.

พระมหาหมวด สุกกธมโม่ (โถมศรี). “การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องความเคารพในพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระสุชาติ สุชาติ (ทองมี). “ศึกษาเรื่องการบิณฑบาตในพระพุทธศาสนา”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, ๒๕๔๗.

พระอภิรักษ์ เหมโก (ตีทอง). “การศึกษาวิเคราะห์ลักษณะที่เป็นโลกวิเศษและปณัตวิเศษในภิกขุปาฏิโมกข์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์บทบาทของพระวินัยธรในพระไตรปิฎก : ศึกษาเฉพาะกรณี พระอุบาลีเถระและพระปฎาจารย์เถรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ระพีพรรณ โชษฐา. “การศึกษาแนวความคิดเรื่องเจตนาในพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นบูรณาการสำหรับปัญหาเรื่องเจตนาในกฎหมายไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

สนธิ สนั่นศิลป์. **คำอธิบายประมวลกฎหมายอาญา ครอบคลุมมาตรา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สูตรไพศาล, ๒๕๔๗.

สุชาย จอกแก้ว. **การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๓.

อติเทพ ผาธา. “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอธิกรณ์สมณะ ๗ และกฏนิคคกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๕”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

อธีราช มณีภาค. “การศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการยุติธรรมในพระวินัยปิฎกกับกระบวนการยุติธรรมของกฎหมายไทย”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

ภาคผนวก ๑

สมุฏฐานแห่งการละเมิดสิกขาบท ๑๓

สมุฏฐาน ๑๓

ในวันอุโบสถ ภิกษุและภิกษุณีย่อมสวดสิกขาบท
 ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น
 ผู้ทรงรู้ ทรงเห็น ทรงบัญญัติไว้ในวิภังค์ทั้ง ๒
 ข้าพเจ้าจะกล่าวสมุฏฐานตามที่รู้มา
 ขอท่านทั้งหลายจงฟังข้าพเจ้าเถิด
 ปฐมปาราชิกสิกขาบท ทุตติยปาราชิกสิกขาบท
 ถัดจากนั้น สัตถุจริตสิกขาบท สมณุกาสนสิกขาบท
 อติเรกจีวรสิกขาบท เอฬุกโลมสิกขาบท
 ปทโสธัมมสิกขาบท ภูตาโรจนสิกขาบท
 สังฆิธานสิกขาบท เถยยสัตถสิกขาบท
 เทสนาสิกขาบท โจริวุฏฐานปนสิกขาบท
 รวมกับการบวชสตรีที่บิดามารดาหรือสามีไม่อนุญาต
 รวมเป็นสมุฏฐาน ๑๓ ในอุกโตวิภังค์นี้
 นัยแห่งสมุฏฐานทั้ง ๑๓ นี้วิญญูชนทั้งหลายคิดกันแล้ว
 ย่อมปรากฏคล้ายคลึงกัน ในแต่ละสมุฏฐาน

๑. ปฐมปาราชิกสมุฏฐาน

- [๒๕๘] สิกขาบทว่าด้วยการเสพเมถุนธรรม
 สิกขาบทว่าด้วยการจงใจทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน
 สิกขาบทว่าด้วยการถูกต้องกายกับมาตุคาม
 อนนิตสิกขาบทที่หนึ่ง
 สิกขาบทว่าด้วยการเข้าไปแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อน
 สิกขาบทว่าด้วยการฉนบิณฑบาตที่ภิกษุณีแนะนำให้จัดเตรียม
 สิกขาบทว่าด้วยการอยู่ในที่ลับกับภิกษุณี
 สิกขาบทว่าด้วยการเข้าไปแทรกแซงในที่ที่มีคน ๒ คน
 สิกขาบทว่าด้วยการอยู่ในที่ลับ ๒ สิกขาบท
 สิกขาบทว่าด้วยการใช้นิ้วมือจี้กันและกัน
 สิกขาบทว่าด้วยการเล่นน้ำ
 สิกขาบทว่าด้วยการทำร้ายเพื่อนภิกษุ
 สิกขาบทว่าด้วยการเงือกคือฝ่ามือขึ้นทำที่ว่าจะทำร้าย
 เสขียวัตร ๕๓ สิกขาบท
 สิกขาบทว่าด้วยการยินดีการที่ชายจับต้องที่บริเวณเหนือเข้าขึ้นไป
 สิกขาบทว่าด้วยการเข้าละแวกหมู่บ้านตามลำพัง
 สิกขาบทว่าด้วยภิกษุณีกำหนดรับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด

สิกขาบทว่าด้วยการใช้ฝ่ามือตบองค์กำเนิด
 สิกขาบทว่าด้วยการใช้ท่อนยาง
 สิกขาบทว่าด้วยการใช้น้ำชำระ
 สิกขาบทว่าด้วยภิกษุณีจำพรรษาแล้วไม่หลีกจาริกไป
 สิกขาบทว่าด้วยการไม่ไปรับโอวาท
 สิกขาบทว่าด้วยการไม่ติดตามปวัตตินี
 รวมสิกขาบทเหล่านี้เป็น ๗๖ สิกขาบท
 ท่านจัดไว้เป็นสิกขาบทมีกายกับจิตเป็นสมุฏฐาน
 ทุกสิกขาบทมีสมุฏฐานอันหนึ่งเหมือนปฐมปาราชิกสิกขาบท ฉะนั้น

ปฐมปาราชิกสมุฏฐาน จบ

๒. ทุตติยปาราชิกสมุฏฐาน

[๒๕๙] สิกขาบทว่าด้วยการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้
 สิกขาบทว่าด้วยการพรากกายมนุษย์
 สิกขาบทว่าด้วยการกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรม
 สิกขาบทว่าด้วยการพูดเกี้ยวหญิง
 สิกขาบทว่าด้วยการใช้บำเรอความใคร่ของตน
 สิกขาบทว่าด้วยภิกษุชดเคื่องมีโทษใส่ความภิกษุ
 ด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล
 สิกขาบทว่าด้วยภิกษุชดเคื่องมีโทษอ้างเอา
 บางส่วนแห่งอธิกรณ์เรื่องอื่น

อนียตสิกขาบทที่สอง
 จีวรอัจฉินทนสิกขาบท ว่าด้วยการให้จีวรแล้วชิงเอาคืน
 ปริณตสิกขาบท ว่าด้วยการน้อมลาภ
 มุสาวาทสิกขาบท ว่าด้วยการกล่าวเท็จ
 โอมสวาทสิกขาบท ว่าด้วยการกล่าวเสียดสี
 เปสฺสญญสิกขาบท ว่าด้วยการกล่าวส่อเสียด
 ทุฏฐุลาโรจนสิกขาบท ว่าด้วยการบอกอาบัติชั่วหยาบ
 ปฐวีชฉนสิกขาบท ว่าด้วยการชุดดิน
 ภูตคามสิกขาบท ว่าด้วยการพรากภูตคาม
 อัณฺณวาทสิกขาบท ว่าด้วยการกล่าวกลบเกลื่อน
 อุชฌापนสิกขาบท ว่าด้วยการกล่าวให้เฟ่งโทษ
 นิกกัฑฒนสิกขาบท ว่าด้วยการฉุดลากออก

สิญจนสิกขาบท ว่าด้วยการเอาน้ำรดหญ้าและดิน^๑
 อามิสสิกขาบท ว่าด้วยการสั่งสอนภิกษุณีเพราะเห็นแก่อามิส
 ฤตตาวีสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุฉันแล้ว^๒
 เอทิสสิกขาบท ว่าด้วยการชักชวนว่ามาเถิด^๓
 อนาทรียสิกขาบท ว่าด้วยความไม่เอื้อเฟื้อต่อคำตักเตือน
 ริงสาปนสิกขาบท ว่าด้วยการทำให้ตกใจ
 อปนิธานสิกขาบท ว่าด้วยการช้อนบริวาร^๔
 ชีวิตสิกขาบท ว่าด้วยความจงใจปลงชีวิตสัตว์^๕
 ขานสัปปณกสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุรู้ที่อยู่บริเวณน้ำที่มีสัตว์มีชีวิต^๖
 กัมมสิกขาบท ว่าด้วยการรื้อกรรมขึ้นมาพิจารณาใหม่^๗
 อุณวีตวัสสิกขาบท ว่าด้วยการอุปสมบทให้บุคคลมีอายุหย่อนกว่า ๒๐ ปี
 สังวาสสิกขาบท ว่าด้วยการอยู่ร่วมกับภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม^๘ นาสนสิกขาบท
 ว่าด้วยสมณูเทศชื่อกัณฐกะถูกสงฆ์นาคสนะ
 สหธัมมิกสิกขาบท ว่าด้วยการกล่าวตักเตือนผู้ร่วมประพฤติธรรมโดยชอบธรรม
 วิลชนสิกขาบท ว่าด้วยความยุ่งยากแห่งสิกขาบท
 โมहनสิกขาบท ว่าด้วยการทำให้ผู้อื่นหลง
 อมุลกสิกขาบท ว่าด้วยการใส่ความด้วยอาบัติสังฆาทิเสสที่ไม่มีมูล
 กุกกุจจสิกขาบท ว่าด้วยการจงใจก่อความรำคาญ^๙
 ธัมมิกสิกขาบท ว่าด้วยการให้ฉันทะเพื่อกรรมที่ถูกต้อง^{๑๐}
 (จิวรทัตตวสิกขาบท ว่าด้วยการให้จีวรแล้วตีเทียน)^{๑๑}
 ปริณามนสิกขาบท ว่าด้วยการน้อมลาภที่เป็นของสงฆ์ไปเพื่อบุคคล กิณฑสิกขาบท ว่าด้วย
 การทำอะไรท่านได้^{๑๒}

^๑ คือ สัปปณกสิกขาบท ว่าด้วยสิ่งมีชีวิต วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๓๙/๓๑๓.

^๒ คือ ทุตติยปวารณาสสิกขาบท ว่าด้วยการบอกห้ามภัตตอาหาร วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๔๒/๓๙๙.

^๓ คือ อูโยชนสิกขาบท ว่าด้วยการส่งกลับ วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๗๔/๔๒๓.

^๔ คือ จีวรอปนิธานสิกขาบท ว่าด้วยการช้อนจีวร วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๗๗/๔๙๗.

^๕ คือ สัญจิจจสิกขาบท วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๘๒/๕๐๑.

^๖ คือ สัปปณกสิกขาบท วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๘๗/๕๐๔.

^๗ คือ อุกโกฏนสิกขาบท วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๙๒/๕๐๖.

^๘ คือ อุกขิตตสัมโมคสิกขาบท ว่าด้วยการคบหา วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๒๗/๕๓๒.

^๙ คือ สัญจิจจสิกขาบท วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๖๔/๕๖๕.

^{๑๐} คือ กัมมปฏิพาหนสิกขาบท ว่าด้วยการคัดค้านกรรมที่ถูกต้อง วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๗๔/๕๗๑.

^{๑๑} แปลตามเชิงอรรถและตามคำอธิบายในอรรถกถา (วิ.อ. ๓/๒๕๙/๔๒๖) คือ ทัฬหสิกขาบท ว่าด้วยการ
 ถวายจีวรแก่พระทัฬหมัลลบุตร วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔/๕๗๗.

^{๑๒} คือ สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๖ ว่าด้วยการส่งเสริมภิกษุณีให้รับโภชนะจากมือชายผู้กำหนด วิ.ภิกษุณี.
 (ไทย) ๓/๗๐๔/๔๘.

อกาลสิกขาบท ว่าด้วยการอธิษฐานอกาลจิวรเป็นกาลจิวร^{๑๓}
 อัจฉินทสิกขาบท ว่าด้วยการแลกเปลี่ยนจิวรแล้วชิงเอาคืน^{๑๔}
 ทุคคหิตสิกขาบท ว่าด้วยการเข้าใจผิด
 นิรยสิกขาบท ว่าด้วยการสาปแช่งด้วยนรก^{๑๕}
 คนสิกขาบท ว่าด้วยการทำอันตรายแก่จิวรลามของคณะ
 วิมังคสิกขาบท ว่าด้วยการคัดค้านการแจกจิวรที่ขอบธรรม
 ทุพพลสิกขาบท ว่าด้วยการหวังจิวรที่เลื่อนลอย
 กฐินสิกขาบท ว่าด้วยการคัดค้านการเคาะกฐินที่ขอบธรรม
 อฆาสุสิกขาบท ว่าด้วยการก่อความไม่ผาสุก
 อุปัชฌายสิกขาบท ว่าด้วยการให้ที่อยู่แล้วหลุดลากออก
 อักโกสสิกขาบท ว่าด้วยการด่าภิกษุ
 จันฑีสิกขาบท ว่าด้วยการขี้ขี้เคียดบริภาษคณะ
 มัจฉริสิกขาบท ว่าด้วยความหวังตระกูล
 คัพภินิสสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สตรีมีครรภ์
 ปายันตีสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สตรีผู้มีลูกยังดีมนม
 เทววัสสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาผู้ยังไม่ได้ศึกษา
 และผู้ยังไม่ได้ศึกษาธรรม ๖ ข้อ ตลอด ๒ ปี
 คิหิตตาสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สตรีที่มีครอบครัว ๓ สิกขาบท^{๑๖}
 กุมาริภูตสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้กุมาริ ๓ สิกขาบท^{๑๗}
 อุณฑวาทสวัสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีมีพรรษาต่ำกว่า ๑๒ เป็นปวัตตินี
 อสัมมตาสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีมีพรรษาครบ ๑๒ เป็นปวัตตินี แต่สงฆ์ยังไม่ได้สมมติ
 อลันตาวสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีที่สงฆ์ห้ามว่าอย่าเลย^{๑๘}
 โสกาวัสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีผู้ทำชายให้ระทมโศก
 ฉันทสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาด้วยการให้ปารีวาสิกฉันทะ
 อนุวัสสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาทุก ๆ ปี
 วัสสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานาปีละ ๒ รูป
 รวมสิกขาบทเหล่านี้เป็น ๗๐ สิกขาบท จัดเป็น ๓ สมุฏฐาน
 คือ เกิดทางกายกับจิต มีไม่เกิดทางวาจา
 เกิดทางวาจากับจิต มีไม่เกิดทางกาย และเกิดทางทวารทั้ง ๓
 เหมือนหุติยปาราชิกสิกขาบท ฉะนั้น

^{๑๓} สิกขาบทที่ ๒ แห่งปิตตวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๗๓๘/๘๒.

^{๑๔} สิกขาบทที่ ๓ แห่งปิตตวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๗๔๓/๘๖.

^{๑๕} สิกขาบทที่ ๙ แห่งอันธกาวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๘๗๔/๑๗๙.

^{๑๖} สิกขาบทที่ ๕-๖-๗ แห่งคัพภินีวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๐๙๐/๓๐๕, ๑๐๙๕/๓๐๘, ๑๑๐๐/๓๑๒.

^{๑๗} สิกขาบทที่ ๑-๒-๓ แห่งกุมาริภูตวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๑๑๙/๓๒๒, ๑๑๒๔/๓๒๕, ๑๑๓๐/๓๒๙.

^{๑๘} สิกขาบทที่ ๖ แห่งกุมาริภูตวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๑๔๖/๓๓๙.

ทูตยปาราชิกสมณฐาน จบ

๓. สัญจริตตสมณฐาน

[๒๖๐] สัญจริตตสิกขาบท ว่าด้วยการชักสื่อ
 กุฎีการสิกขาบท ว่าด้วยการก่อสร้างกุฎี
 วิหารการสิกขาบท ว่าด้วยการสร้างวิหาร
 โธวนสิกขาบท ว่าด้วยการให้ชักจิวรเก่า
 ปฎิคคหสิกขาบท ว่าด้วยการรับจิวร
 วิญญัตติสิกขาบท ว่าด้วยการออกปากขอคฤหัสถ์ผู้ไม่ใช่ญาติ
 ตตฺตฺตริสิกขาบท ว่าด้วยการออกปากขอจิวรเกิน
 อุภินนสิกขาบท ว่าด้วยคนตระเตรียมทรัพย์เป็นค่าจิวร ๒ สิกขาบท^{๑๙}
 ทูตสิกขาบท ว่าด้วยทรัพย์เป็นค่าจิวรที่พระราชารับให้ทูตนำมาถวาย
 โกลียสิกขาบท ว่าด้วยการทำสันถัตผสมโยไทม
 สุทธกาฬสิกขาบท ว่าด้วยการทำสันถัตโดยใช้ขนเจียมด้าล้วน
 เทวภาคสิกขาบท ว่าด้วยการทำสันถัตโดยใช้ขนเจียมด้า ๒ ส่วน
 ฉัพพัสสสิกขาบท ว่าด้วยการเก็บสันถัตไว้ ๖ ปี
 นิสีทนสันถตสิกขาบท ว่าด้วยการทำสันถัตสำหรับรองนั่ง
 ริญจันตสิกขาบท ว่าด้วยการละลายอุทเทส^{๒๐}
 รูปียสิกขาบท ว่าด้วยการรับรูปียะ
 นานัปการการสิกขาบท ว่าด้วยการแลกเปลี่ยนกันด้วยรูปียะ
 และการซื้อขายมีประการต่าง ๆ
 อุนพันชนสิกขาบท ว่าด้วยบาตรมีรอยซ่อมหย่อนกว่า ๕ แห่ง
 วัสสิกสาฎิกสิกขาบท ว่าด้วยผ้าอาบน้าฝน
 สุตตสิกขาบท ว่าด้วยการออกปากขอด้าย
 วิกัปปนสิกขาบท ว่าด้วยการกำหนดชนิดจิวร^{๒๑}
 ทวารสิกขาบท ว่าด้วยการติดตั้งบานประตูใกล้วงกบประตู^{๒๒}
 ทานสิกขาบท ว่าด้วยการถวายจิวร
 สิพินีสิกขาบท ว่าด้วยการเย็บจิวรให้ภิกษุณี
 ปูวสิกขาบท ว่าด้วยทายกนำขนมมาปวารณา^{๒๓}

^{๑๙} สิกขาบทที่ ๘-๙ แห่งจิวรวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๒๗/๕๑, ๕๓๒/๕๗.

^{๒๐} เอฟกโถมโรวาปนสิกขาบท ว่าด้วยการให้ภิกษุณีชักขนเจียม (จนละลายอุทเทส) แห่งโกลียวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๕๗๖/๑๐๑.

^{๒๑} มหาปเทศการสิกขาบท ว่าด้วยการส่งช่างหูกทอจิวร แห่งปตตวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๖๔๑/๑๖๑.

^{๒๒} มหาลลภวิหารสิกขาบท ว่าด้วยการสร้างวิหารใหญ่ แห่งภุตคามวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๓๔/๓๐๙.

^{๒๓} กาณมาตุสิกขาบท ว่าด้วยมารดาของนางกาณา แห่งโภชนวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๓๐/๓๘๗.

ปัจจยสิกขาบท ว่าด้วยการยินดีการปวารณาด้วยปัจจัย^{๒๔}
 โขติกสิกขาบท ว่าด้วยการก่อไฟผิง
 รตนสิกขาบท ว่าด้วยการเก็บรตนะที่เจ้าของลิมไว้
 สูจิฆมสิกขาบท ว่าด้วยการทำกล่องเข็มด้วยกระดูกเป็นต้น
 มัญจปฐุสิกขาบท ว่าด้วยการทำเตียงและตั้ง
 ตูโลนัทธสิกขาบท ว่าด้วยการทำเตียงตั้งหุ้มนุ่น
 นิสีทนสิกขาบท ว่าด้วยการทำผ้ารองนั่ง
 กัณทุปฏิจฉาติสิกขาบท ว่าด้วยการทำผ้าปิดผี
 วัสสิกสภาทิกสิกขาบท ว่าด้วยการทำผ้าอาบน้ำฝน
 สุกตสิกขาบท ว่าด้วยท่านพระนันทะทำจีวรมีขนาดเท่าสุกตจีวร
 วิญญัตติสิกขาบท ว่าด้วยการออกปากขอของอย่างหนึ่งแล้ว
 ออกปากขอของอย่างอื่น
 อัญญเจตนาบสิกขาบท ว่าด้วยการสั่งให้ชื่อของอย่างอื่น
 สังฆิกสิกขาบท ว่าด้วยของที่เขาบริจาคแก่สงฆ์ ๒ สิกขาบท^{๒๕}
 มหาชนิกสิกขาบท ว่าด้วยของที่เขาบริจาค
 แก่ภิกษุณีจำนวนมาก ๒ สิกขาบท^{๒๖}
 ปุคคสิกขาบท ว่าด้วยของที่เขาบริจาคแก่บุคคล
 ครุสิกขาบท ว่าด้วยการขอผ้าห่มหนา
 ลหุสิกขาบท ว่าด้วยการขอผ้าห่มบาง
 วิฆาสิกขาบท ว่าด้วยการทิ้งของเป็นเดน ๒ สิกขาบท^{๒๗}
 อุกทสภาทิกสิกขาบท ว่าด้วยการใช้ผ้าอาบน้ำไม่ได้ขนาด
 สมณจีวรสิกขาบท ว่าด้วยการให้สมณะจีวรแก่ผู้มีไข้ภิกษุณี
 ธรรมคือสิกขาบทเหล่านี้ รวม ๕๐ สิกขาบท เกิดด้วย ๖ สมุฏฐาน
 คือ เกิดทางกาย มีไข้เกิดทางวาจา มีไข้เกิดทางจิต
 เกิดทางวาจา มีไข้เกิดทางกาย มีไข้เกิดทางจิต
 เกิดทางกายกับวาจา มีไข้เกิดทางจิต
 เกิดทางกายกับจิต มีไข้เกิดทางวาจา
 เกิดทางวาจากับจิต มีไข้เกิดทางกาย และเกิดทางทวารทั้ง ๓
 หนึ่ง สิกขาบทเหล่านี้ มี ๖ สมุฏฐาน เช่นกับสัจจจริตตสิกขาบท

สัจจจริตตสมุฏฐาน จบ

^{๒๔} มหานามสิกขาบท ว่าด้วยพระเจ้ามahanามศากยะ แห่งอเจลกวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๓๐๓/๔๔๕.

^{๒๕} สิกขาบทที่ ๖-๗ แห่งปตตวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๗๕๘/๙๘, ๗๖๓/๑๐๒.

^{๒๖} สิกขาบทที่ ๘-๙ แห่งปตตวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๗๖๘/๑๐๖, ๗๗๓/๑๑๐.

^{๒๗} สิกขาบทที่ ๘-๙ แห่งลสฺสนวรรค วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๘๒๔/๑๔๖, ๘๒๘/๑๔๙.

๔. สมณภาสนาสมุฏฐาน

- [๒๖๑] เกทสิกขาบท ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน
 อนุวัตตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประพฤติตาม
 กล่าวสนับสนุนภิกษุผู้ทำลายสงฆ์
 ทุพพจสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุเป็นคนว่ายาก
 ทุสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูล
 ทุฏฐุลลสิกขาบท ว่าด้วยการปกปิดอาบัติชั่วหยาบ
 ทิฏฐิสสิกขาบท ว่าด้วยการไม่ยอมสละทิฏฐิ^{๒๘}
 ฉันทสิกขาบท ว่าด้วยการไม่ให้ฉันทะแล้วไปเสีย
 อุษัคฌิกสิกขาบท ว่าด้วยการหัวเราะดังในบ้าน ๒ สิกขาบท
 สัททสิกขาบท ว่าด้วยการพูดเสียงเบาในบ้าน ๒ สิกขาบท
 นพยาทรสิกขาบท ว่าด้วยการไม่พูดขณะมีคำข้าวอยู่ในปาก
 ฉมาสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุหนึ่งที่นั่งจักไม่แสดงธรรม
 แก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้นั่งบนอาสนะ
 นีจาสนสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุหนึ่งบนอาสนะต่ำจักไม่แสดงธรรม
 แก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้นั่งบนอาสนะสูง
 ฐานสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุยืนอยู่จักไม่แสดงธรรม
 แก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้นั่งอยู่
 ปังจนตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุเดินอยู่ข้างหลังจักไม่แสดงธรรม
 แก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้เดินไปข้างหน้า
 อุปเภณสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุเดินไปนอกทางจักไม่แสดงธรรม
 แก่คนที่ไม่เป็นไข้ผู้เดินไปในทาง
 วัชชสิกขาบท ว่าด้วยการปกปิดโทษ^{๒๙}
 อนุวัตตสิกขาบท ว่าด้วยการประพฤติตามภิกษุที่ถูก
 สงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม
 คหณสิกขาบท ว่าด้วยการยินดีการจับมือของชายเป็นต้น
 โอสาระเสกขาบท ว่าด้วยการเรียกภิกษุณีที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรมเข้าห่ม
 ปังจาจิกขนาสิกขาบท ว่าด้วยการบอกคืนพระรัตนตรัย
 กัสมีงสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีถูกตัดสินให้แพ้คดีในอธิกรณ์หนึ่ง
 สังสัฏฐาสสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีกับภิกษุณีอยู่คลุกคลีกัน
 วธิสสิกขาบท ว่าด้วยการร้องให้หุบตีตนเอง
 วิสิพพิสิกขาบท ว่าด้วยการเลาะจีวรแล้วไม่เย็บ
 ทุกขิตาสิกขาบท ว่าด้วยการไม่ใส่ใจดูแลเพื่อนภิกษุณี

^{๒๘} อุกขิตสัมโมคคสิกขาบท ว่าด้วยการคบหาภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๒๓/๕๓๒.

^{๒๙} ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒ วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๖๖๔/๑๐.

ปุณสังสัญญาสิกขาบท ว่าด้วยการอยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์
 นวุปสมถสิกขาบท ว่าด้วยการไม่ช่วยระงับอธิกรณ์
 อารามสิกขาบท ว่าด้วยการเข้าอารามโดยไม่บอก
 ปวารณาสิกขาบท ว่าด้วยการไม่ปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย
 อันวัชฌมาสสิกขาบท ว่าด้วยพึงหวังธรรม ๒ อย่างทุกกึ่งเดือน
 สหชีวินีสิกขาบท ว่าด้วยการไม่อนุเคราะห์สหชีวินีตลอด ๒ ปี
 จีวรสิกขาบท ว่าด้วยการบอกสิกขมานาให้ถวายจีวรแล้วไม่บวชให้
 อนุพันธนาสิกขาบท ว่าด้วยการบอกสิกขมานาให้ติดตาม
 ตลอด ๒ ปี แล้วไม่บวชให้
 ธรรม คือ สิกขาบทเหล่านี้ รวม ๓๗ สิกขาบท
 เกิดทางกายวาจา กับจิต ทุกสิกขาบทมีสมุฏฐานอันหนึ่ง
 เหมือนสมนุภาสนสิกขาบท

สมณูภาสนสมุฏฐาน จบ

๕. กฐินสมุฏฐาน

[๒๖๒] อุพทกฐินสิกขาบท ว่าด้วยกฐินเดาะ ๓ สิกขาบท^{๓๐}
 ปฐุมปัตตสิกขาบท ว่าด้วยบาตรสิกขาบทที่ ๑
 เกสัชชสิกขาบท ว่าด้วยเกสัช อัจเจกสิกขาบท ว่าด้วยอัจเจกจีวร
 สาสังกสิกขาบท ว่าด้วยเสนาสนะป่าที่น่าหวาดระแวง
 ปักกมันตสิกขาบท ว่าด้วยเมื่อจะจากไป ๒ สิกขาบท^{๓๑}
 อุปัสสยสิกขาบท ว่าด้วยการไปสั่งสอนภิกษุณีถึงที่สำนัก
 ปรัมปรสิกขาบท ว่าด้วยการฉันทันปรัมปรโภชนะ
 อนตริตตสิกขาบท ว่าด้วยการฉันทันของฉันทันที่ไม่เป็นเดน^{๓๒}
 นิมนตนาสิกขาบท ว่าด้วยการได้รับนิมนต^{๓๓}
 วิกัปสิกขาบท ว่าด้วยการวิกัปจีวร
 รัญโญสิกขาบท ว่าด้วยการเข้าไปในตำหนักที่บรรทมของพระราชา^{๓๔}
 วิกาลสิกขาบท ว่าด้วยการเข้าหมู่บ้านในเวลาวิกาล
 โวสาสสิกขาบท ว่าด้วยการไม่ห้ามภิกษุณีผู้คอยบงการ

^{๓๐} ปฐุมกฐินสิกขาบทที่ ๑ อุทโทสิตสิกขาบทที่ ๒ ตติยกฐินสิกขาบทที่ ๓ แห่งจีวรวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๕๙/๑, ๔๗๑/๙, ๔๙๗/๑๙.

^{๓๑} ปฐุมเสนาสนสิกขาบท ทูตยาเสนาสนสิกขาบท แห่งภุตคามวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๑๐๘/๒๙๑, ๔๗๑/๙, ๔๙๗/๑๙.

^{๓๒} ปฐุมปวารณาสิกขาบท แห่งโภชนวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๓๖/๓๙๓.

^{๓๓} จาริตตสิกขาบทที่ ๖ แห่งอเจลกวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๒๙๔/๔๓๗.

^{๓๔} อันตปรสิกขาบท แห่งโภชนวรรค วิ.มหา. (ไทย) ๒/๔๙๔/๕๘๕.

อารัญญสิกขาบท ว่าด้วยการรับของเคี้ยวในเสนาสนะปา๑
 อสุยาสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีก่อคดีพิพาท
 สันนิจยสิกขาบท ว่าด้วยการสะสมบาตร
 ปุเรภัตตสิกขาบท ว่าด้วยการเข้าไปสู่ตระกูลในเวลาก่อนฉันภัตตาหาร ๒ ปัจฉาภัตตสิกขา
 บทว่าด้วยการเข้าไปสู่ตระกูลในเวลาหลังฉันภัตตาหาร
 วิกาลสิกขาบท ว่าด้วยการเข้าไปสู่ตระกูลในเวลาวิกาล ๓
 ปัญจาทิกสิกขาบท ว่าด้วยการให้วาระผลัดเปลี่ยนสังฆาฏิ
 มีกำหนดระยะเวลา ๕ วันล่วงเลยไป
 สังฆนีสิกขาบท ว่าด้วยการห่มจีวรสับเปลี่ยนกัน
 อวารสสิกขาบท ๒ สิกขาบท ว่าด้วยการใช้ผ้าซับระดูแล้ว
 ไม่สละและว่าด้วยการไม่สละที่ปัก
 ปสาขสิกขาบท ว่าด้วยการให้บังฝืนในร่มผ้า
 อาสนสิกขาบท ว่าด้วยการนั่งบนอาสนะ
 โดยไม่ขอโอกาสก่อน ธรรม คือสิกขาบทเหล่านี้
 รวม ๒๙ สิกขาบท เกิดทางกายกับวาจา มิใช่เกิดทางจิต
 และเกิดทางทวารทั้ง ๓ ทุกสิกขาบท มี ๒ สมุฏฐาน
 เหมือนกับกฐินสิกขาบท

กฐินสมุฏฐาน จบ

๖. เอฬกโถมสมุฏฐาน

[๒๖๓] เอฬกสิกขาบท ว่าด้วยการทำสันถิตผสมโยใหม่
 เสยยสิกขาบท ๒ สิกขาบท ว่าด้วยการนอนรวมกัน ๔
 อาหัจจปาทกสิกขาบท ว่าด้วยเรื่องเตียงตั้งมีขาจดแม่แคร่ ๑
 ปิณฑโกชนสิกขาบท ว่าด้วยการฉันภัตตาหารในที่ปักแรม
 คณโกชนสิกขาบท ว่าด้วยการฉันคณโกชนะ
 วิกาลโกชนสิกขาบท ว่าด้วยการฉันโกชนในเวลาวิกาล
 สันนิธิการกสิกขาบท ว่าด้วยการสะสมโกชนะ
 ทันทโปนสิกขาบท ว่าด้วยการรับประเคนอาหารนอกจากน้ำและไม้ชำระฟัน
 อเจลกสิกขาบท ว่าด้วยน้กับวชเปลือยกาย
 อุษยุตตสิกขาบท ว่าด้วยกองทัพที่เคลื่อนขบวนออกรบ
 อุษโยธิกสิกขาบท ว่าด้วยการไปดูสนามรบ
 สุราปานสิกขาบท ว่าด้วยการดื่มสุราและเมรัย
 โอเรนนหายนสิกขาบท ว่าด้วยยังไม่ถึงครึ่งเดือนอาบน้ำ
 ทุพพัตถสิกขาบท ว่าด้วยการทำจีวรใหม่ให้เสียสี
 ปาฏิเทสนียสิกขาบท ๒ สิกขาบท ๒

ลสุณสิกขาบท ว่าด้วยการขอกระเทียม
 อุปติฏฐสิกขาบท ว่าด้วยการปรนนิบัติ
 นัจจาสิกขาบท ว่าด้วยการไปดูการพ้อนรำ
 นานาสิกขาบท ว่าด้วยการเปลือยกายอาบน้ำ
 เอกัตถรณปาปุณณสิกขาบท ว่าด้วยการใช้ผ้าผืนเดียว
 เป็นทั้งผ้าปูนอนเป็นทั้งผ้าห่ม
 เสยยสิกขาบท ว่าด้วยการนอนบนเตียงเดียวกัน
 อันโตรัฐสิกขาบท ว่าด้วยการเที่ยวจาริกไปในที่ที่นำหวาดระแวงภายในรัฐ
 พหิรัฐสิกขาบท ว่าด้วยการเที่ยวจาริกไปในที่
 ที่นำหวาดระแวงภายนอกรัฐ
 อันโตวัสสสิกขาบท ว่าด้วยการเที่ยวจาริกไปภายในพรรษา
 จิตตาคารสิกขาบท ว่าด้วยการไปดูหอจิตรกรรม
 อาสน์ทิสิกขาบท ว่าด้วยใช้ตั้งยาว
 สุตตกันตนาสิกขาบท ว่าด้วยการกรอด้าย
 เวยยาวัจจสิกขาบท ว่าด้วยการช่วยทำการชวนชวาย
 สหัตถาสิกขาบท ว่าด้วยการให้ของเคี้ยวด้วยมือตน
 อภิกขุภาวาสสิกขาบท ว่าด้วยการอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ
 ฉัตตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีผู้ไม่ใช่กันธรมและสวมรองเท้า
 ยานสิกขาบท ว่าด้วยการเดินทางด้วยยานพาหนะ
 สังฆานิสิกขาบท ว่าด้วยการใช้เครื่องประดับเวย
 อลังการสิกขาบท ว่าด้วยการใช้เครื่องประดับของสตรี
 คันธสิกขาบท ว่าด้วยการใช้ของหอม
 วาสิตสิกขาบท ว่าด้วยการใช้แป้งอบกลิ่น
 ภิกขุณิสิกขาบท ว่าด้วยการใช้ภิกษุณีให้ปีบนวด
 สิกขมานาสิกขาบท ว่าด้วยการใช้สิกขมานาให้ปีบนวด
 สามณเริสิกขาบท ว่าด้วยการใช้สามณเริให้ปีบนวด
 คิหิณิสิกขาบท ว่าด้วยการใช้คฤหัสถ์หญิงให้ปีบนวด
 อสังกัจฉิกาสิกขาบท ว่าด้วยการเข้าหมู่บ้านโดยไม่มีผ้ารัดถัน
 รวมเป็น ๔๔ สิกขาบท
 เกิดทางกาย มิใช่เกิดทางวาจากับจิต
 เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา
 ทุกสิกขาบทมี ๒ สมุฏฐาน เหมือนกับเอฬกโถมสิกขาบท

เอฬกโถมสมุฏฐาน จบ

๗. ปทโสธัมมสมุฏฐาน

[๒๖๔] ปทโสธัมมสิกขาบท ว่าด้วยการสอนให้กล่าวธรรมแข่งกันเป็นบท ๆ
 อัญญตรสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคาม
 เกิน ๕-๖ คำ เว้นไว้แต่มีบุรุษรู้เพียงสาอยู่
 อสัมมตสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุไม่ได้รับแต่งตั้งสั่งสอนภิกษุณี
 อตถังคตสิกขาบท ว่าด้วยการสั่งสอนภิกษุณีในเวลา
 ที่ดวงอาทิตย์อัสดงแล้ว
 ตีรัจจนานวิชาสิกขาบท ๒ สิกขาบท ว่าด้วยการเรียนตีรัจจนานวิชา
 และว่าด้วยการสอนตีรัจจนานวิชา
 อนโอกาสปุจฉาสิกขาบท ว่าด้วยการถามปัญหาภิกษุโดยไม่ขอโอกาส
 รวมสิกขาบทเหล่านี้เป็น ๗ สิกขาบท
 เกิดทางวาจา มิใช่เกิดทางกาย มิใช่เกิดทางจิต
 เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย
 ทุกสิกขาบทมี ๒ สมุฏฐาน เหมือนปทโสธัมมสิกขาบท

ปทโสธัมมสมุฏฐาน จบ

๘. อัถธานสมุฏฐาน

[๒๖๕] อัถธานสิกขาบท ว่าด้วยการชักชวนกันเดินทางไกลร่วมกันกับภิกษุณี
 นาวาสิกขาบท ว่าด้วยการชักชวนภิกษุณีโดยสารเรือลำเดียวกัน
 ปณีสตสิกขาบท ว่าด้วยการออกปากขอโภชนะอันประณีต
 มาตุคามสิกขาบท ว่าด้วยการชักชวนเดินทางไกลร่วมกับมาตุคาม
 สังหระสิกขาบท ว่าด้วยการถอนขนในที่แคบ
 ธัญญุสิกขาบท ว่าด้วยการออกปากขอข้าวเปลือกดิบ
 นิมนติตาสิกขาบท ว่าด้วยภิกษุณีได้รับนิมนต์ ๑
 ปาฏิเทสนียสิกขาบท ๘ สิกขาบท ๒
 สิกขาบทเหล่านี้ รวมเป็น ๑๕ สิกขาบท
 เกิดทางกาย มิใช่เกิดทางวาจา มิใช่เกิดทางจิต
 เกิดทางกายกับวาจา มิใช่เกิดทางจิต
 เกิดทางกายกับจิต มิใช่เกิดทางวาจา
 เกิดทางกายวาจากับจิต รวมเป็น ๔ สมุฏฐาน
 พระพุทธเจ้าผู้ทรงมีพระญาณทรงบัญญัตินี้ไว้เสมอกับอัถธานสิกขาบท

อัถธานสมุฏฐาน จบ

๙. เถยยสัตตสมุฏฐาน

[๒๖๖] เถยยสัตตสิกขาบท ว่าด้วยการเดินทางไกลร่วมกับพ่อค้าเกวียนผู้เป็นโจร
 อุปัสสุตติสิกขาบท ว่าด้วยการแอบฟังภิกษุทะเลาะกัน
 สูปวิญญาปนสิกขาบท ว่าด้วยการออกปากขอแกงและข้าวสุก ๑
 รัตตสิกขาบท ว่าด้วยการสนทนากับชายในเวลาค่ำคืน
 ฉนนสิกขาบท ว่าด้วยการยื่นเคียงคู่กันสองต่อสองกับชายในโอกาสที่กำลัง
 โอกาสสิกขาบท ว่าด้วยการยื่นเคียงคู่กันสองต่อสองกับชายในที่แจ้ง
 พยุหสิกขาบท ว่าด้วยการยื่นเคียงคู่กันสองต่อสองกับชายในตรอกตัน
 สิกขาบทเหล่านี้รวมเป็น ๗ สิกขาบท
 เกิดทางกายกับจิต มีไข่เกิดทางวาจา เกิดทางทวารทั้ง ๓
 สิกขาบทเหล่านี้มี ๒ สมุฏฐาน
 พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระราชผู้สูงศักดิ์
 ได้ทรงแสดงนัยไว้ เหมือนเถยยสัตตสมุฏฐาน

เถยยสัตตสมุฏฐาน จบ

๑๐. ัมมเทสนาสมุฏฐาน

[๒๖๗] พระตถาคตเจ้าจะไม่ทรงแสดงพระสัทธรรมแก่คนกันร่วม
 ผู้ถือไม้พลอง ผู้ถือศัสตรา ผู้ถืออาวุธ ผู้สวมเชียงเท้า
 ผู้สวมรองเท้า ผู้อยู่ในยานพาหนะ ผู้อยู่บนที่นอน ผู้นั่งรัดเข่า
 ผู้โพกศีรษะ ผู้คลุมศีรษะ รวมเป็น ๑๑ สิกขาบทพอดี
 เกิดทางวาจากับจิต มีไข่เกิดทางกาย
 ทุกสิกขาบทมีสมุฏฐานอันหนึ่ง เสมอกับัมมเทสนาสิกขาบท

ัมมเทสนาสมุฏฐาน จบ

๑๑. ฎตาโรจนสมุฏฐาน

[๒๖๘] ฎตาโรจนสิกขาบทว่าด้วยการบอกอุตตริมนุสสรธรรมที่มีจริง
 เกิดทางกาย มีไข่เกิดทางวาจา มีไข่เกิดทางจิต
 เกิดทางวาจา มีไข่เกิดทางกาย มีไข่เกิดทางจิต
 เกิดทางกายกับวาจา มีไข่เกิดทางจิต
 ขึ้นชื่อว่าฎตาโรจนสิกขาบทย่อมีเกิดจาก ๓ สมุฏฐาน

ฎตาโรจนสมุฏฐาน จบ

๑๒. โจริวุฏฐานปนสมุฏฐาน

- [๒๖๙] โจริวุฏฐานปนสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สตรีผู้เป็นโจร
 โจริวุฏฐานปนสิกขาบทนี้ เกิดทางวาจากับจิต
 มิใช่เกิดทางกาย และเกิดทางทวารทั้ง ๓
 สิกขาบทนี้พระพุทธเจ้าผู้ทรงเป็นพระธรรมราชาทรงบัญญัติไว้ว่ามี
 ๒ สมุฏฐาน ไม่ซ้ำกัน

โจริวุฏฐานปนสมุฏฐาน จบ

๑๓. อนนุญญาตสมุฏฐาน

- [๒๗๐] อนนุญญาตสิกขาบท ว่าด้วยการบวชให้สิกขมานา
 ที่ยังไม่ได้รับอนุญาต
 เกิดทางวาจา มิใช่เกิดทางกาย มิใช่เกิดทางจิต
 เกิดทางกายกับวาจา มิใช่เกิดทางจิต
 เกิดทางวาจากับจิต มิใช่เกิดทางกาย
 และเกิดทางทวารทั้ง ๓
 จึงมี ๔ สมุฏฐาน ไม่ซ้ำกัน

อนนุญญาตสมุฏฐาน จบ

ความจริง สมุฏฐานโดยย่อทั้ง ๑๓ สิกขาบท
 พระองค์ทรงแสดงไว้ดีแล้ว ซึ่งเป็นเหตุทำความไม่หลง
 อนุโลมในหัวข้อหลักธรรมที่เป็นแบบแผน
 วิญญูชนเมื่อจำสมุฏฐานนี้ไว้ได้
 ก็จะไม่หลงในสมุฏฐานแล

สมุฏฐานสี่สังเขป จบ

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระมหาวิรัช ตนติปาโล (เจริญอนันตกุล)
- เกิด : วันที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๑
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๗๘ หมู่ ๒ ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- อุปสมบท : วันที่ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ ณ วัดชัยสิทธิาวาส ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
- การศึกษา : พ.ศ. ๒๕๓๕ มัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนวัดชัยสิทธิาวาส ตำบลกระแซง อำเภอสามโคก จังหวัดปทุมธานี
: พ.ศ. ๒๕๔๓ นักธรรมชั้นเอกวัดสิงห์ สำนักเรียนคณะจังหวัดปทุมธานี
: พ.ศ. ๒๕๕๒ ป.ธ.๙ วัดสามพระยา สำนักเรียนวัดสามพระยา
- ประสบการณ์ : พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสามพระยา
: พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นครูสอนพระปริยัติธรรมวัดสามพระยา
- หน้าที่การงาน : เป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสามพระยา
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดสามพระยา แขวงวัดสามพระยา เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐ โทรศัพท์ (มือถือ) ๐๘-๙๖๘๒-๒๒๓๐